

การพัฒนารูปแบบการแสดงผลงาน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์

วิทยานิพนธ์
ของ
อำนวยการ คมกริช

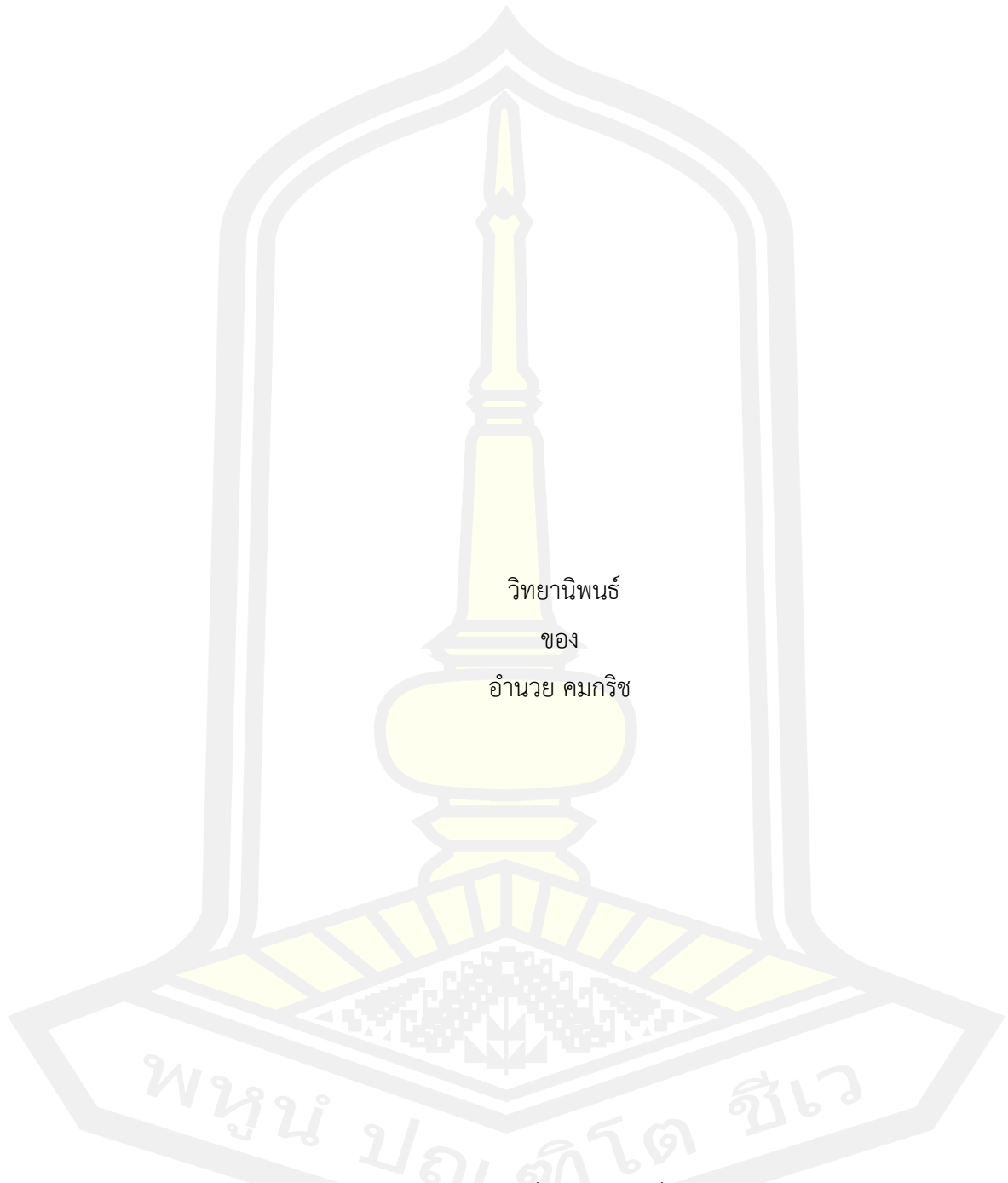
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

มีนาคม 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การพัฒนารูปแบบการแสดงผลงาน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

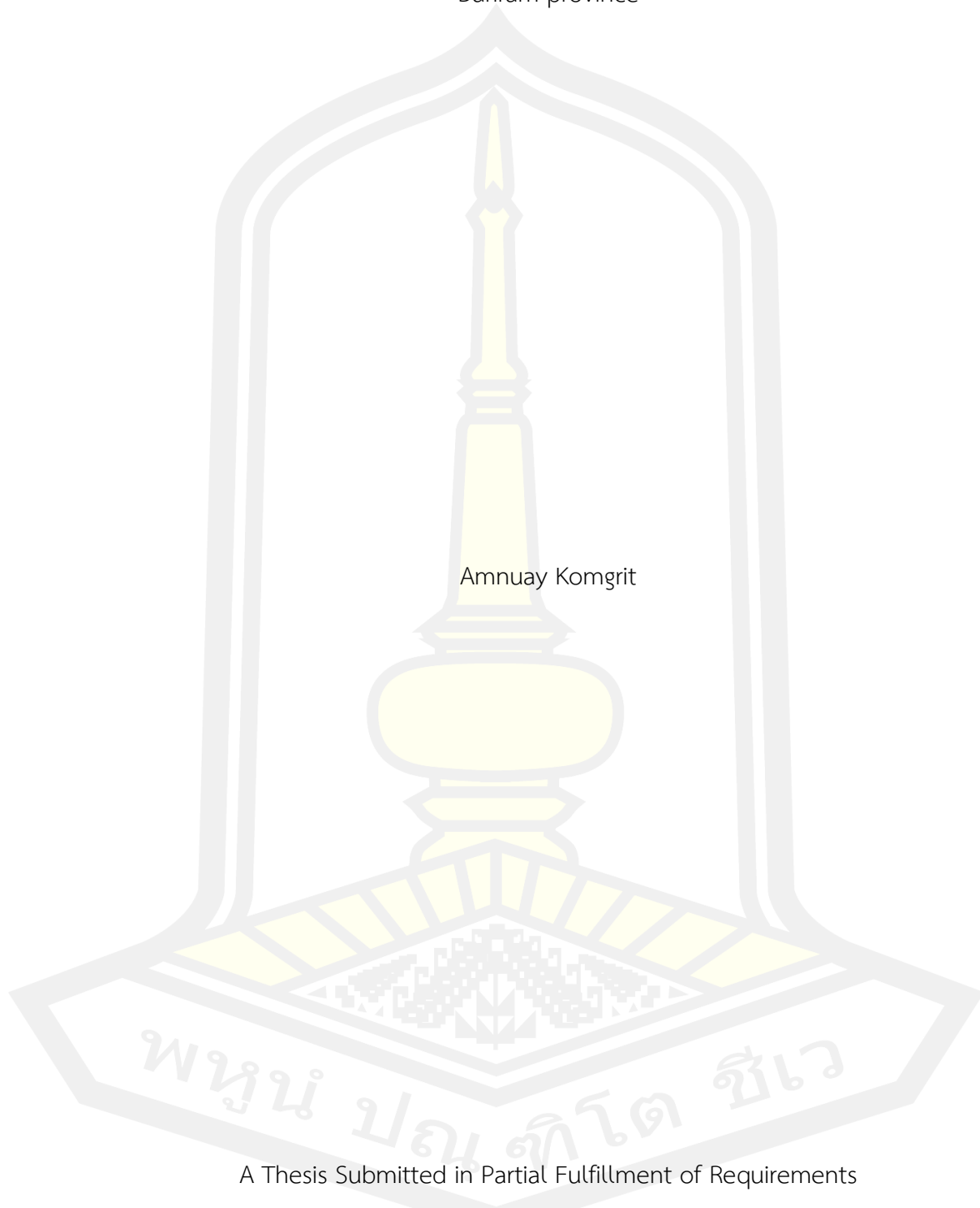
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

มีนาคม 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Development of folk performance forms in order to promote cultural tourism villages

Buriram province

Amnuay Komgrit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Doctor of Philosophy (Cultural Science)

March 2021

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางอำนวยการ คมกริช แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. ไชยสิทธิ์ พงษ์ร้อย)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รศ. ดร. สิทธิศักดิ์ จำปาแดง)

..... กรรมการ

(อ. ดร. สมคิด สุขเอิบ)

..... กรรมการ

(ผศ. ดร. ศาสตรา เหล่าอรรคยะ)

..... กรรมการ

(อ. ดร. บุญสม ยอดมาลี)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ศ. ดร. ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรม
ศาสตร์

.....
(รศ. ดร. กิริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์		
ผู้วิจัย	อำนาจ คมกริช		
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. สิทธิศักดิ์ จำปาแดง		
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต	สาขาวิชา	วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2564

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ 2. เพื่อพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ และ 3. เพื่อออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสารและศึกษาในภาคสนาม ด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง

ผลวิจัยพบว่า 1) ความเป็นมาและองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ การแสดงที่ผ่านมานั้นยังขาดความเข้าใจในรูปแบบการแสดง กล่าวคือผู้ที่รับผิดชอบในการแสดงเลือกเอาการแสดงที่เป็นการแสดงทั่วไปหรือเพลงที่กำลังอยู่ในกระแสในขณะนั้นหรือเป็นเพลงที่มีจังหวะค่อนข้างเร็วเพื่อให้การแสดงนั้นออกมามีความสนุกสนาน ทำให้การแสดงไม่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าตนเอง 2) การพัฒนาแบบการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ภายใต้เงื่อนไขการพัฒนา 3 ระยะ ประกอบด้วย (1) ระยะก่อนการสร้างงาน (2) ระยะการสร้างงานและ(3) ระยะหลังการสร้างงาน นำไปสู่การออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ และ 3) การออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้เลือกการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ทั้ง 4 เผ่าของจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย (1) การแสดงเรือมตรดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร (2) วัฒนธรรมการสักการะปราสาทเมืองต่ำของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว (3) การแสดงเรือมอันเรและกลมอของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย และ(4) การทำข้าวเม่าของของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช มาสร้างสรรค์เป็นการแสดงในชื่อ “โรบ่าบุรีสี่เผ่า” โดยมีเนื้อร้อง 4 ภาษาตามชาติพันธุ์ดนตรีที่สื่อความหมายได้ชัดเจน รวมถึงการแต่งกายที่มาจากวิถีชีวิตและการออกแบบท่ารำที่กลมกลืน

กันตลอดการแสดงและการแปรแถวของ แต่ละการแสดงทำให้เกิดความน่าสนใจ เพื่อใช้เป็นการแสดง
หลักในหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบการแสดง, การแสดงพื้นบ้าน, หมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

TITLE	Development of folk performance forms in order to promote cultural tourism villages Buriram province		
AUTHOR	Amnuay Komgrit		
ADVISORS	Associate Professor Sithisak Jupadaeng , Ph.D.		
DEGREE	Doctor of Philosophy	MAJOR	Cultural Science
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2021

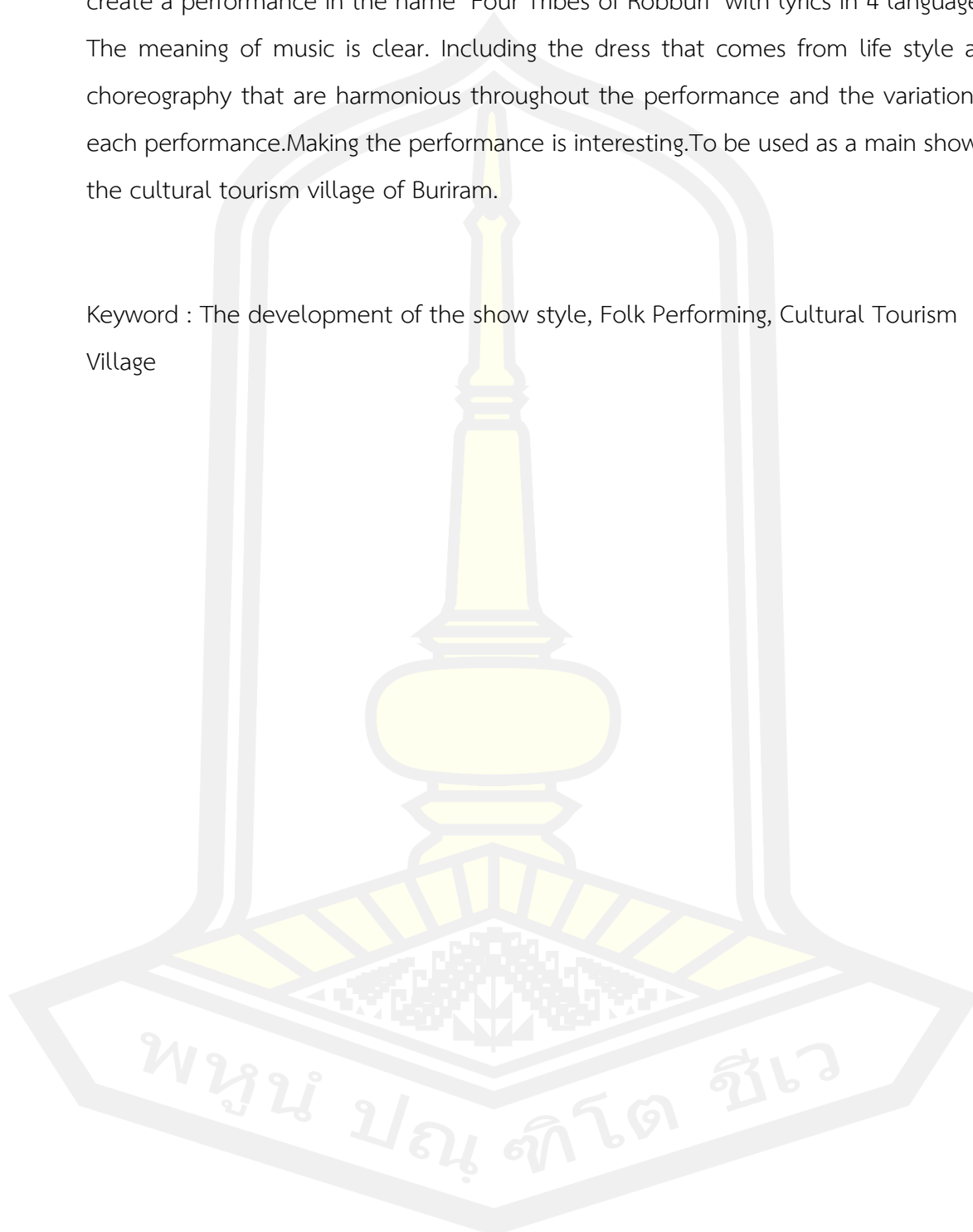
ABSTRACT

The aim of this thesis is 1) To study the background and knowledge of folk performances in cultural tourism in Buriram 2) To develop the folk performances promoting Buriram cultural tourism villages 3) To design and create folk performances to promote cultural tourism villages in Buriram. The researcher used a qualitative research method. The study was documented and fielded with teaching and in-depth analysis on the representative sample.

The research findings were as follows: 1) Background and knowledge of folk performances in cultural tourism villages in Buriram. The past performances misunderstanding of their style. In other words, the person in responsibility of the performances chooses a performances that is a typical performances ,a song that is currently trending or a song with a relatively fast pace to make the performances enjoyable. Making the performances do not unique to their own tribes. 2) Development of the traditional performance format to promote cultural tourism villages in Buriram. The condition of 3 development phases comprising. 1) Pre-job creation phases. (2) Job creation phase (3) Period after creating job phase This leads to the creative design of the traditional performance set that convey the uniqueness of the tribes. The creative design of the folk performances set promoting the cultural tourism village of Buriram. The researcher selected the four ethnic arts and cultural performances of Buriram comprising (1) The Thai Khmer ethnic boat show (2) The worship of Prasat Muang Tam of the Thai-Lao ethnic group (3) Maanre and Galam boats

of the Thai Kui ethnic group (4) Khao Mao making of the Thai Korat ethnic group. To create a performance in the name "Four Tribes of Robburi" with lyrics in 4 languages . The meaning of music is clear. Including the dress that comes from life style and choreography that are harmonious throughout the performance and the variation of each performance. Making the performance is interesting. To be used as a main show in the cultural tourism village of Buriram.

Keyword : The development of the show style, Folk Performing, Cultural Tourism Village

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือจากท่านรองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิศักดิ์ จำปาแดง ประธานกรรมการคุมสอบวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์และมอบความปรารถนาดี ตลอดจนคอยถามไถ่ติดตามการทำงานอยู่ตลอดเวลาจนงานนั้นสำเร็จและออกมาดี

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ แนะนำให้คำปรึกษาและถ่ายทอดวิทยาการใหม่ๆ เพื่อให้ศิษย์ได้มีความรู้เพิ่มขึ้น รวมทั้งคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำเพิ่มเติม รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญ ที่ได้เมตตากรุณาให้คำแนะนำในการตรวจสอบเนื้อหาสาระในการศึกษารายละเอียดของวิทยานิพนธ์ในวันสอบไว้เป็นอย่างดี จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถเขียนงานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จตามจุดประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

เหนือสิ่งใดนั้นขอกราบขอบพระคุณ ทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลทำให้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล และสามารถเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ ตลอดทั้งคุณบิดา มารดา และญาติพี่น้องมิตรสหายทุกท่านที่เป็นกำลังใจ รวมทั้งที่ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม และขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วน ในความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

อำนวยการ คมกริช

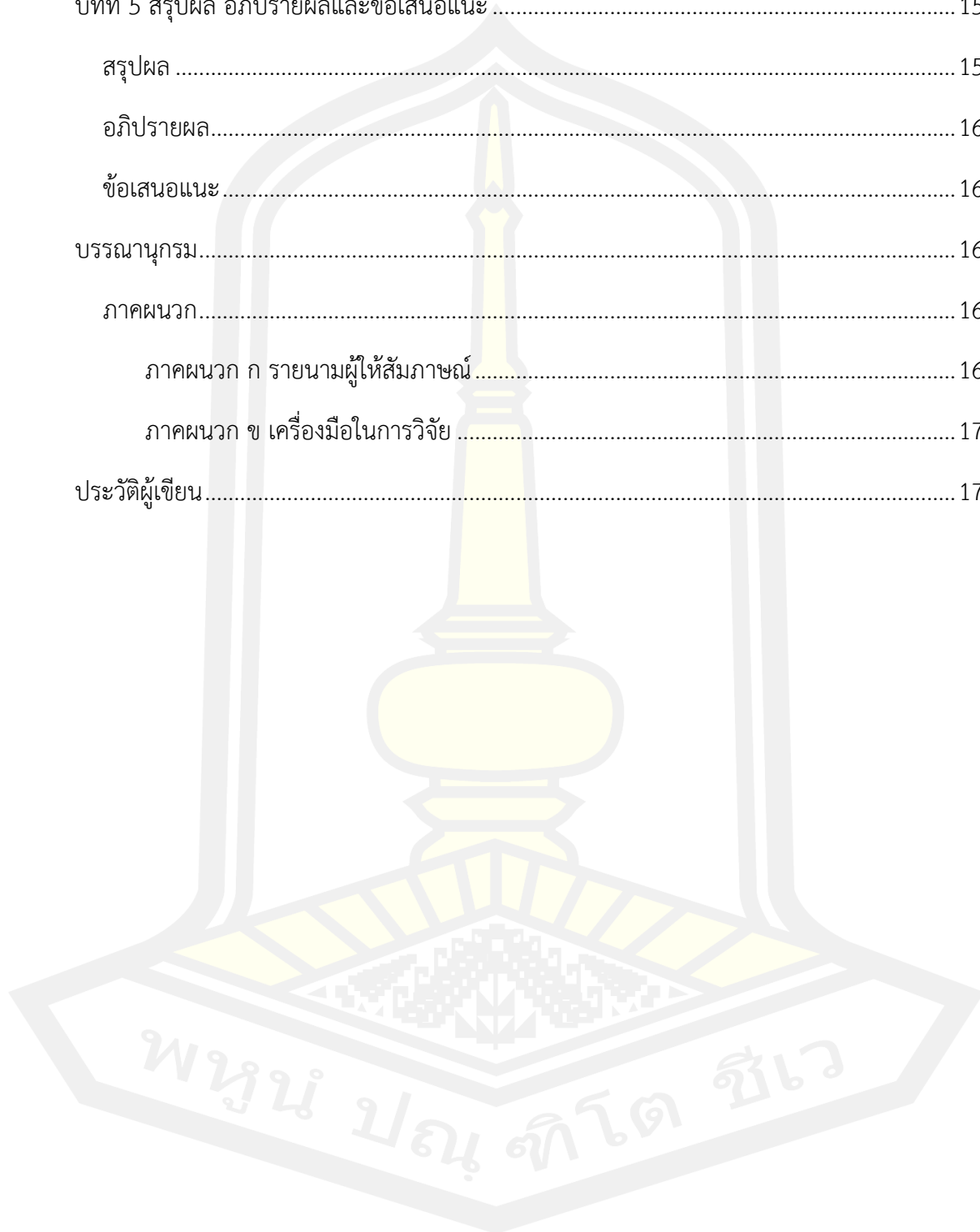
พหุณ ปณุ ทิโต ชีเว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
คำถามการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน.....	8
องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน.....	17
องค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดบุรีรัมย์.....	32
องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	34
กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง.....	36
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	43
บริบทพื้นที่วิจัย.....	67
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	81

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	100
ขอบเขตในการวิจัย	100
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	102
การเก็บรวบรวมข้อมูล	103
การจัดกระทำกับข้อมูล	103
การวิเคราะห์ข้อมูล	104
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	105
ตอนที่ 1 ศึกษาความเป็นมาและองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์	105
1.1 หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัด บุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร.....	106
1.2 หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัด บุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว	109
1.3 หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านตาลอง ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย.....	112
1.4 หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกว่าน ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัด บุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช.....	115
ตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัด บุรีรัมย์.....	119
1. ระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production)	120
2. ระยะการสร้างงาน (production).....	121
3. ระยะหลังการสร้างงาน (Post -production)	122
ตอนที่ 3 ออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์.....	122
2.1. คำร้อง ทำนอง ดนตรี.....	123
2.2 ทำรำและรูปแบบการแสดง.....	127

2.3 การแต่งกาย.....	151
บทที่ 5 สรุปลผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	157
สรุปลผล.....	157
อภิปรายผล.....	160
ข้อเสนอแนะ.....	161
บรรณานุกรม.....	163
ภาคผนวก.....	167
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	168
ภาคผนวก ข เครื่องมือในการวิจัย.....	171
ประวัติผู้เขียน.....	178

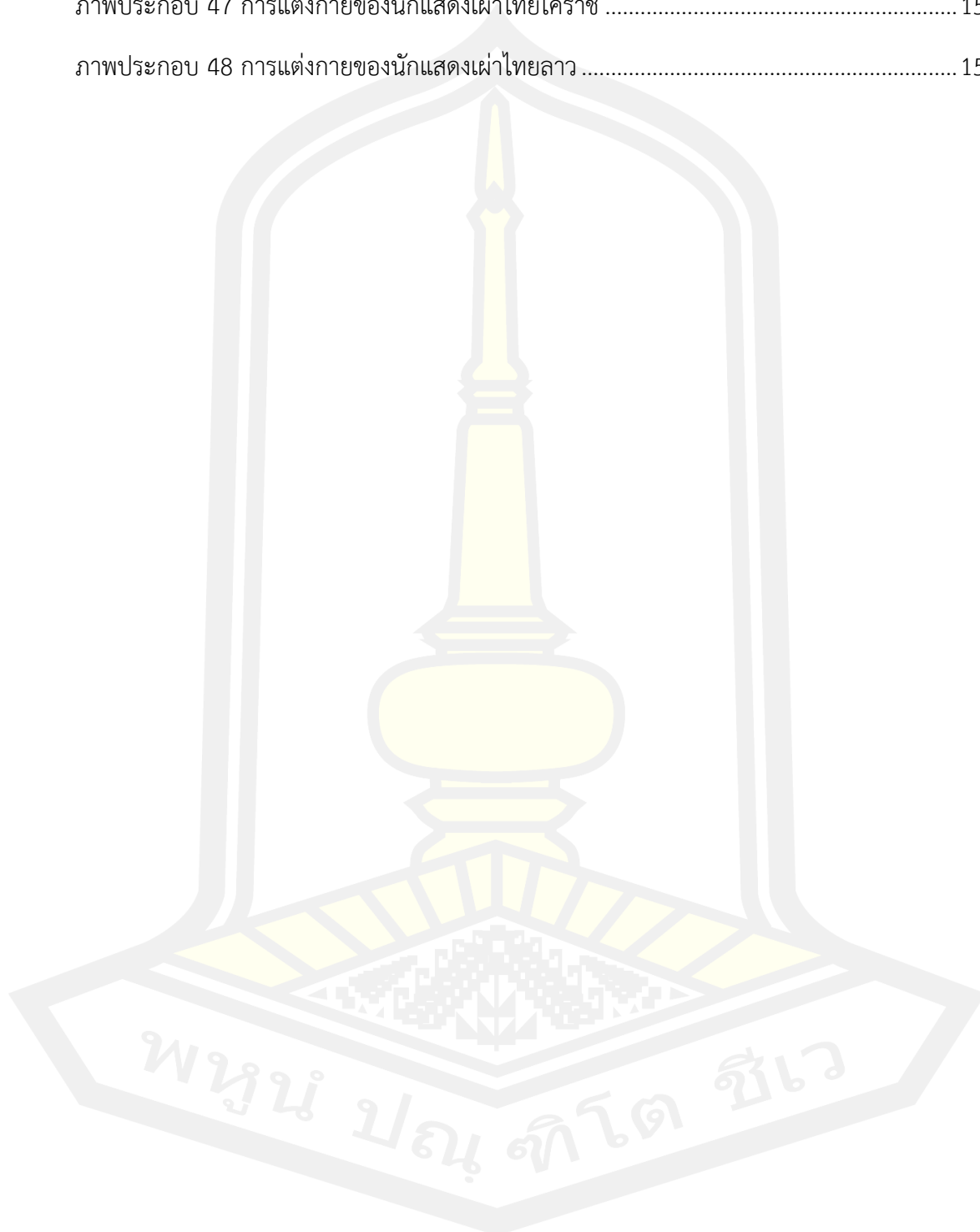

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
ภาพประกอบ 2 อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์.....	71
ภาพประกอบ 3 อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์.....	76
ภาพประกอบ 4 อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์.....	78
ภาพประกอบ 5 อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์	81
ภาพประกอบ 6 แผนที่บ้านสนวนนอก หมู่ที่ 2 ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์.....	106
ภาพประกอบ 7 หมู่บ้านสนวนนอก.....	107
ภาพประกอบ 8 การแสดงเรือบตรัดของชาวบ้านหมู่บ้านสนวนนอก.....	109
ภาพประกอบ 9 แผนที่บ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	110
ภาพประกอบ 10 บ้านโคกเมืองเผ่าไทยลาว	111
ภาพประกอบ 11 แผนที่บ้านตาลองหมู่ 7 ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์	113
ภาพประกอบ 12 หมู่บ้านตาลองเผ่าไทยกวย	113
ภาพประกอบ 13 การแสดงกลมอของบ้านตาลอง.....	114
ภาพประกอบ 14 การแสดงเรือบอันเรของบ้านตาลอง	114
ภาพประกอบ 15 บ้านโคกว่าน หมู่ที่ 1 ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์.....	116
ภาพประกอบ 16 บ้านโคกว่านเผ่าไทยโคราช	118
ภาพประกอบ 17 การแสดงการสาธิตการตำข้าวเม่าของบ้านโคกว่าน	118
ภาพประกอบ 18 ท่าที่ 1 ของเผ่าไทยเขมร	127
ภาพประกอบ 19 ท่าที่ 2 ของเผ่าไทยเขมร	128
ภาพประกอบ 20 ท่าที่ 3 ของเผ่าไทยเขมร	129
ภาพประกอบ 21 ท่าที่ 4 ของเผ่าไทยเขมร	130

ภาพประกอบ 22 ท่าที่ 5 ของเผ่าไทยเขมร	131
ภาพประกอบ 23 การจัดแถวเผ่าไทยเขมรเรียงกัน 3 คู่.....	132
ภาพประกอบ 24 ท่าที่ 1 ของเผ่าไทยกวย.....	133
ภาพประกอบ 25 ท่าที่ 2 ของเผ่าไทยกวย.....	134
ภาพประกอบ 26 ท่าที่ 3 ของเผ่าไทยกวย.....	135
ภาพประกอบ 27 ท่าที่ 4 ของเผ่าไทยกวย	136
ภาพประกอบ 28 เผ่าไทยกวยเรียงกัน 4 คน	137
ภาพประกอบ 29 ท่าที่ 1 ของเผ่าไทยโคราช	138
ภาพประกอบ 30 ท่าที่ 2 ของเผ่าไทยโคราช	138
ภาพประกอบ 31 ท่าที่ 3 ของเผ่าไทยโคราช	139
ภาพประกอบ 32 ท่าที่ 4 ของเผ่าไทยโคราช	140
ภาพประกอบ 33 ท่าที่ 5 ของเผ่าไทยโคราช	140
ภาพประกอบ 34 ท่าที่ 6 ของเผ่าไทยโคราช	141
ภาพประกอบ 35 ท่าที่ 7 ของเผ่าไทยโคราช	142
ภาพประกอบ 36 เผ่าไทยโคราชเรียงกัน 4 คน.....	143
ภาพประกอบ 37 ท่าที่ 1 ของเผ่าไทยลาว	144
ภาพประกอบ 38 ท่าที่ 2 ของเผ่าไทยลาว	145
ภาพประกอบ 39 ท่าที่ 3 ของเผ่าไทยลาว	146
ภาพประกอบ 40 ท่าที่ 4 ของเผ่าไทยลาว	147
ภาพประกอบ 41 ท่าที่ 5 ของเผ่าไทยลาว	148
ภาพประกอบ 42 ท่าที่ 6 ของเผ่าไทยลาว	149
ภาพประกอบ 43 ท่าที่ 7 ของเผ่าไทยลาว	150
ภาพประกอบ 44 การแปรแถวของเผ่าไทยลาว	151
ภาพประกอบ 45 การแต่งกายของนักแสดงเผ่าไทยเขมร	152

ภาพประกอบ 46 การแต่งกายของนักแสดงเผ่าไทยกุย.....	153
ภาพประกอบ 47 การแต่งกายของนักแสดงเผ่าไทยโคราช	154
ภาพประกอบ 48 การแต่งกายของนักแสดงเผ่าไทยลาว	155

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมืองแห่งความรื่นรมย์ตามความหมายของชื่อเมืองอันหมายถึง ความรุ่งเรืองมาแต่อดีตของอาณาจักรขอมโบราณ เป็นเมืองที่น่าอยู่สำหรับคนในท้องถิ่นและเป็นเมืองที่นำมาเยือนสำหรับคนต่างถิ่น มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่น่าสนใจมากมายทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ธรรมชาติ เช่น ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ กุสุมเมตต ปราสาทหนองหงส์ อ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก เขื่อนลำนางรอง กิจกรรม ประเพณี และแหล่งผลิตสินค้าที่ระลึกต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ จังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด., (2559) กล่าวว่าบุรีรัมย์มีกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม 4 กลุ่ม คือ กลุ่มไทย – โคราช กลุ่มไทยอีสาน หรือ ไทย – ลาว กลุ่มไทย – เขมร และกลุ่มไทย – ส่วย นอกจากนี้ภาษาเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญสำหรับความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นแล้ว วิถีชีวิตส่วนรวมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็ยังมีเอกลักษณ์ที่สามารถบอกได้ว่าเป็นชาติพันธุ์นั้น ๆ อีกด้วย สามารถแบ่งได้ตามกลุ่มที่ตั้งได้ ดังนี้ 1) กลุ่มไทยโคราช ส่วนใหญ่จะอาศัยในเขตอำเภอปะคำ อำเภอนางรอง อำเภอหนองกี่และอำเภอลำปลายมาศ ซึ่งมีอยู่ประมาณร้อยละ 20 ของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ 2) กลุ่มไทยอีสาน หรือไทย – ลาว ส่วนใหญ่จะอาศัยในเขตอำเภอคูเมือง อำเภอพุทไธสง อำเภอนาโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ อำเภอหนองหงส์ อำเภอสตึก อำเภอแคนดง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ แต่ปัจจุบันได้กระจัดกระจายอยู่เกือบทุกอำเภอ คนไทยเชื้อสายลาว มีประมาณ 35% ของ ประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ 3) กลุ่มไทย – เขมร ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอประโคนชัย อำเภอปะคำ อำเภอละหานทราย อำเภอกระสัง อำเภอห้วยราช อำเภอสตึก มีประมาณร้อยละ 50 ของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ 4) กลุ่มไทย – ส่วย คนชาวไทยส่วย หรือจะเรียกตัวเองว่า “กูย” ส่วนใหญ่จะอาศัยกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ต่าง ๆ มีประมาณ 2% ของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ทำให้จังหวัดบุรีรัมย์มีประชากรที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรมทั้งนี้เป็นผลมาจากสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีเขตติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา สุรินทร์ มหาสารคาม และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าเขมรต่ำ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้จังหวัดบุรีรัมย์ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทั้งแบบไทยภาคกลางจากจังหวัดนครราชสีมา ไทยอีสาน เขตติดต่อด้านจังหวัดมหาสารคามและวัฒนธรรมเขมรจากทางด้านจังหวัดสุรินทร์และประเทศกัมพูชา

การละเล่นของชาวบุรีรัมย์ก็มีทั้งที่เป็นแบบไทยกลาง ไทยลาว และไทยเขมร โดยเฉพาะการละเล่นแบบไทยเขมรดังกล่าวนี้อีกมีลักษณะเช่นเดียวกับการละเล่นในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ ทั้งนี้เพราะดินแดนแถบนี้ มีลักษณะวัฒนธรรมเป็นแบบไทยเขมร (สงบ บุญคล้าย. 2522) ลักษณะที่กล่าวมานี้จึงทำให้วัฒนธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์มีความคล้ายกันกับวัฒนธรรมของประเทศกัมพูชา

วัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านกันตรึมเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมมาก ในเขตอีสานใต้ในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์ โดยเฉพาะกันตรึมเป็นการละเล่นที่ใช้ภาษาในการขับร้องเป็นภาษาเขมร มีบทร้องทำนองสนุกสนาน ประวัติความเป็นมาของกันตรึม (สงบ บุญคล้าย. 2542) กล่าวว่า กันตรึมหรือโจ๊ะกันตรึม เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของชาวอีสานใต้ เป็นการละเล่นที่มีดนตรีประกอบ และถือว่าดนตรีประกอบ และถือว่าดนตรีมีความสำคัญและมีบทบาทมากที่สุด ตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ส่วนคำร้องเป็นของชาวเขมรสูงที่มีในสามจังหวัด คือ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ การเล่นกันตรึมได้รับความนิยมมากในแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์และศรีสะเกษ จากการสืบประวัติการเล่นกันตรึมไม่ค่อยได้รายละเอียดมากนัก ทราบแต่เพียงว่าการละเล่นแบบนี้ได้รับการถ่ายทอดมาแต่ขอม แต่เดิมการเล่นใช้สำหรับประกอบการบวงสรวง เวลามีการทรงเจ้าเข้าผี หรืองานพิธีกรรมก็ใช้ดนตรีกันตรึม บรรเลงกันเป็นพื้นบ้าน ซึ่งต่างกันในจังหวะลีลาจะแตกต่างกันไปตามพิธีแต่ละงาน กล่าวคือ งานแต่งงานก็บรรเลงอย่างหนึ่ง งานศพอย่างหนึ่ง และเครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลงก็ต้องให้เหมาะสมกับงาน แต่ถ้าเป็นงานศพก็มักจะใช้ปี่อ้อ (แป็ยอ) มาบรรเลง แต่ถ้าเป็นงานแต่งงานมักใช้ปี่เตรียงหรือ ปี่ญ่เนนแทนปี่อ้อ เป็นต้น

จุดมุ่งหมายของการเล่นกันตรึมคือ 1. เล่นตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น เช่น ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ได้แก่ โฉลมะมีวดบองบ๊อด เป็นการทรงเจ้าเข้าผี 2. เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองเกี่ยวกับงานมงคลต่าง ๆ เช่น ทำบุญบ้าน บวชนาค โคนจุก บุญฉลองอัฐิ และบุญอุฐิน 3. เล่นเพื่อเฉลิมฉลองในงานประจำปี เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง และเทศกาลรื่นเริง ประจำปีอื่น ๆ 4. เล่นเพื่อเป็นการรักษาศิลปะ ประเพณีการละเล่นพื้นบ้านมิให้สูญหาย 5. เล่นเพื่อเป็นการส่งเสริมการแสดงด้านดนตรี เพราะถือว่ากันตรึมเป็นดนตรีที่มีความสำคัญมาแต่โบราณและเป็นดนตรี ถือว่ามีความไพเราะเข้าถึงจิตใจ ของผู้ฟังมากกว่าดนตรีประเภทอื่น ๆ ในชุมชนที่ใช้ภาษาเขมรในเขตอีสานใต้ ซึ่งได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ ในสมัยโบราณ โดยเฉพาะงานแต่งงาน ถือว่าจะขาดดนตรีกันตรึม เจ้าสาวบางคนถึงกับวางเงื่อนไขว่าหากไม่เอากันตรึมมากล่อมหอ จะไม่ยอมร่วมหอลงโรงด้วย และถึงกับมีการเลิกร้างการแต่งงานกลางคันก็มี เพราะถือว่าไม่สมบูรณ์แบบ ทำให้เจ้าสาวเสียขวัญและกำลังใจ หรืออาจจะมัวเป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ซึ่งหมายถึง ซึ่งหมายถึงการหย่าร้างหรือพลัดพรากจากกันจะเห็นว่ากันตรึมก็มีรูปแบบการเล่น เช่นเดียวกับการเล่นดนตรีของไทยภาคกลางคือเมื่อก่อนจะเล่นต้องมีการไหว้ครู เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ผู้เล่น หลังจากไหว้ครูเสร็จแล้วจึงเริ่มเล่น โดยนักแสดงจะต้องเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครูก่อน เช่นกันหลังจากนั้นจึงร้องบทต่าง ๆ ไป เนื้อหาที่ร้อง

ส่วนใหญ่เป็นการเกี่ยวพาราสีกัน และร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เช่นเดียวกับการเล่นพื้นเมืองของภาคกลาง เช่น รำตัด หรือเพลงสักรา สำหรับภาษาที่ใช้ร้องส่วนมากจะใช้ภาษาไทยเขมร กลอนที่ร้องส่วนมากจะใช้การท่องจำกลอนร้องที่ตกทอดกันมา (สงบ บุญคล้าย. 2522) ซึ่งควรนำการแสดงดังกล่าวเป็นการแสดงหลักที่ทุกสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์พึงมี

ภาคการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์เป็นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอารยธรรมขอมโบราณ เช่น ปราสาทเขาพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ เขาอังคาร เขาปลายบัดบุรีรัมย์เป็นเมืองภูเขาไฟ มีภูเขาไฟที่ดับแล้ว จำนวน 6 แห่ง มีปล่องภูเขาไฟที่ชัดเจน โดยเฉพาะที่เขาระโดง ในเขตอำเภอเมือง เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่สำคัญ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำบุรีรัมย์ (อ่างเก็บน้ำสนามบินเก่า อ่างเก็บน้ำห้วยตลาดและอ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ วนอุทยานเขากระโดง มีแหล่งศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ได้แก่ ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ในต้นเดือนเมษายนของทุกปี กลุ่มเตาเผาเครื่องเคลือบพันปี ศูนย์หัตถกรรมอำเภอนาโพธิ์และศูนย์วัฒนธรรมอีสานใต้ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สนามฟุตบอลไอโมบาย สนามแข่งรถมอเตอร์สปอร์ตระดับมาตรฐานโลก “Chang International Circuit” และจุดผ่อนปรนการค้าช่องสายตะกู (สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2559) นอกจากการท่องเที่ยวแล้วยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญประกอบกับการท่องเที่ยวคือมีการแสดงให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงอารยธรรมของอีสานใต้ในแบบฉบับของจังหวัดบุรีรัมย์คือการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2538) ให้ทัศนคติต่อการแสดงพื้นบ้านอีสานว่าเป็นการแสดงที่สะท้อนวัฒนธรรมของกลุ่มชนในภาคอีสาน ทั้งอีสานเหนือและอีสานใต้ ทำให้มีความหลากหลายของการแสดง และมีสีสันเพิ่มขึ้น การพ่อนของภาคอีสานได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องสถานศึกษาแต่ละแห่ง ได้ประดิษฐ์ชุดการแสดงขึ้นอย่างมากมายและการพัฒนาชุดการแสดงของภาคอีสาน ได้มีการประดิษฐ์คิดค้นและพัฒนาขึ้นใหม่ตลอดจนได้มีการปรับปรุงท่าพ่อน และดนตรีให้เข้ากับยุคสมัยอยู่เสมอ ถ้าไม่อนุรักษ์ไว้ก็จะสูญหายไปตามกาลเวลา ซึ่งชุดการพ่อนของแต่ละสถาบันการศึกษาได้ประดิษฐ์ขึ้นนั้น ก็เพื่อจะได้เผยแพร่ความรู้และฝึกอบรมแก่บุคคลในท้องถิ่นขึ้นมาเพื่อเป็นผู้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมอีสานทางด้านนี้สืบต่อไป จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความหลากหลายทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะเฉพาะ อันแสดงถึงเอกลักษณ์อันน่าภาคภูมิใจของแต่ละท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษที่เติบโตอย่างรวดเร็ว และมีบทบาทในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมค่อนข้างมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวมักสนใจและต้องการเข้าใจวัฒนธรรมของประเทศที่ต่างจากตน โดยผ่านการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรม ซึ่งหมายรวมถึง ศิลปะทุกแขนงสอดคล้องกับ (ภักดีษา อภิศุภกรกุล และคณะ.

2550) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม

เช่น โบราณสถาน วัด ปราสาท พระราชวัง โบราณวัตถุ ประเพณีวิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และรวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมอง ความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคล สมัยอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นหลังผ่านสิ่งเหล่านี้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจและนำมาทำการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ นอกเหนือจากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว

จังหวัดบุรีรัมย์ยังขาดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวดังจะเห็นได้จากจุดอ่อนที่ระบุในแผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (2561-2564) จังหวัดบุรีรัมย์ (สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มงาน ยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. 2559) ที่ระบุว่าจังหวัดบุรีรัมย์ขาดการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว และการลงทุนด้านการท่องเที่ยวและบริการ จึงได้กำหนดในแผนพัฒนาจังหวัดให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนและมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวที่ทำให้ขีดความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้น เกิดเป็นวิสัยทัศน์ในการพัฒนาจังหวัด 4 ปี รอบใหม่ (พ.ศ. 2561 – 2564) ว่า “ศูนย์กลางการท่องเที่ยว อารยธรรมขอมและกีฬามาตรฐานโลก เศรษฐกิจมั่นคง สังคมสันติสุข 9 ดี” และได้กำหนดจุดยืนทางยุทธศาสตร์ (Positioning) โดยจะทำให้จังหวัดบุรีรัมย์เป็น “เมืองท่องเที่ยวและกีฬามาตรฐานโลก” โดยใช้ปราสาทพนมรุ้งซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด ที่เป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกเป็นจุดขายและเป็นจุดศูนย์กลางในการท่องเที่ยวของจังหวัดและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในจังหวัด เช่น การท่องเที่ยวด้านกีฬา (สนามฟุตบอล สนามแข่งรถ การส่งเสริมเมืองมวยไทยโลก เป็นต้น) ตลอดจนเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับจังหวัดข้างเคียง และประเทศเพื่อนบ้าน นครวัด นครธม ของประเทศกัมพูชา โดยในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อไปสู่จุดของการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวได้นั้น จังหวัดได้พิจารณาเห็นว่า การพัฒนาในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนนำไปสู่ความสำเร็จในการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวได้

ดังที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยตระหนักและเห็นคุณค่าของการแสดงพื้นบ้าน ที่เคยได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายในอดีต เนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ คุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้คนที่อาศัยอยู่ในสังคม โดยนำรูปแบบการแสดงที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ของชาติพันธุ์ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีความหลากหลายด้านวัฒนธรรมและอารยธรรมที่ดิงามจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นการส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความเป็นมาที่เก่าแก่ควรค่าแก่การรักษาเพื่อให้ตกไปสู่รุ่นลูกหลาน รวมทั้งยังเป็นการศึกษาสภาพปัญหาการแสดงพื้นบ้านของชุมชนต่าง ๆ เพื่อนำปัญญาดังกล่าวมาเป็นฐานข้อมูลในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ได้มาซึ่งการพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูรูปแบบการแสดงพื้นบ้านที่บ่งบอกความเป็นตัวตนของคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่

ในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบันสร้างการตระหนักรู้และ
ห่วงแหนในความเป็นตัวตนของคนบุรีรัมย์ให้คงอยู่ตลอดไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัด
บุรีรัมย์
3. เพื่อออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
จังหวัดบุรีรัมย์

คำถามการวิจัย

1. การแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์มีรูปแบบใดบ้าง
2. การออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
จังหวัดบุรีรัมย์ควรเป็นอย่างไร
3. การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์มีแนวทางอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์
2. ทำให้ทราบสภาพปัญหาของการแสดงพื้นบ้าน รูปแบบการพัฒนาการแสดง
เพื่อเสริมสร้างหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์
3. เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้บริหารชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในศิลปะการแสดงพื้นบ้าน
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนา หมายถึง การริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้าน
การแสดงพื้นบ้าน ซึ่งมีเอกลักษณ์ประกอบไปด้วย 1. เนื้อร้อง 2. การแต่งกาย 3. เครื่องดนตรี
4. ท่ารำ ให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย บังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต สังคมและธรรมชาติ โดยที่ยังคง
รักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมให้คงอยู่

การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน หมายถึง การสร้างสรรค์การแสดงขึ้นมาใหม่โดยนำเอารูปแบบการแสดงเดิมมาต่อยอดให้เกิดเป็นการแสดงพื้นบ้านที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ตนเอง

การแสดงพื้นบ้าน หมายถึง การแสดงที่มีความเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่ มีรูปแบบลักษณะลีลา สำเนียงเฉพาะกลุ่ม นิยมแสดงในท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ยังมีดนตรีเป็นองค์ประกอบหลักในการแสดงพื้นบ้าน ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมทั้งมีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นนั้นอันประกอบด้วย 1. การแสดงพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-กวย 2. กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว 3. กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร 4. กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-โคราช

การส่งเสริม หมายถึง การสนับสนุนให้มีการเอาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในชุมชน ทั้งศิลปะการแสดง ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิตของคนในชุมชน ให้นักท่องเที่ยวได้รับชม ส่งผลต่อเศรษฐกิจในชุมชน

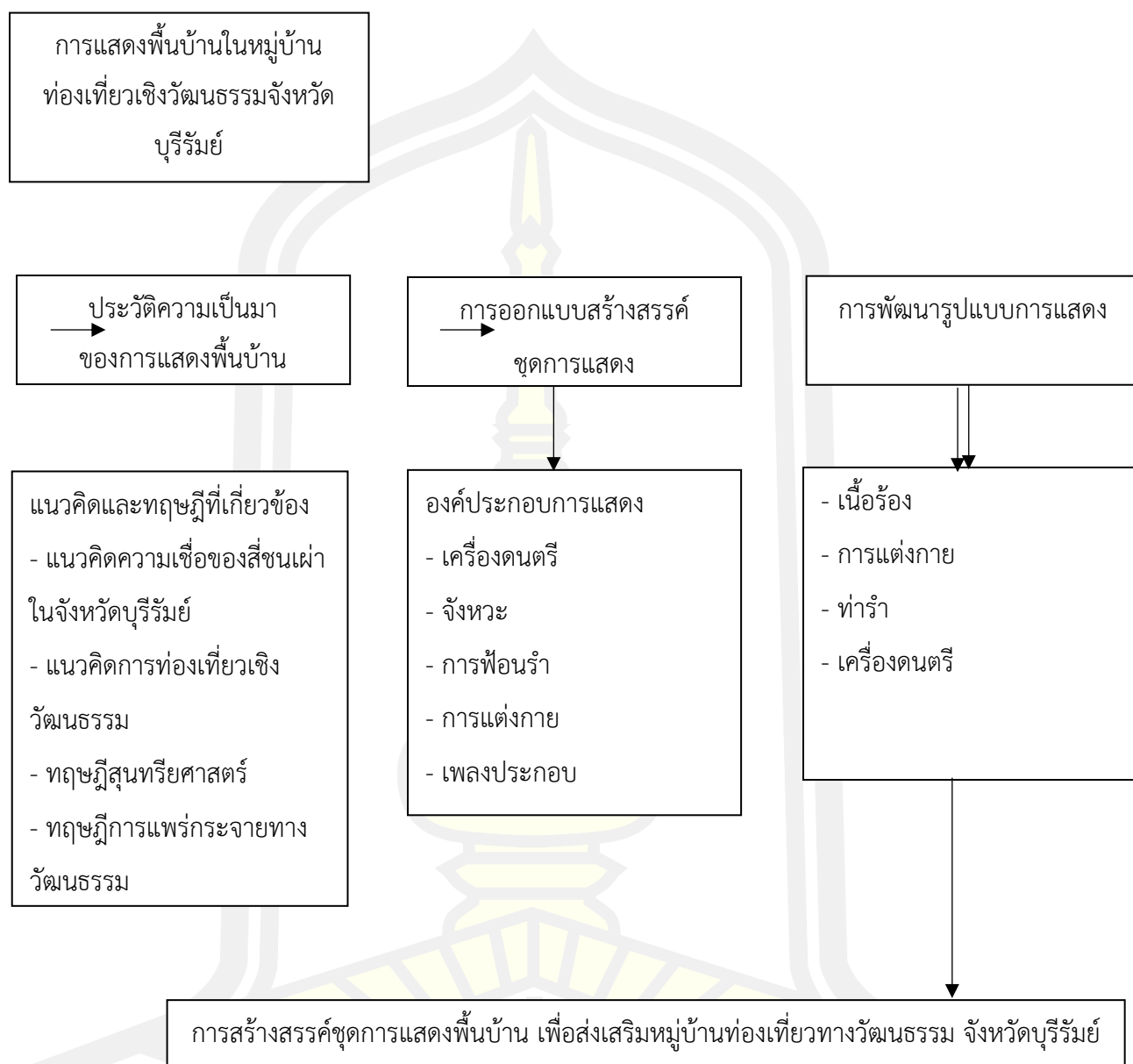
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ที่มีความสนใจจะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในประเทศ รวมถึงซื้อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมและงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้น

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ วัฒนธรรม ประเพณี การพูดและความเป็นอยู่ ประกอบด้วย 1. กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-กวย 2. กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว 3. กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร 4. กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-โคราช

หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ที่อยู่ในปกครองเดียวกันและรวมตัวกัน ทำให้พื้นที่ของตนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประกอบด้วย 1. หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร 2. หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว 3. หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านตาลอง ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย 4. หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกว่าน ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวความคิด ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดบุรีรัมย์
4. องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
5. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
6. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
7. บริบทพื้นที่วิจัย
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสาน ของประเทศไทย ประกอบด้วย 20 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรธานี อุบลราชธานี และ น้อยใหม่ บึงกาฬ มีพื้นที่ประมาณ 170,226 ตารางกิโลเมตร หรือ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช ภูมิภาคนี้ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย

ภาคอีสาน เป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลาย ทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น แต่ละจังหวัด ศิลปวัฒนธรรม เหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกถึงความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา และรูปแบบการดำเนินชีวิต ตลอดจนอาชีพของ คนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี สาเหตุที่ภาคอีสาน มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ส่วนหนึ่งอาจจะเกิดมาจาก การเป็นศูนย์รวมของ ประชากรหลากหลายเชื้อชาติ การอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ การกวาดต้อนไพร่พล หรือจากการหนีภัย สงครามเมื่อครั้งอดีต และมีการติดต่อสัมผัสกับประชาชนในประเทศใกล้เคียง จนก่อให้เกิดการ แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมขึ้น

การแต่งกายเป็นเครื่องบ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ของหญิงชายชาวอีสานสมัยก่อน แต่ปัจจุบันพวกเราแต่งตัวเหมือนกันหมด คนภาคอื่นจึงรู้จักชาวอีสานเพียงคนลาว และ ภาษาลาว ส่วนการกินการดื่มนอกจากก็เข้าใจเอาว่าคนอีสานกินแต่ ลาบ ก้อย ต้ม ส้มตำ แกงอ่อม แกงเห็ด แกงหน่อไม้ และสุรา จริงๆ แล้วอาหารการกินและเครื่องนุ่งห่มในพื้นที่ก็ยังมีหลากหลาย ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติพันธุ์ในแผ่นดินที่ราบสูงนี้ ที่เราควรศึกษาเผยแพร่ไปสู่ลูกหลานในอนาคต

ด้านวิถีชีวิต ในระยะเริ่มต้นการตั้งภูมิลำเนาของกลุ่มไทยลาวจะกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะตอนบนของภาคนี้ตั้งแต่หนองคาย หนองบัวลำภู อุตรธานี สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ขอนแก่น ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด ยโสธร อุบลราชธานี เลย มุกดาหาร อำนาจเจริญ และบางอำเภอ ของ จ.ศรีสะเกษ สุรินทร์ (อ.รัตนบุรี) นครราชสีมา (อ.บัวใหญ่ อ.สูงเนิน อ.ปักธงชัย) บุรีรัมย์ (อ.พุทไธสง) นิยมตั้งหมู่บ้านเป็นกลุ่ม บนที่ดอนเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า "โนน" โดยยึดทำเลการทำนาเป็นสำคัญ นั่นคือ บริเวณรอบหมู่บ้าน จะมีที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ มีหนองน้ำ หรือลำน้ำเล็กๆ ที่มีน้ำสำหรับบริโภคในฤดูแล้ง ไม่ห่างไกลหมู่บ้านจะมีป่าละเมาะสาธารณประโยชน์ ซึ่งใช้พื้นที่ปล่อยวัวควายในฤดูทำนา และเป็นแหล่งเก็บพืชผักป่าอีกด้วย หากมีวัดจะตั้งอยู่ตอนท้ายหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ เพราะความเชื่อที่ว่า วัดควรแยกจากหมู่บ้าน คือ วิสุคามสีมา(แปลว่า เขตนอกชุมชน) แต่โดยปฏิบัติแล้วพระภิกษุกับชาวบ้าน จะมีกิจกรรมร่วมกันอย่างใกล้ชิดทั้ง 12 เดือน นอกจากวัดแล้ว ยังมีสถานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ศาลปู่ตา หรือ เรียกตามภาษาว่า "ตูปู่ตา" ซึ่งมักจะตั้งอยู่ทางเข้าหมู่บ้านซึ่งเป็นตอนที่ยื่นออกมา บางแห่งมีพื้นที่กว้างใหญ่เรียกว่า "ดอนปู่ตา"

การสร้างบ้านของชุมชนในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่สมัยโบราณมักเลือกทำเลที่ตั้งอยู่ตามที่ราบลุ่มที่มีแม่น้ำสำคัญ ๆ ไหลผ่าน เช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำมูล แม่น้ำชี แม่น้ำสงคราม ฯลฯ รวมทั้งอาศัยอยู่ตามริมหนองบึง ถ้าตอนใดน้ำท่วมถึงก็จะขยับไปตั้งอยู่บนโคกหรือเนินสูง ดังนั้นชื่อหมู่บ้านในภาคอีสานจึงมักขึ้นต้นด้วยคำว่า ลักษณะหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานนั้น มักจะอยู่รวมกันเป็นกระจุก ส่วนที่ตั้งบ้านเรือนตามทางยาวของลำน้ำนั้นน้อย ผิดกับทางภาคกลางที่มักตั้งบ้านเรือนตามทางยาว ทั้งนี้เพราะมีแม่น้ำลำคลองมากกว่า การเลือกภูมิประเทศเพื่อตั้งหมู่บ้านในภาคอีสานจะเห็นได้ว่ามีหลักสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ต้องเลือกทำเลที่ประกอบด้วยน้ำ เพื่อการยังชีพและประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีพื้นที่ทำนา เพื่อการปลูกข้าว (ข้าวเหนียว) เป็นอาหารหลัก และต้องมีโนน เพื่อการสร้างบ้านแปลงเมือง ที่น้ำท่วมไม่ถึง

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานในชุมชนต่าง ๆ ทั่วอีสานจากอดีตจนปัจจุบันยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากนั้นยังมีการจับปลาเป็นอาหาร และชาวลาวยังทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ปั่นหม้อ สานตะกร้า ทอผ้า เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามเกษตรกรรมในชุมชนในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากอดีตอย่างมาก ทั้งในเรื่องความซับซ้อน ของการผลิตและการ

บริโภค วิถีชีวิตประจำวัน การเคลื่อนย้ายแรงงานที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจและสังคมภายนอกอย่างรวดเร็ว

ในอดีตภาคอีสานจะมีคำอธิบายเรื่องการทำมาหากินในพื้นที่ที่แห้งแล้งและคนยากจน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2553) ระบุว่าชุมชนหมู่บ้านในภาคอีสาน สามารถรักษาการผลิตแบบพอเพียงชีพไว้ได้ยาวนานที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ของประเทศอย่างน้อยจนถึงกลางทศวรรษ 2520 ในปัจจุบันสังคมอีสานมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก พื้นที่ซึ่งเคย เป็นดินแดนแห่งความแห้งแล้งกันดารกลับกลายเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรที่ ในอดีตเคยปลูกได้เฉพาะในภาคอื่น ๆ เช่น ยางพารา สะตอ และผลไม้หนาวชนิด แรงงาน ภาคอีสานที่มีอยู่อย่างล้นเหลือ และเป็นแรงงานอพยพไปขายแรงงาน หรือ ประกอบ การค้าอยู่ในกรุงเทพฯ และภาคอื่น ๆ จำนวนมากที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งส่งผลให้ฐานะ ทางเศรษฐกิจของคนอีสานที่อาศัยอยู่ในดินแดนยากจนที่สุดของประเทศเปลี่ยนแปลงไป

ระบบเครือญาติในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในอดีตจะมีการนับถือญาติทั้งสองฝ่าย เมื่อชายหญิงแต่งงานแล้วจะอาศัยอยู่บ้านฝ่ายหญิงระยะหนึ่ง หลังจากนั้นจะย้ายออกไปตั้งเรือนใหม่ ลูกสาวมักได้รับมรดกจากพ่อแม่ และมักจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของตนหลังจากแต่งงาน ในชุมชนลาวอีสานมีความสัมพันธ์ในลักษณะกลุ่มเครือญาติ (Kinships) อันมีที่มาจากความสัมพันธ์ทางสายเลือดและความสัมพันธ์ทางการแต่งงาน ทั้งแบบ matrilineal resident ที่ฝ่ายชายย้ายออกจากบ้านของตนไปอยู่กับฝ่ายหญิง ทำงานเป็นแรงงานให้กับครอบครัวฝ่ายหญิงเป็นระยะเวลาหนึ่งตามประเพณีอีสาน และอาจจะเป็นแบบที่ฝ่ายหญิงย้ายออกจากบ้านของตนไปอยู่กับฝ่ายชาย ทำให้เกิดญาติ หรือกลุ่มเครือญาติ ซึ่งจะมีการเยี่ยมเยียนไปมาหาสู่กันถามข่าวชีวิตความเป็นอยู่ ช่วยเหลือกัน ในระหว่างญาติที่เกี่ยวข้องกัน หรือร่วมกิจกรรมบุญประเพณี หรือช่วงเวลาสำคัญ ๆ ในช่วงชีวิตของญาติ เช่น งานบุญงานแต่งงาน หรืองานศพ และให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การรวมหมู่ญาติ เช่น งานบุญแจกข้าว หรือบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของบรรพบุรุษและเครือญาติ อันเป็นพื้นฐานทางสังคมของผู้คน ที่มีความเชื่อว่าดวงวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตแล้วหากไม่ได้รับการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ดวงวิญญาณนั้นก็จะมีแต่ความอดอยากทนทุกข์ทรมานและไม่ได้ไปผิตไปเกิด และยังคงวนเวียนรอรับข้าวแจกจากญาติพี่น้องต่อไป

การแต่งกายจากภาพธูปแต้มในสิมต่างของภาคอีสานในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสาน ที่วาดภาพตำนาน นิทาน พุทธประวัติ หรือขนบธรรมเนียมประเพณีตามแบบลาว ธูปแต้มเหล่านั้นทำให้เราได้เห็นลักษณะการแต่งกายของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

ธูปแต้มสิมวัดโพธาราม มีเรื่องสินไซ พระเวสสันดร และพุทธประวัติ มีฉากที่เฉลิมฉลองพระเวสสันดรกลับสู่เมื่อนั้น มีทั้งภาพชายหนุ่มหญิงสาวทำงานลงช่วง ภาพการสงฆ์น้ำพระที่เรียกว่าพิธี "กองฮต" ซึ่งเป็นรูปพระภิกษุนั่งพนมมืออยู่ใต้รางพญานาคที่มีเทียนปักอยู่รอบๆ ซึ่งเรียกว่า "ฮางริน"

โดยมีชาวบ้านล้อมรอบ พิธีกองฮตคือการสรงน้ำพระภิกษุ ชาวบ้านจะร่วมกันจัดขึ้นเพื่อยกย่องพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและมีความสามารถ บางทีก็ใช้รดบุคคลที่ชาวบ้านเคารพนับถือ นิยมทำร่วมกับงานบุญอื่น ๆ เช่น บุญสงกรานต์ หรือบุญบั้งไฟที่มีคนมาชุมนุม

จากอุปแต้มที่กล่าวมาทำให้เราเห็นลักษณะการแต่งกายที่สำคัญของผู้คนที่ปรากฏอยู่ในอุปต่าง ๆ ซึ่งผู้หญิงในอุปแต้มทั้งหมดนุ่งซิ่น หรือผ้าถุง มีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ทั้งขนาด การนุ่ง และลวดลายบนผืนผ้า โดยปัจจุบันก็ยังสวมใส่กันอยู่แต่ลักษณะลวดลายก็จะแตกต่างกันไปตามยุคสมัย กล่าวเฉพาะคติของชาวลาวอีสาน ผ้าซิ่นนับเป็นความภาคภูมิใจอย่างหนึ่งของหญิง ในสมัยโบราณการทอผ้าคืองานในบ้านที่ถูกผู้หญิงต้อง แม่จะสั่งสอนให้ลูกสาวฝึกทอผ้าจนชำนาญ แล้วทอผ้าผืนงามสำหรับใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น งานแต่ง งานบวช หรืองานบุญประเพณีต่าง ๆ การนุ่งผ้าซิ่นของผู้หญิงจึงเป็นเหมือนการแสดงฝีมือของตนให้ปรากฏ ผ้าซิ่นที่ทอได้สวยงาม มีฝีมือดี จะเป็นที่กล่าวขวัญและชื่นชมอย่างกว้างขวาง

ผ้าซิ่นสำหรับใช้ทั่วไป มักจะไม่มีลวดลาย ทอด้วยผ้าฝ้ายหรือด้ายโรงงาน (ในสมัยหลัง) อาจใส่ลวดลายบ้างเล็กน้อยในเนื้อผ้า อีกอย่างหนึ่ง ผ้าซิ่นสำหรับใช้ในโอกาสพิเศษมักจะทอด้วยความประณีตเป็นพิเศษ มีการใส่ลวดลาย สีสันทงาม และใช้เวลาทอนานนับแรมเดือน ขนาดและลักษณะของผ้าซิ่นนั้นขึ้นกับฝีมือ รสนิยม ขนบการทอในแต่ละท้องถิ่น

ประเพณีและเทศกาลสำคัญ ประชาชนอีสานได้เรียบเรียงประเพณีฮีตสิบสองไว้มีดังนี้ (สำหรับรักสุทธิ, 2549) ดังนี้

เดือนอ้ายหรือเดือนเจียง ทำบุญเข้ากรรม เป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้าปริวาสกรรม สาราภาพ ความผิด พลาดของตนต่อหน้าคณะสงฆ์ เป็นโอกาสที่ประชาชนจะทำบุญ เป็นระยะอากาศหนาว ชาวบ้านจะจัดสถานที่แล้วนิมนต์พระสงฆ์เข้ากรรม การเข้ากรรมของพระนั้นคือการเข้าอยู่ประพฤติวัตรโดยเคร่งครัดชั่วระยะหนึ่ง ในป่าหรือป่าช้า การอยู่กรรมเรียกตามบาลีว่า “ปริวาส” เพื่อชำระจิตใจที่มัวหมองปลดเปลื้องอาบัติสังขาทิเสส ซึ่งเป็นอาบัติหนักเป็นอันดับ 2 รองจากปาราชิก ฝ่ายชาวบ้านก็ได้ทำบุญในโอกาสนั้นด้วย

เดือนยี่ บุญคูณลาน เพื่อ เป็นมงคลแก่ข้าวเปลือก คือเก็บเกี่ยวแล้ว ขนข้าวขึ้นสู่ลาน นวดข้าวแล้วทำข้าวเปลือกให้เป็นกองสูงเหมือนจอมปลวก เรียกว่า “กุ่มข้าว” เหมือนก่อกองเจดีย์ทรายนั่นเอง แล้วทำพิธี บวงสรวงเจ้าแม่โพสพ นิมนต์พระมาสวดมนต์ทำบุญลาน บางคนก็เทศน์เรื่องนางโพสพพลอง บางคนก็มีพิธีสู่ขวัญข้าวก่อนจึงจะขนข้าวขึ้นสู่ยุ้งฉาง เสร็จแล้วก็ทำพิธีเลี้ยงเจ้าที่หรือ “ตาแฮก” และเก็บฟืนไว้ เพื่อหุงต้มอาหารต่อไป

เดือนสาม บุญข้าวจี่ ข้าวเหนียวปั้นนั้นชโลมด้วยน้ำอ้อยผสมไข่ ช้างในใส่ น้ำอ้อยไว้ก่อนนำไปอังไฟ ร่วมกันทำก่อนนำไปถวายพระพร้อมด้วยอาหารคาวหวาน วันเพ็ญเดือนสามเป็นวันมาฆบูชา รุ่งขึ้นวันแรม 1 ค่ำ ก็ถวายข้าวจี่ เรียกว่า วันทำบุญเนื่องในวันมาฆบูชานั่นเอง ข้าวจี่คือเอาข้าวเหนียว

ปั้นเป็นก้อนเอาไม้ เสียบย่างไฟเหมือนไก่อ่าง เมื่อข้าวสุกเกรียมแล้วก็เอาไข่ซึ่งตีไว้แล้วทา แล้วย่างข้าวอีกกลายเป็นไข่ เคลือบข้าวเหนียว เสริมแล้วถอดไม้ออกแล้วเอาน้ำอ้อยหรือน้ำตาลที่เป็นก้อนยัดใส่แทน กลายเป็นข้าวเหนียวยัดใส่ แล้วถวายพระเณรฉันตอนเช้า ส่วนมากชาวบ้านจะรีบทำแต่เช้ามีตพอสว่างก็ลงศาลา การเปรียญ (ชาวบ้านเรียกหอแจก) นิมนต์พระเณรสวดแล้วฉัน เป็นทั้งงานบุญและงานรื่นเริงประจำ แต่ละหมู่บ้าน เพราะได้ทำข้าวจีไปถวายพระ หลังจากพระฉันแล้วก็เลี้ยงกันเอง สนุกสนาน เดือนสาม นี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ถือกันตั้งแต่โบราณมาว่าเป็นเดือนสุขวิญข้าว คือ มีการถวายข้าวเปลือกพระ และนิยม ทำบุญบ้าน สวดมนต์เสร็จพิธีสงฆ์แล้วก็สุขวิญข้าวตามธรรมเนียมพราหมณ์ บางบ้านก็ทำเล็กน่อยพอเป็นพิธี คือเอาข้าวไปถวายสงฆ์แล้วทำพิธีตัมปากเล่าเล็กน่อยเป็นการบูชาคุณของข้าวในเล่าหรือยัง

เดือนสี่ บุญพระเวสหรือบุญมหาชาติ ถือว่าบุญนี้สำคัญ ชาวบ้านจะพยายามทำให้ถูกขั้นตอนทุกอย่าง เป็นการพึ่งเทศน์ว่าด้วยเนื้อหาเรื่องพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ทุก วัดพอถึงเดือนสี่ ก็จะมีเทศน์มหาชาติ ชาวอีสาน นิยมเรียกว่า “บุญผะเหวด” (พระเวสสันดร) หรือเขียนตามสำเนียงการออกเสียงว่า “บุญผะเหวด” แต่ การกำหนดเวลาก็ไม่ถือเด็ดขาด อาจจะเป็นปลายเดือนสาม หรือต้นเดือนห้าก็ได้ การเทศน์มหาชาติ ของอีสานผิดจากภาคกลางหลายอย่าง เช่น การนิมนต์เขาจะนิมนต์พระวัดต่าง ๆ 10-20 วัดมา เทศน์ โดยแบ่ง คัมภีร์ออกได้ถึง 30-40 กัณฑ์เทศน์ตั้งแต่เช้ามีดและให้จบในวันเดียว พระในวัดถ้ามี มากก็จะเทศน์รูปละกัณฑ์สองกัณฑ์ ถ้าพระน้อยอาจจะเทศน์ถึง 5 กัณฑ์ การแบ่งซอยให้เทศน์ หลายกัณฑ์ก็เพื่อให้ครบกับจำนวนหลังคาบ้าน ถ้าหมู่บ้านนี้มี 80 หลังคาเรือน ก็อาจจะแบ่งเป็น 80 กัณฑ์ โดยรวมเอาเทศน์คาถาพัน มาลัยหมื่น มาลัยแสน ฉลองมหาชาติด้วย เพื่อให้ครบจำนวนโยมผู้ เป็นเจ้าของกัณฑ์ แต่บางบ้านอาจจะขอร่วมกับบ้านอื่นเป็นกัณฑ์เดียวกันก็ได้ และเวลาพระเทศน์ก็จะ มีกัณฑ์หลอนมาถวายพิเศษอีกด้วย คือหมู่บ้านใกล้เคียงจะรวบรวมกัณฑ์หลอนคล้ายผ้าป่าสมัยนี้ แห่ เป็นขบวนตามกันมามีกลองก็บรรเลงกันมา ใครจะรำจะฟ้อนก็เชิญ แห่รอบศาลาการเปรียญสามรอบ แล้วก็นำไปถวายพระรูปที่กำลังเทศน์อยู่ขณะนั้นเลย เรียกว่า “กัณฑ์หลอน” เพราะมาไม่บอกมาโดน ใครก็ถวายรูปนั้นไปเลย เรื่องกัณฑ์หลอนนับเป็นประเพณีผูกไมตรีระหว่างหมู่บ้านได้ดียิ่ง เพราะเรามี เทศน์เขาก็เอากัณฑ์หลอนมาร่วม เขามีเราก็เอาไปร่วมเป็นการสนองมิตรจิตมิตรใจซึ่งกันและกัน ได้ทั้ง บุญได้ทั้งมิตรภาพ ได้ทั้งความสนุกเฮฮา รำเซิ้ง แม้แต่ในหมู่บ้านนั้นเองก็มีกลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มคนแก่ กลุ่มขี้เหล้า หรือกลุ่มอะไรก็ได้ร่วมกันทำกัณฑ์หลอนขึ้น แห่ออกไปวัดเป็นการ สนุกสนาน ใครใคร่ทำทำ มีเงินทองข้าวของจะบริจาคได้ตลอดวัน จึงเห็นบุญมหาชาติของอีสาน เป็น งานที่ยิ่งใหญ่ประจำปี และถือกันว่าต้องทำทุกปีด้วย อนึ่งก่อนวันงาน 5-6 วันหนุ่มสาวจะไปวัดเพื่อนำดอกไม้ประดับตกแต่งศาลา บริเวณวัด เป็นโอกาสที่หนุ่มสาวจะได้พูดคุยกัน

เดือนห้า บุญสงน้ำหรือตรุษสงกรานต์ จะมีการสงน้ำพระ และผู้ใหญ่ที่นับ ถือ มีการทำบุญ ก่อพระเจดีย์ทราย สาดน้ำเล่นกัน และถือว่าเป็นวันปีใหม่ด้วย ประเพณีนี้ทำเหมือน ๆ กับภาคกลาง จะต่างกัน ก็ในเรื่องการละเล่นหรือการรดน้ำ สาดน้ำ สีกาอาจจะสาดพระสาดเณรได้ไม่ถือน้ำ พระบางรูปกลัวน้ำ ถึงกับวิ่งหนีก็มี บางแห่งหญิงสาวตักน้ำขึ้นไปสาดพระเณรบนกุฏิ แต่การเล่นสาดน้ำนี้ไม่สาดเฉพาะวัน ตรุษเท่านั้น ระยะเวลาใกล้ ๆ กลางเดือนห้าสาดได้ทุกวัน บางปีเลยไปถึงปลายเดือนถ้าอากาศยังร้อนมาก อยู่ นอกจากนี้ยังมีประเพณีสงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ด้วย คือระยะเวลาเดือนห้าอากาศร้อนหญิง สาวจะตักน้ำไปวัดสงพระคือให้พระอาบ และสงพระพุทธรูปด้วย เมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา นี้ ทุกวัดจะมีหอสงอยู่ คือถึงเทศกาลนี้ก็อัญเชิญพระพุทธรูปไปตั้งในหอ ให้ชาวบ้านมาสงน้ำพระ อากาศร้อน ๆ เด็ก ๆ ชอบเข้าไปเบียดกันใต้หอสงรออาบน้ำที่ใช้สงพระเสร็จแล้วไหลลงมา เชื่อว่า ชล้างดี ล้างโรคภัยได้

เดือนหก บุญบั้งไฟ จะมีการแข่งขันกันจุดบั้งไฟเพื่อขอฝนจากแถน มีการแห่ บั้งไฟเพื่อความสวยงามและสนุกสนาน ล้อเลียนสังคม รวมทั้งพูดจาลามกและทำเครื่องเล่นเป็น สัญลักษณ์ทางเพศมาแห่แห่นโดยไม่ถือว่าเป็นของหยาบคาย

เดือนเจ็ด บุญข้าชะ หรือบุญบูชาบรรพบุรุษ เป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงผู้มี พระคุณด้วยการนิมนต์พระมาสดมณต์ในพิธีเช่นสรงหลักบ้านหลักเมือง ฝิปูตา ฝิเมือง ฝิตาแฮก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเบิกบ้าน” ทำพิธีเลี้ยงมเหศักดิ์หลักเมือง

เดือนแปด บุญเข้าพรรษา ชาวบ้านจะร่วมกันหล่อเทียนประจำพรรษา จนเป็นที่รู้จักกันดีนั่นคือบุญประเพณีแห่เทียนพรรษาของชาวอุบลราชธานี นิยมพิเศษคือ ชักชวนชาวบ้านให้นำขี้ผึ้งมาร่วมกันหล่อเทียน เช่นเดียวกับธรรมเนียมหลวง มีการถวายเทียนพรรษ

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เป็นการนำห่ออาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ ไปวางไว้ตามพื้นดิน เพื่ออุทิศแก่ญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว และถวายภัตตาหารแก่พระเณร กำหนดเอาวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ประชาชนหาอาหาร หมากพลู บุหรี่ ห่อด้วยใบตองไปวางตามยอดหญ้าบ้าง แขนงตามกิ่งไม้บ้าง และ ใส่ไว้ตามศาลเจ้าเทวาลัยบ้าง วัดอุประสงค์เพื่ออุทิศให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ต่อมานิยมมาบุญตัก บาตรและกรวดน้ำตามแบบพุทธ และมีบางหมู่บ้านอธิบายด้วยบุญข้าวประดับดินนี้เป็นพิธีระลึกถึง คุณของแผ่นดิน มนุษย์ได้อาศัยแผ่นดินอยู่และทำกิน พอถึงเดือนเก้าข้าวปลาพืชผลกำลังเจริญ ชาวบ้าน จึงทำพิธีขอบคุณแผ่นดิน

เดือนสิบ บุญข้าวสาก หรือเรียกว่า บุญเดือนสิบ ผู้ถวาย ภัตตาหารจะเขียนชื่อลงในบาตร พระสงฆ์จับสลากได้ชื่อของผู้ใดคนนั้นเป็นผู้ถวายภัตตาหารและเครื่อง ไทยทาน เพื่ออุทิศบุญให้กับผู้ตาย ทำในวันเพ็ญเดือนสิบ เป็นการทำบุญให้ เปรตโดยแท้ ระยะเวลาห่างจากบุญประดับดิน 15 วัน เป็นการส่งเปรต คือเชิญมารับทานวัน สิ้นเดือนเก้า และเลี้ยงส่งในกลางเดือนสิบ บางท้องถิ่นเวลาทำบุญมี

การจกดขี่ของตนใส่ไว้ที่ของถวาย และเขียนสลากใส่ลงในภาชนะบาตรด้วย เมื่อพระเณรรูปได้รับสลากนั้นก็เรียกพานยกเจ้าของไปถวาย

เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา หรือ บุญจุดประทัด เป็นที่มาของประเพณีไหลเรือไฟ เมื่อพระสงฆ์จำพรรษาครบ 3 เดือนแล้ว ทำพิธีปวารณาตามวัดต่าง ๆ จุดประทัดไฟโคมไฟสว่างไสว ใช้ น้ำมันมะพร้าวบ้าง น้ำมันละหุ่งบ้าง น้ำมัน หมูบั้ง ใส่กระป๋องหรือกะลามะพร้าวจุดตั้งหรือแขวนตามต้นไม้ตลอดคืน บางคนก็ตัดกระดาษทำรูป สัตว์ หรือบ้านเล็ก ๆ จุดไฟไว้ข้างใน เป็นการประกวดฝีมือในเชิงศิลปะไปในตัวอย่างสนุกสนาน รุ่ง เข้ามีการทำบุญตักบาตรเทโว บางวัดมีการกวนข้าวทิพย์ และบางวัด มีการแข่งเรือด้วย

เดือนสิบสอง บุญกฐิน คำว่า “กฐิน” เป็นคำภาษาบาลี หมายถึงไม้สะดึง คือไม้ที่ทำเป็นกรอบสำหรับซึ่งผ้าเวลาจะเย็บผ้า เพื่อดึงซึ่งผ้าให้ตึงจะได้เย็บง่าย บุญกฐินจึงเป็นการทำบุญที่ต้องนำผ้าไปถวายพระเป็นสำคัญ จัดเป็นวินัยกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งสงฆ์ต้องทำในจีวรกาล มี กำหนดระหว่างวันแรม 1 ค่ำเดือน 11 จนถึงวันเพ็ญเดือน 12 เรียกว่าบุญเดือนสิบสอง มีการจุดพลุทะเลประทัด ส่วนวัดใดอยู่ริมแม่น้ำก็มีการแข่งเรือ เรียกว่า “ช่วงเหือ”

คติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานที่สืบทอดมาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้น เกิดจากคติความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้ากับความเชื่อเรื่องผี และพิธีกรรมของพราหมณ์ นิคาร์ตัน หวานชะเอม (2558, หน้า 118) กล่าวถึงความเชื่อในการตั้ง หมูบ้านของชาวอีสานไว้ว่าชาวอีสานนับถือบ้าน แถน ผีฟ้า มีการเซ่นสรวงดวงวิญญาณ บรรพบุรุษเพื่อให้อยู่ปกป้องรักษาลูกหลาน มีการตั้ง “ศาลเจ้าปู่” หรือ “ศาลตาปู่” ไว้ ที่ดอนปู่ตา ซึ่งมีลักษณะพื้นที่เป็นโคก น้ำท่วมไม่ถึง มีต้นไม้ใหญ่หนาทึบ มีการก่อสร้าง “ตูบ” เป็นที่สถิตของเจ้าปู่ทั้งหลาย ตลอดจนการตั้ง “ป้อบ้าน” (หลักบ้าน) เพื่อ เป็นสิริมงคลของหมู่บ้าน และมีการเซ่น “ผือฮัก” คือเทพารักษ์ให้ดูแลคุ้มครองผู้คน ในหมู่บ้านให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป จากความเชื่อดังกล่าวทำให้เห็นว่าชาวบ้านอีสานมีการนับถือผี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผีบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยปกป้องรักษา ปกป้องคุ้มครองลูกหลานให้อยู่อย่าง ร่มเย็นเป็นสุขตลอดไป นอกจากผีบรรพบุรุษแล้ว ยังมีความเชื่อเรื่องชนิดต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ผีบ้านผีเรือน คือ ผีที่เป็นบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วลูกหลานเชิญให้สถิตอยู่ที่บ้าน หรือวัดเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้ความคุ้มครองภัย ผีไร่ผีนา มีหน้าที่คอยคุ้มครองวัว ควาย และข้าวกล้าในนาให้พ้นจากเพี้ย ปู หนอน วัชพืชต่าง ๆ ผีตาแถก แมงโพสพ ถือว่าเป็นผีไร่นาจาคอยพิทักษ์ชาวนาและพืชผล ผีป่าผิงู เป็นผีที่อยู่ตามภูเขาตามป่า คอยคุ้มครองพืชและสัตว์ป่า คอยให้โชค แก่นักเดินทาง หรือนายพรานผู้ต้องพึ่งพาอาหารจากป่า และผีที่มีบทบาทต่อ ส่วนรวม เป็นผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของ หลายครอบครัว ซึ่งเรียกว่า กลุ่มผู้ถือผีตัวเดียวกัน ได้แก่ ผีปู่ตา ผีฟ้าหรือผีแถน ผีอารักษ์หลักเมือง นอกจากนี้ยังมีผีตามความเชื่ออื่น ๆ เช่น ผีเป่า เชื่อว่าเป็นผีกินคน, ผีโพง เชื่อว่าเป็นผีป่าที่จะคอยทาร้ายคนที่เดินในป่ายามค่ำคืน, ผีปอบ เชื่อว่าเป็นวิญญาณของผีร้ายที่จะทำให้คน

เสียสติได้ , ผีกองกอย เชื่อว่าเป็นผีเจ้าชู้และรักสนุก คนที่นอนไม่เรียบบร้อย จะถูกผีกองกอยจัดหัวจัดเท้าเล่น, ผีชิงเห็น เชื่อว่าเป็นผีแม่หม้ายที่หลอกผู้ชายไปเป็นสามี และฆ่าทิ้ง ฯลฯ

โดยสรุปคำว่า ผี หรือวิญญาณในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว มี 2 ความหมาย ความหมายแรก ผี หมายถึงวิญญาณผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว แต่ยังไม่ได้ไปเกิด เพราะต้องคอยปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลาน และคนในสายตระกูล และความหมายที่สอง หมายถึง วิญญาณที่ปรากฏทั่วไปซึ่งให้คุณและโทษแก่มนุษย์ โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนกผีตามความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ผีชั้นสูง หรือผีดี ได้แก่ จำพวก “เทพ” หรือ “เทวดา” 2) ผีชั้นกลาง หรือผีกึ่งดีกึ่งร้าย ซึ่งแบ่งได้หลายกลุ่ม ได้แก่ ผีประจำหมู่บ้าน ผีประจำเมือง ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ เป็นต้น และ 3) ผีชั้นต่ำ หรือผีร้าย ซึ่งแบ่งออกได้เป็นผีร้ายที่มีอยู่ในธรรมชาติทั่วไป เช่น ผีพราย ผีร้ายที่ปรากฏทั่วไป เช่น ผีกระสือ ผีปอบ และผีร้ายที่อยู่ในนรก เช่น ผีเปรต ความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ก่อให้เกิดพิธีกรรมมากมาย เพื่อเป็นการเช่นสรวงบูชาและวิงวอนให้ผีที่ตนนับถือได้ช่วยเหลือให้พ้นจากเหตุร้ายต่าง ๆ และดลบันดาลให้ชีวิตประสบแต่ความสุขความเจริญ ความหวังในสิ่งที่ปรารถนา โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนกพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยลาวออกอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา เป็นต้น และ 3) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรค เป็นต้น

ความเชื่อที่มักจะปรากฏในพิธีกรรมของชาวอีสานอีกอย่างหนึ่งคือ ความเชื่อ เรื่องการขอฝน เนื่องจากสภาพภูมิอากาศอีสานมีความแห้งแล้ง การทำพิธีขอฝนจาก พญาแถน (เทวดา) จึงเกิดขึ้นในรูปแบบของ “บุญบังไฟ” และ “การแห่นางแมว” เชื่อว่า การทำเช่นนี้จะทาพญาแถนปล่อยให้ฝนตกลงมายังโลกมนุษย์ เมื่อฝนตกตามฤดูกาล แล้วชาวบ้านจะได้เตรียมหว่านไถทานา

นอกจากนี้คนอีสานยังมีความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ซึ่งหมายถึง “วิญญาณ” รวมกับ คำว่า “มิ่ง” ซึ่งหมายถึง “ชีวิต” มิ่งขวัญจึงหมายถึงชีวิตและวิญญาณ เมื่อใดที่ขวัญหาย แสดงว่าวิญญาณออกจากร่าง จะทำให้เจ้าของร่างไม่สบายหรือเกิดอันตรายถึงแก่ชีวิต วิธีการแก้ไขคือการหาพิธี “ช้อนขวัญ” โดยนาเอาสวิงและช้อนเป็นเครื่องมือประกอบ พิธีกรรม หมอขวัญจะนาสวิงไปช้อนขวัญบริเวณที่มีคนประสบอุบัติเหตุแล้วเทขวัญ ใส่ช้อน เอาผ้าขาวคลุมไว้ไม่ให้ขวัญหายไปอีก ความเชื่อและพิธีกรรมเช่นนี้จะทำให้ผู้ที่ เสียขวัญมีกำลังใจและหายป่วยในเร็ววัน

ความเชื่อดั้งเดิมของ “ลาวอีสาน” จะยึดมั่นในจารีตประเพณี ดำเนินชีวิตตาม "ฮิตสิบสอง" มีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแถน รวมทั้งผีไร่นา ฯลฯ และนับถือศาสนาพุทธแบบชาวบ้าน คือ พุทธศาสนาที่ปรับเข้ากับจารีต โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษยังมีอิทธิพลต่อสังคมมาก นั่นคือ ผีปู่ตา ทุกชุมชนในชนบทจะมีศาลเจ้าปู่ตา (ตูปู่ตา) ประจำหมู่บ้าน และมีตำแหน่งเฒ่าจ้ำ หรือ หมอจ้ำ เป็นผู้ที่ติดต่อกับวิญญาณ เฒ่าจ้ำจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมากที่สุดคนหนึ่ง

นอกจากนี้เนื่องจากพื้นที่กว้างใหญ่ ไกลปืนเที่ยง การดูแลทางด้านสุขอนามัยเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย คนอีสานจึงหันไปพึ่งผี ไม่ว่าจะเป็ผีของปู่ ย่า ตา ยาย ผีป่า ผีเขา ผีปอบ ฯลฯ

การนับถือศาสนาของ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสาน ส่วนใหญ่จะนับถือพุทธศาสนา ปรากฏใน พิธีกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านจะมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรม ในอดีตวัดยังเป็นโรงเรียน สอนหนังสือให้เด็ก ๆ ซึ่งเด็กชายจะมีความใกล้ชิดกับวัด เพราะใช้เป็นสถานที่เรียน บวชเณร และ อุปสมบทตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ เช่นผีในต้นไม้ แม่น้ำ ในบ้าน ในไร่นา ผีประจำหมู่บ้าน และผีบรรพบุรุษ จะมีพิธีเช่นไหว้ผีเป็นประจำ ในฤดูเก็บเกี่ยวหรือเพาะปลูกข้าว เวลาเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย เชื่อว่ามีสาเหตุจากผีและขวัญออกจากร่าง ดังนั้นจึงมีผู้ประกอบพิธีรักษาโรค และเรียกขวัญ เช่น พระ สงฆ์ นอกจากนี้ ยังเชื่อเรื่องผีปอบ ซึ่งเป็นคนที่ถูกวิญญาณชั่วร้ายเข้าสิง และสามารถทำร้ายผู้อื่นได้

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสาน บ้างเรียกกันว่า “ลาว” “ลาวอีสาน” “ไทยลาว” “ไทยลาวอีสาน” เป็นชื่อที่คนภาคกลาง หรือภูมิภาคอื่นเรียกแทนคนกลุ่มใหญ่ที่สุดที่อาศัยอยู่ในภาคอีสาน มีประชากรมากที่สุดใอีสาน ซึ่งชาวภาคกลางหรือภูมิภาคอื่นในประเทศ มักจะเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ลาว” เพราะว่ามีภาษาพูดเป็นภาษาเดียวกับคนลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) รวมทั้งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาสัมพันธ์กับผู้ในริมฝั่งแม่น้ำโขงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภาษาลาว มีคนพูดมากในภาคอีสาน ซึ่งใช้ภาษาลาวกันในชีวิตประจำวัน จัดเป็นภาษาถิ่น (Dialect) หลักและภาษาแม่ (Mother tongue) ของคนอีสานในภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเมื่อปี 2517 มีการระบุจำนวนผู้พูดภาษาลาวในภาคอีสานประมาณ ร้อยละ 95 ของประชากรทั้งภูมิภาค (ไพฑูริย์ มีกุลศ 2517) ภาษาอีสานหรือ บางคนเรียกว่าภาษาลาวนั้นมี ความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของผู้ใช้ภาษา ดังที่ (ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์ 2548) กล่าวถึงประวัติ การย้ายถิ่นฐาน ของชาวอีสานในอดีต กล่าวคือชาวลาวที่อพยพเข้ามาอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตั้งแต่ในพุทธศตวรรษที่ 21 และได้อพยพเข้ามาอยู่ในแถบตอนกลางของอีสานในปี พ.ศ. 2261 ได้แก่ บริเวณอำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เหตุการณ์อพยพ ที่สำคัญอีกครั้งในช่วงสมัยที่เกิดความ ขัดแย้งทางการเมืองการปกครองของกษัตริย์ลาว คือพระเจ้าศิริบุญสาร และเสนาธิบดีหรือพระวอ พระตา เป็นผลให้เกิดการอพยพ ชาวลาวจำนวนมากมาตั้งถิ่นฐานและกระจายตามฝั่งขวาแม่น้ำโขง ทำให้ภาษาอีสาน มีลักษณะทางภาษาหลายประการคล้ายคลึงกับภาษาลาวที่ใช้อยู่ในประเทศ สาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน

ภาษาอีสาน หรือไทยอีสาน นับเป็นภาษา ไท-ลาว Laotian ตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai Language Family) กลุ่มไทยลาว หรือทั่วไปเรียกว่า “ชาวอีสาน” ที่เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด มี ประชากรมากที่สุดในอีสานซึ่งชาวภาคกลางมักจะเรียกชนกลุ่มนี้ ว่า “ลาว” เพราะว่ามีภาษาพูด เป็นภาษาเดียวกับคนลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีตัวอักษรของตนเอง

ใช้มาแต่สมัยอยุธยาเป็นอย่างน้อย และอาจจะร่วมสมัยสุโขทัย ตัวอักษรที่ใช้มี 2 แบบ คือ อักษรไทยน้อย และอักษรไทยธรรม

องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน

องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned as Directed Change) นั่นคือ การพัฒนามีได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาหรือถูกพัฒนา (สัญญาสัญญาวิวัฒน์. 2549)

การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง (Continuing Process) การพัฒนาจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับลำดับ/ขั้นตอน (Stages) และความเชื่อมโยง (Relation or Linkage) เพราะฉะนั้นแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาจึงปรากฏชัดเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 มองการพัฒนาว่าดำเนินการไปตามลำดับหรือขั้นตอนจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง โดยต้องสร้างความพร้อมด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

กลุ่มที่ 2 มองการพัฒนาว่าจะเกิดขึ้นได้โดยการกระตุ้นหรือชักนำโดยปัจจัยในการพัฒนา เช่น การสะสมทุน การค้าต่างประเทศ เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าความพร้อมนั้นสร้างได้เพื่อให้อุดคล้องกับการสะสมทุนหรือการค้าระหว่างประเทศ บนความเชื่อดังกล่าวมักจะเกิดการพัฒนาแบบ “ก้าวกระโดด” เพราะประชาชนไม่สามารถสร้างความพร้อมตามแบบอย่างของนักพัฒนาและนักพัฒนาที่ไม่สามารถปรับตนเองให้มีความพร้อมที่จะสอดคล้องกับความพร้อมของประชาชนทำให้เกิดช่องว่างและปัญหาได้

แบบการพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2549)

1. เป้าหมายของการพัฒนา คือ สมเด็จพระเทพฯ ทรงยึด “คน” เป็นเป้าหมาย ทำให้คนเป็น “คนพัฒนา” หรือ “คนเจริญ” ซึ่งหมายความว่ามีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพอย่างหนึ่ง อย่างใด เพื่อเลี้ยงตัวเองมีความรู้ความชำนาญอื่นที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในสังคม

2. หลักการพัฒนา คือ แนวปฏิบัติที่จะยึดถือในการดำเนินการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ พิจารณาจากเอกสารและผลงานพัฒนาด้านต่าง ๆ แล้วพอจะสรุปหลักการที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงยึดถือเป็นแนวทางในการทำงานของพระองค์ดังนี้

2.1 การช่วยตนเอง พึ่งตนเอง ทรงปลูกฝังหลักการนี้ให้อยู่ในความรู้สึกของคนทีพระองค์พัฒนา ไม่ว่าจะในหมู่คนปกติ หรือคนไม่ปกติ ตัวอย่างได้แก่ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันก็มี หรือโครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและการพัฒนาการศึกษาในระดับอื่นก็ตาม

2.2 การเริ่มจากสภาพที่เขาเป็นอยู่ นั่นคือ ชาวบ้าน หรือเด็กเขาเคยมีชีวิตอยู่อย่างไร มีความรู้ หรือฐานะอย่างไร ให้เริ่มจากตรงนั้น แล้วจึงค่อย ๆ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นให้สูงขึ้น พระองค์ทรงไม่นิยมให้เปลี่ยนแปลงอย่างฮวบฮาบ นำเอาเครื่องมือเครื่องใช้ในเมืองเข้ามาใช้ในชนบทอย่างทันทีทันใด ดังตัวอย่างครูชนบทขออุปกรณ์การสอนจากพระองค์ ๆ ไม่พระราชทาน

2.3 การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพราะเป็นสิ่งใกล้ตัว ชาวบ้านย่อมรู้จักดี จึงนำมาใช้ได้ทันทีที่ไม่ต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจใหม่ ไม่ต้องรอกจากภายนอกซึ่งไม่รู้จะใช้เวลาานานเท่าใด ตัวอย่าง พี่เลี้ยงในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ใช้สาวชาวบ้านที่นำไปอบรมเรื่องเด็กมาทำงานเสริมด้วย แม่บ้านมาเข้าเวรช่วยกันดูแลลูกแทน ช่างสร้างศูนย์ฯ ก็ใช้คนท้องถิ่น ผัก พันธุ์สัตว์ก็ใช้ของท้องถิ่น

2.4 การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น มีตัวอย่างดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โครงการพัฒนาทุกโครงการต้องพยายามนำชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเขาจะได้เรียนรู้และมีความรู้ความชำนาญเพิ่มขึ้น นั่นคือ การพัฒนา

2.5 วัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น หรือกล่าวง่าย ๆ ว่า ทรงยึดความเป็นไทยไว้อย่างมั่นคง นำความเจริญจากภายนอกเข้ามาผสมผสานหรือเพิ่มเติม ทำให้ความเป็นไทยเดิมดีขึ้น งานอนุรักษ์มรดกอันมากมาย เช่น ดนตรีไทย ศิลปะไทย สถาปัตยกรรมไทย เป็นต้น

2.6 ความมีประสิทธิภาพ การดำเนินการพัฒนาต้องมีโครงการทำงาน ต้องมีการประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้งานดำเนินไปสู่เป้าหมายได้อย่างมาก แต่ใช้เวลาน้อย คนน้อยและเงินน้อย ตัวอย่างอ้างได้จากทุกงานของพระองค์ โดยเฉพาะโครงการเพิ่มคุณภาพการศึกษา โครงการปฏิสังขรณ์วังและวัด

2.7 การประสานงาน งานพัฒนาแต่ละโครงการของสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ จะมีลักษณะของการร่วมมือประสานงานกันระหว่างหลายหน่วยงานทั้งที่เป็นราชการและเอกชน เช่น การช่วยเหลือโรงเรียนคนตาบอดที่จังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานที่ให้ความร่วมมือ คือ วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิค กองทัพบก ตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนมัธยมสามัญ ฯลฯ โครงการอนามัยเด็กที่จังหวัดนราธิวาส เป็นการร่วมมือกันระหว่างสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและกระทรวงศึกษาธิการ ที่เรียกว่า 4 กระทรวงหลัก

2.8 การทำงานเชิงรุก ตัวอย่างคือ การเสด็จเยี่ยมราษฎรของสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ แนะนำการทำมาหากิน การฝึกอาชีพ หรือการรักษาสุขภาพอนามัย และการป้องกันการทำลายธรรมชาติแวดล้อม ด้านงานของสภาอากาศให้มีการศึกษาหาข้อมูลไว้ล่วงหน้าก่อนเกิดภัยสาธารณะ การฝึกอบรมคนทั่วไปและเจ้าหน้าที่ให้รู้จักรักษาและป้องกันตัวจากภัยต่าง ๆ การเสริมสร้างเครื่องมืออุปกรณ์ รวมทั้งการขยายหน่วย เพิ่มศูนย์การปฏิบัติงานให้มากขึ้น เช่น

สภาการศึกษาภาคใต้ที่กำลังก่อสร้างที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะมีขนาดของบริการใกล้เคียงกับ สภาการศึกษา กรุงเทพฯ เป็นต้น

2.9 ความมีคุณธรรมและศิลปะ เป็นลักษณะเด่นอีกด้านหนึ่งของงานพัฒนาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จะเห็นว่าคนที่พระองค์มุ่งพัฒนาไม่ได้มุ่งให้มีความรู้ ความสามารถแต่อย่าง เดียว แต่จะต้องควบคู่มากับคุณธรรมและความดีที่ได้ประพาดิพระองค์เป็นตัวอย่าง สนับสนุน ส่งเสริมด้านศาสนา กตัญญูรู้คุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ซื่อสัตย์และขยันหมั่นเพียร ดังที่ได้ทรง พระนิพนธ์ไว้ในหนังสือศาสนาสู่ประชาชาติ เป็นต้น ในขณะเดียวกัน งานพัฒนาของพระองค์ไม่มุ่งเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม แต่ให้มีความสวยงาม ความไพเราะไปด้วย เช่น แม้ลายมือก็ให้คัด การอ่าน ถูกต้องก็ให้หัดเรื่อยไปจนถึงวรรณคดี ศิลปะด้านต่าง ๆ รวมถึงเพลง การร้อง รำ และดนตรีไทย

2.10 การเชื่อมประสานด้านเวลา เป็นหลักการดำเนินงานพัฒนาอีกประการหนึ่งที่ทรง ยึด กล่าวคือ ทรงเอาพระทัยใส่ทั้งงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศึกษาและอนุรักษ์โบราณสถานและ ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยเป็นอาทิ ซึ่งเป็นเรื่องของอดีต พัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพการศึกษา ให้ โอกาสชีวิตแก่ผู้ด้อยโอกาสในเวลาปัจจุบันที่ทรงทำกับเด็กและชาวชนบท เด็กนักเรียนในโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดนหรือให้เด็กกำพร้า เด็กพิการได้มีโอกาสศึกษาและฝึกอาชีพ เป็นต้น ใน ขณะเดียวกัน ทรงสนใจเรื่องของอนาคต นำความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ เริ่มจาก พระองค์เองใช้คอมพิวเตอร์ในงานส่วนพระองค์ เช่น งานนิพนธ์วิชาการและสารคดีให้สภาการศึกษา หน่วยงานที่พระองค์รับผิดชอบโดยตรง ให้ใช้เครื่องมือทันสมัยต่าง ๆ ในการป้องกันเตรียมตัวรับและ ปฏิบัติการเมื่อเกิดสาธารณภัย ตลอดจนการนำเอาภาพถ่ายจากดาวเทียมมาใช้ตรวจดินเพื่อ การเกษตร หรือการศึกษาโบราณคดี เป็นต้น งานพัฒนาของพระองค์จึงครอบคลุมสามกาลเวลา

โดยสรุป สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงยึดหลัก 10 ประการ คือ หลักช่วยตัวเอง พึ่งตนเอง หลักการเริ่มจากสภาพที่เป็นอยู่ หลักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น หลักการมีส่วนร่วม ของประชาชน หลักวัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น หลักประสิทธิภาพ หลักประสานงานหลักทำงานเชิงรุก หลักคุณธรรมและศิลปะ และหลักเชื่อมประสานด้านเวลา โดยที่หลักการเหล่านี้จะเป็นกรอบให้กับ การดำเนินงานหรือปฏิบัติงานพัฒนาที่เรียกว่า วิธีการพัฒนาอันจะก่อผลสุดยอด คือ คนพัฒนา ผล การศึกษาพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ พบว่า พระองค์ท่านทรงใช้วิธีการ 4 วิธีการ ต่อไปในนี้ในการทรงงานพัฒนา

1. วิธีการให้การศึกษอบรม กล่าวคือ โครงการพัฒนาแต่ละโครงการจะต้องมีการให้ ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้นและเรื่องที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลเบื้องต้นเสียก่อน แล้วฝึกความชำนาญใน การทำสิ่งนั้นให้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ การให้ความรู้ความเข้าใจนั้นรวมไปถึงการรู้ข้อดีข้อเสีย ประโยชน์ที่จะได้รับ หรือทุนที่จะต้องลงไปในเรื่องนั้น ๆ ด้วย หากผู้ถูกพัฒนาเป็นเด็กเล็กยังไม่เคยสมา มากนัก ความรู้ความเข้าใจหรือข้อมูลนั้นก็จะต้องแก่ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานนั้น

2. วิธีทำงานกับกลุ่มคน หมายถึง วิธีการพัฒนาที่อาศัยกลุ่มคน หรือชุมชนเป็นหลัก หรือเป็นสะพานไปสู่การพัฒนาคนแต่ละคนซึ่งมีมากและทำได้ยาก การพัฒนาโดยกลุ่มหรือผ่านกลุ่ม เช่นนี้จะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพ เพราะประชาชนได้รับการพัฒนาครั้งละหลายคน ชาวบ้านได้ช่วยกัน ทำความเข้าใจสอนกันเอง ช่วยกันจำ และนำไปใช้ได้อย่างมั่นใจ

3. วิธีพัฒนาแบบสามร่วม (PAR) เป็นวิธีการชนิดที่นักพัฒนาไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไร เช่น พัฒนาการ ครู นักส่งเสริมการเกษตร หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขซึ่งเป็นข้าราชการ แล้วยังมี นักพัฒนา ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์การพัฒนาเอกชน (NGO = Non-governmental organization) ดำเนินการพัฒนาในชุมชน เช่น ส่งเสริมการเลี้ยงไก่ การขุดสระขังน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง รณรงค์การอ่าน ออกเขียนได้ เป็นต้น พร้อมกับการศึกษาวิจัยงานพัฒนาชุมชนประเภทนั้น ๆ ไปด้วย โดยมีประชาชน ในโครงการหรือชาวบ้านนั่นเองเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาทั้งในฐานะผู้ถูกพัฒนา (Target System) ในฐานะนักพัฒนา (Change Agent) และฐานะนักวิจัย (Researcher) ดังนั้นนักพัฒนาในกระบวนการวิธีนี้ จึงเป็นทั้ง นักปฏิบัติ (Practitioner) คือ เป็นผู้กระทำการพัฒนา และในขณะเดียวกันก็เป็นนักวิจัย (Researcher) คือการเป็นผู้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการนั้นไว้ตลอดเวลา จักรเย็บข้อมูลเป็น ประเภทเป็นหมวดหมู่ให้ง่ายแก่การเข้าใจและใช้วิเคราะห์วิจารณ์ว่าโครงการกำลังดำเนินไปสู่ เป้าหมายหรือไม่ มีข้อบกพร่องอะไรที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือไม่ มีส่วนใดอะไรที่ควรส่งเสริม ต่อไปหรือไม่ รวมทั้งการหาแนวทางแก้ไขข้อบกพร่องของโครงการมาเสนอด้วยเป็นต้น สรุปว่านักวิจัย เป็นนักศึกษา นักวิเคราะห์วิจารณ์ที่คอยจับตาดูความเป็นไปของโครงการอยู่ตลอดเวลา

สรุปได้ว่าวิธีการพัฒนาแบบสามร่วม หรือเรียกอีกอย่างว่า PAR (Participatory Action Research) เป็นวิธีการที่ทั้งนักวิจัย นักพัฒนาและชาวบ้านผู้ถูกพัฒนาเองจะต้องร่วมรับบทหนัก ปฏิบัติหน้าที่กันอย่างจริงจัง ต้องคลุกคลีร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด สนับสนุน วิธีนี้จึงมักเป็นวิธีการ ทำงานที่มีความสูง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเห็นความสำคัญของวิธีการเช่นนี้ จึงทรง ส่งเสริมให้นำมาใช้ในโครงการที่สามารถจะนำมาใช้ได้

4. วิธีทำงานกับหน่วยงาน ในการปฏิบัติการกิจด้านพัฒนาของสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ นั้น มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรอบพระองค์ท่านอยู่เป็นจำนวนมากที่พระองค์อาจทรงใช้ หรือชักชวนให้มาร่วมช่วยงาน ซึ่งจะขอแบ่งเป็นสองกลุ่มหน่วยงานเพื่อความสะดวก คือ กลุ่มแรกเป็น กลุ่มใกล้ชิดพระองค์ ได้แก่ กองราชเลขาธิการในสมเด็จพระบรมราชินี มุลนิธิสายใจไทย มูลนิธิสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิสิรินธร สภากาชาดไทย กองประวัติศาสตร์ โรงเรียน นายร้อย จปร. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาชนบทตามพระราชดำริ คณะกรรมการเฉพาะกิจที่ทรงจัดตั้งขึ้น เป็นต้น และกลุ่มที่สองเป็นหน่วยงานที่ห่างออกไป ได้แก่ หน่วยงานราชการอันมีกระทรวง ทบวง กรมทั้งหลายและองค์การเอกชน ซึ่งอาจเป็นมูลนิธิสมาคมสโมสร ธนาคาร หรือบริษัทห้างร้านต่าง ๆ

(บุปผาชาติ อุปถัมภ์นรากร. 2552) ได้สรุป แบบการพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ แม้จะมีลักษณะเฉพาะหลายอย่างก็ตาม แต่ก็ให้แนวทางการดำเนินงานพัฒนาสังคมหลายอย่างบางอย่างก็เหมือนหรือใกล้เคียงกับสิ่งที่นักพัฒนาทั้งหลายยึดถืออยู่ เช่น หลักการและวิธีการพัฒนาสังคมแบบอย่าง บางอย่างก็แตกต่างออกไป เช่น การเป็นตัวแทนที่ผสมศาสตร์ 3 สาขาเข้าด้วยกัน คือ พระองค์ท่านใช้ทั้งความรู้วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ด้วยการเชื่อมต่อกันเข้าด้วยกัน คือ ให้ความสำคัญกับความเป็นไทยเดิม การพัฒนาของปัจจุบันและความก้าวหน้าของโลกในอนาคต ตลอดจนการทำงานร่วมกันทั้งนักพัฒนาและชาวบ้านซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนา

งานพัฒนาวัฒนธรรม หมายถึง การริเริ่มสร้างสรรค์และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย บังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต สังคมและธรรมชาติ โดยที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์แห่งความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทย กิจกรรมหลักที่ควรดำเนินการ มีดังต่อไปนี้

1. การศึกษาสภาพความเหมาะสมของวัฒนธรรมและงานวัฒนธรรมในปัจจุบัน
2. การเลือกสรรวัฒนธรรมที่ควรได้รับการพัฒนา
3. การสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาวัฒนธรรม
4. จัดหางบประมาณสนับสนุนงานพัฒนาวัฒนธรรม
5. การปรับปรุงหรือออกกฎระเบียบข้อบังคับให้เอื้อต่องานพัฒนาวัฒนธรรม
6. การประชาสัมพันธ์งานพัฒนาวัฒนธรรม
7. การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่พัฒนาแล้วเข้าไปในกระบวนการให้การศึกษาทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการตลอดจนเผยแพร่ทางสื่อมวลชน
8. การยกย่องและเชิดชูเกียรติบุคคลและหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จในงานพัฒนาวัฒนธรรม
9. การจัดประชุมสัมมนาทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติเพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาวัฒนธรรม
10. การติดตามและประเมินผล

สรุป การพัฒนา คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในทางวัตถุและทางจิตใจ และยกระดับคุณภาพของสังคมโดยรวม และนำสิ่งที่เป็นอยู่ของศิลปะการแสดงโขนให้ดีขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น

1.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบ

(อภิสิทธิ์ ฤกษ์เจริญ. 2551) กล่าวว่า คำว่า “รูปแบบ” หรือ Model เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายหลายอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรูปแบบ จะหมายถึงสิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลองสิ่งก่อสร้าง รูปแบบในการพัฒนาชนบท เป็นต้น

พจนานุกรม Contemporary English ของ Longman (1981) ให้ความหมายไว้ 5 ความหมาย แต่โดยสรุปแล้วจะมี 3 ลักษณะ คือ

1. Model หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริง ซึ่งเท่ากับ แบบจำลอง
2. Model ที่หมายถึง สิ่งของหรือคนนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูต้นแบบ
3. Model หมายถึง รุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

(เยาวดี วิบูลย์ศรี. 2536) รูปแบบ คือ วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจิตนาการของคนที่มิต่อปรากฏการณ์ หรือ เรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏในลักษณะของการสื่อสารในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง รูปแบบจึงเป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบ หรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่างเป็นแผนผังหรือแบบแผนของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อเนื่องด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ

อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบหมายถึงแบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป

โดยสรุป รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวแทนของโครงสร้างทางความคิด หรือ องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญของเรื่องที่ศึกษา

จากความหมายทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎีที่ได้ศึกษามาของผู้สร้างเองเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำให้เข้าใจได้ง่ายและกระชับถูกต้อง และสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้ เพื่อช่วยให้ตนเองและคนอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

กำเนิดและประวัติความเป็นมานาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน

1. เกิดจากการที่มนุษย์ต้องการแสดงอารมณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ให้ปรากฏออกมา โดยมีจุดประสงค์เพื่อการสื่อความหมายเป็นสำคัญเริ่มตั้งแต่
 - 1.1 มนุษย์แสดงอารมณ์ตามธรรมชาติออกมาตรง ๆ เช่น การเสียใจก็ร้องไห้ ดีใจก็ปรบมือ หรือส่งเสียงหัวเราะ
 - 1.2 มนุษย์ใช้กิริยาอาการเป็นสื่อความหมายให้ชัดเจนขึ้น กลายเป็นภาษาท่า เช่น กวักมือเข้าหาตัวเอง

1.3 มีการประดิษฐ์คิดทำทางให้มีลีลาที่วิจิตรบรรจงขึ้น จนกลายเป็นท่วงทีลีลาการฟ้อนรำที่งดงามมีลักษณะที่เรียกว่า “นาฏยภาษา” หรือ “ภาษานาฏศิลป์” ที่สามารถสื่อความหมายด้วยศิลปะแห่งการแสดงท่าทางที่งดงาม

2. เกิดจากการที่มนุษย์ต้องการเอาชนะธรรมชาติด้วยวิธีต่าง ๆ ที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อบูชาสิ่งที่ตนเคารพตามลัทธิศาสนาของตน ต่อมาจึงเกิดเป็นความเชื่อเรื่องเทพเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชา โดยจะเริ่มจากวิงวอนอธิษฐาน จนถึงสุดท้ายจะมีการประดิษฐ์เครื่องดนตรี ดีด สี ดี เป่าต่าง ๆ การเล่นดนตรี การร้องและการรำจึงเกิดขึ้นเพื่อให้เทพเจ้าเกิดความพึงพอใจมากขึ้น เช่น ฟ้อนผีฟ้า เพื่อรักษาโรค เชิงบังไฟเพื่อขอฟ้าขอฝน เป็นต้น

3. เกิดจากการที่มนุษย์ประดิษฐ์หาเครื่องบันเทิงใจ และการเกี่ยวพาราฮี หลังจากหยุดพักจากภารกิจประจำวัน เริ่มแรกอาจเป็นการเล่นนิทาน นิยาย มีการนำเอาดนตรีและแสดงท่าทางต่าง ๆ ประกอบการรำยาว จนถึงขั้นแสดงเป็นเรื่องราว เช่น เรือมอันเร เรือมชั้นตรูจัน ของอีสานใต้ และฟ้อนกะโป้ ฟ้อนเตี้ยเกี่ยว ของอีสานเหนือ เป็นต้น

4. เกิดจากการเล่นเลียนแบบของมนุษย์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในขั้นต้นของมนุษย์ นำไปสู่การสร้างสรรคศิลปะแบบต่าง ๆ ทั้งจากมนุษย์เองสังเกตจากเด็ก ๆ ที่ชอบแสดงบทบาทสมมติ เช่น การเล่นแม่งู ของเด็ก ๆ หรือการเล่นเลียนแบบจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น เรือมกระโน้บติงตอง หรือการรำตึกแต่น้ำข้าวของอีสานใต้ ฟ้อนแมงต๋บเต่า มวยโบราณ ของทางอีสานเหนือ เป็นต้น

นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานนั้น เป็นการฟ้อนของชาวบ้านและเป็นการฟ้อนประจำของท้องถิ่น ซึ่งมีผู้สืบทอดจึงเป็นกลุ่มผู้สนใจกลุ่มเล็ก ๆ ในท้องถิ่นและสถาบันทางการศึกษาซึ่งได้แก่ โรงเรียนวิทยาลัยครู ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในราวปี พ.ศ.2519 ทางวิทยาลัยครูมหาสารคามปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ได้จัดงานมรดกอีสานขึ้นนับเป็นการกระตุ้นให้บุคคลต่าง ๆ หันมาสนใจในศิลปวัฒนธรรมอีสาน และในปี พ.ศ.2520 ทางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคามปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้จัดทำโครงการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ซึ่งนับว่าเป็นก้าวแรกของการพัฒนาการแสดงทั้งดนตรี และนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายยิ่งขึ้นหลังจากนั้นมีการจัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ขึ้นในส่วนภูมิภาค โดยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้จัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ขึ้น 3 แห่ง ได้แก่

1. วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
2. วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. วิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

ในเวลาต่อมามหาวิทยาลัยมหาสารคามได้จัดตั้งภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ขึ้นเพื่อจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ทั้งไทย พื้นบ้านอีสาน และของตะวันตก เน้นด้านการสอน

การวิจัย การอนุรักษ์และสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์จนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นแรงกระตุ้นอันสำคัญ ให้มีการฟื้นฟูดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ทั้งในสถานอุดมศึกษาและสถานศึกษาอื่นๆ เพิ่มขึ้น อย่างมากมาย นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานจึงได้มีการพัฒนาขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง คือ มีการแปรแถว และการจัดขบวนฟ้อนที่งดงามยิ่งขึ้น

ประเภทของนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน

ในที่นี้ใคร่ขอแบ่งประเภทนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานตามรูปแบบการแสดงเพื่อสะดวกต่อการศึกษา ดังนี้

1. นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานที่เล่นไม่เป็นเรื่องเป็นราว เช่น เซิ้งบั้งไฟ เพื่อขอฝน ฟ้อนกะโป้ เพื่อความสนุกสนาน ฟ้อนทำนา เพื่อแสดงวิถีชีวิตการประกอบอาชีพทำนา ของอีสานเหนือ ฟ้อนผู้ไทกาฬสินธุ์ ฟ้อนผู้ไทสกลนคร ฟ้อนผู้ไทเรณูนคร จังหวัดนครพนม อันเป็นศิลปะการแสดงของชนกลุ่มน้อยในอีสานเหนือ เป็นต้น นอกจากนี้ยัง เรือมขันตรูจน์ เรือมอันเร เรือมปันโถง เรือมมมัวตของอีสานใต้ ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมเขมร เป็นต้น และการเล่นเพลงโคราช ของชาวจังหวัดนครราชสีมา

2. นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานที่แสดงเป็นเรื่องเป็นราวนาฏศิลป์ประเภทนี้ส่วนใหญ่จะปรากฏในการแสดงหมอลำ ซึ่งนิยมนำเรื่องราวในวรรณกรรมอีสานมาแสดง เช่น ผาแดง – นางไอ่ ชูลูนางอ้ว ท้าวสีทนนางมโนราห์ เป็นต้น หรือบางครั้งสะท้อนเรื่องราวยุคปัจจุบันโดยนำเรื่องราวของสังคมในปัจจุบันมาประพันธ์บทนำเสนอชมเป็นการแสดงต่อผู้ชม

เขตพื้นที่วัฒนธรรมทางนาฏศิลป์และการละครพื้นบ้านอีสาน

1. อีสานเหนือ

ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งประกอบด้วย 20 จังหวัดนั้น เป็นภาคที่มีเนื้อที่มากที่สุดในประเทศไทย แม้จะเป็นดินแดนที่แห้งแล้ง กันดาร ยากจน และมีปัญหามากมายก็ตามแต่ ดินแดนที่เรียกว่า “ภาคอีสาน” นี้ นับว่าเป็นอู่อารยธรรมที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตนานานบนที่ราบสูงซึ่งเป็นรูปร่างคล้ายสี่เหลี่ยมจัตุรัสนี้

ลักษณะภูมิประเทศของภาคอีสานนั้นเป็นที่ราบกว้างใหญ่ เรียกว่าที่ราบสูงโคราช เนื้อที่ของภาคอีสาน 2 ใน 3 เป็นพื้นที่ในเขตลุ่มแม่น้ำมูลและแม่น้ำชี โดยมีเทือกเขาเพชรบูรณ์และดงพญาเย็นด้านตะวันตก เทือกเขาสันกำแพงและพนมดงรักกันเป็นแนวทางด้านใต้ และอีกด้านหนึ่งมีลำน้ำโขงทอดยาวตลอดจากทิศเหนือจรดตะวันออก ซึ่งกั้นพรมแดนระหว่างประเทศลาวกับประเทศไทย เมื่อพิจารณาจากสภาพทางด้านภูมิศาสตร์ จึงอาจแบ่งภาคอีสาน ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอีสานเหนือ และกลุ่มอีสานใต้

กลุ่มอีสานเหนือ เริ่มจากบริเวณที่สูงและภูเขาทางด้านใต้ และทางตะวันตกไปจรดแม่น้ำโขงตอนเหนือและทางตะวันออก โดยเทือกเขาภูพานกั้นบริเวณออกเป็นพื้นที่ราบตอนบน ซึ่งเรียกว่า “แอ่งสกลนคร” ได้แก่ บริเวณจังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม ชัยภูมิ หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี สกลนคร มหาสารคาม ร้อยเอ็ด เลย มุกดาหาร ยโสธร บึงกาฬ อุบลราชธานี และอำนาจเจริญ ซึ่งคนส่วนใหญ่จะใช้ภาษาไทยอีสานหรือภาษาลาว เพราะชนกลุ่มนี้สืบทอดวัฒนธรรมจากกลุ่มลุ่มน้ำโขงข้ามมาตั้งภูมิลำเนาในภาคอีสานในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งชนส่วนใหญ่ในภาคอีสานนี้เรียกโดยทั่วไปว่า กลุ่มไทยลาว และยังมีชนกลุ่มน้อยบางส่วนอาศัยอยู่โดยทั่วไป คือ ผู้ไท แสก ย้อ โส้ โย้ย ฯลฯ

ในกลุ่มอีสานเหนือนี้มีศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีและนาฏยศิลป์และการละครที่เล่นเป็นเรื่องราวที่เรียกว่าหมอลำ ซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมใหญ่ที่สุดในภาคนี้ นอกจากนี้ยังมีการฟ้อนอื่นๆ อาทิ เช่น ฟ้อนตังหวาย ฟ้อนศรีโคตรบูรณ์ ฟ้อนสาละวัน และมีการฟ้อนรำของชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่เช่น ฟ้อนผู้ไท แสกต้นสาก ฟ้อนไทญ้อ เป็นต้น

2. อีสานใต้

กลุ่มอีสานใต้ คือ บริเวณที่ราบตอนใต้ที่เรียกว่า “แอ่งโคราช” ซึ่งได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ นี้มีการสืบทอดวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

2.1 กลุ่มสืบทอดวัฒนธรรมจากเขมร – ส่วย ได้แก่ ชนส่วนใหญ่ในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ชนกลุ่มที่ได้รับสืบทอดวัฒนธรรมจากเขมร – ส่วย จะพูดภาษาเขมรและส่วย ดังนั้น ศิลปะการแต่งกาย ดนตรี ขับร้อง และการฟ้อนรำ ที่เรียกเป็นภาษาถิ่นว่า เรือม จะเป็นวัฒนธรรมจากเขมร – ส่วย เช่น เรือมอันเร เรือมขันตุง เรือมจับกรับ เรือมกันตรึม เป็นต้น ส่วนการร้องจะเรียกว่า เจริียง

2.2 กลุ่มวัฒนธรรมโคราช ได้แก่ ชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครราชสีมาและบางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งพูดภาษาโคราช และมีศิลปะประจำถิ่น คือการเล่นเพลงโคราช

สรุปลักษณะนาฏลักษณะอีสาน

1. ท่าฟ้อนของภาคอีสาน ท่าฟ้อนของภาคอีสานนั้นมีความเป็นอิสระสูงคือ ไม่มีข้อจำกัดตายตัวทั้งมือและเท้า ส่วนใหญ่ท่าฟ้อนจะได้มาจากท่าธรรมชาติ และท่าพื้นฐานที่แตกต่างกันออกไป เฉพาะถิ่น เช่น ฟ้อนภูไท ฟ้อนตังหวาย เรือมอันเร เป็นต้น

2. ท่วงทำนองของดนตรี จังหวะ ลีลาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งแตกต่างจากภาคอื่น ๆ ของไทย

3. การแต่งกายของผู้แสดง คือ ถ้าผู้หญิงมักจะนุ่งซิ่นมัดหมี่สวมเสื้อแขนกระบอก หม้อผ้า สไบหรือแพรวา ผมเกล้ามวย ส่วยฝ่ายชายมักจะสวมเสื้อม่อฮ่อม นุ่งผ้าโสร่งผ้าลายเป็นตาๆ

4. ลักษณะโดดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคอีสานอย่างชัดเจนก็คือ เครื่องดนตรี ได้แก่ พิณ แคน โปงกลาง โหวด ไหซอง ฯลฯ ซึ่งแม้ยังไม่มีเครื่องบรรเลงก็พอจะบอกได้ว่าการแสดงต่อไปจะเป็นการแสดงของภาคอีสาน

5. ภาษาอีสานเป็นภาษาเฉพาะถิ่น ดังนั้นถ้าได้ยินเสียงเพลงที่มีสำเนียงหรือภาษาถิ่นอีสาน ก็เป็นการชี้ชัดว่าเป็นการแสดงของภาคอีสาน

องค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน

1. Concept การที่จะสร้างนาฏกรรม หรือนาฏศิลป์ชิ้นมานั้น ผู้สร้างจะต้องมีการกำหนดแนวคิด วัตถุประสงค์ เป็นอันดับแรก ก่อนที่จะทำการเขียนบท และหานักแสดง ทั้งนี้เพื่อต้องการให้การแสดงเป็นไปด้วยความสมบูรณ์

2. วรรณกรรม

นาฏยวรรณกรรม หมายถึง บทประพันธ์เพื่อการแสดง นาฏศิลป์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเรื่องราวปรัชญา ความคิด จินตนาการและตัวละคร เพื่อให้ผู้ร่วมการแสดงได้ยึดถือไว้ดำเนินการร่วมกัน ทำให้ได้การแสดงที่มีเอกภาพ

นาฏยวรรณกรรม อาจแบ่งขั้นตอนของเนื้อหาออกได้เป็น 2 ขั้นตอน คือเรื่องเดิม และเรื่องปรับปรุงให้เหมาะสมกับการแสดง เรื่องเดิม หมายถึง เรื่องราวที่เป็นตำนาน นิทาน นวนิยาย ประวัติศาสตร์ ปรัชญา วรรณคดี ภาษิต ตลอดจนเหตุการณ์เช่น ปัญหาสังคม เป็นต้น เนื้อหาจากเรื่องราวเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้ประพันธ์บทละครใช้เป็นวัตถุดิบในการสร้างนาฏยวรรณกรรม ส่วนเรื่องปรับปรุงให้เหมาะสมกับการแสดง หมายถึง เนื้อหาที่ผู้ประพันธ์บทนาฏศิลป์ประพันธ์ขึ้นจากเรื่องเดิมหรือจากจินตนาการของตนเอง

3. ตัวละคร

เป็นหัวใจของบทแสดง เพราะเป็นบุคคลที่อยู่ในเรื่อง และมีบทบาททำให้เรื่องดำเนินด้วยชีวิตจิตใจ ความคิดของตัวละครส่งผ่านกิริยาจากที่กระทำโดยผู้แสดงที่สวมบทตัวละคร ดังนั้นในการสร้างแสดงเรื่องใดเรื่องหนึ่งจำเป็นต้องมีการคัดเลือกนักแสดง หรือเคสดีจิง (casting) ทั้งนี้เพื่อให้การแสดงเป็นไปตาม Concept ที่ได้วางไว้

ตัวละคร สามารถแบ่งตามหน้าที่หรือความสำคัญของบทบาทได้เป็น 3 ประเภท คือ ตัวเอก ตัวประกอบ ตัวเบ็ดเตล็ด

1. ตัวเอก คือ ตัวละครที่เป็นตัวหลักในการดำเนินเรื่อง ตัวเอก อาจแยกได้เป็น 2 ชนิด คือ ตัวเอก และตัวพระเอก หรือตัวนางเอก โดยปกติพระเอกและนางเอกเป็นตัวดำเนินเรื่องหลัก เช่น ท้าวผาแดงและนางไฉ่ ส่วนตัวเอกคือท้าวพังคิ ในเรื่อง ผาแดง นางไฉ่ เป็นต้น

2. ตัวประกอบ คือ ตัวละครที่ทำหน้าที่ประกอบหรือสนับสนุนตัวเอก หรือทำให้เกิดเหตุการณ์ในท้องเรื่องเข้มข้น สลับซับซ้อน ชวนติดตาม หรือทำหน้าที่รับฟัง หรือสะท้อนความคิดและ

ความรู้สึกของตัวเอง แสดงผลดีผลร้ายของสถานการณ์ให้เห็นเป็นประจักษ์ตัวประกอบที่เด่นชัด เช่น พ่อ แม่ เพื่อน พระเอก เพื่อนนางเอกและตัวตลกตามพระเอก นางเอก

3. ตัวเบ็ดเตล็ด คือ ตัวละครทำหน้าที่เป็นตัวผ่าน เช่น พลทหาร ตัวละครเดินไปมาในฉากให้ดูสับสน ตัวเฉลยศึกที่ถูกกวาดต้อนมา ตัวเบ็ดเตล็ดมีความสำคัญมากในบางฉากเพื่อให้เกิดความสมจริง

4. ดนตรี

ดนตรี เป็นการจัดเสียงให้เป็นระบบระเบียบคล้ายภาษาจากระบบที่ง่ายไปยาก จากเสียงเดียวเป็นหลายเสียงสลับซับซ้อนกันจนถึงขั้นศิลปะ ดนตรีที่ได้รับการพัฒนาโดยชุมชนหนึ่งชุมชนใดให้มีลักษณะเฉพาะ เหมือนกับภาษาถิ่นดนตรีลักษณะนี้เรียกว่า ดนตรีท้องถิ่นหรือพื้นเมือง ต่อมาก็พัฒนาขึ้นสู่ระดับสากลคล้ายภาษาสากล ซึ่งได้รับการยอมรับทั้งด้านการบรรเลงหรือการฟังอย่างแพร่หลาย กลายเป็นศิลปะร่วมหรือวัฒนธรรมร่วมในที่สุด ดนตรีเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับนาฏศิลป์ได้อย่างเหมาะสมตามแต่กรณี

องค์ประกอบของดนตรี

ดนตรีมีองค์ประกอบสำคัญ ๆ ดังนี้

1. เสียง เสียงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากวัตถุกระทบหรือเสียดสีกัน เสียงอาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่นเสียงฟ้าร้อง ฟ้าผ่า หรือไฟลุ่ลม หรือเกิดขึ้นโดยมนุษย์สร้างขึ้นด้วยการใช้ร่างกาย เช่นการร้อง การผิวปาก การตบมือหรือการกระทบเท้า และเสียงอาจเกิดขึ้นจากมนุษย์สร้างสรรค์โดยใช้วัสดุกระทบกันหรือเสียดสี เช่น การเคาะไม้ การตีกรับ

2. จังหวะ เป็นตัวกำหนดความสม่ำเสมอของการดำเนินทำนองดนตรี

3. ทำนอง ทำนองดนตรี หมายถึง Tone หรือโน้ตดนตรีที่เรียบเรียงเป็นลำดับ จึงเปรียบได้กับการเรียบเรียงคำเป็นรูปประโยค การจำความคิดของประโยคก็คือการจำคำต่าง ๆ ซึ่งเรียงกันได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นการจำ Melody ก็คือการจำ Tone เสียงที่เรียงกันเป็นลำดับได้

4. เสียงประสาน เสียงประสานคือเสียงผสมกลมกลืนกันของ Melody ที่มีเสียงต่างกัน เมื่อพูดเสียงประสานจะหมายถึง เสียงดนตรีในแนวตั้ง ส่วนทำนองและจังหวะเป็นส่วนประกอบของดนตรีในแนวนอน การวางเสียงประสานมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนคือ Tonality และ Chord ซึ่งทำให้เกิด Texture

บทบาทและหน้าที่ของดนตรี

1. การกำหนดจังหวะ

2. ถ่ายทอดความรู้สึกให้กับผู้ชมเกิดอารมณ์ต่าง ๆ ขึ้น ดนตรีมันสามารถช่วยเสริมสร้างอารมณ์ให้กับคนดูและในขณะที่เดียวกันดนตรียังสามารถช่วยเสริมสร้างอารมณ์ให้กับตัวละครอีกด้วย คือทำให้นักแสดงเกิดอารมณ์การแสดงมากขึ้น

3. ดนตรีช่วยบ่งบอกถึงวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ หรือกลุ่มนั้น ๆ ได้ เช่น เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงของอีสานตอนเหนือ ได้แก่ พิณ แคน โหวด กลอง โหของ เป็นต้น ใช้ชื่อว่าวงแคน บ้าง วงพิณบ้าง แต่ส่วนใหญ่มักจะเรียกรวมว่าวงดนตรีอีสาน ส่วนอีสานใต้ ประกอบด้วย ปี่ กลอง ซอ เป็นต้น เรียกว่า วงกันตรึม

5 ท่าฟ้อน ท่าเต้น

นาฏยประดิษฐ์ไทย มีจารีตมาช้านาน และมีลักษณะสำคัญอยู่สามประการ คือ 1. ท่ารำ 2. การแปรแถว 3. การตั้งซุ้ม

1. ท่าฟ้อน แบ่งออกได้สามแบบ

1.1 ท่าฟ้อนของอีสานเหนือ หรือท่ารำของอีสานใต้ เป็นการฟ้อนรำท่างาม ๆ ให้คนดูพอเป็นเค้าของความหมายตามคำร้อง อาจจะมีฟ้อนรำเดี่ยว เป็นคู่ หรือเป็นหมู่ ก็ได้

1.2 ท่าฟ้อนหรือท่าทางประกอบการตีบท เป็นการแสดงท่าฟ้อนหรือท่าทางธรรมชาติที่มีความหมายเฉพาะ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ - ท่าแสดงอารมณ์ เช่น รัก โกรธ เศร้า - ท่าแสดงกิริยา เช่น ท่ายิงธนู - ท่าแสดงปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ลมพัด ดอกไม้บาน ท่าดังกล่าวมีคุณลักษณะเป็นท่าเลียนแบบธรรมชาติ คือ ทำท่าปกติของมนุษย์ให้มีท่าที่มากขึ้น เช่นท่ารัก ก็เอามือทั้งสองไขว้กัน แอบอก แต่อาจกรายมือให้เป็นการฟ้อนรำ

1.3 ท่าเต้น การแสดงนาฏศิลป์อาจดูเด่นในเรื่องการใช้มือรำท่าต่าง ๆ แต่ในความเป็นจริง อาจมีท่าเต้น และมีวิธีการเคลื่อนไหวของขา และเท้า ทั้งชนิดที่ใช้ได้โดยทั่วไป หรือกำหนดไว้เป็นการเฉพาะเช่น แสกเต้นสาก เรือมอันเร เป็นต้น

2. การแปรแถว การแปรแถวในนาฏยประดิษฐ์ของไทยค่อนข้างจำกัด เป็นการแปรแถวที่ไม่สลับซับซ้อนนัก มีการแปรแถวแบบหลัก ๆ ในนาฏยประดิษฐ์ไทยได้แก่ แถวหน้ากระดานขนาน แถวหน้ากระดานทแยงมุม แถวตอนเดียว แถวตอนคู่ แถวยืนปากผาย หรือปากพั้ง วงกลมชั้นเดียว วงกลมซ้อน สำหรับการแปรแถวในขบวนนั้น ได้แก่ การเดินหน้าถอนหลัง การเดินตามกัน การเดินสวนทาง การเดินสลับกัน และการเดินเข้าสู่ศูนย์กลาง

3. การตั้งซุ้ม การตั้งซุ้มในนาฏยประดิษฐ์ไทย นิยมจัดให้ผู้แสดงจับกลุ่มเป็นซุ้มรูปสามเหลี่ยม โดยทำให้สองข้างของแกนกลางเหมือนกันทั้งซ้ายขวา หากมีหลายกลุ่มก็จัดกลุ่มกลางให้ใหญ่เป็นกลุ่มหลัก และกลุ่มย่อยสองข้างมีจำนวนเท่ากันและท่าท่าเหมือนกัน

ความสำคัญของนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานในวิถีชีวิตของชาวอีสาน

1. นาฏศิลป์กับประเพณีพิธีกรรมความเชื่อ

ในสมัยโบราณไม่มีสถาบัน ที่จะให้สังคมยึดถือเป็นบรรทัดฐาน ในการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุข มีเพียงความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ที่ผู้นำในสังคมกำหนดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างกำลังใจให้กับชุมชนเวลาที่เกิดความหวาดกลัวจากผลกระทบของธรรมชาติ ที่ปรากฏขึ้นให้

เห็น เช่น ฟ້าร้อง ฟ้าผ่า ความแห้งแล้ง ซึ่งชุมชนมีความเชื่อว่า เป็นผลการกระทำของเทพเจ้าหรือแกน
 ทั่งสิ้น การประกอบพิธีกรรมต่าง นอกจากจะเป็นกิจกรรมในการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้กับ
 ชุมชนเพื่อให้หายจากความหวาดกลัว ยังแฝงไปด้วยศิลปะและความสวยงามซึ่งศิลปิน ได้หล่อหลอม
 และดัดแปลงกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ให้เป็นความงามทางด้านนาฏศิลป์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งเป็น
 ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกล้ำค่าของชุมชน นาฏศิลป์ ซึ่งเกิดจากประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ
 ซึ่งศิลปินอีสานได้คิดประดิษฐ์ขึ้นเป็นนาฏศิลป์สำคัญ ๆ เช่น ฟ้อนเซียงซ่อง ดึงครกดึงสาก นางด้ง
 เป็นต้น

2. นาฏศิลป์กับวรรณกรรม

วรรณกรรม เป็นผลงานการสร้างสรรค์อีกชิ้นหนึ่งของบรรพบุรุษที่ได้เรียบเรียงและรจนา
 ขึ้นจากปรัมปรา จินตนาการ หรือจากชาดกทางพุทธศาสนาโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างสรรค์สังคมให้
 มีความบันเทิงเริงรมย์ พร้อมกับสอดแทรกคำสอนในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตน
 ในสังคมให้แก่ชุมชน

วรรณกรรมของชาวอีสาน นอกจากจะถ่ายทอดสู่ชุมชน โดยการอ่านและการเล่าขาน
 ต่อ ๆ กันแล้ว ศิลปินชาวอีสานยังมีวิธีการถ่ายทอด วรรณกรรมต่าง ๆ ของวรรณกรรมเหล่านั้น สู่ชุมชน
 โดยอาศัยวิธีการของนาฏศิลป์เข้าไปช่วย ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนได้มองเห็นรูปธรรม (Concreat)
 นาฏศิลป์ที่เกิดจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ที่พอจะรวบรวมได้มีหลายชุด เช่น การฟ้อนมโนราห์
 เล่นน้ำ จากวรรณกรรมเรื่องสีทนมโนราห์ การฟ้อนสังข์สินไชย (ฟ้อนกนกชาขาว) จากวรรณกรรมเรื่อง
 ท้าวสินไชย การเซ็งบั้งไฟที่นอกเหนือจากการที่มีมาจากประเพณีพิธีกรรมและยังมีพื้นฐานและความ
 เป็นมาจากวรรณคดีอีสานเรื่องผาแดงนางไอ่ เป็นต้น

3. นาฏศิลป์กับการประกอบอาชีพ

นาฏศิลป์มาจากพื้นฐานการประกอบอาชีพของชุมชนล้วนแต่เป็นนาฏศิลป์ที่เกิดขึ้น
 ใหม่ ทั้งนี้เพื่อความตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมนักวิชาการและศิลปินในสาขาต่าง ๆ ทั้งจาก
 หน่วยงานของรัฐ ศิลปินอิสระ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้ประดิษฐ์คิดค้นท่าฟ้อนจากลักษณะการ
 (Trait) ในการประกอบอาชีพของชุมชน อีกทั้งได้มีการเพิ่มเติมแต่งชุดการฟ้อนให้มีลีลา ท่าทางที่
 สวยงามอย่างมีคุณค่า ทำให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความซาบซึ้งประทับใจ สามารถนำลักษณะการนั้น ๆ ไป
 ทบทวนให้มองเห็นสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนในอดีตเป็นอย่างดี นาฏกรรมที่มาจากพื้นฐานการ
 ประกอบอาชีพของชุมชนชาวอีสานที่ศิลปินและนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ ได้รวบรวมประดิษฐ์
 คิดค้นขึ้น เช่น การฟ้อนทำนา การฟ้อนเก็บขิด การฟ้อนสาวหลอก การฟ้อนเก็บฝ้าย การฟ้อนไท
 ภูเขา การฟ้อนक्रमอง ฯลฯ

4. นาฏศิลป์กับการละเล่นและเกี้ยวพาราสี

การเล่นก็เป็นสิ่งหนึ่งที่บรรพบุรุษของชุมชนได้สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อเป็นกิจกรรมในการพัฒนาสังคม เพื่อให้เกิดการปะทะสังสรรค์และปฏิบัติสัมพันธ์ในกลุ่มชน การเล่นจะแฝงไปด้วยจิตวิทยาและปรัชญาในการดำรงชีวิตเพื่อเป็นการฝึกฝนให้ชุมชนมีประสบการณ์และรู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ การเล่นแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ

1. การเล่นสำหรับเด็ก เป็นการเล่นง่าย ๆ ไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อน เพื่อฝึกให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความหวังเหินในสิ่งที่ตนมีอยู่ การแข่งขันเพื่อชัยชนะ ตลอดจนฝึกปฏิภาณในท้องถิ่น ๆ เช่น การเล่นเขื่อนน้อย การเล่นขายของ การเล่นหมากเก็บ การเล่นงูกินหาง การเล่นหมากเก็บ เป็นต้น

2. การเล่นสำหรับหนุ่มสาว เป็นการพัฒนาการเล่นมาจากเด็ก ๆ แต่เพิ่มกระบวนการให้ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อแสดงออกถึงความสามารถของตนเอง การเล่นของหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะเน้นออกไปทางการเกี่ยวพาราฮี การแข่งขัน การชิงดีชิงเด่น เช่นการเล่นหมากตี การเล่นหมากสี่(ซ่อนหา) การลงช่วง ฝน (โต้ตอบฝน แสดงปฏิภาณและไหวพริบเพื่อเกี่ยวสาว) การพ้อนลำ ฯลฯ

3. การเล่นสำหรับผู้ใหญ่และคนสูงอายุ ผู้ใหญ่และคนสูงอายุเป็นผู้ที่ผ่านโลกมามากมีประสบการณ์ในการดำรงชีวิตสูง กำลังวังชาเริ่มถดถอยลงไปตามลำดับ การเล่นของคนสูงอายุจึงออกมาในรูปของการเตือนสติ สอนใจแก่นุชนรุ่นหลัง เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรม แข่งจ่ายฝน หรือการเล่นทานก้อม เป็นต้น

นักนาฏยประดิษฐ์ เป็นผู้มีความคิดกว้างไกล มีความประสงค์ที่จะอนุรักษ์ประเพณีการเล่นของชุมชนเอาไว้ ได้ปรับปรุงการเล่นบางอย่างออกมาในรูป “นาฏยศิลป์” เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าทางศิลปะและความสวยงาม ให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเล่นที่เป็นประเพณี มาตรฐานของชุมชน และเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบไป นาฏยศิลป์ประเภทนี้มีปรากฏให้เห็นหลายชุดด้วยกันเช่น เตี้ยเดือนห้า เตี้ยเกี่ยว เข็งกระโป้ เรือมอันเร เป็นต้น

5. นาฏยศิลป์กับการเลียนแบบธรรมชาติ

ในอดีตประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์มากไปด้วยพืชพรรณและสัตว์ธรรมชาติ ประชากรจึงมีวิถีความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับธรรมชาติอย่างมาก มีโครงสร้างทางสังคมที่ไม่สลับซับซ้อนเพียง 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะของสังคมล่าสัตว์ (hunter society) คือชุมชนที่มีอาชีพล่าสัตว์เป็นอาหาร และแลกเปลี่ยนกับทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ลักษณะการล่าสัตว์ของสังคมอีสานในอดีตเป็นลักษณะการล่าแบบรวมกลุ่มเมื่อได้สัตว์มาก็แบ่งปันกันจะมีน้อยคนที่ปลีกตัวออกมาโดยอิสระ คนพวกนี้ถ้าได้สัตว์หรือมีชีวิตรอดกลับมา ก็จะได้รับยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษ

2. ลักษณะสังคมเกษตรกรรม (Aggrian society) ลักษณะสังคมเกษตรกรรมเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับสังคมการค้าสัตว์ การเพาะปลูกของคนไทยในอดีตส่วนมากจะเป็นระบบการลงแขกหรือร่วมมือร่วมใจกันในระหว่างกลุ่มญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดแล้ว จึงขยายผลออกมาสู่ชุมชนเดียวกันหรือชุมชนใกล้เคียงกันภายหลัง

จากการที่ชาวบ้านมีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ทำให้ชุมชนมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ แล้วรู้จักสังเกตต่อกับปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมของธรรมชาติแล้วนำมาปรับปรุงเพื่อใช้ในวิถีประจำวัน เช่นการเลียนแบบเสื้อที่แอบชุ่มตะบปเหยื่อและนำวิธีการเวลาที่เสื้อไปรดดักสัตว์อื่น ๆ เพื่อใช้ในการดักจับสัตว์มาเป็นอาหาร การเลียนแบบเสียงนกเสียงกา เป็นต้น

จากอิริยาบถของสัตว์ทำให้กลายมาเป็นลีลาท่าทางของนาฏยศิลป์ เมื่อเริ่มมีการเลียนแบบอิริยาบถหรือลักษณะจากธรรมชาติแล้วคนในแต่ละชุมชนก็ได้นำเอาศิลปะและวิทยาการเหล่านี้มาถ่ายทอดสู่อนุชนรุ่นหลังที่ยังไม่มีโอกาสและขาดโอกาสด้วยวัตถุประสงค์ต่อไปนี้

1. เพื่อฝึกฝนอนุชนรุ่นหลังให้รู้จักการเลียนแบบธรรมชาติ เพื่อนำไปใช้ในวิถีประจำวันในโอกาสต่อไป
2. เพื่อเป็นการเล่นที่สนุกสนานในกลุ่มของเพื่อนฝูงญาติมิตร และชุมชนใกล้เคียง
3. แสดงออกถึงความสามารถของตนให้เป็นที่ยอมรับของเพศตรงข้ามเพื่อให้เกิดกระบวนการการเกี้ยวพาราสี การนำมาใช้ในรูปแบบที่ 3 นี้ก่อให้เกิดการขัดเกลาและการปรุงแต่งทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความสวยงามซึ่งต่อมาได้กลายมาเป็นกิริยาท่าทาง ทางด้านนาฏยศิลป์ การเลียนแบบธรรมชาติมิได้เลียนแบบจากสัตว์ป่าเท่านั้น ยังเลียนแบบธรรมชาติอื่น ๆ แล้วนำมาปรับปรุงเป็นลายหรือทำนอง ของการดนตรีหรือรูปแบบในการเคลื่อนไหวหรืออิริยาบถในทางนาฏยศิลป์อีกมากมาย เช่น การพ้อนแบบลมพัดชายเขา พ้อนแบบยอดตองต้องสายลม พ้อนเกี่ยววาลฯ ทางด้านดนตรีก็เกิดลายดนตรีที่เลียนแบบธรรมชาติ เช่น ลานนกไขบินข้ามทุ่ง ลายลมพัดพร้าว ลมพัดไผ่ ดังนั้นพอจะเห็นได้ว่านาฏยศิลป์ที่มีการเลียนแบบท่าทางธรรมชาตินั้นมีหลายชุดด้วยกัน เช่น มวยโบราณจากจังหวัดนครพนม เรือมกระโน้บตึงตอง (รำตึกแดนของชาวอีสานใต้) พ้อนแมงด้บเต่า เป็นต้น

นาฏยศิลป์เชิงสร้างสรรค์ (Creative Dance)

นาฏยประดิษฐ์ หรือนาฏยศิลป์แบบสร้างสรรค์ หมายถึง การคิด การออกแบบ การสร้างสรรค์ แนวคิดรูปแบบกลวิธีของนาฏยศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์ จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุม ปรึกษา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ้ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกายฉาก และส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญในการทำให้นาฏยศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์แบบ

ตามที่ตั้งใจไว้ ผู้ออกแบบนาฏศิลป์ เรียกกันโดยทั่วไปว่า นักนาฏยประดิษฐ์ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Choreographer นาฏศิลป์เชิงสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. Creative Classical Dance การสร้างสรรค์ผลงานในลักษณะนี้ จะยึดหลักอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่แล้ว มีรูปแบบของ นาฏศิลป์ไทย พื้นบ้าน มีการตั้งวง จีบ กระทบ หน้า ซึ่งจะอาศัยเพียงเอกลักษณ์เด่น ๆ ของนาฏศิลป์นั้น ๆ มาประดิษฐ์คิดเป็นกระบวนการทำใหม่ ๆ การเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ให้แหวกแนวจากของเดิม และให้ได้ความหมายตรงกับที่ผู้ประดิษฐ์ต้องการ หรือตรงตามวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ทั้งนั้น กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานในลักษณะนี้ จะตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมเดิม ซึ่งรวมไปถึงในเรื่องของการแต่งกาย และดนตรีประกอบด้วย

2. Creative New Dance การสร้างสรรค์ผลงานในลักษณะนี้ อาจพูดได้ว่าเป็นการสร้างสรรคแบบหลุดโลก คือ การคิดใหม่ ทำใหม่ ไม่เคยพบเห็นที่ไหนมาก่อน อิสระทางด้านความคิด จินตนาการ อิสระทางด้านท่าเต้น ท่ารำ ท่าพ้อน ไม่จำเป็นต้องมีกลิ่นอายของ รำไทย รำพื้นบ้าน บัลเลต์ ปัจจุบันนี้เรียกนาฏศิลป์แบบนี้ว่า “นาฏศิลป์ร่วมสมัย” ซึ่งเป็นสิ่งที่หลบหลีกกฎเกณฑ์ทั้งหมด เป็นการเคลื่อนไหวอย่างอิสระเสรี ซึ่งเรียกการเคลื่อนไหวร่างกายแบบนี้ว่า Contemporary Dance นาฏศิลป์เชิงสร้างสรรค์ทั้งสองลักษณะดังกล่าวข้างต้นเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์อย่างมีระบบ ทำให้เกิดผลงานสร้างสรรค์มากมายที่ปรากฏขึ้นในปัจจุบันซึ่งมีผลทำให้นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานได้มีโอกาสเผยแพร่ภูมิปัญญา วิถีชีวิต ตลอดจนเอกลักษณ์อีสานผ่านงานนาฏศิลป์เชิงสร้างสรรค์ที่มีคุณค่า

องค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดบุรีรัมย์

การละเล่นและการแสดงพื้นเมืองของชาวบุรีรัมย์ แหล่งที่มีการละเล่นพื้นบ้านที่สำคัญ ได้แก่ อ.ประโคนชัย ทั้งการแสดงพื้นบ้านในพิธีกรรมรักษาคนไข้เรียกว่า เรือนปันโจลหรือรำเทพประทับทรง เรือมตลอกหรือรำกะลา เรือมก้อนเตยลหรือรำทอเสื่อ เรือมจับกรับ (จารีรัตน์ ปรกแก้ว, 2541 : 30) นอกจากนี้ยังมีการแสดงที่สำคัญที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีการแสดง ดังนี้

3.1 ลิเกเขมร โดยเฉพาะที่ อ.ประโคนชัย คณะที่นิยมมาแสดงบ่อย ๆ คือ คณะของตาเผือก ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านไทร การเล่นเหมือนลิเกทั่วไป แต่ลิเกเขมรจะใช้ดนตรีเฉพาะรำมะนาเท่านั้น เรื่องที่แสดงส่วนมากเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น จันทโครพ ลักษณะวงค์ สุวรรณล่องลอย ฯลฯ บทร้องเป็นภาษาเขมรทั้งหมด (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544 : 132)

3.2 การเล่นกันตร๊อบเมื่อน หรือ พรบโก่ เป็นการละเล่นที่นิยมมากในงานเฝ้าศพขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค ฉลองพระปีใหม่เป็นต้น คล้ายการร้องเพลงโคราช แบ่งผู้เล่นเป็นฝ่ายชายฝ่ายหญิง ข้างละ 2-3 คน ร้องเป็นนิทานเกี่ยวพาราสิ บทตลกเฮฮา อวยพร แต่ไม่มีดนตรีประกอบ มีเฉพาะการปรบมือและตีจังหวะเท่านั้น การละเล่นชนิดนี้เกิดขึ้นในกัมพูชา มาเผยแพร่ครั้งแรกที่ อ.บ้านกรวด

แล้วค่อยขยายไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ จนทั่ว อ.ตะลุง ซึ่งปัจจุบันคือ อ.ประโคนชัยจนกลายเป็น การละเล่นพื้นบ้านของที่นี่ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ,2544 : 133)

3.3 มโหรีเขมร มโหรีเขมรของป่าพลอยลาดประโคนและป่าคำเรียบ สุทันรัมย์ แห่งบ้าน สะเดาด.สะเดา อ.พลับพลาชัย จ.บุรีรัมย์ เป็นวงดนตรีที่สืบเชื้อสายมาจากราชสำนักเขมร เนื่องจาก คุณพ่อของป่าพลอยและป่าคำเรียบอพยพมาจากประเทศกัมพูชาเกือบสองชั่วอายุคน เครื่องดนตรีที่ใช้ได้แก่ จะเข้ กระจับปี่(จับเปย) ซอ กระจดเต่า กลอง ปี่ กรับ ล้วนแล้วแต่ประดิษฐ์ขึ้นเองทั้งสิ้น ทุกคนในวงดนตรีล้วนแต่เป็นญาติพี่น้องกันทั้งสิ้น มีอาชีพทำไร่ ทำนา จะรวมตัวกันเมื่อมีการออกงาน หรือมีการว่าจ้าง งานที่รับมักเป็นงานเกี่ยวกับพิธีกรรม ทรงเจ้าเข้าผี งานมงคลต่าง ๆ เช่น ขึ้นบ้าน ใหม่ งานบวช งานแต่ง เป็นลักษณะงานที่มีแบบแผนประเพณีที่จำเป็นต้องมีวงมโหรีประกอบ (องค์ บรรจุน. 2547)

3.4 เพลงกล่อมเด็ก ที่มีชื่อเสียงของจ.บุรีรัมย์ คือ เพลงกล่อมเด็ก ของ ป่าพลอย ลาดประ โคน ต.สะเดา อ.พลับพลาชัย (จารีรัตน์ ประแก้ว, 2541)

3.5 การร้องเพลงอมตุก (พายเรือ) อุปกรณ์การเล่นมีกลอง ชลุ่ม การร้องเพลงกันแจก(กัน จันแจกจะเขียดตาปาด) เป็นการร้องเล่นสนุกสนาน ขณะที่ร้องจะเต็มไปด้วยการร้องกำแปดแปด นิยม ร้องเวลามีคนมารวมกันมาก ๆ เพื่อความสนุกสนานการร้องอ้าย มีลักษณะเดียวกันกับการร้องกำ แปดแปด มีเครื่องดนตรีประกอบ เช่น ชลุ่ม ซอ กลอง ฯลฯ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และจดหมายเหตุ,2544)

3.6 เรือมจับกรับ หรือ รำจับกรับ เป็นการแสดงพื้นบ้านชนิดหนึ่ง การแสดงมีทั้งชายและ หญิง ทุกคนถือกรับประกอบการแสดง เดิมเป็นการแสดงไม่มีรูปแบบ คือมีการเล่นกรับประกอบกับ การรำ ภายหลังสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ร่วมกับภาควิชานาฏศิลป์ได้นำการละเล่นนี้มาฟื้นฟูและมีการ จัดรูปแบบเป็นของตนเองมากขึ้น ใช้แสดงในการรื่นเริงและงานประจำปี เพลงที่ใช้ในการแสดงมี ลักษณะเป็นเพลงพื้นบ้านของอีสานใต้เช่น เพลงอ้าย เพลงกันตูป เพลงปะการันแจก (คณะกรรมการ ฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ,2544 : 135-136)

3.7 เรือมก๊อนเตียบ (ระบำเสื่อ) การทอเสื่อเป็นอาชีพพื้นบ้านอย่างหนึ่งของคนอีสาน หมู่บ้านโคกเมืองเป็นที่ ๆมีการทอเสื่อสวยงามมาก ทางวิทยาลัยครูบุรีรัมย์ ภาควิชานาฏศิลป์ จึงคิด จะเผยแพร่ขั้นตอนการทอเสื่อโดยคิดประดิษฐ์เป็นการแสดงชุดนี้ ขั้นตอนการแสดงมีตั้งแต่การชักชวน ไปถอนกก นำมาล้าง ตัดกก เหลากก มัดกก ตาก แล้วนำมาทอ การแสดงไม่มีอุปกรณ์แต่ใช้ลิลา ทำทงในการสื่อ ใช้ดนตรีพื้นเมืองในวงกันตรึม และใช้เพลง แสเนี้ยก (แห่นาค) ประกอบ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ,2544 : 136)

3.8 เรือมตลอก (รำกะลา) สืบเนื่องมาจากความนิยมในการปลูกมะพร้าวกันทุกบ้านใน แถบอีสานใต้ แต่การปลูกมะพร้าวในภาคอีสานนั้นปลูกยาก ต้องคอยเอาใจใส่เป็นพิเศษ การระบำ

กะลาเป็นที่นิยมมากในสมัยโบราณ แต่ปัจจุบันค่อย ๆ สูญหายไป ศูนย์วัฒนธรรมจึงมีโครงการศึกษารวบรวมทำรามาปรับปรุงให้เข้ากับลักษณะท้องถิ่น การรำชนิดนี้เป็นลักษณะของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมแถบชายแดนติดต่อระหว่างเขมรไทย การสืบค้นจึงสืบค้นจากศิลปินเขมรหรือคนเขมรที่เข้ามาอยู่ในไทยเช่น ที่ค่ายสันติสุข อ.บ้านกรวด และจากคุณปู่ล่อม เคยเป็นศิลปินเขมร เข้ามาอยู่ที่ประโคนชัย (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544 : 137-138)

3.9 เรือมปั่นโกล เป็นการแสดงพื้นบ้านที่แทรกอยู่ในพิธีกรรมบองบ้อด (รักษาคนไข้) (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544 : 139)

3.10 กัณฑ์ริม เติมใช้สำหรับขับประกอบการเช่นบวงสรวงเวลามีการทรงเจ้าเข้าผี ปัจจุบันใช้เล่นเพื่อความบันเทิงและได้รับความนิยมมาก ความไพเราะอยู่ที่เสียงของผู้ร้องและความไพเราะของดนตรี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544 : 142)

องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

2.1 แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียม ประเพณี ในยุคปัจจุบัน การแข่งขันในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง ซึ่งสอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่กำลังมาแรง ผู้อ่านคงจะเริ่มมีคำถามในใจว่าแล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คืออะไร การท่องเที่ยวแบบไหนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประเทศต่าง ๆ ในโลกมีนโยบายอย่างไรกับรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว

2.2 ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ผู้มาเยี่ยมชมสามารถสังเกตความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนของชนเผ่า ศูนย์วัฒนธรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของเชื้อชาติคุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่การได้รับความรู้วิสัยทัศน์ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ และภูมิปัญญาของชนเผ่าตัวอย่างเช่น บ้านกะเหรี่ยงที่โพธิ์จังหวัดตาก บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยว ชมวิถีชีวิต ในชนบท ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะ วิถีชีวิตและผลงาน สร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมี จิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และ คุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่นมี ส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2) แหล่งวัฒนธรรมประเพณี และหัตถกรรมพื้นเมือง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเภทนี้ ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีและซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ประกอบการหัตถกรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การรักษามรดก ความหลากหลายของ วัฒนธรรม คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีและ การได้ ซื้อสิ่งของที่ระลึกที่พอใจตัวอย่างเช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น รูปแบบ การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จึงเป็นการท่องเที่ยว ชมวัฒนธรรมและประเพณีซึ่ง หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อ ศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐาน ของความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทาง วัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

2.3 รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) ประกอบด้วย

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) หมายถึงการเดินทาง ท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ ที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความ รับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า ของสภาพแวดล้อมโดยที่ ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทาง วัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism / village tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในประเทศกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเทศต่าง ๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศ เช่น ประเทศเกาหลีได้มีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระที่สนับสนุนภาคเอกชนในการส่งออกสินค้าวัฒนธรรมซึ่งเราจะเห็นโฆษณาการท่องเที่ยวของเกาหลีที่เน้นการสัมผัสวัฒนธรรมและเทคโนโลยี รวมถึงการโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ซีรีส์ต่าง ๆ ของเกาหลี ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ก็พยายามใช้ความหลากหลายของเชื้อชาติเป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเช่นกัน ภายใต้แนวคิดที่ว่า Uniquely Singapore โดยมีการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนสิงคโปร์เชื้อชาติจีน อินเดียและมลายูในประเทศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับประเทศมาเลเซีย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นความเป็นมุสลิมสำหรับนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสวิถีชีวิตต่าง ๆ ของมุสลิม ยังมีประเทศอื่น ๆ อีกมากมายที่มีการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น จีน ประเทศในยุโรปและออสเตรเลีย ในขณะที่บางประเทศมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังมีปัญหาในด้านการเมืองภายในประเทศ หรือยังไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว เช่น พม่า เวียดนาม ประเทศในแอฟริกาและตะวันออกกลาง เป็นต้น

กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีความเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 (2560) และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2560-2564 มีรายละเอียดดังนี้

3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559) ได้เผยแพร่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 โดยได้นำชื่อหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 โดยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ครั้งนี้ สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนั้นได้ให้

ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่งคั่ง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไว้ทั้งหมด 10 ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และอีก 4 ยุทธศาสตร์ที่เป็นปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1. การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์
2. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
3. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน
4. ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
5. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน
6. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบ และธรรมาภิบาลในสังคมไทย
7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์
8. ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม
9. ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ
10. ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (2559) ได้เผยแพร่แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2560-2564 ใจความว่าคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) มีอำนาจและหน้าที่หลักในการส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการจัดทำแผนพัฒนาฉบับแรกของประเทศไปแล้ว คือ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของประเทศในระยะ 5 ปี โดยแผนพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับดังกล่าวจะสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งผลการดำเนินงานในระยะที่ผ่านมา แม้จะประสบผลสำเร็จในการเพิ่มจำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยว แต่ยังมีอุปสรรคสำคัญหลายประการ ประกอบกับสภาพและบริบทต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งปัจจัยภายใน เช่น สถานการณ์การเมืองของประเทศ นโยบายของภาครัฐ การปรับตัวของภาคเอกชน และปัจจัยภายนอก เช่น สภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรม

ท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความคาดหวังของนักท่องเที่ยว แนวโน้มการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จึงนับเป็นโอกาสอันดีที่ประเทศไทยจะได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาการท่องเที่ยว 20 ปี และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และก้าวทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อให้การท่องเที่ยวไทยยังคงบทบาทการเป็นสาขาหลักในการรักษาเสถียรภาพและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) ได้คำนึงถึงบริบทของประเทศไทยในการพัฒนาภายใต้กรอบการวิเคราะห์แบบองค์รวม โดยสรุปจากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิที่ได้สำรวจความเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้มีการดำเนินการตาม 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 (2) การศึกษาสภาพแวดล้อมและบริบทการท่องเที่ยวของประเทศและของโลก (3) การทบทวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศคู่แข่งและประเทศต้นแบบรายสำคัญ (4) การทบทวนนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (5) การรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน/ประชาสังคม ผ่านการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในสาขาการท่องเที่ยว การจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวจากทุกภาคส่วนทั่วประเทศ การจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อข้อเสนอวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2559 และข้อเสนอร่างแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564)

ทั้งนี้ ได้เน้นกระบวนการทำงานที่ผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตั้งแต่สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการทำงานผ่านกลไกการมีส่วนร่วมจากผู้แทนของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในรูปแบบของคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) ภายใต้คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ และคณะทำงานพัฒนาการท่องเที่ยว ภายใต้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อให้ได้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

3.2 การประเมินสถานการณ์และแนวโน้มของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

3.2.1 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยยังคงมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ด้วยศักยภาพของทำเลที่ตั้งความหลากหลายของทรัพยากรท่องเที่ยวและความเป็นไทย ประเทศไทยยังคงมีศักยภาพและโอกาสทางการท่องเที่ยวมากมาย ทั้งด้านทำเลที่ตั้งในการเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็น

เอกลักษณ์ อัยาศัยไมตรีของคนไทย โดยในปี พ.ศ. 2558 World Economic Forum: WEF ได้จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขัน ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย อยู่ในอันดับที่ 35 จาก 141 ประเทศทั่วโลก นอกจากนี้ การท่องเที่ยวของประเทศไทย ยังได้รับการคัดเลือกให้เป็นที่สุดด้านการท่องเที่ยว ของโลกในการจัดอันดับระดับนานาชาติ เช่น กรุงเทพมหานคร ได้รับเลือกเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ดีที่สุดภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี 2558 โดย Master Card รางวัลชายหาดที่ดีที่สุดของเอเชีย ในปี 2558 จาก World Travel Awards รางวัลประเทศท่องเที่ยวที่ดีที่สุด ในด้านการท่องเที่ยวครอบครัว การท่องเที่ยวเชิงพักผ่อน สถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการวิเวก ในปี 2557 รางวัลสถานที่เพื่อการประชุมและจัดงานยอดเยี่ยมจาก TTG Travel Awards ในปี 2557 และประเทศไทยได้รับรางวัลด้านการท่องเที่ยว Grand Travel Award จากนิตยสาร Travel News นิตยสารธุรกิจท่องเที่ยวชื่อดังจากภูมิภาคแอฟริกาใต้ในปี 2554 ติดต่อกันเป็นเวลา 9 ปี เนื่องจากความมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและขีดความสามารถของประเทศไทยในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมระดับโลก

3.2.2 ผลการพัฒนาในระยะแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติพ.ศ. 2555-2559 แม้จะประสบผลสำเร็จด้านรายได้และขีดความสามารถในการแข่งขัน แต่ยังคงมีปัญหาพื้นฐานอีกหลายประการ โดยเฉพาะในด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการจัดอันดับของ World Economic Forum: WEF ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 116 ในด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม จาก 141 ประเทศทั่วโลก เนื่องจากมีความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจากการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ในด้านความปลอดภัย ประเทศไทยอยู่ที่อันดับ 132 จาก 141 ประเทศทั่วโลก อันเนื่องมาจากอุบัติเหตุ การหลอกลวง อาชญากรรม การก่อการร้ายที่เกิดกับนักท่องเที่ยวบ่อยครั้ง ดังนั้น แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) นี้จะมุ่งแก้ปัญหาจากต้นเหตุ โดยเน้นในด้านการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ การอนุรักษ์รักษาแหล่งท่องเที่ยวประเภทบาง การให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลนักท่องเที่ยวและดูแลด้านความปลอดภัย เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งให้การเติบโตของอุตสาหกรรมในอนาคต

3.2.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในตลาดโลกได้สร้างโอกาสทางการตลาดให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีความสอดคล้องและตอบรับกับแนวโน้มการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปในโลก อาทิ การเติบโตของชนชั้นกลางที่เพิ่มความสามารถในการใช้จ่ายใช้สอยเพื่อการท่องเที่ยว การเติบโตของสายการบินต้นทุนต่ำที่ทำให้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติการเดินทางเป็นไปได้สะดวกด้วยค่าใช้จ่ายที่ลดลง การเพิ่มขึ้นของกลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ การเพิ่มขึ้นของการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวันเป็นโอกาสให้

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวโดยตรงได้มากขึ้น ความต้องการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มประสบการณ์ที่สูงขึ้นทำให้หลายประเทศได้พัฒนาสินค้า บริการ และเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองต่อความต้องการดังกล่าว และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทำให้มีกลุ่มสาขาการท่องเที่ยวเติบโตใหม่มากมาย อีกทั้งหลายประเทศหันมาเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถตอบรับกับความต้องการที่หลากหลายได้

3.2.4 บทเรียนจากประเทศต้นแบบและประเทศคู่แข่งรายสำคัญ ทำให้ประเทศไทยสามารถนำมาปรับใช้เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาให้มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนขึ้น การทบทวนวิเคราะห์แผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ประเทศจีน สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย มัลดีฟส์ และประเทศต้นแบบ เช่น ญี่ปุ่น รวมทั้งประเทศคู่แข่งที่สำคัญ ได้แก่ สิงคโปร์และมาเลเซียซึ่งเป็นคู่แข่งที่สำคัญสามารถสรุปทิศทางการพัฒนาที่สำคัญได้ดังนี้

- 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงการพัฒนาคุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การคมนาคม เพื่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาคุณภาพของบุคลากรและการนำเอาเทคโนโลยีมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและเพื่ออำนวยความสะดวกด้านข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว
- 2) การพัฒนาบางประเทศเลือกที่จะตั้งเป้าหมายดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างเฉพาะเจาะจง ในขณะที่บางประเทศตั้งเป้าหมายการพัฒนาเชิงกลุ่มการท่องเที่ยวที่ประเทศนั้นๆ มีศักยภาพ
- 3) การบูรณาการเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้รับการเน้นย้ำในทุกแผนพัฒนา เนื่องจากการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยผลักดันแผนให้เป็นรูปธรรม และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วดังนั้นการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงสถานการณ์ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศ โดยเน้นที่การพัฒนาจุดอ่อน และเพิ่มความสามารถของจุดแข็งในอุตสาหกรรม ในขณะเดียวกันต้องมีการคำนึงถึงแนวโน้มของโลกที่กระทบกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้ทิศทางการพัฒนาเป็นไปอย่างสอดคล้องและสามารถแปรเปลี่ยนเป็นรายได้ของอุตสาหกรรมได้ ทั้งนี้ เพื่อการรักษาขีดความสามารถการแข่งขันและต่อยอดการพัฒนานบนพื้นฐานของศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่มีอยู่ จึงควรกำหนดแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนา รักษา และยกระดับการท่องเที่ยวไทย เพื่อให้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนประเทศไทยให้เป็นประเทศพัฒนาแล้ว บนพื้นฐานของความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

3.3 วิสัยทัศน์และเป้าประสงค์

3.3.1 วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579

“ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” โดยมีแนวคิดหลักในการพัฒนาตามองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้

1) ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ด้วยการยกระดับคุณภาพและเพิ่มความหลากหลายของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล มุ่งเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวโดยเน้นการเพิ่มค่าใช้จ่ายและวันหยุดต่อครั้งของการเดินทางของนักท่องเที่ยว และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศ

2) การเติบโตอย่างมีคุณภาพ โดยส่งเสริมคุณภาพการเติบโตของการท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น ระหว่างนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ระหว่างนักท่องเที่ยวตามถิ่นที่อยู่ และระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปและนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ ส่งเสริมคุณภาพการเติบโตระหว่างพื้นที่ท่องเที่ยว โดยเน้นการกระจายการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรองและพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมคุณภาพการเติบโตระหว่างช่วงเวลาและฤดูกาล โดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายน รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ที่ประเทศไทยมีศักยภาพหรือรูปแบบที่ควรพัฒนา

3) การเติบโตบนพื้นฐานความเป็นไทยโดยเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทย เสริมสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนถึงอัตลักษณ์ความเป็นไทย และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และการเป็นเจ้าบ้านที่ดีสำหรับประชาชนทุกระดับ

4) การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้ และกระจายรายได้ แก่ประเทศพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ และสร้างโอกาสเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ พัฒนาการท่องเที่ยวในภูมิภาคและเขตพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่เมืองรองและชนบท และสนับสนุนภาคเอกชนลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

5) การพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม การบริหารความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวและการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรม โดยการเชิดชูและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของไทย คุณค่าดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3.2 เป้าประสงค์ระยะ 5 ปี(พ.ศ. 2560-2564)

1) การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

2) การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุล

3) การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ทุกพื้นที่และทุกภาคส่วน

4) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย

3.3.3 ตัวชี้วัดระยะ 5 ปี(พ.ศ. 2560-2564)

1) จำนวนแหล่งท่องเที่ยวและสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยว ได้รับเครื่องหมายรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยเพิ่มสูงขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 5 ต่อปี

2) อันดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว 1 ของประเทศไทย เป็น 1 ใน 30 อันดับแรกของโลก หรือ 1 ใน 7 อันดับแรกของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

3) ความเชื่อมั่นในสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวของไทยที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90

4) รายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีอัตราการขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 ต่อปี

5) การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย มีอัตราการขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี

6) สัดส่วนการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติในช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายน ไม่ต่ำกว่า 1 ใน 3 ของการเดินทางตลอดทั้งปี

7) รายได้จากการท่องเที่ยวในจังหวัดรอง (จังหวัดที่มีจำนวนผู้เยี่ยมเยือนต่ำกว่า 1 ล้านคน) มีอัตราการขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 12 ต่อปี

8) ดัชนีการรับรู้และเข้าใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทยของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและนักท่องเที่ยวชาวไทย เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ปี

9) อันดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว (TTCI) ของประเทศไทย ด้านความเด่นชัดของวัฒนธรรมและนันทนาการจากการสืบค้นออนไลน์ด้านการท่องเที่ยว (Cultural & Entertainment Tourism Digital Demand) เป็น 1 ใน 10 อันดับแรกของโลก

10) ดัชนีด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยวของประเทศไทยใน 6 มิติที่สำคัญ

3.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ให้เกิดความสมดุล

และยั่งยืน

1) พัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการทุกรูปแบบอย่างมีมาตรฐาน โดยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบ เสริมสร้าง พัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวและบริการให้ครอบคลุมทุกรูปแบบ และส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันด้านธุรกิจการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศไทย รวมถึงการเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวเพื่อก้าวสู่การเป็นผู้นำคุณภาพ ของแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการระดับโลกสากล

2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการ ตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ ได้แก่ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว การส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่ การส่งเสริมสร้างสรรคนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนผู้ประกอบการให้ใช้นวัตกรรมในการผลิตสินค้าและบริการ การดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นต้น

3) สร้างสมดุลในแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการ ทั้งในเชิงพื้นที่เชิงเวลา ฤดูกาลและรูปแบบการท่องเที่ยวโดยการส่งเสริมความสมดุลเชิงพื้นที่ในการท่องเที่ยว ทั้งในแง่การกระจายรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดตั้งเขตพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดและพื้นที่ที่มีศักยภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรองการพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาสินค้าและบริการที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น

และการส่งเสริมความสมดุลเชิงเวลาและฤดูกาลในการท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างสรรค์กิจกรรมหรือเทศกาลประจำปีในพื้นที่ต่าง ๆ การสร้างสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ (Man - Made Attractions) เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

4.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2550 : 27) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ทั้งยังมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

เนื่องจากประเทศไทยเป็นชาติที่มีความเจริญ ด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่บรรพกาลซึ่งเป็นมรดก และเป็นสมบัติล้ำค่าที่แสดงถึงความเป็นไทย

ที่แตกต่างจากชาติอื่น และได้กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ของมัด มาสนับสนุนแนวคิดของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่า การปะทะสังสรรค์จะต้องเกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองฝ่ายที่สามารถเข้าสู่สัญลักษณ์เหล่านั้น และที่สำคัญที่สุดคือบุคคลจะนำความหมายทางสังคมมาใช้ตอบสนองสัญลักษณ์นั้นด้วย เช่น พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ เมื่อชาวพุทธเห็นต้องกราบไหว้ และธงชาติไทยเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทยเราจึงร่วมใจยืนตรงเคารพธงชาติ เพื่อความภาคภูมิใจในเอกราช และความเสียสละของบรรพบุรุษไทยทุกครั้งเมื่อเชิญธงขึ้นสู่ยอดเสา เป็นต้น อย่างไรก็ตามบุคคลชอบที่จะเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ต่าง ๆ เข้ากับชีวิตประจำวันที่ตนเองเป็นผู้กระทำหรือเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น ซึ่งอธิบายได้ว่า โบราณวัตถุ โบราณสถานของไทย ถือเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาในสัญลักษณ์ในฐานะเป็นมรดกของชาวไทยทุกคน

สมบัติ กาญจนกิจ (2544) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการที่บุคคลและชุมชนให้ความสนใจ และนิยมเลือกช่วงเวลาว่าง หรือเวลาอิสระมากที่สุดประเภทหนึ่ง เพราะเป็นกิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่มีรูปแบบที่น่าสนใจ หรือเรื่องสิ่งดึงดูดความสนใจที่มีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม มีดังนี้

กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ส่งเสริมทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดการแสดงออกทางวัฒนธรรม และอารยธรรมทางมวลมนุษยกลุ่มต่าง ๆ พอจะแบ่งออกได้เป็น งานเทศกาล ศิลปะ ทัศนกรรม ดนตรี ประเพณี และชีวิตพื้นบ้าน ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความสนใจคือ

1. เทศกาล นักท่องเที่ยวสนใจเทศกาลต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนานตื่นเต้น เล่นเกมส์ เช่น เทศกาลสงกรานต์ ลอยกระทง แห่บั้งไฟ ปีใหม่ งานฉลองมาร์ติกราส์ ในกรุงนิวยอร์ก เทศกาลออกโตเบอร์เฟส ในมิวนิค เทศกาลคริสต์มาสของชาวคริสต์ เทศกาลไหว้พระจันทร์ของชาวจีน เป็นต้น

2. ศิลปะ นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมศิลปะ เช่น ภาพวาด รูปปั้น แกะสลัก ภาพเขียน สถาปัตยกรรม หรือแหล่งผลิตทางศิลปทัศนกรรม โดยจัดเป็นเทศกาลเพื่อดึงดูดความสนใจ เช่น ในยุโรป สหรัฐอเมริกา และประเทศไทย เช่น เทศกาลศิลปะเอติโนเบอเรอในสกอตแลนด์ เทศกาลดนตรี ในนครเวียนนา สัปดาห์แห่งศิลปทัศนกรรมศิลปะอาชีพ เป็นต้น

3. งานทัศนกรรม เช่น งานทัศนกรรมของชาวเขา ชาวเกาะ เป็นการปั้นดินเผาของชาวมอญ งานแกะสลัก เครื่องเฟอร์นิเจอร์ เครื่องเงิน เครื่องประดับ อัญมณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยมีชื่อเสียงไปทั่วโลก เพราะมีช่างทัศนกรรมที่มีความละเอียดอ่อนวิจิตรพิสดาร ดังนั้นงานด้านทัศนกรรมจึงเป็นกิจกรรมวัฒนธรรมที่เป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่สำคัญประเภทหนึ่ง

4. ดนตรีและการเต้นรำ เช่น การฟ้อนรำ และรำวงแบบของไทย การเต้นแบบโปลิเนเซียนของฮาวาย การเต้นบัลเลต์โอเปร่า เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวนานาชาติ เป็นต้น

5. ประเพณีและชีวิตพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและในประเทศ มีความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการแต่งกายของชาวบ้านในท้องถิ่น หรืออาจเรียกว่า ประเพณีและชีวิตพื้นบ้าน ตัวอย่างเช่น กรุงเทพมหานครในอดีตเคยมีคูคลองมากมาย การคมนาคมก็ต้องสัญจรโดยทางน้ำ นักท่องเที่ยวจึงสนใจชีวิตชาวบ้านริมคลอง หรือสนใจวิถีชีวิตการแต่งกายของชาวเขา ชาวเล ชาวเกาะ ในต่างประเทศก็เช่นเดียวกัน

6. ภาษา นักท่องเที่ยวมีความสนใจจุดหมายปลายทางว่า ประเทศนั้นสามารถสื่อสารความเข้าใจกันได้ดีหรือไม่ ดังนั้น ภาษากลาง เช่น ภาษาอังกฤษ จีน สเปน และญี่ปุ่น จึงมีบทบาทสำคัญ และเป็นตัวแปรในการเลือกจุดหมายปลายทางด้วย นอกเหนือจากความมั่นคงและความปลอดภัย

7. สิ่งดึงดูดใจทางศาสนา ปัจจุบันนักท่องเที่ยวจำนวนมาก นับเป็น 10 – 100 ล้านคน เดินทางไปยังสถานที่สำคัญทางศาสนาในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะต้องการมีโอกาสสัมผัสกับสถานที่ที่สำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นเผยแพร่ทางศาสนา หรือเป็นต้นกำเนิดของศาสนาต่าง ๆ เช่น เมืองเมกกะ เป็นศูนย์กลางของศาสนาอิสลาม เมืองเยรูซาเลมของศาสนายิว และศาสนาคริสต์ที่กรุงวาติกัน เช่นเดียวกับประเทศไทย เพราะเป็นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนามากกว่าที่อื่นใดในโลกในปัจจุบัน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังได้เลือกที่จะใช้เวลาว่างขณะท่องเที่ยว ณ ประเทศจุดหมายปลายทางเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัด โบสถ์ อาราม หรือมอสค์ (สุเหร่า) เพื่อการศึกษาเรียนรู้เปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนเองชอบและศรัทธาด้วย

สรุปได้ว่า ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงามทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ทั้งนี้จะต้องเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งตรึงใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ และต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุด ในขณะที่เยี่ยมชมชุมชนท้องถิ่น ผู้เป็นเจ้าของ

วัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้ และการจ้างงานอันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

4.1.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2550 : 28) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า

1. เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงามองวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น

3. เพื่อศึกษาเรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ
4. เพื่อศึกษารูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีต ประเพณีสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้น โดยมีปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม 3 ประการ คือ
 1. เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
 2. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ถึงคุณภาพ สิ่งแวดล้อม และคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
 3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น

4.1.3 ประเภทของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2550 : 29) ได้แบ่งประเภทของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ 5 ประเภท คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism)
2. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism)
3. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism)
4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism)
5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism)

4.1.4 ความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว

อุดม เขยแก้ว และคณะ (2548) สรุปความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังนี้

1. เป็นที่มาของรายได้ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ท่องเที่ยวยังสถานที่ ตำบล เมือง ภาครัฐ หรือประเทศนั้นคนในพื้นที่จะมีอาชีพและมีรายได้จากการจัดธุรกิจและบริหารให้แก่ นักท่องเที่ยวรัฐบาลสามารถเก็บภาษีอากรการค้าและภาษีเงินได้เงินจำนวนนี้จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยรัฐบาลยังนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ และนำไปช่วยชดเชยภาวะการณ์ขาดดุลการค้ากับต่างประเทศอีกด้วย

2. สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและยอมรับของคนทั่วโลกนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในพื้นที่ ประเทศไทยมักได้รับคำชมจากชาวต่างประเทศเสมอว่าเป็นประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวสวยงามน่าสนใจหลากหลาย ซึ่งนำความภาคภูมิใจมาสู่คนไทยทุกคน

3. ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนา ประโยชน์มากมายที่ผู้คนที่ได้รับจากทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมไม่สูญหายไป หากมีการนำไปใช้จะมีการจัดการและใช้อย่างระมัดระวัง มีการบริโภคทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึก โดยคำนึงถึงอนุชนคนรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย

4. เป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญมาก เพราะเป็นปัจจัยหลักที่นักท่องเที่ยวมาพิจารณาในการตัดสินใจเลือก หรือไม่เลือกที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่าง ๆ เมือง ภาครัฐ หรือประเทศนั้น ๆ

5. สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวจำนวนมากได้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพชนที่ล้ำลึก เป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในรุ่นปัจจุบัน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงถึงการมีวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมอันประณีตงดงาม

6. ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์ จะมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เพราะสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในท้องถิ่นของตนช่วยให้ประชาชนสามารถผ่อนคลายจากภาวะจำเจตึงเครียดจากการประกอบอาชีพทำให้สามารถประกอบกิจกรรมนันทนาการได้ ส่งผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ เป็นประชากรที่มีคุณภาพ ที่สำคัญคือการทำหน้าที่ที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวย่อมมีรายได้ และสามารถซื้อหาสินค้าอุปโภคบริโภคและบริการต่าง ๆ ให้กับตนเองทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

จากความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้ จะทำให้แต่ละประเทศมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปีมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดรายได้เงินตราต่างประเทศ อีกทั้งทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ เกิดการสร้างงานแก่ชุมชนท้องถิ่น

4.1.4 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว มีดังนี้

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว ทั้งนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท

1.1) ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resources) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติ สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะ แก่ง เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด (ห้วย

บึง หนอง คลอง) เป็นต้น บางแห่งได้รับการจัดให้เป็น สานุภุชาติ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติเขตสงวนพันธุ์สัตว์ สวนสัตว์เปิด อุทยานนกน้ำ เป็นต้น

1.2) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-Made Tourism Resources) นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) เป็นผลงานที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ที่อนุชนรุ่นหลังบังเกิดความหวงแหนและปฏิบัติสืบสานต่อไป ทั้งนี้ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออกได้ 3 ชนิด ได้แก่

1.2.1) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Tourism Resources) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน

1.2.2) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต (Cultural and Rural way of life) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา เช่น ประเพณีในรอบปี ทั้งประเพณีในราชสำนัก (พระราชพิธีต่าง ๆ) ประเพณีไทย ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีกินเจ หรือประเพณีถือศีลออกงาน ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน พิธีบวช และพิธีศพ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน ชุดแต่งกาย อาหารประจำถิ่น การประดิษฐ์ของใช้เพื่อการดำรงชีวิต ภาษาพูดในท้องถิ่น และวรรณคดีพื้นบ้าน เป็นต้น หมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะนับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อาทิ หมู่บ้านทอผ้า หมู่บ้านทำร่ม หมู่บ้านช่างรวมถึงตลาดนัดตลาดน้ำ

1.2.3) แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการและบันเทิง (Recreation Attraction) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการพักผ่อนที่ให้ความรื่นรมย์บันเทิง เช่น สวนสัตว์ สวนสนุก สวนน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์การแสดงศิลปะสมัยใหม่ แหล่งบันเทิง ศูนย์การค้า ศูนย์การประชุม เป็นต้น

2) การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ๆ เป็นการให้ความสะดวกระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ บริการขนส่ง ภายในแหล่งท่องเที่ยว บริการที่พักแรม บริการอาหาร และบันเทิง บริการนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ รวมถึงบริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

3) การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่นั่นจะต้องมีการตลาดการท่องเที่ยวในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาด

การท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน และใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น โดยการตลาดการท่องเที่ยวทำได้ 2 วิธี คือ

3.1) การให้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรท่องเที่ยวสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

3.2) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย เป็นต้นเพื่อเชิญชวนกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว

สรุปรวมว่า การท่องเที่ยวประกอบขึ้นจากองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ซึ่งต่างก็มีความสัมพันธ์กัน และมีรายละเอียดดังนี้

1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 6 ประเภท คือ

1.1 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Visitor)

1.2 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน (International Tourist) หมายถึง

นักเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 60 วัน

1.3 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ไม่ค้างคืน (International Excursionist)

1.4 นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Visitor)

1.5 นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic Tourist) หมายถึงนักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไปค้างคืนนอกที่พักอาศัยปัจจุบันแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน

1.6 นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน (Domestic Excursionist)

2. การตลาดท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น โดยการตลาดท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธี คือ การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และการโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

3. การขนส่ง หมายถึง การจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยยานพาหนะประเภทต่าง ๆ จากภูมิลำเนาไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการและกลับสู่ภูมิลำเนา โดยการขนส่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ การขนส่งทางรถยนต์ การขนส่งทางรถไฟ การขนส่งทางเรือ และการขนส่งทางเครื่องบิน

4. ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งทรัพยากรท่องเที่ยว

ออกเป็นประเภท คือ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน และทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

5. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เป็นสรรพสิ่งทีรองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัย

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีมุงเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกิดขึ้นจากธรรมชาติ อันเป็นมรดกที่สืบทอดกันมา ซึ่งนักท่องเที่ยวให้ความสนใจและยังเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว เพื่อมาศึกษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของกลุ่มชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และยังเป็นการท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้เขตการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ และสงวนรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมมาสู่ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ

6. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งทีแสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณ โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่าง ๆ ทีแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้

ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากมาย การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยม คือ “โฮมสเตย์” ผู้ท่องเที่ยวจะได้เข้าไปพักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชน และดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับชาวบ้าน

ในยุคปัจจุบัน การแข่งขันในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งซึ่งสอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) ทีกำลังมาแรง ผู้อ่านคงจะเริ่มมีคำถามในใจว่า แล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คืออะไร การท่องเที่ยวแบบไหนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประเทศต่าง ๆ ในโลกมีนโยบายอย่างไรกับรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งทีนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ทีต่างสนใจทีจะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและแอฟริกา รวมถึงชื่อของทีระลึกทีเป็นงานหัตถกรรมและงานฝีมือทีเกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวเราเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (สมยศ นาวีการ, 2554)

การท่องเที่ยวแบบไหนถึงจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หลายคนอาจจะสงสัยว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรจะครอบคลุมถึงเรื่องอะไรบ้าง (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548) ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมประกอบด้วย

1. ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์
2. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์
3. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิม
4. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก
5. ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
6. ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์
7. ภาษาและวรรณกรรม
8. วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร
9. ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน เทศกาลต่าง ๆ
10. ลักษณะงานและเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่นนานาประเทศ

กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประเทศต่าง ๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศ เช่น ประเทศได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่อิสระที่สนับสนุนภาคเอกชนในการส่งออกสินค้าวัฒนธรรมซึ่งเราจะเห็นโฆษณาการท่องเที่ยวเกาหลีที่เน้นการสัมผัสวัฒนธรรมและเทคโนโลยี รวมถึงการโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ซีรีส์ต่าง ๆ ขอเกาหลี ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ก็พยายามใช้ความหลากหลายของเชื้อชาติเป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเช่นกัน ภายใต้แนวคิดที่ว่า Uniquely Singapore โดยมีการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนสิงคโปร์เชื้อชาติจีน อินเดียและมลายูในประเทศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับประเทศมาเลเซีย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นความเป็นมุสลิมสำหรับนักท่องเที่ยวอิสลามผู้ศรัทธาต่าง ๆ ของมุสลิม ยังมีประเทศอื่น ๆ อีกมากมายที่มีการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเป็นระบบเช่น จีน ประเทศในยุโรปและออสเตรเลีย ในขณะที่บางประเทศมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังมีปัญหาในด้านการเมืองภายในประเทศหรือยังไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น พม่า เวียดนาม ประเทศในแอฟริกาและวันออกกลาง เป็นต้น สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทย

การส่งเสริมการท่องเที่ยว เกิดขึ้นโดยพระดำริของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน ครั้นทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ ได้มีการส่งเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองไทยเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ 2476 ได้มีการจัดตั้งแผนกโฆษณาของการรถไฟขึ้นทำหน้าที่รับรอง และ ให้ความสะดวกแก่ท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาประเทศไทย รวมทั้งการโฆษณาเผยแพร่ประเทศไทย ให้เป็น

ที่รู้จักของชาวต่างชาติ มีสำนักงานตั้งอยู่ที่กรมไฟเชิงสะพานวงศ์ ต่อมาย้ายมาตั้งที่สถานีรถไฟหัว
ลำโพง เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงย้ายไปดำรงตำแหน่งเสนาบดี
กระทรวงพาณิชย์ และคมนาคม งานด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว มีสำนักงานตั้งที่ถนนเจริญกรุง หน้า
ไปรษณีย์กลาง

การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เริ่มขึ้นอย่างชัดเจนใน พ.ศ. 2479 เมื่อกระทรวงเศรษฐกิจเสนอ
โครงการบำรุงอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศยามต่อคณะรัฐมนตรี โดยเสนอแผนแล้ววัตถุประสงค์
ของการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 3 ประการ คือ

1. งานโฆษณาชักชวนนักท่องเที่ยว
2. งานรับรองการท่องเที่ยว
3. งานบำรุงสถานที่ท่องเที่ยวและที่พัก

ในการเสนอโครงการนี้ กระทรวงเศรษฐกิจได้เสนอให้จัดเป็นรูปของสมาคมการท่องเที่ยว
คณะรัฐมนตรีประชุมปรึกษา เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2479 มีมติรับหลักการของการบำรุง
อุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่ไม่รับหลักการในการจัดตั้งให้เป็นรูปสมาคม ได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการ
ขึ้นขณะหนึ่ง ดำเนินงานโดยให้กระทรวงเศรษฐกิจ เป็นเจ้าของเรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจได้มอบงานนี้
ให้กรมพาณิชย์ เป็นผู้จัดทำเพราะกรมพาณิชย์มีขอแผนส่งเสริมพาณิชย์และท่องเที่ยวอยู่กระทรวง
เศรษฐกิจได้ดำเนินการเรื่องนี้ต่อมาจนเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นและสำนักงานถูกระเบิด จึงเลิก
กิจการชั่วคราวเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2492 คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นควรปรับปรุงหน่วยงานการ
ท่องเที่ยวขึ้นใหม่จึงให้มีมติกรมโฆษณา การยกร่างโครงการปรับปรุงหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยว
เสนอให้รัฐมนตรีพิจารณา ในประชุมการประชุม เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2492 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กรม
โฆษณาการพิจารณาส่งเสริมการท่องเที่ยว กรมโฆษณาการได้ทำความตกลงกับกระทรวงเศรษฐกิจ ซึ่ง
ในสมัยนั้นมีชื่อเรียกว่า กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ขอโอนกิจการส่งเสริมการท่องเที่ยว จากกระ
หวงพาณิชย์และคมนาคมอยู่กับโฆษณาการสำนักนายกรัฐมนตรี และให้เรียกส่วนงานนี้ว่า “สำนักงาน
การส่งเสริมการท่องเที่ยว” ใช้งบประมาณของกรมโฆษณาการเป็นงบประมาณค่าใช้จ่ายของ
สำนักงานนี้ ต่อมากรมโฆษณาได้พิจารณาเห็นว่ากิจการส่งเสริมการท่องเที่ยวกำลังตื่นตัวในประเทศไทย
มาก จึงได้จัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีฐานะเทียบเท่ากอง เรียกว่า “สำนักงาน
ท่องเที่ยว” โดยพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมโฆษณาการในสำนักนายกรัฐมนตรี
พ.ศ. 2493 ใน พ.ศ. 2501 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปพักรักษาตัวอยู่ ณ โรงพยาบาลวอลเตอร์รีด
สหรัฐอเมริกาได้ศึกษากิจการท่องเที่ยวด้วยความสนใจ ได้ดำริที่จะส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวใน
ประเทศอย่างจริงจัง ในปีต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีประกาศพระราช
กฤษฎีกาจัดแบ่งส่วนราชการ กรมปรพชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2502 โดยตัด “สำนักงานท่องเที่ยว” ออกแล้ว

จัดตั้งขึ้นเป็นองค์การการอิสระ เรียกว่า “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” มีชื่อย่อว่า “อ.ส.ท” โดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การการส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ 2502

ในระยะแรกสถานที่ทำการขององค์การการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้อาศัย อาคารของกรมประชาสัมพันธ์เปิดสำนักงาน ต่อมาได้ย้ายมาดำเนินงาน ณ สำนักงานศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2503 ได้ประกอบพิธีเปิด “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2503

องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การการส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ 2502 นั้น มีหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางรวดเร็ว จำเป็นต้องปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของ อ.ส.ท ให้มีขอบเขตการปฏิบัติงานกว้างขวางยิ่งขึ้นในด้านการพัฒนา อนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและ การส่งเสริมเผยแพร่ จึงได้มีการนำเสนอพระราชบัญญัติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและ ร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อให้ หน่วยงานการท่องเที่ยวของรัฐ มีอำนาจหน้าที่และรับผิดชอบในการพัฒนาส่งเสริมเผยแพร่ และ ดำเนินกิจการเพื่อเป็นการริเริ่มให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนคุ้มครองให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวด้วย สภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งทำหน้าที่รัฐสภาในการประชุมครั้งที่ 41 วันศุกร์ที่ 20 เมษายน 2522 ได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ แล้วปรากฏว่า ร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่ผ่านการพิจารณาส่วนพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ผ่านการพิจารณาประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 96 ตอนที่ 72 วันที่ 4 พฤษภาคม 2522 จัดตั้ง “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” ขึ้น มีชื่อย่อว่า “ททท” (ณัฐปกรณ์ อภิมติรัตน์, 2555)

4.2 แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน

การพัฒนาแนววัฒนธรรม เป็นการประสานกับทัศนะที่ตระหนักในศักยภาพและภูมิปัญญาของชุมชนหรือที่เรียกว่า “การพัฒนาจากเบื้องล่าง” (Bottom-Up) ซึ่งหมายถึง การพัฒนาที่อาศัยมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา จะต้องสอดคล้องเกื้อกูลกันบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่แทรกตัวอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เป็นการพัฒนาจากภายในหมู่บ้าน การทำงานแนววัฒนธรรม เงื่อนไขเบื้องต้นก็คือ การศึกษาธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ โดยสามารถแยกแยะส่วนต่าง ๆ ให้ถูกต้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริง เนื่องจากวัฒนธรรมชุมชนคือวิถีทั้งหมดของชาวบ้าน การเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนจึงช่วยให้เข้าใจชุมชนและสามารถดึงเอาพลังที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ได้

เป้าหมายการพัฒนา แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนคือ การพัฒนามนุษย์ให้ครบทุกด้านที่เรียกว่า "พัฒนาคนทั้งครบ" คือให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ครบทั้งในด้านเศรษฐกิจ จิตใจวัฒนธรรม สังคมและการเมือง มีอิสรภาพและเสรีภาพ ด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบจากล่างขึ้นบน หรือกาน

พัฒนาที่ถือเอาชาวบ้านเป็นจุดเริ่มต้น และรวมพลังสร้างสรรค์สังคมชุมชนให้สามารถต่อต้านอิทธิพลจากภายนอก ลัทธิบริโภคนิยมที่เน้นความทันสมัย และความเจริญทางวัตถุ โดยยึดคุณธรรมความดีงามอันเป็นคุณค่าดั้งเดิมที่เอื้อประโยชน์ เช่นการรักกันฉันพี่น้อง การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพึ่งพาอาศัยกัน เป็นต้น

ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี เน้นให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาของชาวบ้าน และความเชื่อ พิธีกรรมในสังคม คือในชุมชนจะมีอะไรที่ดีของเขาอยู่ มีระบบความคิด มีอุดมการณ์ มีประวัติศาสตร์ และมีการพัฒนาจะต้องเสนอมาจากปัญหาความต้องการของชุมชนกระบวนการ พัฒนาจะต้องแบบล่างขึ้นบน

4.2.1 วัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง แบบแผนของระบบคิด วิถีชีวิต และรูปแบบจากความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกันที่มีการถ่ายทอดต่อเนื่องกันมาจากคนหลายรุ่น (generation to generation) รวมทั้งมีพลวัต (dynamic) ของแบบแผนวัฒนธรรมตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปของสภาพแวดล้อมของชุมชน

วัฒนธรรมชุมชน จึงมีส่วนสำคัญต่อการสร้างแบบแผนการดำรงชีวิตของคนและความเป็นไปของชุมชนหรือการติดต่อคบค้าสมาคม ตลอดจนการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนกันทางด้านต่าง ๆ ระหว่างคน วัฒนธรรมชุมชนจึงมีลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละชุมชน และมีระบบของการให้คุณค่าทางด้านต่าง ๆ รวมทั้งภูมิปัญญาที่เป็นพลังพื้นฐานในการปฏิสัมพันธ์ของการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนเอง ตลอดจนการมีแนวทางในการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก หรือแม้แต่สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อชุมชน

4.2.2 การพัฒนาชนบทแนววัฒนธรรมชุมชน (Rural Development Culture)

การพัฒนาชนบทแนววัฒนธรรมชุมชน หมายถึง การพัฒนาที่อาศัยมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในกิจกรรมการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง จะต้องสอดคล้องและเกื้อกูลกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชาวบ้าน ที่แทรกอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต เป็นการพัฒนาจากภายในชุมชน และเป็นการพัฒนาจากเบื้องล่าง ทั้งเป็นแนวทางการพัฒนาที่ใกล้หลักการพึ่งตนเอง (วรทัศน์ อินทร์คัมพร. 2546)

4.2.3 หลักการของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

วรทัศน์ อินทร์คัมพร (2546) เสนอแนวความคิดการพัฒนาแนว “วัฒนธรรมชุมชน” โดยให้ข้อคิดที่น่าสนใจในการนำเสนอแนวคิดว่า “จะไม่นำเสนอว่า เรา คือ คำตอบทุกอย่างในการแก้ปัญหาของการพัฒนาชนบท” หรือ “เราคือถนนเส้นเดียวที่ตัดตรงไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จในการพัฒนา” เพราะการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนี้ ในฐานะเครื่องมือชนิดหนึ่งในงาน

พัฒนาก็น่าจะจำเป็นต้องใช้ควบคู่กับการพัฒนาแบบอื่น ๆ ซึ่งต่างก็มีจุดเด่น และจุดด้อยในตัวเอง นักพัฒนาควรรู้จักธรรมชาติของเครื่องมือแต่ละชนิดและนำไปใช้ให้ถูกต้อง

แนวความคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนค่อนข้างจะตรงข้ามกับแนวความคิดการพัฒนาแบบความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เชื่อว่า บรรดาวัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านต่าง ๆ ที่เคยมีอยู่ในชุมชนนั้น ล้วนแต่เป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญก้าวหน้าและความทันสมัย ในขณะที่แนวความคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนเชื่อว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เป็นตัวของตัวเอง มีเอกลักษณ์ เป็นพลังสร้างสรรค์

2-3 ศตวรรษที่ผ่านมา ประเทศที่กำลังพัฒนา (Development Countries) จะมุ่งพัฒนาตามแนวคิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเป็นการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top-down Development) ทำให้ผู้วางแผนละเลยความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน จึงน่าจะปรับทัศนกรรมการมองและประเมินวัฒนธรรมชุมชนและเศรษฐกิจใหม่ อีกทั้งการพัฒนาของไทยในที่ผ่านมา เป็นแบบการสงเคราะห์แบบให้เปล่า ต่อมาเป็นกึ่งสงเคราะห์กึ่งพัฒนาและยกระดับเป็นการพัฒนาเต็มรูป ดังนั้นในการพัฒนาชนบทแบบวัฒนธรรมชุมชน ต้องคำนึงถึงแนวการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Development) คือ การพัฒนาชนบทที่เกิดจากความต้องการของคนในชนบทจริง ๆ จะทำให้เขารู้สึกหวงแหนและรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของการพัฒนานั้น ๆ

หลักการงานแนววัฒนธรรมชุมชน (การประเมินความเข้มแข็งของชุมชน ในการพัฒนากระบวนการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชน มีหลักดังนี้

1. การถือเอาชาวบ้านเป็นตัวตั้งของการพัฒนา หลักการพัฒนานี้ถือเป็นการปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาชุมชน โดยเชื่อว่า ประสบการณ์ชีวิตที่ชาวบ้านได้ผ่านการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดมาในคนแต่ละรุ่น และได้ส่งทอดบทเรียนนั้น เป็นมรดกชีวิตที่อยู่ในรูปของวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญา ภูมิธรรม ความสามารถและศักยภาพของประชาชน ดังนั้น การทำงานจึงต้องเริ่มจากชาวบ้าน และสิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่ ที่เรียกว่า การทำงานแบบ Bottom-up

2. การใช้แนวทัศนแบบ Positive Approach คือ การทำงานพัฒนาโดยเริ่มต้นจากสิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่ก่อน คือ ทำในสิ่งที่ชาวบ้านเขามีอยู่ เป็นหลักพัฒนาให้ดีขึ้น หรือพัฒนาเชื่อมโยงสู่สิ่งอื่นที่ชาวบ้านมี ในลักษณะที่เป็นองค์รวม (Holistic) ของมนุษย์และชุมชน

3. การทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน ต้องยึดหลักการประสานงานกัน ระหว่างสิ่งที่นักพัฒนามีและสิ่งที่ชาวบ้านมี และต้องหลีกเลี่ยงหลักการ “เข้าแทนที่” (Substitution) ไม่ว่าจะมาจากฝ่ายใดก็ตาม ทั้งนี้โดยคำนึงความแตกต่างระหว่างนักพัฒนาและชาวบ้าน ซึ่งทำที่ที่ควรมีคือ พยายามศึกษาข้อเด่นและข้อด้อยของทั้งสองฝ่าย และทำงานร่วมกันเพื่อขจัดข้อด้อยและประสานข้อดี การทำงานแนววัฒนธรรมชุมชนที่มุ่งใช้วัฒนธรรมชุมชนของตนเป็นเครื่องมือให้ประชาชนมารวมกลุ่ม เพื่อมองปัญหาาร่วมกัน วางแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน ผสมผสานอย่างกลมกลืนกับ

วัฒนธรรมเดิม ภูมิปัญญาเดิม จนเกิดเป็นพลังชุมชนที่จะดำเนินการพัฒนาแก้ไขปัญหาวิถีชีวิตของตนเอง

4.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

ที. อาร์. แบทเทน (T. R. Batten. 2526) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า ต้องการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ โดยถือเสมือนว่าเป็นแบบฝึกหัดในการพัฒนาคน ให้ต้องใช้ความคิด ตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการเองอยู่เสมอ ซึ่งจะเป็นหนทางทำให้สมองของคนเกิดการพัฒนา รวมทั้งต้องยึดหลักต่อไปนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้แก่

1. หลักการช่วยตนเอง
2. หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วม
3. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน

สหประชาชาติ (United Nations, 1981) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม (Participation) ไว้ว่า

1. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา
2. การเข้ามีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนา
3. การเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา

United Nations Research Institute of Social Development (UNRISD) ระบุความหมายว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่อง 1. การตัดสินใจ 2. การเข้าร่วมกิจกรรม 3. การร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ๆ

สรุปจากความหมายของการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การที่ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลมีแนวคิดหรือจุดมุ่งหมายที่เหมือนกันเข้ามาดำเนินการนั้นให้แล้วเสร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดแล้วรับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (John M. Cohen & Norman T Uphoff, 1977) ได้อธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วย
ผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการ
ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

4.4 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) ทฤษฎีการแพร่กระจายมี
ลักษณะร่วมสมัยกับวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ตามแนวคิดของนักมานุษยวิทยาอเมริกัน กล่าวคือ
นักมานุษยวิทยายุโรปยังได้พัฒนาทฤษฎีนี้ โดยนำผลการแพร่กระจายวัฒนธรรมมากำหนดเขตพื้นที่
วัฒนธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกขึ้น แนวความคิดหลักก็คือ การประดิษฐ์คิดค้นอย่างอิสระ
(Independent Invention) และวิวัฒนาการแบบคู่ขนาน (Parallel Evolution) มีโอกาสเกิดขึ้น
ยากมาก กล่าวคือวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันเกิดจากกระบวนการแพร่กระจาย (The Process Of
Diffusion) ได้มีกลุ่มนักคิด 2 กลุ่ม กล่าวคือ

1. กลุ่มอังกฤษ เสนอว่าสังคมโลกและวัฒนธรรมชนเผ่าดั้งเดิมมีส่วนสัมพันธ์กับ
วัฒนธรรมอียิปต์โบราณ เนื่องจากมนุษย์มีการติดต่อระหว่างกันทางภาคพื้นดินและมหาสมุทร ชาว
พื้นเมืองบางกลุ่มก็พัฒนาวัฒนธรรมนั้น ผลก็คือ เกิดความเสื่อมแบบถอยหลังเข้าคลอง หลังจากที่ได้
ได้รับอารยธรรมอียิปต์ทำให้เจริญสูงสุด วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน อธิบายได้จากสาย
สัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความเสื่อมของอารยธรรมอียิปต์และวัฒนธรรมดั้งเดิม

2. กลุ่มวงแหวนวัฒนธรรม (Culture - Circle School หรือ Kulturkreislehre)
ได้รับอิทธิพลจากมานุษยวิทยาภูมิศาสตร์ (Anthrop Geographic) ของเยอรมันสมัย ค.ศ. ที่ 19 โดย
ได้เสนอวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปสร้างทฤษฎี โดยศึกษาประวัติศาสตร์ของภูมิภาคต่าง ๆ ในโลกดังนี้

2.1 การแพร่กระจายเกิดจากจุดกำเนิดหลายศูนย์กลาง แต่ละศูนย์กลาง จะมี
องค์ประกอบวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปแต่ละกลุ่ม เรียกว่า วงแหวนหนึ่ง (Kulturkreise) เช่น
ประกอบด้วยการเพาะปลูกมัน สลัด ไม้กระดาน ไม้พลองและการสืบทอดเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่มีการ
เปลี่ยนแปลงปรับตัว มีการผสมผสานวัฒนธรรม หรือองค์ประกอบวัฒนธรรมบางอย่างสูญเสียไป
แต่ละวงแหวนวัฒนธรรมยังคงรักษาคุณภาพอารยธรรมที่ได้รับมาจากศูนย์กลาง และแพร่กระจายไป
ยังส่วนต่าง ๆ ของโลกทำให้นักมานุษยวิทยาสามารถกำหนดเขตวงแหวนวัฒนธรรมได้หลายเขตและ
นำไปสร้างประวัติศาสตร์วัฒนธรรมได้

2.2 ในหลายภูมิภาคมนุษย์ได้สร้างศูนย์กลางวัฒนธรรมขึ้น และได้ถ่ายทอด
วัฒนธรรมให้กับชุมชนอื่น ๆ ดังนั้นวัฒนธรรมหนึ่งอาจประกอบด้วยวัฒนธรรมหลายจุดศูนย์กลาง

2.3 นักมานุษยวิทยาสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบวัฒนธรรม คือ ศึกษาอายุ

จุดกำเนิดวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่เป็นการศึกษาวงแหวนวัฒนธรรม ระดับชั้นวัฒนธรรม (Cultural Strata) วัฒนธรรมชั้นสูง หรือวัฒนธรรมปัจจุบัน (Upper Strata) อาจศึกษาจากหลักฐานโบราณคดีต่าง ๆ สามารถจัดลำดับวงแหวนวัฒนธรรม ศึกษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างวงแหวนวัฒนธรรมที่แพร่กระจายออกไป อย่างไรก็ตามแนวความคิดนี้รับแรงสรุปทฤษฎีเกินไป ทำให้มีการค้นคว้าแนวคิดนี้หมายถึง การแพร่กระจาย (Spread) ของลักษณะการทางวัฒนธรรม (Cultural Traits) จากกลุ่มหนึ่งกล่าวคือ เป็นการแพร่กระจาย การค้นพบและการประดิษฐ์จากชนกลุ่มหนึ่งไปสู่ชนอีกกลุ่มหนึ่ง การแพร่กระจายมีลักษณะดังนี้ คือ

1. เกิดขึ้นในทุกสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน
2. เป็นกระบวนการสองทางไป-กลับเสมอ (Two-way Process)
3. เป็นกระบวนการคัดเลือก (Selective Process) คือ มีการรับบางอย่างและไม่รับ

บางอย่าง

4. โดยทั่วไปมีการดัดแปลงการแพร่กระจายมาให้เข้ากับสภาพท้องถิ่นเงื่อนไขทั้ง 3 ประการ ดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทางสังคม ความคิดในเรื่องการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (Diffusion) นี้อาจเปรียบเทียบกับความคิดในเรื่องการคิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ (Independent Invention) การคิดประดิษฐ์สิ่งของขึ้นมาใหม่อาจเกิดขึ้นได้หลายแห่งพร้อม ๆ กัน การที่มีสิ่งประดิษฐ์เหมือนกันในส่วนต่าง ๆ หรือที่เรียกว่าการหยิบยืมวัฒนธรรม ฟริตซ์ แกรบ (Fritz Graeb) และวิลเฮล์ม ชมิดท์ (Wilhelm Schmidt) มองว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจาย จากศูนย์กลางหรือ จุดกำเนิดไปยังเขตภูมิศาสตร์เดียวกันและยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เกิดการยอมรับในสังคมนั้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานของคน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปได้ทุกที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ และในที่มนุษย์สามารถเดินทางไปถึง โดยที่คนสามารถสร้างวัฒนธรรมได้ทุกที่ไม่จำเป็นต้องกระจายในรูปแบบวงกลม การศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถใช้หลักวิธีการได้ดังนี้ (นิยพรรณ วรณศิริ. 2540)

1. หลักภูมิศาสตร์ แกระรอยพื้นที่ ดูสถานที่อาณาเขตติดต่อทางวัฒนธรรม ซึ่งเกิดวัฒนธรรมแบบผสมผสาน
2. ใช้ประวัติศาสตร์สืบค้น ช่วยให้รู้ความเป็นมาและสนับสนุนการตีความ
3. การขุดค้นทางโบราณคดี เพื่อให้สิ่งที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สามารถบ่งบอกถึงพฤติกรรมของคนหรือผู้สร้างและเรื่องราวในยุคสมัยนั้น
4. ดูวิวัฒนาการของวัฒนธรรม ว่ามีขั้นตอนและการเติบโตเป็นมาอย่างไร

จากวิธีการทั้ง 4 ประการสามารถนำมาศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของศิลปะการแสดงโขน จะทำให้ทราบถึงความเป็นมาของโขนว่ามาจากวัฒนธรรมเดียวกันหรือไม่หรือวัฒนธรรมใดจะเป็นแม่บทของอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้จาก

ปัจจัยต่าง ๆ เป็นแรงผลักดันและกระตุ้นให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของมนุษย์ และนำความเชื่อทางวัฒนธรรมติดตัวไปเผยแพร่ในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ หรือการแลกเปลี่ยนค้าขายทำให้วัฒนธรรมเกิดการหลั่งไหลและผสมผสานเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน จนเป็นวัฒนธรรมที่ยอมรับและเข้มแข็งทางสังคม ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นการหาคำตอบในการแพร่กระจายของศิลปะการแสดงโขน จากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง การแพร่กระจายมักจะเกิดขึ้นผ่านช่องทางการสื่อสาร รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นนอกระบบภายใต้ในระบบของสังคมวัฒนธรรม

4.5 ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics)

ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์สุนทรียภาพ หรือสุนทรียะ นั้น มีนักวิชาการได้ให้คำนิยามไว้อย่างหลากหลายดังต่อไปนี้ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2518) ได้กล่าวไว้ว่าสุนทรียศาสตร์ หมายถึง คำ Esthetics ในภาษาอังกฤษซึ่งเป็นปรัชญาแขนงหนึ่งที่ว่าด้วยความงามหรือศิลปะหรือเป็นวิทยาการ เรียกว่า “ลาวัลย์วิทยา” แทนคำว่า Aesthetics ในภาษาอังกฤษเป็นคนแรก แต่คำนี้ไม่ติดในภาษาไทย ทั้ง ๆ ที่บัญญัติคำนี้มีความไพเราะ และมีความหมายตรงกับคำภาษาอังกฤษมาก ศรีวิไล ดอกจันทร์ (2529) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสุนทรียะ ซึ่งสรุปได้ว่า สุนทรียภาพ หมายถึง ความงาม ความไพเราะ หรือลักษณะอันสุนทร ซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติ หรือแม้ในศิลปะวรรณกรรมต่าง ๆ ความงามเป็นความสัมพันธ์ ระหว่างวัตถุกับจิตใจ อยู่ตามลำพังในวัตถุ จึงไม่มีความหมายอะไร ความงามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับจิตใจ ความงามอยู่ตามลำพังในวัตถุ จึงไม่มีความหมายอะไร ความงามจึงมีความหมายสมกับความงาม เพราะ มีจิตใจรับรู้มัน และชื่นชมมันด้วย แต่การที่เราจะแลเห็นความงามของสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างเข้าใจนั้น จำเป็นต้องฝึกฝนอบรมกับการชื่นชมคุณค่าของความงาม จึงแลเห็นความงามนั้นได้อย่างซาบซึ้งตรึงใจ จากทัศนะของนักวิชาการที่ได้กล่าวถึง ความหมายของคำว่า สุนทรียศาสตร์ ผู้วิจัยสามารถนำมาสรุปได้ว่า สุนทรียศาสตร์หมายถึง วิชาหรือศาสตร์ที่ว่าด้วยความงาม มีคุณค่ามีความสำคัญ ต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่มนุษย์แต่ละคนจะรับรู้ เข้าใจ และรู้สึกได้ด้วย ประสบการณ์และการรับรู้ของแต่ละคน สามารถสื่อให้ควบคุม พฤติกรรมของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสภาพของสังคม วัฒนธรรม สุนทรียศาสตร์กับความงาม ความงาม หมายถึง ความมหัศจรรย์ ความเหมาะสมของสัดส่วน การเลียนแบบธรรมชาติหรือความงาม เป็นความสุข ความเพลิดเพลินเมื่อเรารับรู้ถึงสิ่งที่งาม อาจจะกล่าวได้ว่า ความงามหมายถึง สิ่งมหัศจรรย์ การเลียนแบบมีสัดส่วนที่เหมาะสม มีความบริสุทธิ์ชัดเจน และยังให้ความรู้สึกที่เพลิดเพลินพอใจและมีความสุข สำหรับความงามตามทัศนะของนักสุนทรียศาสตร์ในยุคปัจจุบันมักมีความเชื่อว่าความงามขึ้นอยู่กับคุณค่าในตัวของผลงานศิลปะนั้น ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์แหล่งกำเนิดความงามทางสุนทรียะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1. ความงามในธรรมชาติ ความงามของธรรมชาติมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา ไม่ว่าจะเป็นความงามของแสงระยิบระยับระยับของดวงดาวบนท้องฟ้าในยามราตรีท้องฟ้า

สดใสในยามเช้า น้ำตกชัดซ่า กระทบโหดหิน คลื่นซัดชายฝั่งทะเล และความเขียวสดใสของใบไม้แรก
ผลิ ดอกไม้ผลิบานในทุ่งกว้าง ผีเสื้อพริ้วกายโอบบินอยู่ข้างริมทาง ผุงปลาสีสดใสแหวกว่ายไปมาอยู่
ข้างก้อนหินอันกลมเกลี้ยง เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ความงามในธรรมชาติมีอยู่มากมายและ สามารถเลือก
ชื่นชมได้ตามความพอใจของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม แม้ความงามในธรรมชาติจะให้ความรู้สึกถึง
สุนทรีย์ แต่ก็มีใช้ความงามในศิลปะ ซึ่งมนุษย์นำมาเป็นต้นแบบสำหรับสำหรับสร้างสรรค์งานศิลปะ
เท่านั้น

2. ความงามของศิลปะหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น จากการทำที่ มนุษย์มีความสามารถ
มากกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ ในโลกมนุษย์จึงสามารถสังเกตเข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวเราจะสามารถสะสม
ความรู้สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อสนองต่อความต้องการของตนมนุษย์ในยุคแรกเริ่มสร้างสิ่งต่าง ๆ
เพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ต่อมาเมื่อมีความสามารถมากขึ้นมนุษย์จึงหันมาสนใจในเรื่องของความ
งามควบคู่กันไปกับประโยชน์ใช้สอย เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน เครื่องลายครามและ
ผ้าทอ ฯลฯ และพัฒนาไปสู่ยุคการสร้างสรรคศิลปะ ที่มุ่งเน้นเพียงความงามอันบริสุทธิ์ หรือศิลปะเพื่อ
ศิลปะ (Art for art) ซึ่งความงามอันอ่อนช้อยของพระพุทธรูปปางลีลา สมัยสุโขทัยความงามของภาพ
ดอกไม้หรือความงามของภาพเขียนทิวทัศน์ เป็นต้น และยังรวมถึงศิลปะเพื่อชีวิต (Art for life) ซึ่ง
ความงามอยู่ที่สะท้อนความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นเพื่อกระตุ้นให้จิตใจแสวงหาจริยธรรมความดี
งามในสังคม ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นอีกทั้ง ศิลปะ

ในปัจจุบัน ได้พัฒนาไปสู่ศิลปะจินตทัศน์ (Imagin Art) ที่มุ่งเน้นการใช้ปัญญาหรือ
ความคิดมากกว่ารูปแบบ และศิลปะอาจเกิดขึ้นได้หลากหลายรูปแบบในทุกหนทุกแห่งไม่ว่าจะข้าง
ถนนหรือในเครื่องมือสมัยใหม่ เป็นต้น ซึ่งความงามจะปรากฏออกมาในรูปแบบของความคิดมากกว่า
รูปแบบของศิลปะนั้น ๆ มนุษย์สร้างสรรค์งานขึ้นมาเพื่อ ความจำเป็นทางกาย ความจำเป็นทางกาย
เกิดขึ้นด้วยความรู้สึกรักจากแรกผลัดกันทางร่างกายที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งมีความต้องการ
พื้นฐานด้านอาหารนำอากาศสิ่งหล่อหุ้มกันความร้อนหนาวการพักผ่อนการออกกำลังกายและความ
ต้องการทางเพศนับเป็นความจำเป็นพื้นฐานทางชีววิทยาสำหรับการมีชีวิตอยู่รอดทั้งของตนเองและ
เผ่าพันธุ์เครื่องมือหินเหล่านั้นได้มีการพัฒนาจากสภาพธรรมชาติมาสู่การประดิษฐ์ขัดเกลาให้ได้รูปทรง
ต่าง ๆ กลายเป็นศิลปะประเภทแรกที่เกิดขึ้นสู่โลกมนุษย์ในเบื้องต้นนั้นจัดเป็นศิลปะจำพวกเครื่องใช้
ภาชนะเครื่องประดับและเครื่องเล่นรวมเรียกว่าประยุกต์ศิลป์กระทั่งได้เป็นก่อกำเนิดของวิจิตรศิลป์ใน
ด้านประติมากรรมสืบมา

ศิลปะในทุกสาขาล้วนมีบ่อเกิดมาจากความจำเป็นพื้นฐานในทางกายทั้งสิ้นเพียงเหตุแห่ง
การยังชีพเหตุแห่งความสะดวกสบายล้วนเป็นแรงผลักดันให้เกิดการสร้างสรรคเครื่องใช้ทางกายใน
เบื้องต้นต่อเมื่อความเป็นอยู่ดีขึ้นสะดวกสบายจึงได้พัฒนาการสร้างสรรคขึ้นเป็นศิลปะทางใจอีกทีหนึ่ง
และ ความจำเป็นทางใจ แม้ว่าศิลปะจะมีใช้ความจำเป็นสำหรับการยังชีพก็ตาม แต่การสร้างสรรค

ผลงาน ศิลปะอีกส่วนหนึ่งก็มาจากสัญชาตญาณความพอใจ ในการเสพรสแห่ง ความงามและความ สะเทือนอารมณ์กับความประทับใจ ความรู้สึกนึกคิดและความเห็นที่ตื้นอกจากความพอใจของตนเอง แล้ว ยังเพื่อดึงดูดจิตใจผู้พบเห็นเพื่อน้อมนำไปสู่วัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง บนความเพลิดเพลีน ปิติยินดี และความภาคภูมิใจของตนเองและหมู่คณะ ความจำเป็นทางกายต้องการสิ่งสวย สิ่งดีงาม เป็นเครื่องบำรุงรักษาจิตใจ และอารมณ์ จึงเป็นบ่อของศิลปะที่สำคัญยิ่ง ทางด้านจิตศิลป์ ซึ่งการ สร้างสรรค์มีจุดประสงค์สนองความต้องการทางใจ ธรรมชาติของมนุษย์ล้วนมีการรับรู้อารมณ์พื้นฐาน ร่วมในเรื่องของความงามหรือไม่งาม มนุษย์ทุกรูปนามมีสัญชาตญาณต้องการความพึงพอใจในการ เสพรสแห่งความงาม ความสะเทือนอารมณ์ องค์ประกอบที่ทำให้ชอบหรือไม่ชอบเป็นเรื่องของความ สวยงามเสียส่วนใหญ่ ยิ่งมีความเจริญมากขึ้นเพียงใดยิ่งต้องการความงามที่วิจิตรมากขึ้นเพียงนั้น แม้ ความงามทางศิลปะจะไม่สามารถหาข้อยุติได้ เพราะความงามนั้นแปรเปลี่ยนไปตามสภาพของสังคม ทัศนคติ และวัฒนธรรมแห่งยุค แต่การสร้างงานศิลปะจะขาดเสียซึ่งความงามมิได้ งานศิลปะที่สร้าง ความ พึงพอใจให้แก่ผู้ชื่นชมได้ในเบื้องต้น และให้ความสั่นสะเทือนใจด้วยอารมณ์อันสุนทรียะต่องาน ศิลปะเป็นอันดับต่อไป ศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อมนุษย์ด้วยกัน เพื่อแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความงาม ผ่านผลงานศิลปะ อันประกอบด้วย ความงามทางรูปทรง และความ งามทางเนื้อหารูปทรง คือสิ่งที่ศิลปินสร้างขึ้นให้มองเห็น มีการประสานสัมพันธ์อย่างมีเอกภาพของ ส่วนประกอบทางศิลปะ โดยรูปทรงที่เห็นจะให้ความรู้สึกพึงพอใจ ชื่นชม เป็นความสุขทางตา

ขณะเดียวกัน รูปทรงก็จะชี้นำแก่อารมณ์ ความรู้สึกและปัญญา ความคิดที่เกิดขึ้นในใจ รูปทรงเปรียบได้กับกายที่เป็นรูปธรรมของความงามในเบื้องต้นเนื้อหา จะเป็นสิ่งแสดงความหายของ งานศิลปะนั้น ๆ ผ่านทางรูปทรงศิลปะ โดนเกิดจากการประสานกันของเรื่อง แนวเรื่องและรูปทรงที่ รวมตัวกันอย่างมีเอกภาพ ทำให้เกิดอารมณ์ สั่นสะเทือนใจ และพร้อมจะรับอารมณ์อื่น ๆ เช่น รัก เศร้า โกรธ เนื้อหาจึงเปรียบเหมือนจิตวิญญาณของรูปทรงที่ให้แก่ผู้ชื่นชมงานศิลปะความงามของ รูปทรงกับความงามของเนื้อหาที่สัมพันธ์กันมีแบบแผนและมีขอบเขตที่เป็นคุณค่าทางความงามของ ศิลปะ เพราะมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า เผ่าพันธุ์ หรือเป็นชาติเดียวกัน ภายใต้เงื่อนไข ระยะเวลาอันยาวนาน จึงมีกิจนิสัย ความคิด ความเชื่อ ความพอใจ โดยส่วนร่วมเป็นไปในแนว คล้ายกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อแสดงออกสิ่งใดให้ปรากฏออกมาเป็นวัตรธรรม เช่น งานศิลปะ

การสร้างสรรคสิ่งนั้น ๆ ย่อมมาจากพื้นฐานความคิด กิจนิสัย คติความเชื่อของหมู่ชนใน สังคมนั้น ๆ ศิลปะที่แสดงออกถึงคุณค่าทางเชื้อชาติ จึงมีความสำคัญในรูปแบบที่ทำให้เกิดความ ภาคภูมิใจร่วมกัน และความเข้าใจร่วมกันถึงความเป็นชาติเดียวกัน ซึ่งคุณค่าทางเชื้อชาติที่มีในศิลปะ เป็นสิ่งทำให้เกิดการรวมความรู้สึกนึกคิดร่วมกันมนุษย์ในแต่ละสังคมจะมีวิถีการดำเนินชีวิตหรือ วัฒนธรรมทางความคิด คติความเชื่อ ตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพที่แตกต่างกันออกไปตาม สภาพแวดล้อมสถานภาพทางทัศนคติที่ต่างไป ตามลักษณะแห่งสังคมนี้อันเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการ

สร้างสรรค์วัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านศิลปะ ศิลปะทั้งอดีตและปัจจุบันได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นรูปแบบอันเสมือนสิ่งแทนความความนึกคิดเห็นและความเข้าใจที่ได้รับการยอมรับในสมัยนั้น ๆ ซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงลักษณะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นต้น ความคิดซึ่งนำไปเกิดผลงานศิลปะและวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์แห่งสังคมสร้างขึ้นมาให้ปรากฏเพื่อแสวงหาผลที่จะได้ได้รับทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับจิตใจให้เกิดการยอมรับเพื่อความเข้าใจ การตัดสินใจ และการกระทำ ที่ถูกต้องดีงามจากผู้ชื่นชม คุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในศิลปะมิใช่วัตถุที่มีเพียงความงามทางศิลปะเท่านั้น แต่เป็นสัญลักษณ์องค์แห่งการรับรู้ ช่วยแผ่ขยายพฤติกรรมทางจิตให้เกิดมโนภาพ ความคิด รวบรวม จินตนาการ และเป้าหมายที่ชัดเจนมั่นคง ซึ่งเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ให้มากกว่าเรื่องของความงามและความพึงพอใจ

การประยุกต์งานศิลปะสู่เศรษฐกิจยอมรับเป็นสากลว่า ผลงานศิลปะที่ทรงคุณค่าซึ่งผลิตขึ้นมาเพียงชิ้นเดียวย่อมมีคุณค่ามหาศาล เช่น ภาพโมนาลิซ่า ที่คนทั่วโลกให้ความพึงพอใจชื่นชมใคร่สัมผัส เป็นเจ้าของผู้ชื่นชมจำนวนมากนั่นเองที่เป็นแรงจูงใจให้มีการผลิตซ้ำเชิงหัตถกรรมด้วยการคัดลอกตามต้องการ เมื่อมีผู้ชื่นชมมากขึ้นอีกเป็นทวีกก็จะผลิตซ้ำแบบงานอุตสาหกรรมด้วยระบบพิมพ์เพื่อให้ได้จำนวนมากแก่ความต้องการของผู้บริโภค บทบาทของศิลปะกับเศรษฐกิจ มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นสิ่งยอมมีความต้องการที่จะให้สิ่งใกล้ตัวมีความสวยงาม เช่นสถานที่และทรัพยากรอำนวยความสะดวกให้แกชีวิต เพราะศิลปะถูกใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจมาแล้วแต่เบื้องต้น นับแต่การใช้สถาปัตยกรรมสร้างเมือง สร้างชุมชน เช่นในปี 2541 เราจัดเป็นปีแห่งการท่องเที่ยว หรือปี อะเมซซิ่งไทยแลนด์ (Amazing Thailand) ด้วยการใช้จุดขายจากผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสั่งสมสร้างไว้ให้และผลงานสร้างใหม่ในปัจจุบัน ศิลปะแฝงเร้นอยู่กับอาคาร สถานที่ ผลผลิตต่าง ๆ เพื่อผลทางการค้าจนดูเป็นธรรมดาหรือธรรมชาติที่คนทั่วไปลืมนึกศิลปะเจริญเติบโตได้นั้นเพราะเศรษฐกิจแข็งแรง และเศรษฐกิจที่ดีเพราะมีศิลปะช่วยพัฒนาคุณค่าของศิลปะกับร่วมกับเศรษฐกิจการสร้างสรรคงานศิลปะในแง่หนึ่งคือ การประกอบอาชีพที่ผู้สร้างย่อมประสงค์และได้รับผลตอบแทนหลายประเทศอยู่ได้เพราะความสามารถทางศิลปะเช่นญี่ปุ่นพัฒนาสินค้าด้วยการออกแบบซึ่งแฝงเคลือบไว้ด้วยงานศิลปวัฒนธรรมอันประณีตเรียบง่าย และแฝงเร้นธรรมชาติเฉพาะของญี่ปุ่น จนกล่าวได้ว่า ญี่ปุ่นขายสินค้าและโฆษณาสินค้าพร้อมกับขายการออกแบบ ที่ส่งผลให้ญี่ปุ่นเป็นผู้นำเศรษฐกิจตะวันออกและการออกแบบที่ทั่วโลกยอมรับ คุณค่าทางศิลปะกับเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งจำเป็นและขาดไม่ได้กับระบบทุนนิยมหรือระบบการแข่งขันทางธุรกิจ ที่ทวีความรุนแรงละเอียดและประณีตยิ่งขึ้นเพียงเพื่อชัยชนะที่เป็นกำไรทางเศรษฐกิจ จะขอกกล่าวถึงทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ที่สืบเนื่องจากความงามซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึก แนวคิดทฤษฎีทางความงาม จึงเป็นการกล่าวไว้กว้าง ๆ

ไม่เฉพาะเจาะจงเหมือนทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์หรือคณิตศาสตร์ ในทางศิลปะ แนวคิดทางความงาม ได้มาจากนักคิดหรือนักปรัชญาชาวตะวันตกที่ต้องการอยากรู้ว่าความงามมีจริงไหม ถ้ามี อยู่จริง อยู่ที่ไหน แนวคิดทางความงามมีอยู่หลายแนวคิดสรุปได้ดังนี้

2.1 ความงามที่เป็นวัตถุประสงค์ (Objective) กล่าวว่า ความงามมีจริง อยู่ในวัตถุ เป็นคุณสมบัติของวัตถุ ปรากฏออกมาในลักษณะของความงามของรูปร่างรูปทรง สีผิว ฯลฯ ถึงแม้ว่าจะไม่มี ไม่มีใครเคยเห็นวัตถุ แต่ความงามก็ยังคงอยู่กับวัตถุ ธรรมชาติหลายแห่งมีความสวยงามและศิลปกรรมหลายชิ้นที่สวยงาม ถึงแม้ว่าเราไม่มีโอกาสได้พบเห็นแต่ความงามก็ยังอยู่กับสิ่งเหล่านั้นและการรับรู้ค่าความงามของสิ่งใด ต้องไปดูที่สิ่งนั้นเพราะความงามอยู่ที่วัตถุ วัตถุเป็นแหล่งหรือบ่อเกิด ความงาม การจะชื่นชมความงามของสิ่งใด ก็ควรไปสัมผัส หรือมีประสบการณ์ตรงกับ สิ่งนั้น

2.2 ความงามเป็นจิตวิสัย (Subjective) กลุ่มนี้เชื่อว่า ความงามอยู่ในจิตของมนุษย์เป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นเอง โดยให้เหตุผลว่าถ้าในวัตถุมีความงามอยู่จริง ทุกคนก็ต้องเห็นวัตถุงามเท่ากัน แต่ในความจริงแล้ว เราเห็นความงามต่างกัน ทั้งนี้เพราะแต่ละคนมีความรู้สึกนึกคิดต่างกัน ความงามในทัศนะของแต่ละคนจึงแตกต่างกันด้วย ตรงกันกับแนวคิดของกลุ่มเซลฟิชที่ว่ามนุษย์เป็นตัววัดสรรพสิ่ง (Man is a Measurement of all Things) สอดคล้องกับแนวคิดของขงจื้อที่ว่า ความเจริญและความเสื่อม สุขหรือทุกข์สำคัญอยู่ที่ตัวบุคคล มิได้อยู่ที่บัญชาของพระเจ้าหรือเทวดาฟ้าดิน อันใดมิได้ ตัวมนุษย์เองเป็นผู้กำหนดขึ้นทุกอย่างรวมทั้งค่าความงามด้วย 2.3 ความงามเป็นสัมพันธ์วิสัย (Relative) เป็นสภาวะที่สมดุลระหว่างจิตกับวัตถุกลุ่มนี้เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ต้องมีความสัมพันธ์กัน ความงามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (จิต) กับสิ่งที่มีความงาม (วัตถุ) การรับรู้ค่าความงามเป็นสภาวะที่เหมาะสม นั่นคือวัตถุต้องมีความงามด้วย และจิตใจของเราอยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับรู้ค่าความงามด้วยสอดคล้องกับแนวคิดของจอร์ส สันตยานา (Gough Santayana) ที่ว่า ความพึงพอใจอันเกิดจากความประทับใจในความกลมกลืนอย่างเหมาะสมของรูปทรงพิเศษกับอาเวค อารมณ์ความรู้สึกเปลวเพลิงลึกลับซึ่ง จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความสนใจกับวัตถุที่ถูกสนใจความงามเป็นเรื่องส่วนบุคคล เป็นความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล เป็นลักษณะของจิตสมบูรณ์ (Absolute mind) ซึ่งเป็นการประสานอย่างเป็นเอกภาพระหว่างตนเองกับสรรพสิ่งก่อให้เกิดสมรรถภาพของจิต และสามารถเข้าถึงอาณาจักรแห่งความงามบริสุทธิ์ได้

สรุปแล้วสุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับความงามและสิ่งที่เป็นความงามในธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นโดยเฉพาะสิ่งที่สร้างขึ้น รวมไปถึงประสบการณ์ คุณค่าความงามและมาตรฐานในการวินิจฉัยว่าอะไรงาม อะไรไม่งาม รวมไปถึงการค้นหาความหมายของความพึงพอใจทางสุนทรียะ ลักษณะวัตถุวิสัยของความงามธรรมชาติของความงาม กำเนิดและธรรมชาติของแรงกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคงาน จากทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ศิลปะการแสดงโขนอันมี

สุนทรียรสและงามสง่าเมื่อมีการพัฒนาจนได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับจะสร้างผลประโยชน์อัน
ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมได้อย่างดียิ่ง

4.6 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

งามพิศ สัตย์สวณ (2539) การศึกษาทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม โดยเฉพาะสัมพันธ์ภาพ
ระหว่างโครงสร้างของสังคม ทำให้เกิดภาพรวมของความมั่นคงทางสังคม รู้ว่าสังคมอยู่ได้อย่างไร
โดยเฉพาะศิลปะการแสดงโขนของวิทยาลัยนาฏศิลป์เขตภาคกลาง ที่ต้องมีการสืบทอดและเผยแพร่
ให้คงอยู่แสดงให้เห็นถึงการสืบเนื่องของโครงสร้างและเสถียรภาพทางสังคม ว่ามีการปฏิบัติหน้าที่
ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบเพื่อความดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงโขนและประสานสัมพันธ์กันเพื่อมุ่งไปสู่
ความมุ่งหมายของการคงอยู่แห่งศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกสำคัญของชาติสืบไป

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structure and Functionlism) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
นิยมเป็นทฤษฎีแม่บทสำคัญทฤษฎีหนึ่งในจำนวนทฤษฎีทั้งหลายซึ่งในความเป็นจริงทฤษฎีนี้มี 2
ทฤษฎีรวมกันอยู่คือ ทฤษฎีโครงสร้างนิยม (Structurelism) ของแรดคลิฟฟ์ บราวน์ (Radcliffe-
Brown) และทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionlism) ของบรอนิสลอส มาลินอสกี (Bronislow Malinoski)
โดยนำมาใช้ร่วมกันในการศึกษาวิจัย ทฤษฎีเน้นการทำความเข้าใจกับการคงอยู่และการสืบเนื่องของ
โครงสร้างและเสถียรภาพทางสังคม ฐานคติ (Assumption) ใหญ่ของการศึกษาสังคมกลุ่มโครงสร้าง
หน้าที่นิยมคือ ภายในสังคมนั้นมีการทำหน้าที่ (Functions) ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ (System) เพื่อ
ความดำรงอยู่ของแต่ละสังคม ส่วนย่อยต่าง ๆ (Parts) หรือระบบย่อย (Subsystems) ต่าง ๆ ภายใน
สังคมนั้นจะปฏิบัติงานต่อเนื่องประสานสัมพันธ์กันเพื่อมุ่งไปสู่ความมุ่งหมายสุดท้าย (Goal) ของแต่ละ
สังคม คือ ความอยู่รอด อิทธิพลของเดออร์กโคมมีผลต่อแนวคิดของบราวน์ในเรื่องโครงสร้างสังคมที่
เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับหน้าที่ของสถาบัน
ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อระบบสังคม “โครงสร้างของสังคม” (Structure of a Society) คือ
ส่วนประกอบของสังคมนั้นเอง โดยแต่ละโครงสร้างทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กัน ขาดโครงสร้างใด
โครงสร้างหนึ่งย่อมไม่ได้ ถือเป็นมุมมองหน้าที่ของระบบย่อยเหมือนกับการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ
ของร่างกาย หากระบบใด หยุดหน้าที่ก็จะทำให้เกิดความผิดปกติ นอกจากนี้โครงสร้างทางสังคมยัง
หมายถึง สัมพันธภาพของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมทุกสังคม ได้แก่ กิจกรรมทางด้าน
ครอบครัว ญาติพี่น้อง ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ความเชื่อ ศาสนาและอื่น ๆ
ดังนั้นระบบต้องทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาสมดุลของสังคมเอาไว้ มาลินอสกี นักหน้าที่
นิยมกล่าวว่า โครงสร้างก็คือ สถาบันของสังคมที่เกิดมาจากความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ มาลินอสกี
เชื่อว่ามนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมมีความต้องการพื้นฐานทางจิตใจและหน้าที่หลักของวัฒนธรรมคือ
การตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์หรือเปรียบเทียบเสมือนเครื่องมือในการตอบสนอง
ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์คือ

1. ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การเจริญเติบโต เป็นต้น

2. ความต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) เป็นความต้องการความร่วมมือทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การผลิตสินค้า การบริการและการควบคุมทางสังคม

3. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) เป็นความต้องการของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้างทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนตร์และคาถาให้ช่วยเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมาก และย้ำว่าวัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ต้องทำคือ การตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่าง ดังกล่าว ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมมีหน้าที่เพื่อสนองความต้องการของปัจเจกชนในสังคมนั้น

แนวความคิดดังกล่าวจึงเป็นหลักสำคัญในการนำมาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนในสังคมทั้งหมดของแต่ละวัฒนธรรม

4.7 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถจำแนกและแบ่งกลุ่ม ได้ดังนี้

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory) เป็นแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยาของชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) ซึ่งกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งในลักษณะที่มีการพัฒนาและก้าวหน้ากว่าขั้นที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีรูปแบบเรียบง่ายไปสู่รูปแบบที่สลับซับซ้อนมากขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์

Auguste Comte (ค.ศ. 1798 –1857) เสนอว่าสังคมมนุษย์มีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ (Knowledge) ผ่าน 3 ขั้นตอนตามลำดับ คือจากขั้นเทววิทยา (Theological stage) ไปสู่ขั้นอภิปรัชญา (Metaphysical stage) และไปสู่ขั้นวิทยาศาสตร์ (Positivistic stage)

Lewis Henry Morgan (ค.ศ. 1818 – 1881) เสนอว่า สังคมจะมีขั้นของการพัฒนา 3 ขั้น คือ จากสังคมคนป่า (Savage) ไปสู่สังคมอารยชน (Barbarian) และไปสู่สังคมอารยธรรม (Civilized)

Herbert Spencer (ค.ศ. 1820 – 1903) เสนอว่าวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เป็นแบบสายเดียว (Uni-linear) ที่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลมีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกันด้วยและมารวมกันด้วยกระบวนการสังเคราะห์ (Synthesis) ทำให้เกิดพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นและซับซ้อนมากขึ้น การพัฒนาของสังคมจะมีวิวัฒนาการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติกล่าวคือ มนุษย์ที่มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดีจะมีชีวิตอยู่รอดตลอดไป และนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นต่อไป

Ferdinand Tonnies (ค.ศ. 1855 – 1936) เสนอว่า สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบ Gemeinschaft (Community) ไปสู่สังคมแบบ Gesellschaft (Society, Groups) Robert Redfield (ค.ศ. 1857 – 1958) เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมจะเริ่มจากสภาพของสังคมชาวบ้าน (Folk) เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแบบเมือง (Urban) ต่อมาแนวความคิดในการสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบสายเดียว (Unilinear) ที่เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องเปลี่ยนผ่านแต่ละขั้นที่กำหนดไว้ได้รับการโต้แย้งว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม น่าจะมีวิวัฒนาการแบบหลายสาย (Multi-linear) เพราะแต่ละสังคมมีจุดกำเนิดที่แตกต่างกัน มีรูปแบบของสังคมที่แตกต่างกันหรือแม้ว่าสังคมที่มีรูปแบบที่เหมือนกันแต่อาจจะมีสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันเป็นได้

4.8 ทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของริชาร์ด (Richard. 1996) มองอัตลักษณ์ในความหมายสองนัย คือ ความหมายเหมือนและเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน คือ การตีความหมายเหมือนกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และการเปรียบเทียบกันระหว่างคนกับสิ่งของ ในสองแง่มุม คือความคล้ายคลึงและความแตกต่าง นอกจากนี้ริชาร์ดยังชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์มิใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวของมันเอง หรือกำเนิดขึ้นพร้อมกับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะของความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะสอดคล้องกับการให้ความหมายของเบอร์เจอร์และลักแมน (Berger and Luckmann. 1967) เบอร์เจอร์และลักแมนมองว่า อัตลักษณ์จะถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยกระบวนการทางสังคม เมื่อตกผลึกแล้วจะมีความคงที่ ปรับเปลี่ยน หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลักกล่าวโดยสรุป อัตลักษณ์เป็นเรื่องของความเข้าใจและการรับรู้ที่เราเป็นใครและคนอื่นเป็นใครโดยมีกระบวนการทางสังคม ในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคน หรือ กลุ่มอื่น ๆ ด้วย อัตลักษณ์มีทั้งระดับปัจเจก (individual) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (Collective) ความเป็นอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่ม อย่างไรก็ตามบนพื้นฐานของความเหมือนกันของกลุ่มนั้นย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มตนด้วย ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงอัตลักษณ์ร่วมด้านเพลงพื้นบ้านกันตรึมจึงเป็นลักษณะ

ร่วมของกลุ่มชน ในกลุ่มภาษาเดียวกัน แต่ก็มี ความแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยของเพลงพื้นบ้าน กันตริมบริบทสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาศึกษาอัตลักษณ์ร่วมใน ด้านทำรำ ดนตรีและการแต่งกายจากเพลงพื้นบ้านกันตริม

ลีช (Leach. 1954) บาร์ท (Barth. 1969) ทั้งสองได้ชี้ให้เห็นความเป็นพลวัตของกลุ่มคน และวัฒนธรรมโดยให้ความเห็นว่า แม้จะมีเส้นแบ่งแยกความเป็นรูปแบบเฉพาะของแต่ละกลุ่ม วัฒนธรรมแต่คนก็สามารถข้ามไปมาระหว่างวัฒนธรรมได้และในผลงานการเขียนของคายส์ (Keyes. 1987) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ว่า เป็นการหล่อหลอมที่มีมายาวนานความรู้สึกร่วมกัน ในสายเลือด (Shared descent) จากแนวคิดอัตลักษณ์ของนักทฤษฎีหลายท่านดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดและปรับใช้ในการศึกษาหาอัตลักษณ์ร่วมด้านทำรำ ดนตรี และด้านการแต่ง กายจากเพลงพื้นบ้านกันตริม

บริบทพื้นที่วิจัย

จังหวัดบุรีรัมย์

ศรีศักร วัลลิโภดม (2546) กล่าวว่าประวัติศาสตร์จังหวัดบุรีรัมย์ มีความแตกต่างจาก ประวัติศาสตร์จังหวัดอื่น ตรงที่ว่า ประวัติศาสตร์จังหวัดอื่นส่วนใหญ่มักจะเริ่มต้นที่ชุมชน ซึ่งรวมตัวกัน ขึ้นในจุดใดจุดหนึ่ง และจุดนั้นก็พัฒนามาจนกลายเป็นจังหวัด หรือเมืองนั้น ๆ แต่เมืองบุรีรัมย์ จุดเริ่มต้นและจุดที่เป็นจังหวัดคนละแห่งกัน ความสัมพันธ์ของทั้งสองจุดก็ไม่ได้แน่นแฟ้นนัก ประวัติศาสตร์ที่ได้มาจึงมีลักษณะที่เด่น คือเป็นเรื่องของชาวบุรีรัมย์ ไม่ใช่เป็นเรื่องของเจ้าเมือง บุรีรัมย์เพียงอย่างเดียว ดินแดนอันเป็นที่ตั้งจังหวัดบุรีรัมย์ปัจจุบัน เป็นดินแดนที่เคยรุ่งเรืองมาในอดีต มีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่นมาโดยตลอด จากหลักฐานต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาสำรวจ และศึกษาจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศของศรีศักร วัลลิโภดม และทิวา ศุภจรรรยา ปรากฏว่า มีเมืองและชุมชนโบราณเฉพาะในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ เกินกว่า 130 แห่ง เมืองและชุมชนเหล่านั้นจะมีคูน้ำ คันดินล้อมรอบถึง 3 ชั้น ก็มีลักษณะของเมืองเป็นรูปทรงกลม เกือบทั้งหมด จากการวิเคราะห์ในขั้นต้นเป็นเมืองและชุมชนที่อาศัยอยู่ในสมัยทวารวดี 1 ซึ่งจากข้อ สืบสวนดังกล่าวในบริเวณลำน้ำมูลพบว่า ลำน้ำนี้เป็นลำน้ำหลักของบริเวณ ไหลมาจากทางทาง ตะวันตกผ่านตอนใต้ของอำเภอพุทไธสง ไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ไปยังเขตอำเภอชุมพลบุรี และอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามลำดับ ทางฝั่งใต้ของ แม่น้ำมูลในรัศมี 2 - 17 กิโลเมตร จากฝั่งน้ำ ได้พบชุมชนเป็นระยะไป ซึ่งล้วนแต่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มทั้งสิ้น คือ บ้านปะเคียบ บ้านโนนสูง บ้านแพ บ้านดงเค็ง บ้านสระขี้ตุน บ้านเขว้า บ้านกระเบื้อง บ้านโคก เมืองไช บ้านเมืองน้อย บ้านดงพลอง บ้านตะแบง บ้านโคกเมือง บ้านทุ่งวัง และบ้านสำโรง ชุมชน โบราณที่กล่าวถึงนี้อาจวิเคราะห์ตามรูปร่างลักษณะและสภาพแวดล้อม คือ

(1) แบบที่เป็นเนินดินสูงจากระดับ 5 เมตรขึ้นไป จากที่ราบลุ่มในบริเวณรอบๆ ไม่มีคูน้ำ และคันดินล้อมรอบ บางแห่งก็เป็นเนินเดี่ยว แต่บางแห่งก็เป็นสองสามเนินดินต่อกัน ตามเนินดินจะมีเศษเครื่องปั้นดินเผา ทั้งที่มาจากหม้อกระดุกและไม่ใช่หม้อกระดุกกระจายอยู่เนินดิน ที่เป็นแหล่งสำคัญในแบบนี้ได้แก่ บ้านกระเบื้อง ซึ่งเป็นเนินดินขนาดใหญ่มี 3 เนินดินติดต่อกัน ในการตัดถนนผ่านหมู่บ้านรถแทรกเตอร์ได้ตัดชั้นดินของแหล่งชุมชนโบราณลึกไปอีกถึง 3 - 4 เมตร เผยให้เห็นชั้นดินที่มีการอยู่อาศัยเนื่องกันมาอย่างน้อย 2-3 ชั้น ชั้นต่ำสุดสัมพันธ์กับเครื่องปั้นดินเผาแบบหนาและหยาบ เปลือกหอย และกระดุกสัตว์ ชั้นบนๆ ขึ้นมาสัมพันธ์กับเครื่องปั้นดินเผาชนิดบางมีลายเชือกทาบ และบรรดาภาชนะบรรจุกระดุกคน ตามแบบต่าง ๆ นอกนั้นยังพบเศษซีโลหะ ที่เหลือจากการถลุงแล้วเนินดินอีกแห่งหนึ่งคือ บ้านโคกสูง พบชั้นดินที่อยู่อาศัยอย่างน้อย 2 - 3 ชั้น และพบเศษซีโลหะ เช่นเดียวกันกับที่บ้านกระเบื้อง

(2) แบบที่เป็นเนินดินที่คูน้ำล้อมรอบ ได้แก่ บ้านแพ บ้านโคกเมืองไซ บ้านเมืองน้อย บ้านดงพลอง บ้านโคกเมือง และบ้านทุ่งวัง ชุมชนโบราณเหล่านี้บางแห่งก็มีคูน้ำล้อมรอบชั้นเดียว แต่บางแห่งก็มีคูน้ำล้อมรอบตั้งแต่สองชั้นขึ้นไป เช่น บ้านดงพลอง และบ้านโคกเมือง แหล่งสำคัญเห็นจะได้แก่บ้านดงพลอง ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีคูน้ำล้อมรอบสองชั้น พบเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นภาชนะใส่กระดุกคนตายและเครื่องปั้นดินเผาเคลือบแบบลพบุรี ซึ่งเข้าใจว่าคงแพร่มาจากเตาบ้านกรวด แสดงให้เห็นว่าชุมชนนี้คงมีอยู่เรื่อยมาจนถึงสมัยลพบุรี ราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 บ้านโคกเมืองก็เป็นอีกแห่งหนึ่งที่เป็นชุมชนรูปกลม มีคูน้ำล้อมรอบถึง 3 ชั้น ภายในชุมชนพบเศษภาชนะดินเผา พร้อมบรรจุกระดุกและซีโลหะที่ถลุงแล้วเป็นจำนวนมาก ถัดมาก็เป็นบ้านทุ่งวัง ซึ่งเป็นเนินดิน 2 - 3 เนินที่มีคูน้ำโอบรอบเข้าไว้ด้วยกัน พบเสมาหินทรายแบบทวารวดี และเนินดินลูกหนึ่งที่ใช้เป็นแหล่งถลุงโลหะโดยเฉพาะ นอกนั้นยังมีผู้พบเทวรูปและเครื่องปั้นดินเผาแบบขอมซึ่งเป็นของในคริสต์ศตวรรษที่ 10 - 11 (พุทธศตวรรษที่ 16 - 18) ลงมา

(3) แบบที่เป็นเนินดิน 2 - 3 เนิน มีคูน้ำล้อมรอบและมีการสร้างคันดินโอบรอบอีกชั้นหนึ่งพบที่บ้านปะเคียบเพียงแห่งเดียว แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของผังชุมชนตั้งแต่ระยะแรกที่มีเพียง เนินดินเป็นที่อยู่อาศัย แล้วต่อมาก็มีการขุดคูน้ำล้อมรอบ และในสมัยหลังสุดก็มีการสร้างคันดินเป็นกำแพงเมืองโอบรอบอีกชั้นหนึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่น่าเสียดายที่ว่าการสร้างกำแพงดินนี้เสร็จ เพียงแค่ด้านตะวันตกด้านใต้ถ้าหากว่าทำเสร็จแล้วผังของชุมชนแห่งนี้จะเป็นลักษณะเดียวกันกับผังเมืองร้อยเอ็ด และสุรินทร์ทีเดียว ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการที่จะปรับปรุงให้ชุมชนบ้านปะเคียบเป็นเมืองขึ้นในสมัยลพบุรี ราวคริสต์ศตวรรษที่ 10-11 (พุทธศตวรรษที่ 16-18) นอกจากนี้บริเวณภายในชุมชนบ้านปะเคียบเองก็แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการที่สอดคล้องกับลักษณะผังเมืองที่ได้กล่าวมาแล้ว คือพบเนินดินที่จัดไว้เป็นบริเวณศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ฝังอัฐคนตาย ซึ่งบรรจุไว้ในหม้อกระดุก ต่อมาบริเวณนี้ได้กลายเป็นศาสนสถานทางพุทธศาสนา มีเสมาหินที่มีรูปสลักเป็นรูปสลูปลูกและฐานกลีบบัว อันเป็น

สัญลักษณ์ในทางพุทธศาสนา ปักอยู่หลายหลัก รวมทั้งมีชิ้นส่วนของธรณีประตูหินที่แสดงให้เห็นว่า เคยมีการสร้างอาคารในรูปของวิหารบนเนินนี้ด้วย นอกจากนี้ยังพบเศษโลหะสัมริดที่หล่อเป็นรูปวงแหวนและชิ้นส่วนของเทวรูปและช่างในบริเวณนี้อีกด้วย

อันแสดงให้เห็นว่าเป็นชุมชนที่มีพัฒนาการมาถึงสมัยทวารวดี และลพบุรีทางฝั่งเหนือของลำน้ำ ในรัศมี 2 - 7 กิโลเมตร จากฝั่งน้ำสำรวจพบแหล่งโบราณคดี จำนวน 17 แห่ง คือ บ้านเมืองไผ่ บ้านเมืองบัว บ้านจาน บ้านขี้เหล็ก บ้านน้ำอ้อมใหญ่ บ้านแสงสุข บ้านยะวิก บ้านขี้ตุน บ้านน้ำอ้อม บ้านกระเบื้องใหญ่ บ้านกระเบื้องน้อย บ้านหัวนาดำ บ้านสำโรง บ้านตึกชุม บ้านโนนยาว บ้านเขาไค้ บ้านกระเบื้อง แหล่งโบราณคดีเหล่านี้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับทางฝั่งด้านใต้ของแม่น้ำมูล คือ แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 2 แบบ คือ แบบที่เป็นเนินดินโดยไม่มีคูน้ำล้อมรอบ และแบบที่มีคูน้ำล้อมรอบ ในบรรดาแบบที่ไม่มีคูน้ำล้อมรอบที่น่าสนใจเห็นจะได้แก่ บ้านกระเบื้องใหญ่ ตำบลยะวิก เป็นเนินดินขนาดใหญ่ที่มีความสูงลาดชันไปจากทางตะวันตกไปทางตะวันออก แสดงถึงการทับถมของแหล่งที่อยู่อาศัยหลายยุคหลายสมัย ตอนปลายเนินทางด้านตะวันออก ซึ่งเป็นตอนที่สูงสุดนั้นปัจจุบันเป็นเขตวัดประจำหมู่บ้าน ดูเหมือนจะถูกจัดไว้ให้เป็นแหล่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนในสมัยโบราณ เพราะเป็นบริเวณที่มีเครื่องปั้นดินเผาที่ใช้เป็นหม้อบรรจุกระดูกคนตายอยู่หนาแน่นกว่าที่อื่นๆ เนินดินอีกแห่งหนึ่งคือ ที่บ้านโนนยางร้างอยู่ในเขตตำบลบ้านกระเบื้อง อำเภอชุมพลบุรี เป็นเนินดินที่ตั้งอยู่ติดกับลำแม่น้ำมูล ปัจจุบันลำน้ำเปลี่ยนทางเดินเลยกัดเซาะเนินดินแห่งนี้พังทลายลงน้ำไปครึ่งเนิน เผยให้เห็นถึงชั้นดินธรรมชาติ และชั้นดินที่อยู่อาศัยตั้งแต่ชั้นล่างสุดจนถึงชั้นบนสุดที่มีระดับสูงถึง 4 เมตร เนินดินแห่งนี้ทางคณะสำรวจได้ทำการขุดหลุมทดลองทำผังบริเวณ นำเศษเครื่องปั้นดินเผามาวิเคราะห์ และส่งตัวอย่างผ่านไปทำการกำหนดอายุที่สถาบันพลังงานปรมาณูแห่งชาติ

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การศึกษาในเขตจังหวัดบุรีรัมย์โดยเลือกหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นชาติพันธุ์ที่หลากหลายของจังหวัดบุรีรัมย์ทั้งหมด 4 ชาติพันธุ์ 4 หมู่บ้าน ดังนี้

- 1) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
- 2) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
- 3) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านตาลอง ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
- 4) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกว่าน ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

บริบทของพื้นที่ที่ผู้วิจัยศึกษามีประวัติความเป็นมาและสภาพเศรษฐกิจสังคม ดังนี้

1) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์

อำเภอยะราช เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเป็นอำเภอที่อยู่ใกล้กับอำเภอเมืองบุรีรัมย์มากที่สุด และเป็น 1 ใน 4 อำเภอของจังหวัดที่มีทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือผ่าน

คำขวัญ

ข้าวหอมมะลิดี มากมีวัฒนธรรมเลิศล้ำผ้าไหม มหกรรมไทยว่าวอีสาน

ประชากร

- ทั้งหมด 37,658
- ความหนาแน่น 206.77 คน/ตร.กม. (535.5 คน/ตร.ไมล์)

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอยะราชตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอสตึก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอกระสัง

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอกระสังและอำเภอเมืองบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอเมืองบุรีรัมย์และอำเภอบ้านด่าน

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอยะราชแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 8 ตำบล 80 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ห้วยราช	(Huai Rat)	10 หมู่บ้าน
2. สามแวง	(Sam Waeng)	9 หมู่บ้าน
3. ตาเสา	(Ta Sao)	10 หมู่บ้าน
4. บ้านตะโก	(Ban Tako)	9 หมู่บ้าน
5. สนวน	(Sanuan)	12 หมู่บ้าน
6. โคนเหล็ก	(Khok Lek)	11 หมู่บ้าน
7. เมืองโพธิ์	(Mueang Pho)	9 หมู่บ้าน
8. ห้วยราชา	(Huai Racha)	10 หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอยะราชประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 8 แห่ง ได้แก่

เทศบาลตำบลห้วยราช ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลห้วยราชและตำบลห้วยราชา

ทั้งตำบล

เทศบาลตำบลโคกเหล็ก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกเหล็กทั้งตำบล

เทศบาลตำบลสามแวง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสามแวงทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยราช ครอบคลุมพื้นที่ตำบลห้วยราช (เฉพาะนอกเขต
 เทศบาลตำบลห้วยราช)

องค์การบริหารส่วนตำบลตาเสา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตาเสาทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตะโก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านตะโกทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลสนวน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสนวนทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองโพธิ์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเมืองโพธิ์ทั้งตำบล
 การขนส่ง

อำเภอห้วยราชมีจุดจอตrolleyไฟทั้งหมด 2 แห่ง ได้แก่ ที่หตุตrolleyไฟบ้านตะโก ซึ่งในอนาคต
 มีแผนพัฒนาเป็นลานคอนเทนเนอร์ (CY) และสถานีรถไฟห้วยราช ซึ่งเป็นสถานีประจำอำเภอและมี
 ขบวนรถไฟหยุดรับ-ส่งผู้โดยสารอยู่พอสมควร

ภาพประกอบ 2 อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน
 อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาท้องถิ่น ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพผลิตผ้าไหม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมายาวนาน ปัจจุบันมีการเปิดเป็นฐาน
 การเรียนรู้ด้านการผลิตผ้าไหมของชุมชน นักท่องเที่ยวที่สนใจสามารถเข้ามาเรียนรู้วิธีการผลิตได้ทุก
 ขั้นตอน ตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การฟอกไหม ทอผ้าไหม และการแปรรูป เป็นการเรียนรู้ที่
 ครบวงจร ชุมชนบ้านสนวนนอก ยังมีการแสดงที่เป็นศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์คือ ‘รำตริต’ เดิม

เป็นการ ละเล่นชนชาวเขมร (กัมพูชา) ในการเชื้อเชิญให้ผู้คนมาทำบุญ มีจังหวะทั้งเร็วและช้า ซึ่งใน หมู่บ้านก็ยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น ตลาดโบราณ และบ้านโบราณ ที่มีอายุมากกว่า 100 ปี ผลิตรักณ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็มีหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นกระดิ่งไม้ ผลิตรักณ์จาก กะลามะพร้าว ผลิตรักณ์จักสาน เป็นต้น สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้าง ชุมชนก็มีโฮมสเตย์ไว้ คอยต้อนรับหลายหลัง โดยจะใช้บ้านของชาวบ้านเปิดให้เข้าพักได้ ทำให้ได้บรรยากาศเหมือนมา เยี่ยมเยียนญาติผู้ใหญ่ ที่พร้อมจะต้อนรับด้วยความอบอุ่น

2) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกเมือง ตำบล จรเข้มมาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ประโคนชัย เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากที่สุดของจังหวัด และเป็นอำเภอที่มีประชากรมากเป็นอันดับ 2 ของจังหวัด

ประวัติอำเภอและชื่อเดิม

เดิมคือเมืองตะลุง อยู่ที่บ้านตะลุงเก่า ตำบลโคกม้า และอพยพย้ายมาอยู่บริเวณเนิน กลางทุ่งประโคนชัย และก่อตั้งเป็นอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2440 เป็นชัยภูมิเหมาะแก่การตั้งเมือง มีคลอง น้ำธรรมชาติได้แก่ห้วยตะโก และห้วยด้ามมีดล้อมรอบเนินบริเวณนี้ คำว่า "ตะลุง" หมายถึง เสาใหญ่ หรือ เสาหิน สำหรับผูกช้าง (ซึ่งเชื่อกันว่า ร.1 ทรงผูกช้าง หลังกลับจากการทำสงครามกับเขมร ณ บริเวณวัดโคน อำเภอประโคนชัย) เมื่อ ร.ศ.116 เมืองตะลุงได้ตั้งเป็นอำเภอชื่อ อำเภอประโคนไชย[1] ในปี 2460 เปลี่ยนเป็น อำเภอตะลุง ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น อำเภอประโคนชัย คำว่าประโคนชัย เพี้ยน มาจากคำว่า "ปังกูล" ในภาษาเขมรที่แปลว่า เสาหิน ในปี 2482 ปัจจุบันอำเภอประโคนชัย ครอบรอบ 120 ปีในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2560 และ คำว่า "ประโคน" ยังเป็นคำที่ใช้ต่อท้ายนามสกุล เป็นต้น กำเนิดนามสกุลคนประโคนชัย และยังเป็นคำต่อท้ายนามสกุลที่ใช้มากที่สุดในจังหวัดบุรีรัมย์ด้วย

คำขวัญ

วัฒนธรรมเลิศล้ำ เมืองตำปρασาทหิน ถิ่นข้าวมะลิหอม ปลาจ่อมรสดี ร้อยพันปักชี คน มีน้ำใจงาม

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอประโคนชัยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขต การปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลสองห้อง ตำบลเมืองฝาง ตำบลเสม็ด ตำบลสะแกชำ อำเภอ เมืองบุรีรัมย์ และตำบลสำโรง ตำบลสะเดา ตำบลจันตุม ตำบลป่าขัน อำเภอพลับพลาชัย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลทุ่งมน ตำบลตานี อำเภอปราสาท (จังหวัดสุรินทร์)

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลเขาหินเหนือ ตำบลหินลาด ตำบลบ้านกรวด ตำบลหนองไม้งาม ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด และตำบลตาจาง อำเภอละหานทราย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลยายแยมวัฒนา ตำบลตาเป็ก ตำบลอีสานเขต อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอประโคนชัยแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 16 ตำบล 182 หมู่บ้าน

1. ตำบลประโคนชัย (Prakhon Chai)	14 หมู่บ้าน
2. ตำบลแสลงโทน (Salaeng Thon)	7 หมู่บ้าน
3. ตำบลบ้านไทร (Ban Sai)	12 หมู่บ้าน
4. ตำบลละเวีย (Lawia)	13 หมู่บ้าน
5. ตำบลจรเข้มาก (Chorakhe Mak)	18 หมู่บ้าน
6. ตำบลปังกู (Pang Ku)	14 หมู่บ้าน
7. ตำบลโคกย่าง (Khok Yang)	9 หมู่บ้าน
8. ตำบลโคกม้า (Khok Ma)	9 หมู่บ้าน
9. ตำบลไพศาล (Phaisan)	16 หมู่บ้าน
10. ตำบลตะโกตาพิ (Tako Taphi)	11 หมู่บ้าน
11. ตำบลเขาคอก (Khao Khok)	15 หมู่บ้าน
12. ตำบลหนองบอน (Nong Bon)	11 หมู่บ้าน
13. ตำบลโคกมะขาม (Khok Makham)	7 หมู่บ้าน
14. ตำบลโคกตูม (Khok Tum)	10 หมู่บ้าน
15. ตำบลประทัดบุ (Prathat Bu)	8 หมู่บ้าน
16. ตำบลสี่เหลี่ยม (Si Liam)	8 หมู่บ้าน

แหล่งท่องเที่ยวและประเพณี

ปราสาทบ้านบุ

ตั้งอยู่ในโรงเรียนบ้านบุวิทยาสรรรค์ ตำบลจรเข้มาก การเดินทางใช้เส้นทางเดียวกับทางไป ปราสาทเมืองต่ำ โดยปราสาทบ้านบุจะอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 222 ห่างจากทางแยกเข้าปราสาทเมืองต่ำไปทางประโคนชัย 1.5 กม.

ปราสาทเมืองต่ำ

ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา พ.ศ. 2478 และได้เข้ามาทำการบูรณะเมื่อ พ.ศ. 2531 แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2539 ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของสำนักอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งปราสาทหินเมืองต่ำ เป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดู ศิลปะขอมโบราณ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 16-17 มี

ลักษณะเป็นกลุ่มปราสาทอิฐ 5 องค์ ตั้งอยู่บนศิลาแลงอันเดียวกัน เรียงเป็น 2 แถวตามแนวทิศเหนือใต้ แถวหน้า 3 องค์ องค์กลางมีขนาดใหญ่กว่าปรางค์อื่น ส่วนแถวหลังมีปรางค์อิฐจำนวน 2 องค์ วางตำแหน่งให้อยู่ระหว่างช่อง ของปรางค์ 3 องค์ ในแถวแรก ทำให้สามารถมองเห็นปรางค์ทั้ง 5 องค์ พร้อมกันโดยไม่มีองค์หนึ่งมาบัง ซึ่งเป็นรูปแบบที่แตกต่างจากปราสาทแห่งอื่นๆ ที่จะมีปรางค์องค์ใหญ่ตรงกลางและล้อมรอบด้วยปรางค์ขนาดเล็กกว่าทั้ง 4 มุม ปรางค์ประธาน ปัจจุบันมีสภาพให้เห็นเฉพาะฐานเท่านั้น โดยมีผนังเป็นรูป สี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมขนาด 7 x 7 เมตร โครงสร้าง โดยรวมนั้นมีลักษณะ เหมือนกับปรางค์บวรารทั้ง 4 องค์ จะต่างก็เพียงแต่ปรางค์ประธานมีมุขหน้า ส่วนปรางค์บวรารไม่มี ปรางค์ประธานจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก และเป็นด้านที่มีประตูเข้าสู่ภายในองค์ ปรางค์เพียงด้านเดียว ส่วนที่เหลืออีก 3 ด้าน คือ ทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตกนั้น ทำเป็นรูป ประตูหลอก จากการขุดค้นเพื่อทำการบูรณะ ปราสาทเมืองต่ำของกรมศิลปากร ได้ขุดพบหน้าบันและทับหลังของมุขปราสาทปรางค์ประธานทำจากหินทราย หน้าบันจำหลักเป็นรูปพระอินทร์ประทับนั่งในท่ามหาราชาลีลาสนะ คือ นั่งชันเข่าขาขึ้น ขาซ้ายพับ เหนือข้างเอราวัณสามเศียรในซุ้มเรือนแก้วอยู่บน หน้ากาล ลักษณะของซุ้มหน้าบันนี้ เป็นศิลปะเขมรแบบบาปวน มีอายุราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 16 ปราสาททั้ง 5 จะล้อมรอบด้วยระเบียงคดซึ่งมีทับหลังและซุ้มประตูแกะสลักด้วยหินทรายอย่างงดงาม มีสระน้ำ หรือบาราย กรุด้วยศิลาแลง ทั้ง 4 ทิศ มุมสระมีพญานาคหินทราย 5 เศียร ทอดตัว ยาวรอบขอบสระน้ำ ชั้นนอกปราสาทมีกำแพงศิลาแลงอีกชั้น

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำสนามบิน

ห่างจากตัวอำเภอประโคนชัยเพียง 3 กิโลเมตร ตามทางหลวงสาย ประโคนชัย - บุรีรัมย์ เป็นอ่างเก็บน้ำที่มีทัศนที่ สวยงาม เป็นที่ตั้งของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำสนามบินเก่า มีพื้นที่ประมาณ 3,568 ไร่ เมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายสัมพันธมิตรใช้เป็นที่พักเครื่องบินเพื่อส่งเสบียงอาหาร และเมื่อสงครามยุติทางราชการจึงให้พื้นที่นี้เป็นสาธารณประโยชน์ และที่พักผ่อนของชาว อำเภอประโคนชัย มีนกน้ำชนิดต่าง ๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก พบนกที่หายากในธรรมชาติ ได้แก่ นกอ้ายจ้าว นกนกกะเรียนหรือนกนกกปากสีชมพู นกกาบบัว นกเป็ดหงษ์ เป็ดดำหัวดำ ฯลฯ เป็นแหล่งดูนกน้ำที่ดีที่สุดอีกแห่งหนึ่งในประเทศไทย เป็น พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติ เหมาะสำหรับผู้ที่ชอบพักผ่อนหย่อนใจทางธรรมชาติ

ชุมชนโบราณบ้านแสงโตน

เป็นชุมชนโบราณตั้งอยู่ในเขตบ้านแสงโตน ต.แสงโตน อ.ประโคนชัย อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศใต้ ตามทางสายบุรีรัมย์-ประโคนชัย ระยะทาง 25 กิโลเมตร ทางหลวงตัดผ่ากลาง ชุมชนโบราณ มองเห็นคันดินเป็นแนวสูงประมาณ 5-7 เมตร อยู่สองข้างทาง ชุมชนโบราณแห่งนี้มีลักษณะเป็นรูปกลมรีวางตามแนวตะวันออก ตะวันตก ยาวประมาณ 5,756 เมตร กว้าง 1,750 เมตร มีคูเมืองโอบอยู่นอกคันดิน 3 ชั้น ปัจจุบันเหลือเพียงชั้นเดียว ไกลคันดินด้านที่ตั้งโรงพยาบาลส่งเสริม

สุขภาพตำบลแสงโตนในปัจจุบัน มีเนินดินซึ่งมีก้อนหินศิลาแลงกระจายอยู่ทั่วบริเวณ เข้าใจว่าเคยมีศาสนสถาน แต่ปัจจุบันเป็นที่ตั้งศาลเจ้าพ่อแสงโตน เรียกว่า ศาลปู่เจ้าหรือกระท่อมเนี้ยะตา เป็นศาลเจ้า ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านแสงโตนและชาวบ้านใกล้เคียง สร้างด้วยไม้ระแนง หลังคามุงกระเบื้องและพื้นเป็นปูนซีเมนต์ ทั้งคู่น้ำคันดิน (ที่เหลื่ออยู่ริมทางหลวง) และเนินดินศาลเจ้าพ่อแสงโตน ได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานแล้ว นอกจากนี้ยังพบหลักฐานอื่นที่สำคัญ คือ สระน้ำโบราณรูปสี่เหลี่ยมในเขตวัดแสงโตน 2 สระ พบเศษภาชนะดินเผา โครงกระดูกมนุษย์ เครื่องประดับ เทวรูปเก่าและใบเสมาเก่า ซึ่งเข้าใจว่าบริเวณนี้เคยเป็นศาสนสถานสำคัญประจำชุมชนโบราณ

ประเพณีแห่เทียนพรรษาประโคนชัย

ความเป็นมาของงานแห่เทียนเข้าพรรษาของอำเภอประโคนชัย จ.บุรีรัมย์ มีความเป็นมาช้านานกว่า 78 ปี ช่วงแรกเริ่มจะเป็นการแห่เทียนพรรษาโดยเวียนก่อนจะแทนที่ด้วยโดยกระบะ แล้วมาเป็นรถ 6 ล้อหรือ 10 ล้อ จนปัจจุบันได้กลายมาเป็นรถหัวตัด ช่วงแรกรางวัลชนะเลิศจะเป็นน้ำมันก๊าด 1 ปี แห่เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ช่วงหลังมานี้เริ่มมีการแข่งขันกันสูงแต่ยังคงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาวอำเภอประโคนชัยไว้ ว่ากันว่างานแห่เทียนเข้าพรรษาอำเภอประโคนชัยเทียบชั้นงานแห่เทียนระดับประเทศ จากการจัดอันดับของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ยกให้งานแห่เทียนพรรษาอำเภอประโคนชัยยิ่งใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ รองจากงานแห่เทียนเข้าพรรษาที่ จ.อุบลราชธานี และงานแห่เทียนเข้าพรรษาที่ จ.นครราชสีมา

อุทยานน้ำหนองระแซชัน

เป็นบึงน้ำและสวนสาธารณะขนาดใหญ่ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกายของประชาชนในพื้นที่ เส้นทางโดยรอบเปิดตลอด 24 ชั่วโมง พื้นที่ออกกำลังกายที่เกาะกลางบึง จะเปิดปิดเป็นเวลา เช้าและเย็น หรือ หากมีการใช้สถานที่เพื่อจัดกิจกรรม เส้นทางรอบบึงน้ำ มีความร่มรื่นโดยรอบมีร้านอาหาร

พูน ปณ ทิโต ชิว

ภาพประกอบ 3 อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

3. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกูย หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านตาลอง ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว มีผู้คนได้ ตั้งหลักแหล่งบริเวณอีสานตอนใต้ ชุมชนจะกระจายตัว ตั้งแต่บริเวณสองฝั่งลำน้ำมูลถึงเชิงเขาพนมดงเร็ก และกระจายเต็มพื้นที่ทุ่งกุลารั้วไร่น้ำขอบทุ่งกุลามีหลักฐานการตั้งหลักแหล่งเป็นจำนวนมากและมีลักษณะเฉพาะเรียก “วัฒนธรรมกุลาร้องไห้”

หลัง พ.ศ. 1500 วัฒนธรรมของเขมรจากทะเลสาบกำมพูชาแผ่เข้าสู่อีสานถึงบุรีรัมย์ จีนสามารถใช้การเดินทางด้วยเรือทะเลสมุทรได้ ขณะที่บริเวณ สองฝั่งโขง – ซี – มูล มีทรัพยากรมาก บ้านเมืองเติบโตกระจายตัวหนาแน่นขึ้น บริเวณปราสาทพนมวัน, ปราสาทพิมาย, ปราสาทพนมรุ้ง เป็นบริเวณต้นน้ำมูล และต้นวงศ์กษัตริย์กำมพูชาอยู่ลุ่มน้ำมูลบรรพบุรุษ เกี่ยวข้องเป็นเครือญาติของ กษัตริย์กำมพูชาที่สถาปนาอาณาจักรขึ้นบริเวณทะเลสาบในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 เป็นต้นมา ชาวเขมรได้เดินทางเข้าออกผ่านช่องเขาต่าง ๆ ของทิวเขาดงเร็ก ซึ่งปัจจุบันยังใช้เป็นเส้นทางคมนาคม เช่น ช่องตะโก ช่องสระแจง ช่องโอบก ช่องตาเหมือน ช่องจอม เป็นต้น ต่อมาเมื่อเขมรเสื่อมอำนาจลง ประชาชนกระจัดกระจาย ต่างก็พยายามเลือกพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เพื่อทำการเกษตรโดยทั่วไป

ชาวเขมร ได้ปรากฏชื่อขึ้นอีก ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เขมรป่าดงเมืองตะลุง (อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์) ยอมสวามิภักดิ์กับพระเจ้าตาก ต่อมาเมื่อพระยาจักรี

ไปรบ เจ้าโอ เจ้าอินและอุปฮาดที่เมืองจำปาศักดิ์ ระหว่างเดินทางกลับพบเมืองร้างอยู่บริเวณลุ่มน้ำ ห้วยจรเข้มาก มีคูน้ำดินล้อมรอบเหมาะที่จะสร้างเมือง จึงได้รวบรวมชาวเขมรป่าดง ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ บริเวณรอบนอกคูน้ำ ให้เข้ามาตั้งบ้านเมืองรวมกัน แล้วตั้งชื่อเมืองว่า “เมืองแปะ”

ในสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2379 โปรดฯ ให้เจ้าพระยาบดินทร์เดชา ทำบัญชีเขมรป่าดงเพื่อ ต้องการจำนวนชายฉกรรจ์เป็นแนวว่ามีเท่าใด ดังนั้นชาวเขมรที่อยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์จึงเป็นกลุ่มชนที่อยู่ในพื้นที่แรกๆ และมีมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ส่วนมากอาศัยอยู่บริเวณทิศใต้ และทิศตะวันออกของ จังหวัด เช่น บ้านกรวด ละหานทราย ปะคำ ประโคนชัย โนนสุวรรณ สตึก บ้านด่าน พลับพลาชัย กระสัง ห้วยราช รวมทั้งอำเภอเมืองบุรีรัมย์ พ.ศ. 2482 ชาวบุรีรัมย์ที่ถูกเรียกว่า ลาว ส่วย เขมร มา แต่เดิมนับว่า “เป็นคนไทย” ทุกคน เพราะรัฐบาลเปลี่ยนชื่อราชอาณาจักรสยามเป็นประเทศไทย ราษฎรทุกคนจึงเป็นคนไทย

สตึก เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นที่ตั้งของท่าอากาศยานบุรีรัมย์ ที่ตำบล ร่อนทอง และเป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากเป็นอันดับ 2 ของจังหวัด

คำขวัญ

พระพุทธรูปสูงใหญ่ หาดทรายชวนฝัน แข่งขันเรือยาว เจ้าพ่อศักดิ์สิทธิ์ พาณิชย์สนามบิน ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอสตึกตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอชุมพลบุรี (จังหวัดสุรินทร์)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอนาหว้า อำเภอจอมพระ และอำเภอเมืองสุรินทร์ (จังหวัดสุรินทร์)

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอกระสัง อำเภอห้วยราช และอำเภอบ้านด่าน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบ้านด่านและอำเภอแคนดง

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอสตึกแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 12 ตำบล 179 หมู่บ้าน ได้แก่

1. สตึก (Satuek)	15 หมู่บ้าน
2. นิคม (Nikhom)	24 หมู่บ้าน
3. พุงวัง (Thung Wang)	15 หมู่บ้าน
4. เมืองแก (Mueang Kae)	19 หมู่บ้าน
5. นหนองใหญ่ (Nong Yai)	16 หมู่บ้าน
6. ร่อนทอง (Ron Thong)	18 หมู่บ้าน
7. ดอนมนต์ (Don Mon)	10 หมู่บ้าน

8. ชุมแสง (Chum Saeng) 18 หมู่บ้าน
9. ท่าม่วง (Tha Muang) 11 หมู่บ้าน
10. สะแก (Sakae) 13 หมู่บ้าน
11. สนามชัย (Sanam Chai) 12 หมู่บ้าน
12. กระสัง (Krasang) 8 หมู่บ้าน

พื้นที่

- ทั้งหมด 803.0 ตร.กม. (310.0 ตร.ไมล์)

ประชากร

- ทั้งหมด 112,590
- ความหนาแน่น 140.21 คน/ตร.กม. (363.1 คน/ตร.ไมล์)

ภาพประกอบ 4 อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

4. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกกว่าน ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
ประวัติศาสตร์

สมัยขอมเรืองอำนาจ เมืองนางรองหรือแคว้นพนมโงงเป็นที่อยู่ของชนชาติขอม ขอมได้ปกครองดินแดนส่วนนี้เป็นเวลานาน ได้พบซากเมืองโบราณที่แสดงว่าขอมมีอำนาจแถบนี้เป็นระยะ ๆ จากปราสาทหินพิมายและปราสาทหินพนมรุ้ง โบราณวัตถุที่ค้นพบเก่าแก่ที่สุดคือ เทวรูปต่าง ๆ และหม้อน้ำดินเผาโบราณแบบขอม เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลงแล้ว มอญก็เข้ามามีอำนาจในดินแดนแถบนี้ ทำให้เกิดชนชาติใหม่ขึ้นคือ ขอม มอญ เป็น เข-มอญ หรือเขมร ซึ่งก็คือขอมนั่นเองแต่มีเชื้อผสมระหว่างมอญกับขอม

ต่อมาเมื่อมอญเสื่อมอำนาจลง ไทยจึงได้แผ่อำนาจเขตเข้าครอบครองดินแดนแถบนี้ต่อไป การแผ่อำนาจเขตของไทยในดินแดนแถบนี้ จะเห็นได้ว่ามาจาก 2 ทางคือ ทางนครราชสีมาและทางหลวงพระบาง แต่ไม่มีหลักฐานว่ามาครั้งใด สันนิษฐานว่าไทยคงจะเข้าครอบครองดินแดนแถบนี้ในสมัยกรุงสุโขทัยหรือกรุงศรีอยุธยาตอนต้น หลักฐานพอจะอ้างอิงได้คือ พระพุทธรูปโบราณที่ขุดพบส่วนมากเป็นพระพุทธรูปสมัยลพบุรี เมื่อไทยได้เข้าครอบครองดินแดนส่วนนี้ จึงตั้งศูนย์กลางปกครองที่เมืองนางรอง มีเจ้าเมืองปกครองติดต่อกันมาโดยตลอด สมัยกรุงศรีอยุธยา ดินแดนแถบเมืองนางรอง เมืองตลุง (อำเภอประโคนชัยในปัจจุบัน) เมืองบุรีรัมย์ เมืองพุทไธสง ต่างก็มาขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา โดยขึ้นกับข้าหลวงใหญ่ที่นครราชสีมา ซึ่งเป็นข้าหลวงต่างพระองค์โดยตั้งเมืองขึ้นจัตวา เมืองนางรองเป็นหัวเมืองชั้นเอก

หลังกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ 2 แล้ว คนไทยผู้มีอำนาจต่างก็ตั้งตนเป็นก๊กเป็นเหล่าปกครองตนเองเพื่อจะกอบกู้เอกราช ครั้งแรกเจ้าเมืองนางรองได้เข้าร่วมกับก๊กกรมหมื่นเทพพิพิธ เจ้าเมืองพิมาย ต่อมาพระเจ้าตากสินได้รวบรวมกำลังทำการปราบก๊กต่าง ๆ จนสำเร็จ และได้ยกกองทัพมาปราบก๊กเจ้าเมืองพิมายจนได้รับชัยชนะ เจ้าเมืองนางรองเห็นว่าก๊กเจ้าเมืองพิมายพ่ายแพ้แล้ว จึงได้แยกตัวออกไปร่วมกับเจ้าเมืองจำปาศักดิ์

หลังจากพระเจ้าตากสินได้ปราบปรามหัวเมืองต่าง ๆ จนราบคาบแล้ว จึงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์และตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ต่อมาในปี พ.ศ. 2332 เจ้าเมืองนางรองได้คบคิดกับเจ้าโอ เจ้าอิน เจ้าเมืองจำปาศักดิ์แข็งเมืองไม่ขึ้นต่อกรุงธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ในขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาจักรีมาปราบพระยานางรองถูกเจ้าเมืองนครราชสีมาจับตัวได้ และถูกประหารชีวิตที่ต้นโพธิ์หน้าสนามโรงเรียนนางรอง (สังฆกฤษฎณ์อนุสรณ์) ในปัจจุบัน เมืองนางรองจึงได้ไปขึ้นต่อเมืองนครราชสีมา

เมื่อพระยานางรองถูกประหารชีวิตแล้ว ทางเมืองหลวงได้ตั้งนายปิ่นและนายมา บุตรพระยานางรองเป็นเจ้าเมืองนางรองปกครองต่อมาจนถึงพระวิเศษสงคราม (กฤษฎณ์ บุญญกฤษฎณ์) ลูกหลานของนายปิ่นได้เป็นเจ้าเมืองปกครอง เมื่อพระวิเศษสงครามสิ้นอายุแล้วพระนางรองภักดี (สุดใจ บุญญกฤษฎณ์) ซึ่งเป็นบุตรได้เป็นเจ้าเมืองแทน ต่อมาพระนางรองภักดีถูกจับในข้อหาฆ่าพ่อตา (หลวงอุดมพนาเวช ต้นตระกูลอุดมพงษ์) ทางเมืองนครราชสีมาจึงได้แต่งตั้งหลวงยกบัตร (ต้นตระกูล

สุรัสวดี) มาเป็นผู้รั้งเมืองแทน ท่านผู้นี้ได้สร้างที่ทำการและที่พักขึ้น ณ ท้องสนามชุมพลบริเวณ
โรงเรียนบ้านนางรอง (ยุทธการราษฎร์วิทยาคาร) ในปัจจุบัน เป็นอันว่าเมืองนางรองสมัยมีเจ้าเมือง
ปกครองก็สิ้นสุดลงเพียงนี้

ในปี พ.ศ. 2435 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ จัดระบบ
การปกครองใหม่เป็น กระทรวง มณฑล ได้รวมเมืองนางรอง เมืองบุรีรัมย์ เมืองตลุง (อำเภอประโคน
ชัยในปัจจุบัน) เมืองรัตนบุรี เมืองพิมาย เมืองพุทไธสง เข้าเป็นเมืองเดียวกัน เรียกว่า "บริเวณนางรอง"
มีพระนครภักดี (ทองดี) รักษาการแทนเจ้าเมืองนางรอง ต่อมาอาณาเขตของเมืองนางรอง
เปลี่ยนแปลงไปคือ เมืองรัตนบุรีไปขึ้นกับสุรินทร์ เมืองพิมายไปขึ้นกับนครราชสีมา แล้วจึงตั้งเมืองแปะ
ขึ้นเป็นจังหวัดเรียกว่า "จังหวัดบุรีรัมย์" เมืองนางรองจึงเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดบุรีรัมย์

ความเป็นมาของชื่ออำเภอ

เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีประวัติยาวนาน และปรากฏชื่อเมืองมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา
ดังนั้นชื่ออำเภอจึงสันนิษฐานว่ามีที่มาอย่างไร โดยมีผู้สันนิษฐานไว้ 3 นัย

1. อาศัยนามจากพนมรุ้ง ซึ่งเลือนมาจากภาษาเขมรว่า "พนมโรง" แปลว่า เขาชัน หรือ
เขาร่อง เป็นเมืองใหญ่อยู่ใกล้เขาพนมรุ้ง จึงเรียกเมืองโรง ต่อมาเปลี่ยนเป็นนางรอง
2. ได้นามจากวัดโบราณทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกำแพงเมือง ชื่อวัดร้อง จึงได้
ชื่อว่าเมืองร้องแล้วเปลี่ยนมาเป็นนางรอง หรือผู้สร้างวัดเป็นหญิงชื่อโรง เรียนนางโรง แล้วเปลี่ยนมา
เป็นนางรอง
3. ได้ชื่อมาจากนิทานในโบราณคดี เรื่อง นางอรพิม กล่าวว่า นางอรพินนักร้องให้จึงได้
นามว่านางร้อง แล้วเพี้ยนเป็นนางรอง

คำขวัญ

เมืองโบราณนานเนา มะพร้าวเผาน้ำตาลหวานศาลหลักเมืองศักดิ์สิทธิ์ เศรษฐกิจก้าวหน้า
ชาวมุสลิม มีภาษานางรอง

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอนางรองแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 15 ตำบล 188 หมู่บ้าน ได้แก่

1. นางรอง	(Nang Rong)	14 หมู่บ้าน
2. สะเดา	(Sadao)	17 หมู่บ้าน
3. ชุมแสง	(Chum Saeng)	14 หมู่บ้าน
4. หนองโบสถ์	(Nong Bot)	14 หมู่บ้าน
5. หนองกง	(Nong Kong)	11 หมู่บ้าน
6. ถนนหัก	(Thanon Hak)	13 หมู่บ้าน
7. หนองไทร	(Nong Sai)	14 หมู่บ้าน

8. ก้านเหลือง	(Kan Lueang)	10 หมู่บ้าน
9. บ้านสิงห์	(Ban Sing)	14 หมู่บ้าน
10. ลำไทรโยง	(Lam Sai Yong)	14 หมู่บ้าน
11. ทรัพย์พระยา	(Sap Phraya)	13 หมู่บ้าน
12. นongยายพิมพ์	(Nong Yai Phim)	10 หมู่บ้าน
13. หัวถนน	(Hua Thanon)	11 หมู่บ้าน
14. ทุ่งแสงทอง	(Thung Saeng Thong)	7 หมู่บ้าน
15. นongโสน	(Nong Sano)	12 หมู่บ้าน

ภาพประกอบ 5 อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

จิตติมา นาคีเภท (2547) ศึกษาการแสดงพื้นบ้านของอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา วิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการรำการแสดงพื้นบ้านของอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ที่ปรากฏตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503-2546 โดยศึกษาจากเอกสารที่

เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แสดง โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแสดงพื้นบ้านของอำเภอศรีสำโรง นายสำเนา จันทร์จรรยา ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย) พ.ศ. 2532 จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ การสังเกตการแสดงจริง จำนวน 6 ครั้ง พร้อมฝึกปฏิบัติการแสดงกับผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัยพบว่าการแสดงพื้นบ้านของอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย มีพื้นฐานมาจากการร่วมเล่นเป็นหมู่เพื่อความสนุกสนานในวันตรุษสงกรานต์ของทุกปีและเกิดการความต้องการความบันเทิงภายในอำเภอมี่ทั้งหมด 7 ชุดการแสดง คือ 1. เพลงรำวง 2. เพลงฉุยฉายเข้าวัด 3. เพลงยี่มโย 4. เพลงฮินรินเล 5. รำแบบบท 6. รำกลองยาว และ 7. รำมั่งคละ ซึ่งสามารถแบ่งเป็นกลุ่มการแสดงตามลักษณะของการแสดงได้ 4 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มเน้นการร้อง ได้แก่ เพลงรำวง 2. กลุ่มเน้นการรำ ประกอบการร้อง ได้แก่ เพลงฉุยฉายเข้าวัด เพลงยี่มโย เพลงฮินรินเล 3. กลุ่มเน้นการรำ ได้แก่ รำกลองยาว รำมั่งคละ และ 4. กลุ่มเน้นการละคร ได้แก่ รำแบบบท การแสดงในกลุ่มที่ 1-3 ผู้แสดงเป็นชาวบ้านทั่วไป กลุ่มที่ 4 ผู้แสดงเป็นข้าราชการครูในอำเภอ แต่ในปัจจุบันทั้ง 4 กลุ่ม ผู้แสดงเป็นส่วนใหญ่เป็นข้าราชการครูในอำเภอ จากการศึกษาการแสดงพื้นบ้านทั้ง 7 ชุด แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มนั้นพบว่า ในอดีตเป็นทำรำเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ปัจจุบันการแสดงพื้นบ้านทั้ง 7 ชุด ได้รับอิทธิพลของทำรำมาตรฐานจากการแสดงละครรำในอำเภอและจากทำรำตามหลักนาฏศิลป์ไทยของกรมศิลปากร โดยมีนายสำเนา จันทร์จรรยาเป็นผู้ปรับปรุงเพื่อให้การแสดงพื้นบ้านน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งอธิบายได้เป็น 4 กลุ่มดังนี้ 1. กลุ่มการร้อง เป็นเพียงกลุ่มเดียวที่ไม่มีการปรับปรุง ยังคงรักษารูปแบบและลักษณะทำรำเดิมเอาไว้ 2. กลุ่มเน้นการรำประกอบการร้อง ปรับจากแถววงกลมหันหน้าเข้าหากัน เป็นแถวครึ่งวงกลมที่ผู้ชมสามารถมองเห็นผู้แสดงได้ทุกคน และไม่ต้องโต้ตอบโดยใช้ไหวพริบปฏิภาณเหมือนในอดีตเพราะบทร้องในอดีตถูกรวบรวมจัดเตรียมเอาไว้ล่วงหน้าแล้วจึงสามารถกำหนดเวลาการแสดงที่แน่นอนได้ 3. กลุ่มเน้นการรำ ปรับจากรูปแบบขบวนแห่เป็นการแสดงบนเวทีในรูปแบบของระบำพร้อมการแปรแถว เพิ่มผู้แสดงผู้หญิงเข้ามาเปลี่ยนการแต่งตัวผู้แสดงและผู้บรรเลงจากชาวบ้านธรรมดาให้แต่งตัวคล้ายพม่าในรำกลองยาว ปรับให้ย้อนยุคไปมุ่งโจนกระเบนในรำมั่งคละ และ 4. กลุ่มเน้นละคร ซึ่งเน้นการสวมบทบาทตัวละครในวรรณคดีที่นำมาแต่งเป็นบทร้อง จากรำรอบละ 12 เพลง ปรับลดลงมาเหลือการแสดงครั้งละ ไม่เกิน 6 เพลง การใช้วงดนตรีสากลในการบรรเลงประกอบเปลี่ยนเป็นการใช้โทนให้จังหวะแทน การแต่งกายในสมัยรัฐนิยมถูกปรับให้แต่งตัวแบบชาวบ้านในอดีตที่มุ่งโจนกระเบน เป็นพัฒนาการของการแสดงพื้นบ้านที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับสภาพของสังคมปัจจุบัน

ณัฐกานต์ บุญศิริ (2548) ศึกษาการแสดงพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง : กรณีศึกษารำตงบ้านใหม่พัฒนา อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มุ่งศึกษาถึงความเป็นมา องค์ประกอบ รวมถึงลักษณะทำรำอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของการแสดงรำตง โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการ การ

สัมภาษณ์ครูฝึก นักแสดง และผู้ที่ศึกษางานด้านการแสดงของชาวกะเหรี่ยง สังเกตการณ์การแสดงรำตง 5 ครั้งและการฝึกปฏิบัติการรำด้วยตนเอง

ผลจากการวิจัยพบว่า รำตงเป็นชื่อการแสดงที่มาจากเสียงกระทบของไม้ไผ่ดั่งโต้ว โต้ว การแสดงรำตงของชาวกะเหรี่ยงโปว์บ้านใหม่พัฒนาปัจจุบันเหลืออยู่ 5 ชุด คือ รำตงอะบละ รำตงไอโพ รำตงไอมี รำตงหม่องโยว์ที่เป็นการแสดงของเด็ก และตำรงหม่องโยว์ที่เป็นการแสดงของผู้ใหญ่ รำตงเป็นการแสดงที่มีการรำประกอบการร้องเพลงกะเหรี่ยงโดยมีเครื่องกำกับจังหวะเฉพาะคือ ว่าเหล่เคาะ และกลองตะโพน รำตงสันนิษฐานว่าน่าจะมีการสืบทอดมานานกว่า 200 ปี ที่มาของการแสดงสันนิษฐานว่ามี 2 ประการ คือ 1) มาจากพิธีกรรม 2) พัฒนามาจากการเล่นนิทาน วัตถุประสงค์ในการแสดงมี 3 ลักษณะ คือ 1) เพื่อประกอบพิธีกรรม 2) เพื่อความบันเทิง 3) เพื่อการสาธิต ในอดีตนิยมแสดงเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธประวัติขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อมามีการนำคติความเชื่อในกลุ่มชาวกะเหรี่ยงมาสอดแทรกกับการแสดง มีการเล่าเรื่องราวกลุ่มชนตลอดจนเรื่องราวของความรักของหนุ่มสาว รำตงมักแสดงในบริเวณที่เป็นลานกว้าง ผู้แสดงมีทั้งชายและหญิงจำนวนไม่น้อยกว่า 12 คน การแต่งกายของผู้แสดงจะแต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่า อุปกรณ์ประกอบการแสดงคือ ผ้าเช็ดหน้าสีขาว ดอกไม้ และคบไฟ บทร้องเป็นภาษากะเหรี่ยงและภาษาพม่า ลักษณะของการแสดงรำตงพบว่าโครงสร้างหลักในการแสดงมี 3 ขั้นตอน คือ 1) ทำเตรียม 2) การรำเพลงไหว้ครู 3) การรำเข้าเพลง การปฏิบัติทำรำเน้นการรำให้สอดคล้องถูกต้องกับจังหวะของบทเพลง และเน้นความพร้อมเพรียง ลักษณะทำรำมี 5 ลักษณะคือ 1) ทำรำหลักที่สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากทำรำเดิม 2) ทำรำที่เลียนแบบจากธรรมชาติ 3) ทำรำที่ได้มาจากการดัดแปลงทำรำอื่น 4) ทำรำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ 5) ทำรำที่มาจากทำรำพื้นฐาน ทำรำเอกลักษณ์ ได้แก่ การม้วนและสะบัดมือตั้งวงโดยเป็นการวาดแขนพร้อมทั้งใช้ฝ่ามือวาดเป็นวงกว้าง ก่อนที่จะมีการหักข้อมือและกตนิ้วกลางเข้าหานิ้วหัวแม่มือเพียงเล็กน้อย โดยนิ้วไม่จรดกันแล้วสะบัดข้อมือตั้งวง ทำรำหลัก ได้แก่ ทำเหยียงมือ ทำสะบัดมือตั้งวง ทำม้วนมือ ทำปรบมือ และการย่ำเท้า นอกจากนี้ยังพบว่าการนั่งที่เป็นลักษณะเด่นของการแสดงทั้งหมดคือ การนั่งยองๆ ลักษณะการรำที่เป็นลักษณะเด่นซึ่งเฉพาะมี 1 กระบวนท่า คือ กระบวนท่าม้วนสะบัดข้อมือตั้งวงและปรบมือ โครงสร้างหลักของกระบวนท่าปรากฏในกระบวนท่ายืนทั้งหมดเริ่มต้นด้วยการรำในกระบวนท่าม้วนและสะบัดข้อมือตั้งวงจากนั้นจึงเป็นการรำในกระบวนท่าเฉพาะและในตอนท้ายของจังหวะจบด้วยกระบวนท่าปรบมือ งานวิจัยฉบับนี้จะช่วยชี้ให้เห็นถึงวิวัฒนาการด้านหนึ่งของวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านซึ่งอาจจะเป็นแนวทางในการศึกษาเปรียบเทียบการแสดงของชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ และการเปรียบเทียบลักษณะการแสดงของชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป

เครือจิต ศรีบุญนาถ (2550) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศิลปะการแสดง จากพิธีกรรมกินฮืดของชนเผ่าดั้งเดิมสายตระกูลมอญ-เขมร กลุ่มชนเผ่าดั้งเดิมมีความเชื่อในเรื่องผีเชื่อมโยงกันมาในอดีต

มีการจัดพิธีกรรมเพื่อเซ่นสังเวณี เถลิงฉลองในงานประจำปี เพื่อขอความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตมี การสื่อความหมายโดยใช้ภาษาท่าทาง และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ผ่านทางพิธีกรรม เป็นกระบวนการ ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ของบรรพบุรุษให้กับรุ่นลูกหลาน มีองค์ประกอบหลักของพิธีกรรม คล้ายคลึงกัน คือ มีกวีบ้านซึ่งเป็นสถานที่รวมจิตใจของคนในหมู่บ้าน มีความเป็นสัญลักษณ์แห่ง ชีวิตเชื่อมโยงผีและคนให้เป็นหนึ่งเดียวกันมีกฎเกณฑ์ของกลุ่มหากใครละเมิดถือว่าผิดผี หรือ ขะลำ มิตรตรีใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารถึงผี เสริมสร้างบรรยากาศให้พิธีกรรมเกิดความศักดิ์สิทธิ์ เป็น เครื่องปลุกเร้า กระตุ้นให้ผู้ฟ้อน-เต้น เกิดความสนุกสนานบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมกินฮีด ช่วยให้ เข้าใจปรัชญาชีวิต และจักรวาลของชนเผ่าเน้นการรักษาความสืบเนื่องของอดีต รักษาโครงสร้างของ จารีตประเพณี กฎระเบียบของสังคมระบบนิเวศ การเคารพภูมิปัญญาผู้อาวุโส พิธีกรรมกินฮีดชี้ให้เห็น ฐานความคิดในด้านการผลิต ช่วยตอกย้ำให้เห็นความต้องการผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์

การศึกษาอัตลักษณ์ร่วมในพิธีกรรมกินฮีดพบว่ากลุ่มชนเผ่ากะตู่เผ่ากวย และชนเผ่าโพนง มีระบบความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีบรรพบุรุษเหนียวแน่น และยังคงวัฒนธรรมความเชื่อที่เป็นดึกดำบรรพ์ไว้ให้เห็นอย่างเด่นชัด มีการจัดพิธีกรรมฆ่าความเข่นผีสืบทอดมาถึงปัจจุบัน มีความเชื่อในเรื่องผี เดียวกันเป็นสัญลักษณ์ร่วม มีโครงสร้างหลักของพิธีกรรมคล้ายกัน คือ ที่เกิดของปัญหา วิธีการ แก้ปัญหาโดยการฆ่าสัตว์เพื่อเซ่นผีสืบทอดมาถึงปัจจุบัน มีความเชื่อในเรื่องผีเดียวกันเป็นสัญลักษณ์ ร่วมมีโครงสร้างหลักของพิธีกรรมคล้ายกัน คือที่เกิดของปัญหา วิธีการแก้ปัญหาโดยการฆ่าสัตว์เพื่อ เซ่นไหว้ผี มีการฟ้อน-เต้นบวงสรวง และจบลงด้วยความสามัคคีรักใคร่ปรองดองด้วยอัตลักษณ์ร่วม ของผ้าทอมือและการแต่งกายพบว่า มีโครงสร้างสี และลวดลายคล้ายคลึงกัน คือ ใช้ก๊ทอแบบผูกติด กับเอว สีผ้าทอมือที่พบส่วนใหญ่ยีนผืนด้วยสีแดง หรือสีดำ ผ้าทอมือ สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ใช้กระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมและการอบรมขัดเกลาทางสังคม มี บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ด้านดนตรีในพิธีกรรมพบว่า เครื่องดนตรีที่พบร่วมกัน คือ ซ้อง กลอง และแคน ด้านนาฏกรรมพบว่า เป็นนาฏกรรมที่ปลดปล่อยความอ่อนคลาย เป็นศิลปะที่ ชำระล้างมลทินเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ขึ้นในจิตใจ นาฏกรรมในพิธีกรรมจะมีพลังดึงดูดให้ผู้ชมเข้า ร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สุวัฒน์ บุคย์เมือง (2551) ทำการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่นเพชรบูรณ์เพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษา จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย และประติมากรรม หลวงพ่อใหญ่ วัดตาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแหล่ง ศิลปกรรมด้านจิตรกรรมและประติมากรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย และประติมากรรมหลวงพ่อใหญ่ วัดตาล เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงในพื้นที่ ได้แก่เจ้า อาวาสวัด และชาวบ้านอาวุโสในท้องถิ่นและกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ครูผู้สอนในโรงเรียน

ใกล้เคียงในบ้านนาทรายและบ้านวัดตาล ตำบลหล่มเก่า และ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มและการใช้แบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลงานวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของวัดนาทราย และจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ พบว่าในบริเวณโดยรอบวัดไม่ได้รับการสนับสนุนให้พร้อมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น ไม่ปรากฏป้ายแสดงสถานที่ของวัดอย่างชัดเจนเป็นที่สังเกตได้ ทางเข้าวัดเป็นเส้นทางที่ค่อนข้างแคบ ผิวทางชำรุด ขรุขระ สภาพโบสถ์ภายนอกยังคงแข็งแรง แต่ทางเข้าโบสถ์ด้านหน้าอยู่ในสภาพทรุดโทรม โดยเฉพาะภาพเขียนภายในโบสถ์ที่ฝาผนังทั้ง 4 ด้านที่ต้องทำการซ่อมแซมโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากรสำหรับการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์วัดนาทราย ในปัจจุบันยังไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรงในการบำรุงรักษา สภาพทั่วไปของวัดตาลและหลวงพ่อใหญ่ พบว่าในบริเวณโดยรอบวัดไม่ได้รับการสนับสนุนให้พร้อมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ทางเข้าวัดเป็นทางแคบ เล็ก อยู่ตรงเสาไฟฟ้าพอดิและมีถังขยะสาธารณะตั้งอยู่ตรงทางเข้า ซึ่งเป็นรั้วบ้านของชาวบ้าน ป้ายแสดงชื่อวัดเป็นป้ายไม้แม้ว่าจะทำอย่างประณีต แต่ก็ไม่เหมาะสมกับความเป็นโบราณสถานที่สำคัญ ภายในวัดยังไม่ได้รับการปรับปรุง มีอาคารที่ยังสร้างไม่เสร็จปรากฏอยู่ วิหารที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อใหญ่ได้รับการบูรณะเป็นอย่างดี 2. แนวทางการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ วัดนาทราย และประติมากรรมหลวงพ่อใหญ่ วัดตาล เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรมีวิธีการหรือการดำเนินการดังนี้คือ ควรมีผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากรมาดำเนินการดูแลซ่อมแซมอย่างสม่ำเสมอ นอกจากการอนุรักษ์โดยชุมชนและหน่วยงานราชการร่วมมือกันแล้ว ยังควรพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และเป็นแหล่งโบราณคดี โดยให้หน่วยงานในท้องถิ่นหรือทางอำเภอรับผิดชอบโดยตรง รวมทั้งควรทำการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลทางสื่อที่หลากหลายด้วย

สมศักดิ์ ไกรเดช (2551) ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชนบทอีสาน : ผ้าทอมือ บ้านลาดสมดี หมู่ที่ 3 ตำบลกุศกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สามประการคือ (1) เพื่อศึกษากระบวนการผลิตผ้าทอมือ บ้านลาดสมดี หมู่ที่ 3 ตำบลกุศกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี (2) เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการและเทคนิคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าทอมือ (3) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบวิธีการและเทคนิคการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าทอมือให้เป็นมรดกของชุมชนสืบไป กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้มี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ กลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าด้วยมือโดยตรง ประกอบด้วย กลุ่มสตรีทอผ้าไหมและกลุ่มสตรีทอผ้าฝ้าย ที่เป็นคณะกรรมการ สมาชิก ครูภูมิปัญญากลุ่ม ครูภูมิปัญญาระดับจังหวัด รวม 53 คน ลักษณะที่สองคือ กลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการทอผ้าด้วยมือ โดยอ้อม ประกอบด้วย กำนันตำบลกุศกร 1 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกุศกร 2 คน คณะกรรมการ

ต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ เมื่อจำแนกตามสถานภาพ และเพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์กับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสังเกต สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (x) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบลำดับที่สองของสเปียร์แมน

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 และเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 และเมื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์กับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง ($r=.61$) นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังให้ข้อเสนอแนะว่า ควรให้มีติดตั้งป้ายบอกทางให้เห็นชัดเจนและต่อเนื่อง มีห้องน้ำไว้บริการนักท่องเที่ยวให้เพียงพอ มีเจ้าหน้าที่คอยให้ความรู้ความเข้าใจแนะนำเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวหรือคอยอำนวยความสะดวกกับนักท่องเที่ยวและควรมีสถานหรือที่นั่งพักผ่อน รวมทั้งยังเห็นว่าควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมบริเวณแหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาภาคีเครือข่ายประจำท้องถิ่น รวมถึงการจัดทำเว็บไซต์เพื่อให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์มีความสมบูรณ์และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ให้มากขึ้น

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า จังหวัดปทุมธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง โดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโองอ่าง เครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสามโคก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาล ได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์ธงตะขาบ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวมอญ ได้แก่ อาหารการกิน การแต่งกาย แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ควรเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ อนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องแนวทางการพัฒนาด้านกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนชาวมอญ ควรพัฒนาด้านการคมนาคม โดยการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทางเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงถึงกันตลอดจนพัฒนาด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ควบคู่กับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปรีวัตร ปาโส (2554) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้มี 3 กลุ่มได้แก่ ประชาชนจังหวัดร้อยเอ็ดจำนวน 200 คน นักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 200 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญและใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่ภาครัฐจำนวน 10 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำข้อมูลมาแยกตามประเด็นเป็นรายข้อตามข้อคำถามแล้วนำเสนอในรูปแบบความเรียง นำผลการวิจัยมาร่างเป็นแนวทางฯ เพื่อนำเสนอผู้เชี่ยวชาญให้วิพากษ์และเสนอแนะเพิ่มเติมก่อนเสนอเป็นแนวทางดังนี้ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด 1) ควรนำประเพณีฮีต 12 รวมถึงกิจกรรมดนตรีและการเดินรำพื้นเมือง มาส่งเสริมเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง 2) ควรพัฒนาเส้นทางให้มีความสะดวก หลากหลาย และเชื่อมโยงกัน โดยจัดทำแผนที่ท่องเที่ยว 3) ควรกำหนด มาตรฐานการจัดการ และกำหนดพื้นที่บริการให้ชัดเจน 4) มีการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดการและราคาที่เหมาะสม 5) ควรให้ประชาชน และนักท่องเที่ยว เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ สะท้อนสภาพวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่น จัดโฮมสเตย์ ที่ชุมชนบริหารจัดการ 6) ด้านบริการเสริม ควรเพิ่มสถานพยาบาล ธนาคาร สถานีบริการน้ำมัน ในแหล่งท่องเที่ยวให้เพียงพอ 7) วางนโยบายด้านการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปลูกฝัง ค่านิยมจิตสำนึก และสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของจังหวัดร้อยเอ็ด 8) การจัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน เพื่อรวบรวมเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 9) แผนการพัฒนาควรให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นการกำหนดแผนในระยะยาวให้สอดคล้องกับงบประมาณ 10) รัฐควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ชี้นำแนวทางในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้เจ้าของชุมชนมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นความต้องการ ความเป็นไปได้ และสนับสนุนด้านงบประมาณที่ต่อเนื่อง

สมเกียรติ ชัยพิบูลย์ (2554) ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ (1) ศึกษาสภาพทั่วไป บริบทชุมชนด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนนครชุม อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร (2) เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนนครชุม อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร (3) เพื่อศึกษาหาแนวทางและข้อเสนอแนะการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนนครชุม อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร โดยมีกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่หนึ่ง คือ กลุ่มตัวอย่างจากครัวเรือน 400 ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม ข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ค่าสถิติที่ใช้คือ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนกลุ่มที่สอง คือ ผู้นำอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน 12 หมู่บ้าน เทศบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ คือ ผู้อาวุโสหรือผู้รู้ของชุมชน ตัวแทนจากกลุ่มอาชีพ

เจ้าหน้าที่ของรัฐ คือ พัฒนาชุมชน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกำแพงเพชร ผลการศึกษา ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนนครชุม เมืองค์ประกอบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมทั้ง 3 ด้าน คือด้านสิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ยังมีจุดอ่อนที่สิ่ง อำนวยความสะดวก ที่ต้องการการปรับปรุงและสร้างให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น กลุ่มตัวอย่างในชุมชนมี ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน อยู่ในระดับมาก และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการการมีส่วนร่วมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ในทุกด้าน ผลการศึกษาแนวทางการจัดการที่ เหมาะสมสำหรับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมชุมชนนั้น จากการสนทนากลุ่มหรือ การจัดเวทีชาวบ้านได้ร่วมกันวางแผนการจัดการไว้ คือ การจัดการด้านโครงสร้างองค์กรการท่องเที่ยว การจัดการบุคลากร การจัดระบบการดำเนินการ และการติดตามตรวจสอบการดำเนินการ

ประพัทธ์ชัย ไชยนอก (2554) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1 เพื่อศึกษา สภาพและปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย 2 เพื่อ หาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทบ้านด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย 6 กลุ่ม ได้แก่ 1 กลุ่ม ผู้นำอย่างเป็นทางการ 2 กลุ่มผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ 3 เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่รับผิดชอบการปฏิบัติงาน ในพื้นที่บ้านด่านซ้าย 4 กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า 5 ตัวแทนของชาวบ้าน บ้านด่านซ้าย 6 นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตบ้านด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย รวมกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 80 คน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 2 ส่วน คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับสภาพ/ปัญหา และประเด็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

อาจารย์ รุ่งเจริญ (2556) ศึกษาการใช้เอกลักษณ์จากศิลปะการแสดงพื้นบ้านเพื่อการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหาแนว ทางการใช้เอกลักษณ์จากศิลปะการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดสุพรรณบุรี ส่งเสริมการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมแก่จังหวัดสุพรรณบุรี และเพื่อศึกษาความสนใจต่อศิลปะการแสดงพื้นบ้านกับการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม ที่มีผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ผลการวิจัย พบว่า การใช้เอกลักษณ์จากศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ในการส่งเสริมกิจกรรมของการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม จะช่วยเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวให้แก่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด สุพรรณบุรีได้ ผลสรุปเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการแสดงที่เหมาะสมในการนำมาส่งเสริมการ ท่องเที่ยว คือ “เพลงอีแซว” ที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ โดยการจัดการองค์ประกอบการแสดงต่าง ๆ ให้สามารถเข้ามามีบทบาทช่วยเพิ่มคุณค่าให้กับการท่องเที่ยว ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึง ชุมชนในท้องถิ่นควรเข้ามามีส่วนในการสนับสนุนกิจกรรมนี้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อเป็นการ

สร้างระบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ช่วยกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น และช่วยเป็นการอนุรักษ์ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ให้แก่คนรุ่นหลัง ด้านการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรมในปัจจุบันที่ทำให้ความสนใจของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไป แนวทางในการจัดการแสดงเพื่อ ดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงต้องปรับเปลี่ยน ควรวางบทบาทของศิลปะการแสดงพื้นบ้านใหม่ เพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพ การคงอยู่ของการแสดงพื้นบ้านจึงขึ้นอยู่กับ การปรับให้สอดคล้องและตรงความต้องการ ของผู้ชม แต่ควรระมัดระวังไม่ให้เป็นการทำลายรูปแบบดั้งเดิมของการแสดง

คมลักษณ์ แสงทิพย์ (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ของประชาชน กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ ประชาชนตลาดน้ำวัดตะเคียนพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดน้ำวัดตะเคียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มากที่สุด มีส่วน ร่วมในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกับการมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ อยู่ในระดับน้อย ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชน กับหน่วยงานภาครัฐ โดยปฏิบัติงานมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ ผู้ประกอบการตลาดน้ำวัดตะเคียนจะช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด ความปลอดภัยบริเวณร้านค้าของตนเอง และบริเวณตลาดน้ำวัดตะเคียนอยู่ตลอด ผู้นำชุมชนจากทางพระวัดตะเคียนเป็นผู้บริหารดูแล รับผิดชอบตลาดน้ำวัดตะเคียน ส่วนข้อเสนอแนะ พบว่า ควรจัดกลุ่มสินค้าที่จำหน่ายเพื่อให้สะดวก กับนักท่องเที่ยว ควรรักษารูปแบบเดิมของวัฒนธรรมท้องถิ่นและตัวสินค้าท้องถิ่นเอาไว้ เป็นต้น นอกจากนี้ทางวัด ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ โดยมุ่งให้เห็นถึง ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ โดยเข้าไปส่งเสริมให้มีการปฏิบัติและทำกิจกรรมร่วมกันให้มากขึ้น

นิจรีรา คลังสมบัติ (2557) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมี ส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดอุดรธานี ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) ศึกษาฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของชุมชน และ 3) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่การเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมาย และเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ชุมชนในตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานีที่ได้ คัดเลือก 4 หมู่บ้านได้แก่ บ้านดัวหมู 6 บ้านใหม่หมู 2 บ้านใหม่หมู 13 และบ้านจอมศรี โดยใช้การ เปิดเวทีประชาคมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมในชุมชน และการสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth-interview) เจ้าหน้าที่ภาครัฐท้องถิ่น 5 คนและผู้อาวุโสในชุมชน 16 คน การเปิดเวทีประชาคม 5 ครั้งมีผู้เข้าร่วม 85 คน จัดการประชุมเชิง ปฏิบัติการ (Work shop) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้ามีผู้เข้าร่วมประชุม 49 คน ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในตำบลเมืองพานต้องการมีส่วนร่วมในการร่วมมือกันจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน

ชุมชนของตน ชุมชนมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งในธรรมชาติและ การทอผ้ามัดหมี่ในวิถีชีวิต ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการทำให้เกิดกลุ่มแกนที่สามารถจะแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเป็นกลุ่มย่อยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น กลุ่มทอผ้าเพื่อการเรียนรู้ กลุ่มทำอาหาร กลุ่มมัดคุเทศก์ นำเที่ยว กลุ่มดูแลด้านที่พักในการให้บริการนักท่องเที่ยว ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยพบว่า จังหวัดอุดรธานีสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ตำบลเมืองพานให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะงานวิจัยครั้งนี้ได้เกิดการคิดประดิษฐ์ลวดลายผ้าทอมัดหมี่ลาย ‘หอนางอุสา’ ซึ่งเป็นโบราณวัตถุเพิงหินที่พิกัดตามตำนาน ‘อุสา-บารส’ อันเลื่องชื่อ มีความสวยงามเป็นที่ประทับใจไปในท้องถิ่นเกิดเอกลักษณ์และนวัตกรรมใหม่ที่ส่งเสริมการสร้างการมีขีดความสามารถเป็นเสน่ห์ดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน

อมรรัตน์ เปี่ยมดนตรี (2557) ศึกษาการใช้วรรณกรรมขุนช้างขุนแผนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี ละศึกษาความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการนำวรรณกรรมขุนช้างขุนแผนมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้กระบวนการวิจัยผสมผสานงานวิจัยเชิงคุณภาพและงานวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่า 1) การใช้วรรณกรรมขุนช้างขุนแผนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี จะช่วยเพิ่มศักยภาพและคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรีได้ เนื่องจากจังหวัดสุพรรณบุรีมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมขุนช้างขุนแผน เช่น มีสถานที่จริงที่กล่าวถึงในวรรณกรรมขุนช้างขุนแผนที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน มีการสร้างคุ่มขุนแผน บ้านขุนช้าง รูปจำลอง ภาพจิตรกรรมในวรรณกรรม มีถนนสายสำคัญในจังหวัดสุพรรณบุรีที่ตั้งชื่อตามตัวละครต่าง ๆ ในเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งมีความสอดคล้องตามแนวทางการใช้วรรณกรรมเพื่อการท่องเที่ยว และตามแนวทางตัวอย่างการดำเนินการที่ดี สามารถนำมาสร้างสรรค์และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงชุมชนในท้องถิ่นควรเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมนี้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อเป็นการสร้างระบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ช่วยกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยังเป็น การอนุรักษ์วรรณกรรมขุนช้างขุนแผน 2) นักท่องเที่ยวมีความสนใจในด้านการนำวรรณกรรมขุนช้างขุนแผนมาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยว ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด โดยสนใจให้มีการนำวรรณกรรมขุนช้างขุนแผนมาใช้ในการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสุพรรณบุรี สนใจให้มีการจัดจำหน่ายของที่ระลึกที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมและสนใจให้มีการส่งเสริมและอนุรักษ์วรรณกรรมขุนช้างขุนแผนในจังหวัดสุพรรณบุรี ส่วนในด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจในด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด โดย

ต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและเน้นความเชื่อมโยงในวรรณกรรมขุนช้างขุนแผน รวมทั้งมีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวตามสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมขุนช้างขุนแผน

วิภาดา มุกดา (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ผลการวิจัยพบว่า ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืน ดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจ หน่วยงานของรัฐจะต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม จะต้องมีการปรับปรุงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดความสวยงามโดดเด่น ปลอดภัย สามารถดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ประโยชน์ได้จริง ปรับปรุงเส้นทางคมนาคมให้สะดวก เส้นทางศึกษาธรรมชาติ บริการที่พัก การบริการอาหาร จัดตั้งศูนย์บริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านเว็บไซต์ ตลอดจนขยายช่องทางจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ให้มากขึ้นทุกรูปแบบ 2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า หน่วยงานของรัฐจะต้องหาจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยการหาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลายเกี่ยวกับชาวไทยภูเขาโดยการจัดโครงการกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในช่วงเทศกาล เพื่อให้นักท่องเที่ยวตามประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น 3. ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ควรให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวกับผลเสีย ผลกระทบที่เกิดขึ้น ควรปลูกฝังแก่ประชาชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการและเยาวชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ เอกสารแผ่นพับ ให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว กำหนดมาตรการระเบียบข้อบังคับการท่องเที่ยว ตลอดจนการที่ส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

ชมภูนาฏ ชมภูพันธ์ (2558) ศึกษาเรื่อง การวิจัยและพัฒนาศิลปะการแสดงท้องถิ่นของจังหวัดเลย โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้ และภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดงท้องถิ่นในจังหวัดเลย 2) พัฒนารูปแบบศิลปะการแสดงท้องถิ่นของจังหวัดเลย และ 3) ถ่ายทอดศิลปะการแสดงท้องถิ่นของจังหวัดเลย กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่น และครูผู้สอนนาฏศิลป์ในเขตจังหวัดเลย พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ อำเภอเอราวัณ อำเภอปากชม อำเภอนาแห้ว และอำเภอเชียงคาน ผลการวิจัยมีดังนี้ 1) ศิลปะการแสดงท้องถิ่นของจังหวัดเลย มีทั้งแบบดั้งเดิม และมีผู้ประดิษฐ์ สรรสร้างขึ้นมาใหม่ ทั้งการแสดงเป็นเรื่องราว และการออกรำในงานบุญประเพณี พิธีกรรม และใช้แสดงในโอกาสต่าง ๆ 2) การพัฒนารูปแบบศิลปะการแสดงท้องถิ่นของจังหวัดเลย มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้ (1) กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ (2) กำหนดแนวคิดของชุดการแสดง (3) กำหนดองค์ประกอบของการแสดง (4) การออกแบบท่ารำและการแปรแถว และ (5) ทดลองปฏิบัติการแสดง ได้ชุดการแสดง 4 ชุด ได้แก่ ฟ้อนแอ้วถ้ำ ฟ้อนบูชาพระธาตุดินแทนพอนผาสาดศรีเชียงคาน และเข็งแก่งลำโพง 3) การถ่ายทอด

ศิลปะการแสดงท้องถิ่นของจังหวัดเลย พบว่า (1) แนวคิดของการแสดงเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยว (2) ต้นรูปแบบการแสดง ดนตรีและเพลงร้องเข้ากับแนวคิดของชุดการแสดง เนื้อร้องสื่อความหมายชัดเจน ลีลาของเพลงเหมาะสมกับท่ารำ การแต่งกายออกแบบได้เหมาะสม การออกแบบท่ารำสื่อความหมายได้ดี มีการเชื่อมท่ารำได้กลมกลืนกันตลอดการแสดง และการแปรแถวของแต่ละชุดการแสดงทำให้เกิดความสนใจ

คำล่า มุสิกกา (2558) ศึกษาแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์สานในวงโปงลาง การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของการแสดงวงโปงลาง และ (2) พัฒนารูปแบบแนวความคิดในการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์สานในวงโปงลาง การศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประกอบด้วยวิธีการวิจัยคือ การวิเคราะห์เนื้อหา การศึกษาข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม (Focus group research)

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นมาของการแสดงวงโปงลางแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ พัฒนาการระยะที่ 1 (ก่อนพ.ศ. 2511) วงโปงลางเกิดขึ้นในสังคมอีสานเมื่อราวต้นทศวรรษที่ 2510 ก่อนหน้านั้นเป็นแต่เพียงการนำเอาเครื่องดนตรีพื้นฐานคือ พิณ แคน ซอ กลอง และเครื่องประกอบจังหวะต่าง ๆ มาประสมวงเล่นเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจภายในท้องถิ่น ยังไม่เป็นรูปแบบชัดเจนดังที่เห็นในปัจจุบัน ในระยะนี้ยังไม่มีมีการพ้อนรำประกอบ พัฒนาการระยะที่ 2 (ก่อน พ.ศ. 2511-2518) มีการรวมตัวของนักดนตรีพื้นบดตั้งเป็นวงโปงลางที่มีการแสดงนาฏยศิลป์ประกอบ มีการเผยแพร่สู่ภายนอกผ่านทางสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ทำให้วงโปงลางเป็นที่รู้จักมากขึ้น พัฒนาการระยะที่ 3 (พ.ศ. 2519-2540) เกิดวงโปงลางของสถาบันการศึกษาในภาคอีสาน และเริ่มมีการเรียนการสอนนาฏยศิลป์อีสานในระดับอุดมศึกษา สภาพปัจจุบันของวงโปงลาง พบว่าวงโปงลางของชาวบ้านเสื่อมความนิยมลง ซึ่งแตกต่างจากวงโปงลางในสถาบันการศึกษาที่เกิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดงใหม่มากขึ้น มีการจัดการแข่งขันประกวดวงโปงลางอย่างแพร่หลาย

รูปแบบแนวความคิดการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์สานในวงโปงลางมีลักษณะเป็นวงจรชีวิต (Life cycle) และมีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอีสาน เป็นตัวกำหนดขอบเขตของกระบวนการสร้างสรรค์ภายใต้เงื่อนไขของการแสดงในวงโปงลาง แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย (1) ระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production stage) (2) ระยะการสร้างงาน (Production) (3) ระยะหลังการสร้างงาน (Post-production stage) โดยในแต่ละระยะประกอบด้วยส่วนที่เป็นหลักการ (Principle) และส่วนที่เป็นปฏิบัติ (Practice) ดังนี้ ระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production stage) เป็นระยะของการออกแบบนาฏยศิลป์ (Design) มืองค์ประกอบหลัก คือ การกำหนดเป้าหมายของการแสดง ที่มีผลทำให้การออกแบบนาฏยศิลป์อีสานในวงโปงลางแต่ละครั้งแตกต่างกัน มีกระบวนการ 3 ส่วนที่สัมพันธ์คือ (1) การค้นคว้าข้อมูลเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ (2) การกำหนดแนวคิดหลักของการ

แสดง (Theme) (3) การกำหนดรูปแบบการแสดง (Style) ในการออกแบบนาฏศิลป์นี้ยังมีเงื่อนไขภายในและภายนอกกำกับ ระยะเวลาสร้างงาน (Production) เป็นระยะของการลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนา (Development) ให้เกิดนาฏศิลป์ตามที่ได้ออกแบบไว้ มีองค์ประกอบหลัก คือ (1) การวางโครงสร้างของการแสดงพัฒนา (Development) ให้เกิดนาฏศิลป์ตามที่ได้ออกแบบไว้ มีองค์ประกอบหลัก คือ (1) การวางโครงสร้างของการแสดง (2) การออกแบบร่าง (3) การพัฒนาองค์ประกอบการแสดง (4) การฝึกซ้อม (5) การแสดงจริง ซึ่งในการพัฒนางานนาฏศิลป์นี้ยังมีเงื่อนไขภายในและภายนอกกำกับ ระยะเวลาหลังการสร้างงาน (Post-production stage) เป็นระยะของประเมินและการปรับปรุงแก้ไข (Evaluation & Elaboration stage) ก่อนนำนาฏศิลป์นั้นไปแสดงอีกครั้งหนึ่ง เป็นกระบวนการที่หลังจากการแสดงสิ้นสุดลง ประกอบด้วย (1) การประเมินผลตามเกณฑ์ (2) การปรับปรุงแก้ไข (3) การตัดสินใจนำไปแสดงอีกครั้ง (Re-stage) โดยการประเมินนั้นแบ่งออกเป็น การประเมินภายใน internal evaluation การประเมินภายนอก (External Evaluation)

ศิริชัย ทัพขวา (2560) วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงหมอลำหมู่เชิงธุรกิจ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์ในการศึกษาข้อมูลเชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างธุรกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจงประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม คือกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสำรวจแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างแบบสังเกตแนวทางการสนทนากลุ่มนำเสนอผลการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าแนวทางในการพัฒนาหมอลำหมู่เชิงธุรกิจควรปฏิบัติดังนี้ 1) ด้านการแสดงควรปรับเปลี่ยนประยุกต์วัฒนธรรมการแสดงที่มีอยู่เดิมเข้ากับสมัยใหม่มากขึ้นเพื่อสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ให้แก่มุขม 2) ด้านการจัดเวที แสง สี เสียงปรับเวทีให้เข้ากับฉากแต่ละฉากที่แสดง ฉากแต่ละฉากให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่แสดงถ่ายทอดการเก็บ 3) ด้านวรรณกรรมคำกลอนผู้ประพันธ์บทกลอนและศิลปินนักแสดงควรจะนำวรรณกรรมคำกลอนพื้นบ้านอีสานมาใช้แสดง เรื่องที่นำมาแสดงควรสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามจารีตประเพณีสื่อถึงชุมชนผู้ฟังเกิดความสมัครสมานสามัคคีมีความเมตตากรุณาในสังคมอีสาน 4) ด้านดนตรีและทำนองลำแนวทางการพัฒนาการแสดงหมอลำเรื่องตลกกลอนในเรื่องดนตรีที่นำมาประกอบการขับร้องควรจะบูรณาการระหว่างเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานและเครื่องดนตรีสากลและอนุรักษ์ทำนองความเป็นอีสานไว้ 5) ด้านพัฒนาการแสดงทางเครื่องการพัฒนาแบบทาเตน หัวใจหลักคือครูผู้สอนต้องเข้าใจหลักของวัฒนธรรมร่วมสมัยและมีการพลิกแพลงได้อยู่ตลอดเวลาให้เข้ากับสถานการณ์ 6) ด้านบริหารจัดการควรมีการแบ่งหน้าที่ในวงได้แก่ หัวหน้าฝ่ายอาหาร หัวหน้าฝ่ายนักดนตรี หัวหน้ากรองหมอลำ ฝ่ายเวทีไฟฟ้าแสงสีเสียง เพื่อให้ในวงมีการแบ่งอำนาจหน้าที่บริหารจัดการแต่ละฝ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ ถ่ายทอดการควบคุม

เพื่อความเปราะบางระเบียบเรียบร้อยในวง7) ด้านการบริหารรายได้มีการบริหารจัดการรายได้ที่ทันสมัย ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์เข้ากับการบริหารรายได้ของวง ควรการบันทึกข้อมูลรายรับ รายจ่ายในแต่ละงานงาน ต่อเดือน ต่อปีและ 8) ด้านอื่นๆ ในการพัฒนาเพื่อสร้างความเหมาะสมใน ด้านการแต่งตัวของหมอลำเรื่องตลกอลอนและการอนุรักษ์ขนฟูศิลป์วัตถุที่ทรงคุณค่าให้อยู่คู่สังคม อีสานอย่างสง่างามควรจะสร้างสรรค์และนำไปใช้ให้เหมาะสมกับการแสดง

แนวทางในการพัฒนาดังกล่าวนี้นี้เป็นการแนะนำจากผู้วิจัยที่นำปัญหาที่แต่ละคณะพบ เจอขึ้นมาหาแนวทางแก้ไขในเบื้องต้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วนั้นผู้บริหารหัวหน้าคณะหมอลำคงมี ทางออกในการแก้ปัญหาที่ติอยู่แล้วด้วยความที่มีประสบการณ์ในการทำคณะหมอลำมานาน

ระวีวรรณ วรรณวิไชย (2559) ศึกษาการบริหารจัดการทางวัฒนธรรม กรณีศึกษางาน ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดอุดรธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษา การบริหารจัดการวัฒนธรรมทางด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้าน 3 ประเภท คือ การแสดงตบเต่า มังคละ และรำโชน-รำประกอบเพลงของจังหวัดอุดรธานี (2) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของศิลปินพื้นบ้าน รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ของชุมชนในด้านการอนุรักษ์สืบทอดพัฒนา และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดอุดรธานีและ (3) เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อ การสืบทอดวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดอุดรธานีให้คงอยู่ต่อไปโดยมีพื้นที่ในการศึกษา คือ อำเภอโนนสะอาด อำเภอพิชัย และอำเภอลับแล จังหวัดอุดรธานี ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจาก กลุ่มตัวอย่างในชุมชนแบบเฉพาะเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) แบ่งตามบทบาทและ สถานภาพ คือ ศิลปินพื้นบ้าน ผู้นำชุมชน บุคลากรภาครัฐ และประชาชนในชุมชน โดยเครื่องมือที่ใช้ ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบบันทึกประเด็นการสนทนา

ผลการวิจัยพบว่า แนวการบริหารจัดการทางวัฒนธรรม กรณีศึกษางานศิลปะ การแสดงพื้นบ้านจังหวัดอุดรธานี มีการกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม มีการแบ่ง หน้าที่ตามความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง มีการประสานงานกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและชุมชน ภายนอกมีการให้อำนาจแก่ผู้นำกลุ่มการแสดงพื้นบ้าน โดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบ ร่วมกัน ในด้านบทบาทและหน้าที่ในการอนุรักษ์ พัฒนา และถ่ายทอดภูมิปัญญา เป็นการทำงาน ร่วมกันระหว่างศิลปินพื้นบ้าน สมาชิกและหน่วยงานต่าง ๆ ของชุมชน ส่วนแนวทางในการแก้ไข ปัญหาเพื่อให้การสืบทอดวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านพบว่า ควรมีการจัดสรรงบประมาณในการ ดำเนินงานมากขึ้น ส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานภายนอกรู้จักมากขึ้น ควรสนับสนุน บุคลากรให้มีความรู้ และร่วมส่งเสริมศิลปะการแสดงพื้นบ้านให้มากขึ้น

กนกพร ฉิมพลี (2559) ศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน ชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1) เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ 2) เพื่อศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและ 4) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดนครราชสีมา วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการศึกษาทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนได้แก่ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามจากสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยสร้างแบบสอบถามและนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 235 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ร้อยละค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐาน ด้วยการใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 10 คน ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้มีการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้ง 3 ขั้นตอนมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนบ้านตะคุ มี 2 แห่งที่สำคัญได้แก่ ปราสาทสระหินและวัดหน้าพระธาตุ โดย ปราสาทสระหินหรือปราสาทหินเป็นปราสาทที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกทางบ้านตะคุ และวัดหน้าพระธาตุหรือวัดตะคุวัดหน้าพระธาตุหรือที่ชาวบ้านทั่วไปว่าวัดตะคุ เป็นวัดเก่าแก่ของอำเภอปรางค์กู่ 2) การศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีระดับความพร้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($X = 3.24$, $S.D. = .43$) และเมื่อจำแนกตามอายุ อาชีพและระดับการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุและระดับการศึกษาต่างกันมีความพร้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .053) การศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่า การจัดการโครงสร้างการบริหารงานด้านการท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังไม่มีชัดเจน ยังไม่มีการตั้งคณะกรรมการดูแลรับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม และไม่มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ไม่มีจุดขายที่สามารถดึงเงินจากนักท่องเที่ยวได้ และ 4) แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ (1) ด้านการพัฒนาศักยภาพและการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้าน แกไขจุดอ่อนของหมู่บ้าน โดยหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ที่มีประสบการณ์ หรือเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวมาร่วมเป็นแรงสำคัญเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ให้ความรู้ ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมวางแผน โดยต้องยึดว่าทุก

กระบวนการของการพัฒนาต้องให้ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมลงมือปฏิบัติเองทุกขั้นตอน เพื่อสร้างและปลูกฝังความภาคภูมิใจ และความเป็นเจ้าของร่วมกันของชาวบ้าน และ (2) ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการประเมินผล ซึ่งควรจัดให้มีการทดลองการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน โดยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญจากการศึกษาวิจัยคือ ควรมีการร่วมกันพัฒนาศักยภาพ และการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้านแก้ไขจุดอ่อน ของหมู่บ้านโดยเฉพาะในเรื่องของการสร้าง กฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ตลอดจนการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวนาร่องภายในชุมชน

คมกริช การิน (2562) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงของวงกลองยาวในจังหวัดมหาสารคาม ได้รับทุนสนับสนุนจาก ฝ่ายวิชาการ สกว. ประจำปี 2558 เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาการดนตรี มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการแสดงกลองยาวในจังหวัดมหาสารคามและ 2) เพื่อหาแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการแสดงกลองยาวในจังหวัดมหาสารคาม เก็บข้อมูลจากภาคสนามเป็นหลัก จากศิลปินและผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำมาทำการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบของการแสดงกลองยาวในจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ 1.รูปแบบดั้งเดิม, 2.รูปแบบประยุกต์ และ 3.รูปแบบเพื่อการแข่งขัน ส่วนแนวคิดในการพัฒนารูปแบบของการแสดงนั้น รูปแบบดั้งเดิม ควรอนุรักษ์ไว้ ส่วนรูปแบบประยุกต์และเพื่อการแข่งขันนั้นสามารถพัฒนาได้ในทุกองค์ประกอบของการแสดง โดยคำนึงถึงความสนุกสนาน สวยงามพร้อมเพรียงเป็นหลักสำคัญ และดูความเหมาะสมในเรื่องของสถานที่ด้วย และเน้นเรื่องแนวคิดในการแสดงเป็นสำคัญสำหรับรูปแบบเพื่อการแข่งขัน

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เดวิลลา (Davila. 2009) ศึกษาการสอนศิลปะการแสดงพื้นเมือง : นักแสดงหญิงซึ่งการแสดงศิลปะการแสดงของนักแสดงหญิง เป็นพื้นฐานของที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ผลการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นของสหภาพแอฟริกา และวัฒนธรรมยุโรปถูกสร้างขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติ มีข้อแตกต่างระหว่างความรู้ของโลกที่หนึ่งกับโลกที่สาม การขาดแนวความคิดเรื่องสิทธิความเสมอภาคของผู้หญิงในเขตพื้นที่ที่ทำการวิจัยนี้ นำไปสู่การขาดการวิเคราะห์ความหมายด้านสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงอย่างเด่นชัด ซึ่งเปรียบเสมือนเลนส์พื้นฐานที่จะทำให้การแสดงพื้นเมืองมีความสมเหตุสมผลต่อการปลดปล่อยอิสรภาพทางกายภาพ การแสดงพื้นเมืองของนักแสดงหญิงจึงตรงข้ามกับประวัติศาสตร์ที่มีผู้ชายอยู่ในตำแหน่ง ที่เหนือกว่าที่เน้นการชื่นชมในร่างกายที่เชื่อมโยงกับการหาความรู้ของการรับรู้ทางโลก เปรียบวิธีการสอนศิลปะการแสดงพื้นเมืองได้กับความอ่อนไหวสำหรับกรอบแนวคิดในการสอนศิลปะการแสดงพื้นเมืองของนักแสดงหญิงเป็นความขัดแย้ง

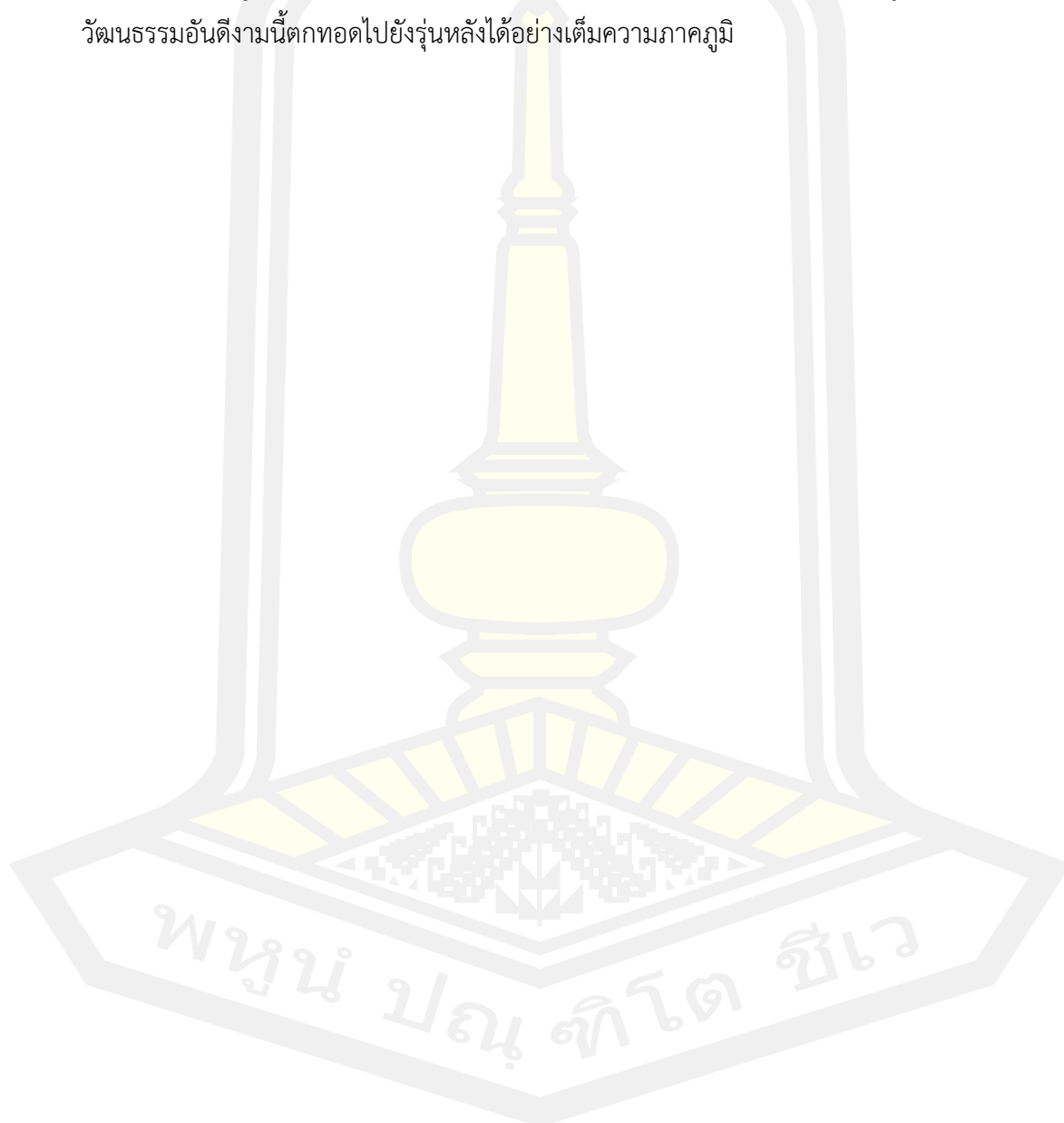
ระหว่างแนวโน้มทางการปฏิบัติทฤษฎีคาร์นิวัล ที่ตีความหมายของศิลปะการแสดงพื้นเมือง ในลักษณะของการแสดงที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เพื่อใช้แสดงบนเวที เป็นผลลัพธ์ของการแสวงหาทักษะในชั้นเรียน

Xie (2004) ได้วิจัยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan, Chi) จากการวิจัยพบว่า การไปที่ไหหลำเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดต่อกันมาในขณะเดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัยโดยแสดงให้เห็นว่า เกาะไหหลำเป็นสถานที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือการนำเอาวัฒนธรรมของชนเผ่าลี ในเกาะไหหลำ ประเทศจีน พัฒนาให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคนที่มีบทบาทสำคัญคือ รัฐบาล นักลงทุนนักท่องเที่ยวและกลุ่มชนพื้นเมือง โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพัฒนาปี ค.ศ. 1989 เกี่ยวกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสินค้า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เก็บรักษาวัฒนธรรมความมีเสถียรภาพของชนเผ่า และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างก่อนจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์ แต่นักลงทุนบางคนมีความคิดเห็นขัดแย้ง ก่อความตึงเครียดในกลุ่มนักลงทุน เนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสถียรภาพของประชาชนมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจในเจตนาของชนเผ่าผิดไปว่าพวกเขาต้องการงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขามากกว่า งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ได้อยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่าเพื่อทำให้เกิดความสนใจอีกทั้งเกาะไหหลำนี้ ควรยึดความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ไม่ควรยึดมาตรฐานพื้นฐานการพัฒนา

Yang, Li (2007) ได้ศึกษาการวางแผนสำหรับการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ กรณีศึกษาจากสิบสองปันนา ยูนนาน จีน พบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมเพื่อช่วยการอนุรักษ์มรดกทางชาติพันธุ์ อย่างไรก็ตามในการท่องเที่ยวชาติพันธุ์มีศักยภาพจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมนอกจากนี้ยังสามารถส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมวิถีชีวิตและความรู้สึกของตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการเจริญเติบโตความกังวลในหลายสถานที่เกี่ยวกับวิธีการเพื่อความสมดุลของการใช้เชื้อชาติเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการป้องกันของวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยและการส่งเสริมความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ วิธีการวางแผนสถานที่ท่องเที่ยวชาติพันธุ์หรือการจัดการกับผลกระทบของการท่องเที่ยวชุมชน การวิจัยครั้งนี้อยู่ที่จำเป็นสำหรับการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการวางแผน สำหรับการท่องเที่ยวในกลุ่มชาติพันธุ์โดยการสำรวจสถานะและการเพิ่มประสิทธิภาพของการวางแผนกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาท่องเที่ยวชาติพันธุ์ท่องเที่ยวชาติพันธุ์ในเมืองท่องเที่ยวที่รู้จักกันดีชาติพันธุ์ในประเทศสิบสองปันนา ยูนนาน ดังนั้นความสมดุลระหว่างการใช้งานของการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ของวัฒนธรรมที่ควรจะมีการวางแผน

แผนการท่องเที่ยว การวางแผนมีประสิทธิภาพมากขึ้นเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อบรรเทาผลกระทบและเพื่อเสริมสร้างด้านบวกของการท่องเที่ยวชาติพันธุ์

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งงานวิจัยในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศ พบว่าการการแสดงพื้นบ้านและวัฒนธรรมพื้นบ้าน จะต้องบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่นำไปสู่การดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวยังพื้นที่ของตน ตามมาซึ่งรายได้ และความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนและยังทำให้ชุมชนนั้นได้อนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจน วัฒนธรรมอันดีงามนี้ตกทอดไปยังรุ่นหลังได้อย่างเต็มความภาคภูมิใจ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) และทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) มีรายละเอียดในการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตในการวิจัย
 - 1.1 ด้านเนื้อหา
 - 1.2 ด้านวิธีวิจัย
 - 1.3 ด้านระยะเวลา
 - 1.4 ด้านพื้นที่
 - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตในการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาในการศึกษา ดังนี้

1.1 ศึกษาตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ได้แก่

- 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาและองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์
- 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์
- 3) เพื่อออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

2. ด้านวิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) โดยการ สัมภาษณ์ สังเกต การสนทนากลุ่ม และนำข้อมูลมาวิเคราะห์

3. ด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ในครั้ง นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย โดยเริ่มจากที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติเค้าโครงวิทยานิพนธ์เดือน กันยายน เป็นต้นไป

4. ด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ คือพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยคัดเลือกจากหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ 4 กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

4.1 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

4.2 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

4.3 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านตาลอง ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

4.4 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกว่าน ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากรที่ศึกษา ผู้นำชุมชน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้ง 4 ชุมชน รวมทั้งสิ้น 8 คน

5.2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวน 4 หมู่บ้าน

5.2.1 สมาชิกในหมู่บ้าน ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน รวม 8 คน

5.2.2 ผู้นำของชุมชน ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรม จากหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 4 หมู่บ้าน รวมเป็น 8 คน เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมา เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่มีผลต่อรูปแบบการแสดงพื้นบ้าน รวมทั้งแนวทางในการพัฒนารูปแบบการแสดงและพัฒนา อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

5.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 20 คน จากทั้ง 4 หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นนักท่องเที่ยวชมการแสดงพื้นบ้านและประชาชนทั่วไป ประกอบด้วยผู้ชมหลายรุ่น หลายวัย ที่มาชมการแสดงพื้นบ้าน

และห้องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 4 หมู่บ้าน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จังหวัดละ 5 คน รวมเป็น 20 คน เพื่อศึกษาลักษณะกระบวนการจัดการแสดงพื้นบ้าน แนวคิดแรงดลใจให้มาชมการแสดงพื้นบ้านของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านในด้านต่าง ๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน และหาข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แบบสำรวจ (inventory) เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยทำขึ้นเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรหรือตัวอย่างประชากร โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านและประวัติความเป็นมา แล้วทำการสำรวจ

2. แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interviews) เพื่อใช้สัมภาษณ์บุคคลที่เป็นเจ้าของกิจการหรือสถานที่พักและนักแสดง ประกอบด้วย 3 ตอน คือ (ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 28 – 31)

ตอนที่ 1 ด้านข้อมูลส่วนตัว เกี่ยวกับเพศ สถานภาพ วุฒิการศึกษา อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน เป็นต้น

ตอนที่ 2 เป็นคำถามหลักเกี่ยวกับรายละเอียดขององค์ประกอบการแสดงพื้นบ้าน

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview Guideline) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ที่มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านและการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4. แบบสังเกต (Observation) เป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ใช้กับกลุ่มศิลปินนักแสดง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงพื้นบ้านและกลุ่มผู้ใช้บริการ กล่าวคือ (วรพล เองวานิช และคณะ. 2546)

5. แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focused Group Guideline) ใช้กับกลุ่มนักแสดงและประชาชนในหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อศึกษาในประเด็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการแสดง ว่ามีจุดเด่น จุดด้อย ลักษณะเหมือนและแตกต่างของแต่ละการแสดงหรือรูปแบบ (Mode) ของแต่ละหมู่บ้าน โดยกำหนดกลุ่มสนทนาอยู่ระหว่าง 5- 10 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย สามารถตอบคำถามของการวิจัยได้ตามที่กำหนดไว้ตามที่รุฒิ เอกะกุล (2546) ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูล เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเป็นการศึกษาจากเอกสารที่มีการบันทึกเอาไว้หรือที่มีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ องค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านและการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบัน โดยทำการค้นคว้าจาก เอกสาร ชั้นที่ 1 และ ชั้นที่ 2 จากหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) การสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) และไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focused Group) ผู้วิจัยได้ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มประชาชนในหมู่บ้านท่องเที่ยว ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.2 ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้างกับกลุ่มผู้รู้ ด้วยวิธีการ ค้นหาผู้รู้ โดยการถามจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการแสดงพื้นบ้านที่มีความรู้เรื่องที่ต้องการศึกษาเป็น ทอด ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม ด้วยวิธีการบอกเล่า (Oral History)

2.3 ใช้วิธีการสังเกต แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) ใช้กลุ่มประชาชนในชุมชนหมู่บ้านท่องเที่ยว เป็นการสังเกตสภาพทั่วไปภายในชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมและเหตุการณ์ทั่วไปของ ชุมชนที่ศึกษา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชน เช่น ร่วมชมการแสดงพื้นบ้าน การพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน เป็นการสังเกตสภาพทั่วไปในแต่ละพื้นที่ที่ศึกษา

2.4 ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยให้กับกลุ่มคนในชุมชน ได้แก่ ผู้ฝึกซ้อมการ แสดง นักแสดง ผู้ชมการแสดง ว่าแต่ละการแสดงมีจุดเด่นจุดด้อย ลักษณะเหมือน และแตกต่างกัน หรือรูปแบบ (Model) แต่ละการแสดง โดยกำหนดกลุ่มสนทนาอยู่ระหว่าง 5 - 10 คน ในแต่ละแห่ง ๑ ละ 1 ครั้ง

การจัดกระทำกับข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นจะกระทำไปพร้อม ๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัยและ

หลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วโดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูลการถอดเทปจากการสัมภาษณ์และภาพถ่ายในแต่ละครั้งโดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามแต่ละประเภทที่ตั้งไว้ และตรวจสอบดูอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มามีความครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ และดำเนินการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้าน ตลอดจนการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ข้อมูลเหมาะสมพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์สรุปผลแล้วหรือไม่ หากมีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป

วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) ได้แก่ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน (สุภางค์ จันทวานิช. 2547) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า ดังนี้

1. ด้านข้อมูล (Data Triangulation) ดังนี้

1.1 ด้านสถานที่ ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันที่มาจากแหล่งต่างกันได้แก่ หมู่บ้านหรือชุมชนในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

1.2 ด้านบุคคล ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากบุคคลหลายคน ได้แก่ ผู้ฝึกซ้อมการแสดง ผู้แสดง เพื่อตรวจสอบว่าเป็นข้อมูลที่ตรงกันหรือไม่

2. ด้านทฤษฎี ได้ใช้ทฤษฎีตามที่กล่าวอ้างอิงไว้ในบทที่ 2 เป็นเครื่องตรวจสอบ

3. ด้านผู้วิจัย ใช้ข้อมูลจากผู้วิจัยหลายคนที่วิจัยเรื่องเดียวกัน มาตรวจสอบว่าได้ข้อมูลตรงกับผลการวิจัยหรือไม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการสรุปตีความโดยใช้เทคนิคดำเนินการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological triangulation) และ นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบของการแสดงพื้นบ้าน สภาพปัจจุบันและปัญหาและการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี กรอบแนวคิด วรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอข้อมูลด้วยการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาเอกสาร การสำรวจ การสังเกต สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มนำมาสังเคราะห์ข้อมูลโดยมีรายละเอียดที่จะนำเสนอในหัวข้อต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความเป็นมาและองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ 3 การออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

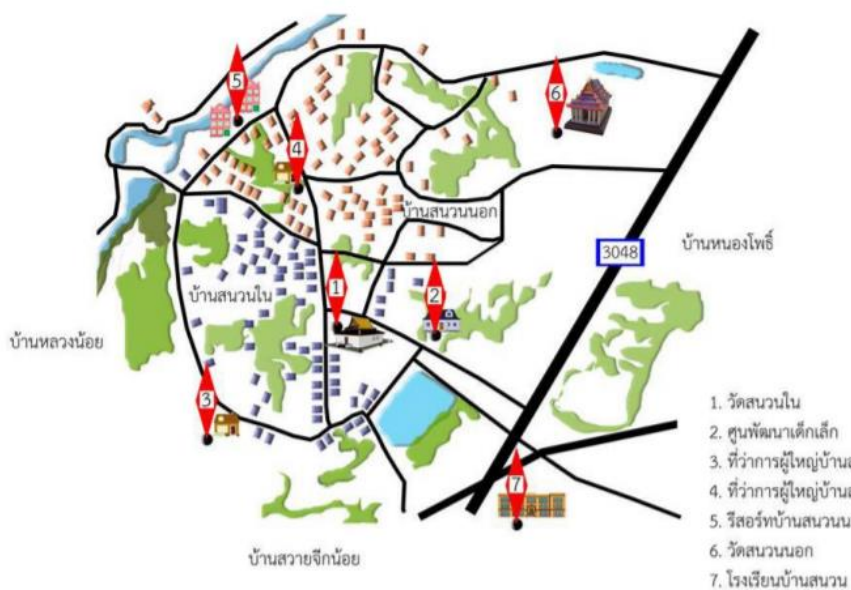
ตอนที่ 1 ศึกษาความเป็นมาและองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

การจะได้มาซึ่งรูปแบบการแสดงพื้นบ้านเพื่อนำการแสดงนั้นมาพัฒนา โดยคัดเลือกจากการแสดง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นจุดเด่นและบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีความหลากหลาย ผู้วิจัยได้คัดเลือกหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการแสดงวัฒนธรรม วิถีชีวิตและเอกลักษณ์ที่โดดเด่นตามที่กล่าวในบทที่ 3 ดังนี้

1. หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร
2. หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว
3. หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านตาลอง ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย
4. หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกว่าน ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช

1.1 หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านสวนนอก ตำบลสวน อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร

บ้านสวนนอก หมู่ที่ 2 ตำบลสวน อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์ แรกเริ่มเดิมทีชุมชน บ้านสวนนอกเป็นหมู่บ้านปิด ทอดผ้ากันแบบบ้านใครบ้านมัน จนเมื่อปี พ.ศ. 2547 ชุมชนเริ่มรวมตัวสมาชิกได้ 20 คน จึงได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลสวน เป็นอุปกรณ์การทอผ้า เช่น เครื่องกรอไหม เครื่องเดินเส้นยืน เครื่องม้วนไหม และกี่ทอผ้าแบบเป็นกึ่งกระทุก จึงสามารถพัฒนาการทอผ้าให้เป็นรูปเป็นร่างได้ สมาชิกที่เข้าร่วมก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ต่อมาในปี 2556 หน่วยงานพัฒนาชุมชนเข้ามาสนับสนุนให้เปิดหมู่บ้านเป็น “หมู่บ้านท่องเที่ยวไหม” ทำให้ชุมชนแข็งแรงขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากนักท่องเที่ยวหลายรูปแบบทั้งการศึกษาดูงาน โฮมสเตย์ และซื้อผลิตภัณฑ์ในชุมชน จนทุกวันนี้มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากกว่า 8,000 คนในแต่ละปี จุดแรกที่นักท่องเที่ยวควรจะมาแวะก็คือศูนย์การเรียนรู้กลุ่มทอผ้าไหมบ้านสวนนอก ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับวัดสวนนอก เยื้องๆ กับทางเข้าหมู่บ้านเลย เพราะที่นี่เป็นศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าของชุมชน บ้านสวนนอก เราจะได้เห็นกี่ทอผ้า และผ้าแบบต่าง ๆ การกรอไหม การเดินเส้นยืน และศูนย์จำหน่ายสินค้าของชุมชน จากศูนย์การเรียนรู้ก็สามารถขับรถเข้าชุมชนได้เลย หรือถ้าอยากได้บรรยากาศที่นั่ง “รถกระสวยอวกาศนาเที่ยว” หน้าตาเก๋ไก๋ไม่เหมือนใครพาเดินทางเข้าสู่ชุมชน บ้านสวนนอก ได้เหมือนกัน ระหว่างทางจะผ่านหมู่บ้านท่องเที่ยวไหม ที่ชวนสะดุดตาด้วยธงผ้าไหม ศาลหลวงปู่อดม และวัดสวนนอก

ภาพประกอบ 6 แผนที่บ้านสวนนอก หมู่ที่ 2 ตำบลสวน อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์

จากนั้นเริ่มเดินเท้าผ่านตลาดโบราณ (ตลาดเซราะงาสุนทราราม) ตลาดเก่าของชุมชนเข้าสู่เส้นทางการเรียนรู้ทั้ง 5 ฐานได้แก่

- ฐานบ้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เรียนรู้การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ตั้งแต่เป็นไข่จนถึงดักแด้ เพราะคนที่นี่เขาเลี้ยงไหมกันเป็นอาชีพหลักเลย

- ฐานบ้านกระดิ่ง เรียนรู้การทำกระดิ่งไม้โบราณ กระดิ่งไม้สำหรับคล้องคอวัวควายได้ กลายมาเป็นสินค้าอีกชิ้นของชาว บ้านสนวนนอก

- ฐานบ้านจักสาน เรียนรู้การสานไม้ไผ่เป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ ผู้ชายของชุมชน บ้านสนวนนอก ของแท้ต้องทำจักสานเป็น ดังคำโบราณของชุมชน บ้านสนวนนอก ที่ว่า “ผู้หญิงสาวไหม-ผู้ชายทำเครื่องจักสาน บทพิสูจน์รักแท้”

- ฐานบ้านนก เรียนรู้การทำของเล่นจากกะลามะพร้าว ของเล่นที่ทำให้เด็ก ๆ ในชุมชนเล่นก็สามารถพัฒนามาเป็นสินค้าได้เหมือนกัน

- ฐานสวนเกษตรวิถีพอเพียง เรียนรู้การปลูกพืชผักสวนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่นี้ปลูกทั้งผักผลไม้ ปลอดภัยจากสารเคมีจนสามารถเด็กกินได้จากต้นเลย

จบการเรียนรู้ทุกฐานแล้วก็ได้เวลากินข้าวเที่ยงด้วยของกินประจำ บ้านสนวนนอก ได้แก่แกงกล้วยใส่ไก่บ้าน ของที่นี่ต้องใช้กล้วยหอมทิพย์เท่านั้น ยังมีต้มไก่ใส่ยอดหม่อน น้ำพริกผักปลอดสารพิษ และไข่เจียว เมื่ออิ่มท้องแล้วก็เป็นประเพณีบายศรีสู่ขวัญ และการรำตรด โขว์ปิดท้ายของชุมชน บ้านสนวนนอก

ภาพประกอบ 7 หมู่บ้านสนวนนอก

รำตรหรือเรือมตร คือการแสดงที่จัดขึ้นในช่วงวันสงกรานต์ เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวอีสานได้มาตั้งแต่โบราณ มีความเชื่อว่าเป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนานในวันขึ้นปีใหม่ของไทยสมัยก่อนที่ใช้เดือนเมษายนของทุกปีเป็นวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งจะสอดคล้องกับประเทศกัมพูชาที่มีการเรือมตรในเดือนเมษายนของทุกปี เช่นกัน ในประเทศกัมพูชา เรือมตร เป็นมรดกสืบทอด มาจากองค์ตระกูลของกลุ่มชาติพันธุ์สำแระ ซึ่งสันนิษฐานว่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของอารยธรรม “ในกลุ่มของออสโตรเอเชียียง” ได้ตั้งหลัก ปักฐานอยู่ในบริเวณประเทศกัมพูชาในปัจจุบันนี้ มานานนับหลายพันปีมาแล้วเรือมตร จัดแสดงขึ้นในโอกาสสำคัญ คือ พิธีขึ้นปีใหม่ เป็นการรำเพื่อตัดขาดปีเก่าหรือกำจัดสิ่งเลวร้าย ความจัญไรที่มีในปีเก่าให้หมดสิ้นไป ต้อนรับความเป็นศิริมงคลในปีใหม่ ความเป็นมาเรือมตร พบว่ามีความเห็นที่แตกต่างกัน เช่น ตำนานเรื่องหนึ่ง เล่าว่า มีนางพรานคนหนึ่ง ชื่อว่า พรานบุญ มีเมียชื่อ นางอูมา วันหนึ่งนายพรานออกล่าสัตว์ เหมือนเคยปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน แต่ไม่พบสัตว์แม้แต่ตัวเดียว นายพรานบุญคิดว่า รุกขเทวดาที่รักษาป่า “เนียตา” ได้พากันปิดบังไม่ให้มองเห็นสัตว์ต่าง ๆ พรานบุญได้จัดหาเครื่องถวายสักการะ เพื่อทำพิธีบวงสรวงในที่สุด พรานบุญได้พบกับกวางที่มีลักษณะที่สวยงามมาก พรานบุญจึงได้ฆ่ากวางตัวนั้น และนำไปถวายพระราชาราชฯ จึงประทานตำแหน่งให้พรานบุญเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด และให้นางอูมาได้รับตำแหน่งเป็นคุณหญิง พรานบุญจึงจัดให้มีการเรือมตรขึ้น

อีกแนวคิดหนึ่งเรือมตร มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธเจ้ายังคงเป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์เสด็จพระราชดำเนิน เพื่อทรงออกผนวช แต่มีมารแปลงกายเป็นกวางทองมาขัดขวางทางเสด็จของพระองค์ เพื่อไม่ให้เดินทางออกบวช พระโพธิสัตว์ ทรงอธิษฐานขึ้น ทำให้สวรรค์ชั้นเทวโลกบังเกิดความร้อน เทวดาทั้งหลายจึงพากันแปลงกายเป็นนายพราน ลงมาฆ่ากวางได้ แล้วร่วมขบวนแห่พระโพธิสัตว์ไปทรงออกผนวชได้สำเร็จตามความประสงค์ จึงทำให้จัดแสดงเรือมตร เป็นมรดกสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนความคิดอื่น ๆ เห็นว่าเรือมตรมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนเขมรที่เข้าใจว่า เมื่อไรที่สัตว์ป่าเข้ามาในหมู่บ้านถือว่าเป็นลางร้าย จะเกิดสิ่งที่ไม่ดี ต้องพบกับสิ่งชั่วร้ายจึงจัดแสดงเรือมตรขึ้น โดยมีรูปภาพสัตว์ป่าทุกชนิดเพื่อให้มีโอกาสได้ประพรมน้ำอบ ทานแป้ง ทาน้ำมันให้แก่สัตว์เหล่านั้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ที่ได้ป้องกันไว้ก่อนแล้ว ซึ่งเขาเชื่อว่า ภายหลังจากนั้น หากมีสัตว์ป่าเข้าไปในหมู่บ้าน รับรองได้ว่า ไม่สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งชั่วร้ายได้เลย ในปัจจุบันมีการละเล่นเรือมตรที่มีแนวคิดความเชื่อในเรื่องดังกล่าวอยู่บ้าง เช่น บ้านจระเข้มาก ตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนอำเภออื่นมีความเชื่อว่าเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้เท่านั้นและมีการบอกบุญ ระดมทรัพย์สินเงินทอง ผ้าขาวม้า สิ่งของ เช่น ผ้าไหม เงิน ข้าวสาร ฯลฯ ให้กับคนเรือมตร เพื่อรวบรวมนำไปถวายวัดเป็นการทำบุญที่บ้านเมืองต่ำ ตำบลห้วยราชา อำเภอห้วยราชา จังหวัดบุรีรัมย์จะมีการเรือมตรเพื่อบอกบุญไปยังบ้านต่าง ๆ เช่น บุญกฐิน บุญผ้าป่า งานที่เกี่ยวกับวัดจะใช้วิธีการเรือมตรบอกบุญเสมอไป

การแต่งกายของนักแสดง จะแต่งกายสวยงามตามประเพณีผู้หญิงนุ่งซิ่นไหม ผู้ชายนุ่งโสร่ง หรือโจงกระเบน สีสันสวยงามรวมเป็นคณะเรียมตรด เคลื่อนขบวนร้องรำไปตามหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน

ด้วยความโดดเด่นของการแสดงเรียมตรดที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ผู้วิจัยจึงเลือกเอาการแสดงดังกล่าวเพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ภาพประกอบ 8 การแสดงเรียมตรดของชาวบ้านหมู่บ้านสวนนอก

1.2 หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว

บ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีประวัติความเป็นมา โดยการก่อตั้งชุมชนบ้านโคกเมืองเริ่มจากหมู่ที่ 6 เป็นหมู่แรกของการตั้งชุมชนบ้านโคกเมือง ชุมชนบ้านโคกเมืองมีประวัติความเป็นมายาวนาน จากคำบอกเล่าคำว่า "โคกเมือง" ทำเลที่ตั้งจะอยู่บนที่เนินที่ดอน ที่ราบสูง ชาวบ้านที่อพยพมาตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้านจึงเรียกว่า "โคก" ส่วนคำว่า "เมือง" ซึ่งนำมาจากปราสาทเมืองต่ำที่เป็นเมืองในสมัยก่อนคำคล้องจองกัน จึงเรียกรวมกันว่า "โคกเมือง" จากการพูดคุยกับผู้ใหญ่บ้านคนแรก ผู้ใหญ่พร ละม้ายศรีของชุมชนบ้านโคกเมืองในเรื่องประวัติความเป็นมาได้เล่าว่า จุดเริ่มต้นของการตั้งหมู่บ้านประมาณ พ.ศ. 240 ได้มีครอบครัวราษฎรจากตำบลตง ๆ อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานหาทำเลที่ตั้งทำมาหากินโดยมีครอบครัวของนายเพชร นางจรุง โปธินวนศรี ย้ายถิ่น

หมู่ที่ 6 และนายหมื่น สืบวัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 ซึ่งใน ขณะนั้นมีแค่ 2 หมู่บ้าน ให้ลูกบ้านทั้งสองหมู่ ได้ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านจนได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2529 และได้รับการยกย่อง จากหน่วยงานราชการ ซึ่งในขณะนั้นเรียกว่า"หมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง" และเมื่อชุมชนเติบโต ขึ้นก็ได้ขยายและแบ่งการปกครองมาเป็นหมู่ที่ 15 หมู่ที่ 18 ตามลำดับ (องค์การบริหารส่วนตำบล จรเข้มาก, 2558)

ภาพประกอบ 10 บ้านโคกเมืองเผ่าไทยลาว

ชุมชนบ้านโคกเมืองได้รับรางวัลมากมาย อาทิ ในปี พ.ศ. 2549 ได้รับรางวัลในการประกวด หมู่บ้าน OVC (OTOP Village Champion) ในปี พ.ศ. 2550 ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP) ในปี พ.ศ. 2551 ได้รับรางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนี่ถือเป็น จุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ขึ้น โดยในขณะนั้นประธานกลุ่ม คือนายบุญจันทร์ ชม สภา ในปี พ.ศ. 2553 ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม บรมราชกุมารี และรางวัลในปี พ.ศ. 2557 ได้รับรางวัลโฮมสเตย์ไทยระดับประเทศ โดยรางวัลโฮม สเตย์เป็นประเภทของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นแบบท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านโคก เมืองมีคำขวัญว่า “โมโฮบบาย หลากหลายผู้มาเยือน เขาเฮือนบ้านโคกเมืองลือเลื่องปราสาทเมืองต่ำ ตามรอยอารยธรรมขอม” จุดเด่นของหมู่บ้านโคกเมือง เมื่อนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้าไปจะได้สัมผัส กับการใช้ชีวิต ความมิตรไมตรีกับแขกผู้มาเยือน โดยมีโฮมสเตย์เป็นจุดเชื่อม

จากคำขวัญของหมู่บ้านโคกเมืองที่กล่าวถึงปราสาทเมืองต่ำที่ถือเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมขอมที่โดดเด่นชวนให้ผู้คนเข้าไปสักการะและท่องเที่ยวความหลากหลายของหมู่บ้าน ผู้วิจัยจึงเลือกเอาความโดดเด่นดังกล่าวนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาของการแสดง เพื่อให้ได้มาซึ่งการแสดงพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.3 หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านตาลอง ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกูย

บ้านตาลองหมู่ 7 ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบไปด้วย 2 คุ่มใหญ่ คือ คุ่มบ้านตาลองและคุ่มบ้านหนองครก ซึ่งบ้านหนองครกอยู่ห่างจากบ้านตาลองประมาณ 2 กิโลเมตร เมื่อก่อนนั้นบ้านตาลองอาศัยที่บ้านรังแรง เนื่องจากหมู่บ้านรังแรงเป็นป่ารกชาวบ้านที่เลี้ยงสัตว์จะถูกเสือกัดกินสัตว์เลี้ยงอยู่เป็นประจำทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือนร้อน จึงย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากอยู่บ้านโนนสว่าง ซึ่งมีสองตายายคู่หนึ่งอาศัยอยู่ก่อนแล้ว ชื่อ ตาคอนกับยายแล ซึ่งตาคอนมีอาการหูหนวก ภาษาเขมรเรียกว่า ล็อง ชาวบ้านจะเรียกตาคอนว่า “ตาล็อง” ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือตาล็อง จึงเปลี่ยนชื่อจากบ้านโนนสว่างมาเป็น บ้านตาลอง มาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่เดิมเป็นบ้านตาล็อง หมู่ที่ 12 ของตำบลทุ่งวัง ปัจจุบันทุ่งวังได้ทำการแยกตำบล เป็นทุ่งวัง 1 ทุ่งวัง 2 ทุ่งวัง 3 จึงมีการปรับหมู่บ้านขึ้น บ้านล็องปัจจุบันเป็นบ้านตาลอง หมู่ที่ 7 เป็นหมู่บ้านที่มีแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่อุดมสมบูรณ์ มีครัวเรือนที่เลี้ยงโคจำหน่วย เป็นการเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือนเป็นจำนวนมาก มีกลุ่มสตรีที่มีฝีมือทางหัตถกรรมคือการทอผ้าไหมที่สวยงาม กลุ่มตัดเย็บกระเป๋าด้วยจักรอุตสาหกรรม เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้สมาชิกตลอดปี ลดการว่างงาน มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความสามารถหลาย ๆ ด้าน สามารถสร้างรายได้ให้ครอบครัว เป็นครัวเรือนที่ความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ในการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างภาคภูมิใจ

สภาพทางภูมิศาสตร์ บ้านตาลอง หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อที่ประมาณ 2,800 ไร่ แบ่งออกเป็นพื้นที่ อยู่อาศัย 100 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 2,680 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 20 ไร่ อยู่ห่างจากอำเภอสตึกระยะทาง 13 กิโลเมตร อยู่ห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ระยะทาง 54 กิโลเมตร อาณาเขตติดต่อทิศเหนือจดตำบลบ้านท่าเรือ หมู่ที่ 7 ตำบลท่าม่วง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ทิศใต้จดกับบ้านคุ่มต่ำ หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ทิศตะวันออกจดกับบ้านโนนธาตุ หมู่ที่ 6 ตำบลท่าม่วง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ทิศตะวันตกจดกับบ้านหนองตาเพ็ง หมู่ที่ 4 ตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

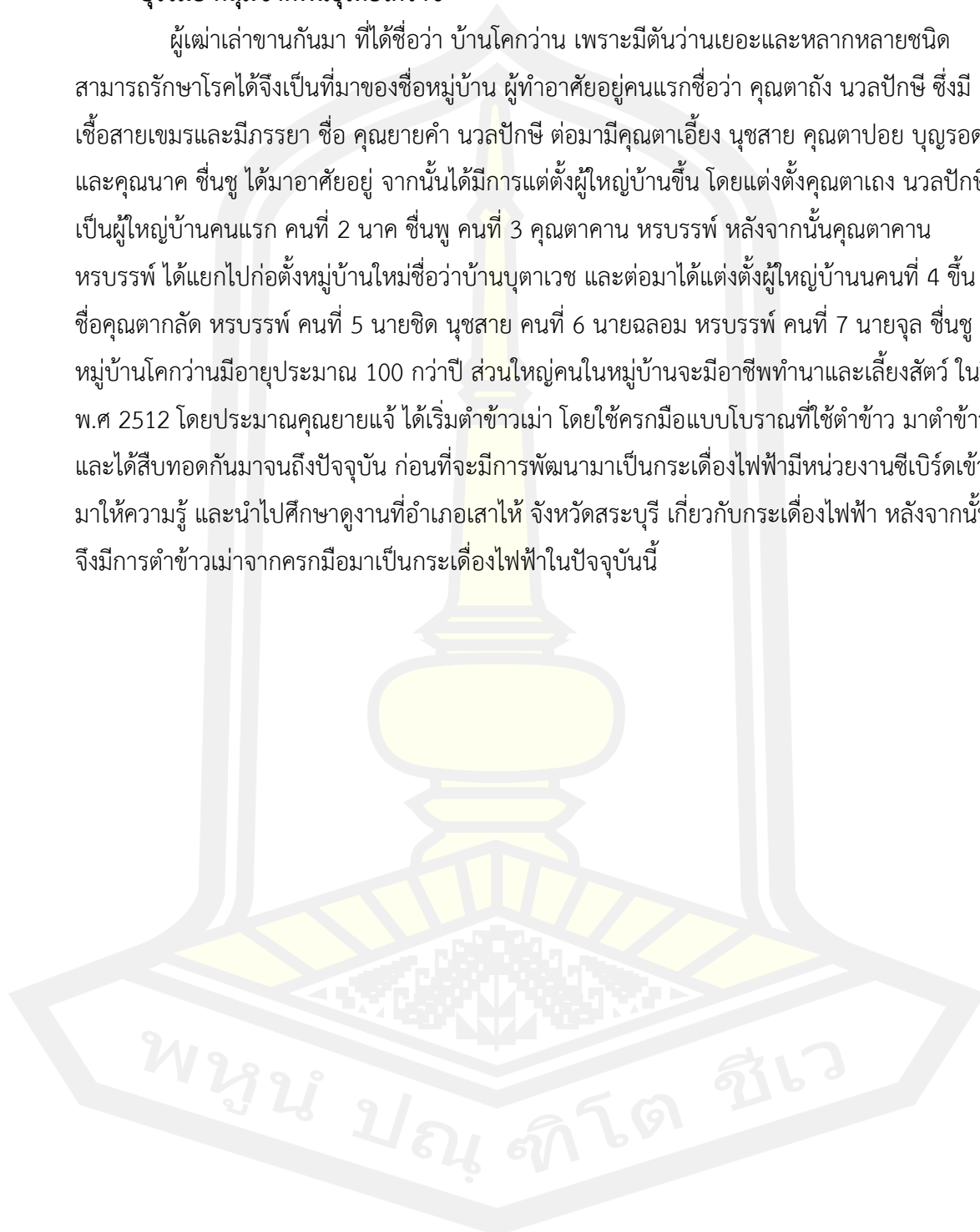
ภาพประกอบ 13 การแสดงแกลมอของบ้านตาลอง

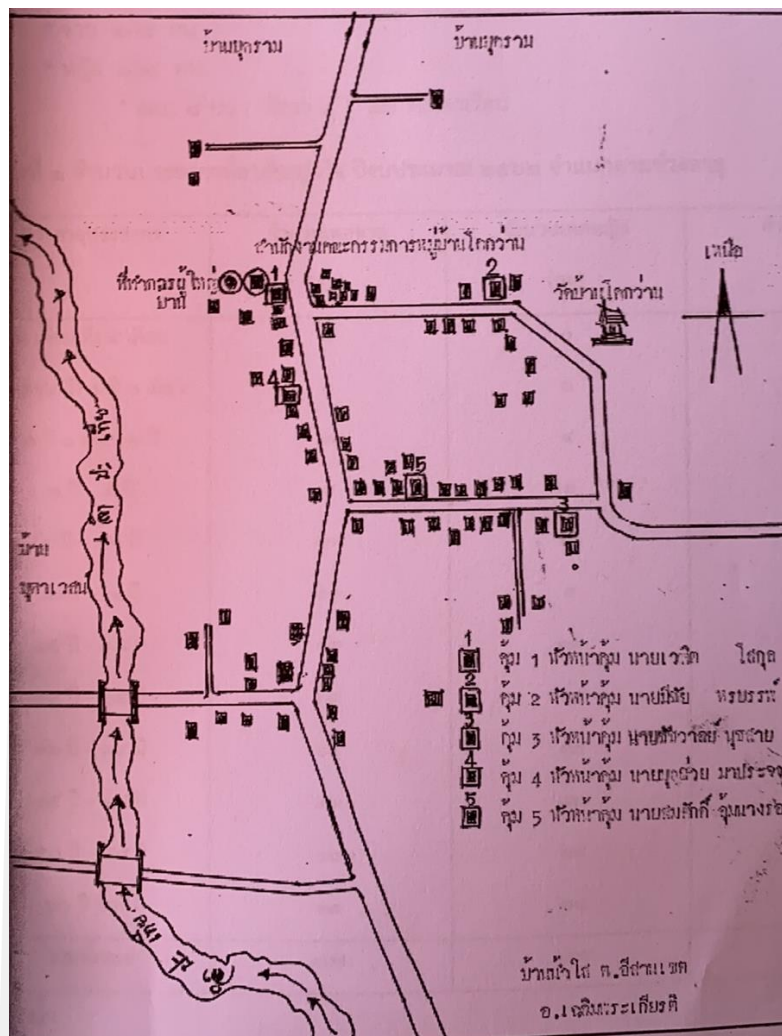

ภาพประกอบ 14 การแสดงเรือมอันเรของบ้านตาลอง

1.4 หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกว่าน ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช

ผู้เฒ่าเล่าขานกันมา ที่ได้ชื่อว่า บ้านโคกว่าน เพราะมีต้นว่านเยอะและหลากหลายชนิด สามารถรักษาโรคได้จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน ผู้ทำอาชีพอยู่คนแรกชื่อว่า คุณตาถัง นวลปักซี่ ซึ่งมีเชื้อสายเขมรและมีภรรยา ชื่อ คุณยายคำ นวลปักซี่ ต่อมาที่คุณตาเอี้ยง นุชสาย คุณตาปอย บุญรอด และคุณนาค ชื่นชู ได้มาอาศัยอยู่ จากนั้นได้มีการแต่ตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้น โดยแต่งตั้งคุณตาเถง นวลปักซี่ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก คนที่ 2 นาค ชื่นชู คนที่ 3 คุณตาคาน หรบรพร์ หลังจากนั้นคุณตาคาน หรบรพร์ ได้แยกไปก่อตั้งหมู่บ้านใหม่ชื่อว่าบ้านบุตาเวช และต่อมาได้แต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านคนที่ 4 ชื่นชื่อคุณตากลัด หรบรพร์ คนที่ 5 นายชิต นุชสาย คนที่ 6 นายฉลอม หรบรพร์ คนที่ 7 นายจูล ชื่นชู หมู่บ้านโคกว่านมีอายุประมาณ 100 กว่าปี ส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านจะมีอาชีพทำนาและเลี้ยงสัตว์ ในปี พ.ศ 2512 โดยประมาณคุณยายแจ้ ได้เริ่มดำข้าวเฒ่า โดยใช้ครกมือแบบโบราณที่ใช้ดำข้าว มาดำข้าว และได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ก่อนที่จะมีการพัฒนามาเป็นกระเบื้องไฟฟ้ามีหน่วยงานซีเบิร์ตเข้ามาให้ความรู้ และนำไปศึกษาดูงานที่อำเภอสางใต้ จังหวัดสระบุรี เกี่ยวกับกระเบื้องไฟฟ้า หลังจากนั้นจึงมีการดำข้าวเฒ่าจากครกมือมาเป็นกระเบื้องไฟฟ้าในปัจจุบันนี้

ภาพประกอบ 15 บ้านโคกวาน หมู่ที่ 1 ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

บ้านโคกวาน หมู่ที่ 1 ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้สืบทอด ภูมิปัญญาจากปู่ย่า ตายายทำข้าวเฒ่าจากข้าวเปลือกเหนียว ข้าวเจ้าหอมมะลิ หรือข้าวไรซ์เบอร์รี่ ที่ปลูกเอง แต่เมื่อนำข้าวเปลือกไปขายได้ราคาต่ำไม่คุ้มทุน จึงนำมาแปรรูปเป็นข้าวเฒ่าเพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่ม โดยขั้นตอนการทำข้าวเฒ่า จะนำข้าวเปลือกไปแช่น้ำสะอาดทิ้งไว้ 1-2 คืนเพื่อให้เมล็ดข้าว อ่อนนุ่ม จากนั้นนำไปคั่วใส่กระทะเตาถ่านที่มีความร้อนสูง ใช้เวลาคั่วประมาณ 5-10 นาทีเพื่อให้ ข้าวเปลือกสุกและมีกลิ่นหอม เมื่อข้าวเปลือกสุกได้ที่ก็ตักใส่ตาข่าย ก่อนนำไปตำด้วยกระเดื่องที่ ชาวบ้านในหมู่บ้านออกแบบและประดิษฐ์ขึ้นเองเพื่อช่วยในการทุ่นแรง จากเดิมจะใช้วิธีตำด้วยมือ เมื่อตำเสร็จนำไปร่อนใส่ตะแกรงเพื่อคัดแยกเอากากหรือเปลือกข้าวออก จะได้ข้าวเฒ่าที่พร้อมส่งขาย หรือนำไปแปรรูป เป็นข้าวเฒ่าคลุก ข้าวเฒ่าทอด ข้าวเฒ่าหมี หรือเมนูอื่น ๆ ตามความต้องการ

สำหรับราคาขาย หากเป็นข้าวเม่าดิบราคา กิโลกรัมละ 45-50 บาท หากทำเป็นข้าวเม่าทรงเครื่อง หรือแปรรูปเป็นข้าวเม่าเมนูต่าง ๆ แล้วขาย กิโลกรัมละ 80-100 บาท ปัจจุบันมีพ่อค้าแม่ค้ามารับซื้อ ถึงหมู่บ้าน ส่งผลให้แต่ละครัวเรือนมีรายได้จากการขายข้าวเม่าเฉลี่ยปีละ 4-5 แสนบาท ซึ่งสามารถ สร้างรายได้เข้าหมู่บ้านปีละกว่า 60 ล้านบาท

เดิมที่สมัยปู่ย่าตายายจะทำข้าวเม่าเพื่อบริโภคในครัวเรือน นำไปถวายวัด หรืองานบุญ ต่าง ๆ แต่พอมีผู้นิยมบริโภคจึงได้พากันทำเป็นอาชีพต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เมื่อก่อนใช้วิธี ตำด้วยมือแต่ปัจจุบันได้ประยุกต์ใช้กระเดื่องควบคุมด้วยมอเตอร์ไฟฟ้าเป็นเครื่องทุ่นแรงทำให้สามารถ ตำข้าวเม่าได้วันละ 100 กิโลกรัม ซึ่งข้าวเม่าของบ้านโคกवानได้รับความนิยมนอกจากผู้บริโภค และ พ่อค้าแม่ค้าจากต่างจังหวัดมารับซื้อถึงหมู่บ้านเพื่อนำไปขายต่อ ทำให้แต่ละครัวเรือนมีรายได้จากการ จำหน่ายข้าวเม่าปีละ 4-5 แสนบาท

ด้วยรสชาติและคุณภาพข้าวเม่าบ้านโคกवान ทำให้ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 2 ระดับประเทศประเภท “ข้าวเม่าไรซ์เบอร์รี่” ซึ่งในส่วนของ อบต.ได้เข้ามาส่งเสริมเรื่องการจัดหา ตลาด บรรจุกฎณ์ และตราสัญลักษณ์หรือแบรนด์ของตัวเองได้รับคัดเลือกจากอำเภอนางรอง ให้ ดำเนินการตามโครงการ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญและชมกิจกรรม การ ทอเสื่ออกไหล การผลิตขนม กระเบื้องทำข้าวเม่าไฟฟ้า การถักใบมะพร้าวและการทำไม้กวาด ทางมะพร้าว สักการะศาลปู่ตา และศาลเจ้าแม่ตะเคียน ถ่ายที่สะพานไม้ไผ่จุดเด่นที่สำคัญอีกอย่างของ งานในครั้งนี้คือการที่ได้นำประธาน และสื่อมวลชน นั่งรถม้าชมหมู่บ้าน และแขกผู้มีเกียรติกว่า 200 คน นั่งรถอีแต่นเที่ยวเยี่ยมชมและรับความรู้ที่ฐานการเรียนรู้ประจำหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นที่สนุกสนาน และถ่ายรูปตามจุดเช็คอิน ตามจุดต่าง ๆ ตามมาด้วยการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ส่งผลให้เกิดผลผลิตชุมชนมากมาย นำไปสู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่ม มูลค่าและเพิ่มช่องทางการจำหน่าย สามารถขายสินค้าอยู่ในชุมชน ขายบริการด้านการท่องเที่ยว มีที่ พักโฮมสเตย์ สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับเมืองหลัก เมืองรอง ที่ใช้เสน่ห์จากวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้านและความคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าและแปลงให้เกิดรายได้ รวมถึงการเป็นเจ้าของ บ้านที่ดี เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือน มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ กิจกรรมของ ชุมชน สร้างชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ต่อไป

ภาพประกอบ 16 บ้านโคกกว่านเผ่าไทยโคราช

ด้วยความโดดเด่นทางการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าให้กับข้าว โดยการนำมาทำเป็นข้าวเม่า ทำให้ผู้วิจัยนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนารูปแบบการแสดงผลบ้านเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ภาพประกอบ 17 การแสดงการสาธิตการทำข้าวเม่าของบ้านโคกกว่าน

จากประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านที่ใช้เป็นพื้นที่วิจัยที่มีความโดดเด่นในการเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสความหลากหลายดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำเอาการแสดง ศิลปวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย จากการลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้ง 4 ชุมชน และผู้ปฏิบัติคือผู้ที่ทำการแสดงพบว่า การแสดงที่ผ่านมานั้นยังขาดความเข้าใจในรูปแบบการแสดง กล่าวคือผู้ที่รับผิดชอบในการแสดงเลือกเอาการแสดงที่เป็นการแสดงทั่วไปหรือเพลงที่กำลังอยู่ในกระแสในขณะนั้นหรือเป็นเพลงที่มีจังหวะค่อนข้างเร็วเพื่อให้การแสดงนั้นออกมามีความสนุกสนาน แต่ผู้วิจัยมองเห็นความสำคัญของการแสดงที่เป็นอีกหนึ่งหัวใจหลักของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือต้องแสดงออกถึงวัฒนธรรมที่ตนเองมีผ่านเรื่องราววิถีชีวิตถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าตนเอง เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาชมเกิดความเข้าใจอันดีงามของเผ่านั้น ๆ เพราะแต่ละเผ่านั้นมีวิถีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เช่น การแต่งกาย ภาษา วิถีชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาถ่ายทอดผ่านบทเพลงและการแสดงได้เป็นอย่างดี นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ที่จะกล่าวในตอนต่อไป

ตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้านเพื่อนำไปสู่การออกแบบสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านจากวัฒนธรรมการแสดงของหมู่บ้านท่องเที่ยวในบริบทวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้กำหนดงานวิจัยในรูปแบบงานสร้างสรรค์ เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่หาแนวคิดและออกแบบการแสดงขึ้นมาใหม่ โดยนำเอาการแสดงแบบพื้นบ้านที่มีแบบแผนของชาวบ้านเข้ามารวมกันจนเกิดเป็นการแสดงใหม่ แต่ยังคงเอกลักษณ์ รูปแบบการแสดงเดิมไว้ เพื่อใช้เป็นการแสดงหลักของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของทั้งสี่เผ่าในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ซึ่งที่ผ่านมานั้นกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะแตกต่างกัน มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชนตนเองและคุณค่าที่ควรอนุรักษ์และสืบสานแตกต่างกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ แต่ยังมีบางที่นั้นให้ความสำคัญกับชุดการแสดงน้อยมาก กล่าวคือยังไม่สามารถทำการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นของตนเองได้ ด้วยเหตุนี้อาจทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจผิดในวิถีวัฒนธรรมได้

ผู้วิจัยได้นำสภาพปัจจุบันและปัญหาที่พบเจอมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วนำไปสร้างบนแนวคิดทฤษฎีกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ (Choreographic Process) ศึกษากระบวนการสร้างสรรคการแสดงพื้นบ้าน โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interviewing) และการสังเกตแบบไม่มี

ส่วนร่วม (non-participant observation) โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) หรือ กรณีตัวอย่าง (Information-rich cases) โดยผู้ให้ข้อมูลมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดบุรีรัมย์เป็นอย่างดี การสร้างพัฒนารูปแบบการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ (1) ระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production) (2) ระยะการสร้างงาน (Production) (3) ระยะหลังการสร้างงาน (Post -production) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production)

เป็นช่วงของการเตรียมการ (Preparation) ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติโดยการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ การสร้างแรงบันดาลใจ การวางเป้าหมายของการแสดง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสามารถตั้งเป็นประเด็นย่อยได้ ดังนี้

1.1 เงื่อนไขของการสร้างสรรค์ ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นที่ว่า การแสดงที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้นั้นยังขาดความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าที่ชัดเจน ทำให้การแสดงนั้นไม่มีความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เท่าที่ควร

1.2 การกำหนดเป้าหมายของการแสดง การพัฒนารูปแบบการแสดงจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายของการแสดงที่ชัดเจน เพื่อให้ได้เป้าหมายที่จะนำไปสู่ได้อย่างถูกต้อง โดยการพัฒนารูปแบบการแสดงในครั้งนี้มีความมุ่งหวังเพื่อการแสดงเท่านั้น

1.3 การค้นคว้าข้อมูลเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ โดยแรงบันดาลใจของผู้วิจัยเกิดขึ้นจากความรู้และความห่วงใยในความเป็นคนบุรีรัมย์อย่างแท้จริงที่อยากร่วมสร้างและอนุรักษ์ชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมของจังหวัดให้คงอยู่ต่อไปและมีเอกลักษณ์ทางการแสดงที่โดดเด่น เป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม โดยค้นคว้าจากเอกสารและการสัมภาษณ์ภาคสนามจากปราชญ์ชาวบ้านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่จะมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการแสดงที่บ่งบอกความเป็นชนเผ่าของบุรีรัมย์ได้

1.4 การกำหนดแนวคิดหลักของการแสดง เมื่อผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลและเกิดแรงบันดาลใจในแล้ว ถัดมาคือการกำหนดโครงสร้างหรือแนวคิดหลักของการแสดง โดยผู้วิจัยได้นำเอาการแสดงของชนเผ่าที่เป็นเอกลักษณ์เดิมอยู่แล้วมารวมเข้ากับวิถีชีวิตที่มีความโดดเด่น นำไปสู่การออกแบบการแสดงให้สอดคล้องกัน

1.5 การกำหนดรูปแบบการแสดง ซึ่งการแสดงที่ผู้วิจัยจะสร้างสรรค์ขึ้นนั้นถือเป็นการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์และการฟ้อนศิลปะการแสดงที่เน้นถึงการดำรงชีวิต มีอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชนเผ่าทั้งสิ้นของบุรีรัมย์ โดยจะสื่อให้เห็นทั้งการแต่งกายทำนองดนตรีและภาษา เป็นต้น

2. ระยะเวลาสร้างงาน (production)

คือช่วงเวลาของการสร้างงานและลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการแสดงตามที่ออกแบบไว้ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

2.1 การวางโครงสร้างของการแสดง ในการแสดงนี้ช่วงแรกขึ้นต้นด้วยดนตรีและภาษาของชนเผ่าไทยเขมรเพื่อโชว์ความเป็นจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีปราสาทเก่าแก่ ต่อด้วยดนตรีและภาษาไทย กุญแจที่มีการแสดงเริ่มกลมมอและต่อด้วยดนตรีและภาษาไทยโคราชที่นำเสนอวิถีชีวิตของการทำข้าวเม่าขายเป็นอาชีพหลักและสุดท้ายการแสดงดนตรีและภาษาไทยลาว ที่มีประเพณีการสักการะปราสาทเมืองต่ำ จากนั้นจะเป็นการรำประกอบดนตรีของแต่ละเผ่าเพื่อโชว์การละเล่นการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของแต่ละชนเผ่าของบุรีรัมย์

2.2 การออกแบบร่าง ผู้วิจัยวาดเป็นภาพคร่าว ๆ ที่เกิดจากความคิดว่าจะเริ่มจากท่าไหนก่อน เอาอุปกรณ์ไหนมานำเสนอก่อนเพื่อให้การออกแบบเกิดขึ้นด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง

2.3 การพัฒนาองค์ประกอบการแสดง คือการนำสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำให้เกิดการแสดงและเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความประทับใจและจดจำได้ดี โดยผู้วิจัยถ่ายทอดจากความจำและจินตนาการถ่ายทอดออกมาเป็นท่าทางที่มีความหมาย สอดคล้องกับเครื่องแต่งกาย ภาษาและผู้แสดง จากการสัมภาษณ์และสังเกตสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาได้ดังนี้

2.3.1 ท่าพ็อน โดยท่าพ็อนมีความสะท้อนความเป็นชนเผ่าพื้นเมืองของบุรีรัมย์ทั้งสี่ชนเผ่าและมีทั้งท่าพ็อนที่เลียนแบบวิถีชีวิตของชนเผ่า นำมาปรับปรุงปรับเปลี่ยนให้เกิดเป็นระบบระเบียบและอ่อนช้อยสวยงามเหมาะสมองค์ประกอบอื่น ๆ

2.3.2 ดนตรีและการขับร้อง การออกแบบดนตรีและคำร้องกระทำให้สอดคล้องเอกลักษณ์ของชนเผ่า ทำให้มีความสัมพันธ์กับดนตรีและคำร้อง โดยใช้ภาษาทั้งสี่ชนเผ่าประพันธ์ลงในคำร้องที่สอดคล้องกับท่ารำอีกด้วย

2.3.3 เครื่องแต่งกาย การแต่งกายในการแสดงนั้นสร้างสรรค์ขึ้นมาจากการแต่งตัวของชนเผ่าทั้งสี่ชนเผ่า โดยนำส่วนที่ดีอยู่แล้วมารวมกับสิ่งที่เข้ามาใหม่ เพื่อให้เกิดความสวยงาม ซึ่งเอกลักษณ์การแต่งกายของบุรีรัมย์คือผ้าซิ่นตีนแดงที่มีความงดงามและสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดได้

2.3.4 อุปกรณ์ประกอบการแสดง ถือเป็นอีกหนึ่งสิ่งที่จะทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นทั้งสี่เผ่า โดยผู้วิจัยเลือกเอาไม้ไผ่ในการแสดงระบำตรีต กระจดที่ใช้ในการฟัดข้าวเม่าของชนเผ่าไทยโคราขมาประสานกับการแสดงด้วย

2.3.5 การฝึกซ้อม เมื่อผู้วิจัยพัฒนาองค์ประกอบทั้งหมดครบถ้วนแล้วจนทุกอย่างสามารถจับต้องได้ จากนั้นก็จะเป็นการฝึกซ้อมโดยทำความเข้าใจกับนักแสดงและคณะทำงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและถ่ายทอดท่ารำสู่นักแสดงเพื่อนำไปสู่การแสดงจริง

3. ระยะเวลาหลังการสร้างงาน (Post -production)

หลังจากการนำเสนอการแสดงผลสดลง ผู้วิจัยได้ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องคือผู้ที่ได้รับรู้ไว้ เพื่อให้ผู้รู้ได้ให้ข้อเสนอแนะ ตีชม วิพากษ์วิจารณ์ผลงานนำไปสู่การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงผลงาน ให้ไปในทิศทางที่ถูกต้อง ทั้งการประเมินภายในทีมงานของผู้วิจัยเองและประเมินภายนอกจากผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมคือ ชาวบ้านหรือนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการปรับปรุงและแก้ไขที่มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปการพัฒนาารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน ให้เข้ากับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งและความโดดเด่นให้กับชุมชน โดยชุมชนจะมุ่งเน้นนำเสนอรูปแบบของกิจกรรมการแสดงในยามค่ำคืน มีการร่วมกันทำกิจกรรมระหว่างชาวบ้านและนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดภาพจำที่ดีกับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรมอย่างแท้จริง โดยการพัฒนาารูปแบบการแสดงพื้นบ้านนำไปสู่การออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงซึ่งจะแสดงให้เห็นในตอนต่อที่ 3

ตอนที่ 3 ออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์

การออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้เลือกการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ทั้ง 4 เผ่าของจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

- 1) การแสดงเรือบตรดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร
- 2) วัฒนธรรมการสักการะปราสาทเมืองต่ำของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว
- 3) การแสดงเรือบตรดและกล่อมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย
- 4) การทำข้าวเม่าของของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยนำมาสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านในชื่อชุดการแสดง “โรวบ่าบุรีรัมย์” ซึ่งคำว่าโรวบ่ามาจากคำว่า “ระบ่า” เป็นผลงานการสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านที่นำเสนอถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การแสดง วิถีชีวิต การเป็นอยู่ของผู้คนในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเนื้อหาของ การแสดงสื่อให้เห็นถึงการแสดงเรือบตรดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร วัฒนธรรมการสักการะปราสาทเมืองต่ำของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว การแสดงเรือบตรดและกล่อมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวยและการทำข้าวเม่าของของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช ซึ่งเป็นการแสดงที่นำมาใช้ในการต้อนรับผู้มาเยี่ยมชมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม เป็นการนำเอาเอกลักษณ์นาฏศิลป์พื้นบ้านในท้องถิ่น ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างสรรคผลงาน ได้แก่ ขั้นตอนและวิธีการสร้างสรรค์ แนวคิด แรงบันดาลใจ การแบ่งช่วงแสดง การประดิษฐ์แม่ท่าและกระบวนท่า การเคลื่อนไหวบนเวทีและการแปรแถวการแต่งกาย เพลงและดนตรีเพื่อเป็นการพัฒนาศิลปะการแสดงวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ทั้ง 4 เผ่าของจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ศึกษาตามประเด็น ดังนี้

1. คำร้อง ทำนอง ดนตรี
2. ทำรำและรูปแบบการแสดง
3. การแต่งกาย

2.1. คำร้อง ทำนอง ดนตรี

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบการแสดงของแต่ละชาติพันธุ์ มาวางกรอบในการกำหนดเพลงในการแสดง โดยมีการประยุกต์ขึ้นใหม่และนำทำนองเดิมที่มีอยู่แล้วและเพิ่มส่วนที่เป็นแนวร่วมสมัยให้เป็นแบบแผนหลากหลาย ทำนองที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้น โดยยังยึดรูปแบบของความสุขสนานของชาวอีสานและมีความเป็นอีสานใต้ที่ได้รับอารยธรรมจากเขมร โดยผู้วิจัยได้ประพันธ์ คำร้องให้มีภาษาตามชาติพันธุ์ทั้ง 4 ภาษาคือ ไทยเขมร ลาว ไทยโคราชและไทยกวย ดังนี้

กล่าวนำ

เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม เลิศล้ำเมืองกีฬา คำขวัญธานีบุรีรัมย์เมืองแปะ เมืองแห่งความรื่นรมย์ เขาพนมรุ้งสถิตย์สถานเทเวศ เมืองบุรีรัมย์เคยเป็นอาณาจักรอาณาจักรขอมรุ่งเรืองนานมา 4 ชนเผ่า รักสามัคคี เขมร กวย โคราชและลาว ล้วนมีวัฒนธรรมอันดีงาม

เนื้อร้องเผ่าไทยเขมร

เรื่อมตรัด แคนแจ็ดไทยคะแมร์ ชนำแทมย กน็องแคเมษา เพื้อสืบสาน เปรียะฮฺปุด ธศาสนา ขจัดโรคา ตรีอเจียะกายสบายเจ็ด

แปล “รำตรัด สงกรานต์ไทยเขมร ปีใหม่ ในเดือนเมษา เพื้อสืบสาน พระพุทธศาสนา ขจัดโรคา สุขกาย สบายใจ”

เนื้อร้องเผ่าไทยกวย

โป๊ะ ตึง ตึง โปะะ ตึง ตึง โปะะ โปรกกะมอล ดิงด้ว เหลาะเจาแหลว ดิงด้วเจาจิบด้ว ในกระเตอเดือนห้า เทราะตาลอง กะเลย ชวนเจา สืบภูมิปัญญา แหน่ด้วอะออนกุดตลอดจี่

แปล “บ่าวกวยออกมากันแล้ว สายกวยก็มากันแล้ว จีบกันเสียงแจ้วในคืนเดือนห้า บ้านตาลองเชิญชวนท่านมาสืบภูมิปัญญาที่มีมานาน”

เนื้อร้องเผ่าไทยโคราช

แวะชมโคกว่าน มากินข้าวเม่า ภูมิปัญญาปู่ย่า กว่า 100 ปี เป็นเกียรติเป็นศรี ชาวไทยโคราช
แปล “แวะชมโคกว่าน มากินข้าวเม่า ภูมิปัญญาปู่ย่า กว่า 100 ปี เป็นเกียรติเป็นศรี ชาวไทยโคราช”

เนื้อร้องเผ่าไทยลาว

ชมปักขมมา ปราสาทเมืองต่ำ ชาวลาว เมืองบุรีรัมย์ น้อมนำ รวมใจ ฮักใคร่ กลมเกลียว
แปล “ชาวลาว เมืองบุรีรัมย์ น้อมนำ รวมใจ รักใคร่ กลมเกลียว” สืบสานประเพณี ที่ยิ่งใหญ่ ทุกเผ่า
รวมใจ เป็นไทยบุรีรัมย์

ทำนองและดนตรีผู้วิจัยได้นำเอาทำนองที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ทั้ง 4 เผ่า ดังนี้
เกริ่นแคน

----	--- ม	--- ม	----	- ล - ฟ	--- ม	--- ม	----
--- ร	--- ท	--- ล	----	- ล - ท	--- ร	--- ม	----
----	- ร - ท	- ร - ม	----	- ร - ร	- ด - ท	- ด - ร	----
----	- ม - ซ	- ล - ท	----	- ร - ท	- ล - ซ	- ท - ล	----
----	- ล - ท	- รทล	----	- ล - ท	--- ร	--- ร	- รทล
--- ท	--- ร	--- ร	- รทล	----	- ล - ท	- ด - ร	----
- ล - ฟ	--- ม	--- ร	----	----	- ท - ล	- ท - ร	----
--- ท	--- ล	- ร - ท	----	----	- ล - ท	- ร - ท	----
- ล - ท	- ล - ท	- ร - ล	----	----	- ร - ล	- ร - ล	----
----	- ท - ด	- ร - ม	----	----	- ร - ร	- ท - ล	----
----	- ท - ด	- ร - ม	----	----	- ท - ล	- ท - ร	----
----	- ร - ร	- ท - ล	----	----	- ร - ล	- ร - ท	----
- ล - ท	- ล - ท	- ร - ล	----	----	--- ท	- ล - ร	----
----	- ล - ท	- ร - ล	----	----	- ร - ท	- ร - ท	----
- ล - ท	- ล - ท	- ร - ล	----	----	- ล - ท	- ล - ร	----
----	- ล - ท	- ร - ล	----	----	- ร - ล	- ร - ท	----
- ล - ท	- ล - ท	- ร - ล	----	----	----	----	----
--- ล	--- ล	--- ล	--- ล	ดรดม	รมชม	ลมชม	รมชม
ลมชม	รมชล	มลชล	ดลรล	รลดช	ดชลม	ลมชม	รมชม
ลมชม	รมชร	-- ชม	รมชร	- ชมร	ดลรด	ลดรช	รมชม
ลมชม	รมชม	ลมชร	มรดล	รลดร	ดมรด	ลรลด	-รดล

ท่อนร้อง

----	- ร - ล	- ท - ร	--- ม	- ฟ - ฟ	- ล - ฟ	-- ม ร	--- ร
--- ร	--- ล	- ท - ร	--- ม	- ฟ - ฟ	- ล - ฟ	-- ม ร	--- ร
--- ร	- ม - ม	- ม - ม	-- รท	รม --	- ล - ด	- ท - ล	--- ล
--- ล	- ม - ม	- ม - ม	-- รท	รม --	- ล - ด	- ท - ล	----

ท่อนที่ 1 (ดนตรีเขมร)

* ซ้ำ 3 รอบ

----	--- ล	--- ล*	ชมรด	- ล - ด	รชรม	--- ล	ชมรด
- ล - ด	รชรม	--- ด	รมรช	--- ด	รชรม	--- ด	รมรช
--- ด	รชรม	--- ล	ชมชล	--- ล	ชมชล	--- ล	ชมรด
- ล - ด	รชรม	--- ล	ชมรด	- ล - ด	รชรม	--- ร	- ดลร
- ดลร	- ดลร	--- ร	- ดลร	- มชม	รมชล	--- ร	- ดลร
- ดลร	- ดลร	--- ร	- ดลร	- มชม	รมชล*	----	----
				ลงจบ -ม-ด -ท-ล			

ท่อนที่ 2 (ดนตรีเกลมอ)

*กลับต้น บรรทัดที่ 1 ห้องที่ 3

ท่อนที่ 3 (ดนตรีโคราช)

----	----	- ร - ล	- ท - ร	--- ม	- ฟ - ฟ	- ล - ฟ	- ม - ร
	- ม - ฟ	- ฟมร	- ม - ฟ	- ฟมล	- ฟมฟ	- ฟมร	- ฟรม
--- ล	- ทรม	- ฟมร	- ฟรม	--- ล	- ทรม	- ฟมร	- ฟรม
- ฟมล	- ฟมฟ	- ฟมร	มฟรม	--- ล	- ทรม	- ฟมล	- ฟรม
--- ล	- ล - ฟ	- ฟมร	- ฟมฟ	- ม - ล	- ฟมฟ	- ฟมร	มฟรม
--- ล	- ทรม	- ฟมร	ลทรม	--- ล	- ทรม	- ฟมร	ลทรม
- ฟมร	- ฟมฟ	ลฟมร	มฟรม	- ฟมล	- ฟมฟ	- ฟมร	ลรมฟ
- ฟมล	- ฟมฟ	- ฟมร	มฟรม	--- ล	- ทรม	--- ล	- ทรม
- ฟมล	- ฟรม	--- ล	- ล - ฟ	- ฟมร	- ฟมฟ	- ม - ล	- ฟมฟ
- ฟมร	มฟรม	--- ล	- ฟมฟ	- ฟมร	- ทรล	- ทลร	- ทลท
- ทรฟ	รมฟม	- ฟมล	- ฟมฟ	- ฟมร	ลรมฟ	-- มล	- ฟมฟ

- ฟมร	- ฟรม	--- ลี	- ฟมฟ	- ฟมร	- ทรล	- ทลร	- ทลท
ลทรฟ	รฟมฟ	- ฟมล	- ฟมฟ	-- มร	- ทรล	--- ท	ลทรม
- ฟมร	- ทรล	--- ท	ลทรม	ลฟมร	- ทรล	-----	-----

ท่อนที่ 4 (ดนตรีอีสาน)

-----	--- ม	--- ช	--- ล	--- ช	-- มร	มดมร	ดลชล
- ม - ช	- ชมร	มดมร	ดลชล	- ม - ด	ลดรม	ลชมร	มดรม
ลฟมร	มฟมฟ	ลฟมร	มฟรม	- ฟมล	มฟมร	มฟมฟ	มฟรม
- ด - ร	- ม - ล	มชมร	ชมรด	-- มร	- ดรม	ดลชช	ลมชล
ชลทช	ลทชล	รดรท	ดลทล	มรมด	รمدร	ลมชม	รชมช
--- ม	--- ด	- มดล	- ล - ด	--- ม	--- ด	- มดล	- ล - ด
- รดล	- ร - ล	- รดล	- ร - ด	- รดล	- ร - ล	- รดล	- ร - ด
--- ม	--- ด	รดมร	- ดลล	--- ม	--- ด	รดมร	- ดลล
--- ร	--- ร	- ดมร	- ดลล	- รดล	- ร - ล	- รดล	- ร - ล
- รดล	- ร - ล	- รดล	- ร - ด	ม ---	- ฟมฟ	มฟมล	มฟมล
- ฟมร	มฟมฟ	ลฟมร	มฟรม	- ด - ร	- ม - ล	มชมร	ชมรด
-- มร	- ดรม	ลมชร	มดรม	ดล - ม	- ดรม	ลมชร	มดรม
-- ลฟ	-- มฟ	- ล - ฟ	ลฟมร	-- ลฟ	-- มฟ	- ล - ฟ	ลฟมร
ลมชร	มดรม	ลมชร	ชมรด	- ช - ร	- ช - ม	ลมชร	- ลรล
- ช - ร	- ช - ม	ลมชร	- ลรล	- ช - ร	- ช - ม	ลมชร	มด - ม
-- มม	ดล - ม	-- มม	ดล - ม	-- มม	ดล - ม	ลมชร	มดรม
ลมชร	มชมช	ลชมร	มชรม	- ชมล	- ชมร	มชมช	ลชรม
- ล - ม	- ร - ช	- ร - ม	- ล - ด	- ล - ม	- ช - ร	มรดล	- มชล

ท่อนที่ 5 (ท่อนจบ)

-----	-----	-----	--- ล	--- ท	- ล - ท	- ล - ท	-- รล
--- ลี	-- มฟ	-- มร	-- ทล	--- ท	- ล - ท	- ล - ท	-- รล
--- ฟ	-- มร	--- ท	-- รล	--- ฟ	-- มล	--- ฟ	-- มร
--- ท	- ล - ท	- ล - ท	-- รล	--- ฟ	-- มร	--- ด	-- รล
--- ช	-- มร	-- มด	-- รล	- ชมร	ดล - ร	--- ด	-- รล
- ชมล	- ชมร	--- ด	-- รล	-----	-----	-----	-----

2.2 ทำรำและรูปแบบการแสดง

การประดิษฐ์ทำพอนรำในเพลงโรบ่าบุรีสีใฝ่นั้น มีหลากหลายไปตามการพอนรำเกี่ยวกับ ประเพณี พิธีกรรมอาชีพในท้องถิ่น การเลียนแบบการทำมาหากิน ภาพจำหลัก การพอนรำเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว ประกอบเป็นชุดการแสดงและการประยุกต์พัฒนาเข้ากับยุคสมัยปัจจุบันเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในหมู่บ้านให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ที่งดงามและน่าจดจำ ผู้วิจัยจะอธิบายทำรำพร้อมนาฏยศัพท์ ดังนี้

2.2.1 ทำรำชนเผ่าไทยเขมร

การรำของชนเผ่ากวยใช้ผู้แสดงผู้ชายและผู้หญิง ดังนี้

ภาพประกอบ 18 ทำที่ 1 ของเผ่าไทยเขมร

- ชาย
- มือซ้ายถือไม้ตรด มือขวาโอบเอวฝ่ายหญิง
 - เท้าขวาก้าวไขว้ไปข้างหน้า
- หญิง
- เท้าขวาก้าวไขว้ไปข้างหน้า
 - เท้าซ้ายเปิดเท้าหน้า
 - มือซ้ายจับไม้ตรด

- มือขวาวางที่แก้ม
- ศีรษะเอียงตามมือบน

ภาพประกอบ 19 ท่าที่ 2 ของเผ่าไทยเขมร

- ชาย
- มือซ้ายจับไม้ตรด
 - มือขวาจับไม้ตรด ด้านล่างมือซ้าย
 - เท้าขวาย่ำไปข้างหน้า
 - กระทั่งไม้ตรดตามจังหวะดนตรี

- หญิง
- มือขวาจับชายพก
 - มือซ้ายตั้งวง
 - เท้าขวาก้าวหน้า
 - เท้าซ้ายตั้งเท้าไม่วางขา

ภาพประกอบ 20 ท่าที่ 3 ของเผ่าไทยเขมร

- ชาย
- มือขวาโอบเอวฝ่ายหญิง
 - มือซ้ายจับไม้ตรด
 - ย่ำเท้าซ้ายขวาสลับไปมา
- หญิง
- ศีรษะเอียงซ้าย
 - มือขวาดั้งวงหน้า
 - มือซ้ายวางมือที่หน้าตัก
 - เท้าขวาย่อคตหน้า ขา
 - หน้าตรง
 - เท้าซ้ายตั้งเท้าไม่วางขา

ภาพประกอบ 21 ท่าที่ 4 ของเผ่าไทยเขมร

- ชาย - มือซ้ายถือไม้ตรด สลับมือข้างขวาและเท้าซ้ายออกไปตามจังหวะ
หญิง - ศีรษะเอียงขวา
- มือขวาวางที่หน้าตัก
 - มือซ้ายตั้งวงบน
 - เท้าขวาดังเท้าตรงไม่กางขา
 - เท้าซ้ายย่อคดหน้าขาทำสลับกันตามจังหวะเพลง

พหุ อนุ ทั โด ชี เว

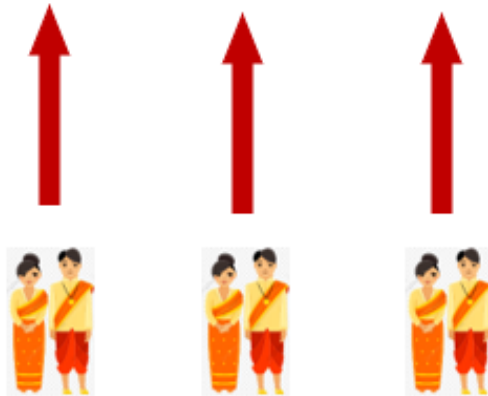

ภาพประกอบ 22 ท่าที่ 5 ของเผ่าไทยเขมร

- ชาย - มือขวาวางข้างลำตัว
- มือซ้ายจับไม้ตรดย่ำเท้ากระทู้ไม้ตามจังหวะเพลง
- หญิง - มือขวาและมือซ้ายตั้งวงขึ้น
- มือขวาซ้ายจับส่งหลังสองข้างขยับตามจังหวะเพลง

เมื่อรำเป็นคู่เสร็จก็ก้าวถอยไปข้างหลัง เอามือข้างซ้ายเท้าเอวแล้วเอามือข้างขวาจิบตรงหน้าอกแล้วก็ปล่อย แล้วก็เดินไปข้างหน้า 5 ก้าว แล้วย่อเท้าอยู่กับที่ 4 ครั้ง มือข้างซ้ายจิบอยู่ตรงสะดือ มือข้างขวายกขึ้นปลายมืออยู่ระหว่างศีรษะ สลับไปมา 16 ครั้ง ตั้งเท้าไปด้วยแล้วก็จิบไปข้างหลัง 2 ข้าง ตั้งเท้าซ้ายแล้วยกมือเหนือศีรษะ จากนั้นปล่อยตั้งขาขวาพร้อมไปด้วย แล้วเอามือข้างซ้ายลงไปอยู่ตรงน่องตั้งขาซ้ายไปด้วย เอามือซ้ายขึ้น แล้วเอามือขวาลงตั้งขาขวาไปด้วย รำแบบนี้จนกว่าเพลงจะจบจึงเอามือขวาไปอยู่ระหว่างแก้มเอามือขวาจิบไม้ พร้อมกับเดินออกไปข้างซ้าย ดังภาพประกอบที่ 19

ฉากเวที

เวทีด้านหน้า

ภาพประกอบ 23 การจัดแถวเผ่าไทยเขมรเรียงกัน 3 คู่

2.2.2 ทำรำชนเผ่าไทยกวย

การรำของชนเผ่ากวยใช้เฉพาะนักแสดงผู้หญิง ดังนี้

พหุบัน ปณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 24 ท่าที่ 1 ของเผ่าไทยกูย

- ศีรษะตรง
- มือซ้ายถือขัน
- มือขวาตั้งวงหน้า
- เท้าขวาก้าวหน้าย่อตัวตามจังหวะ
- เท้าซ้ายวางข้างหลัง
- ทำสลับกันไปซ้ายขวาตามจังหวะเพลง

พหุ อนุ พิโต ชีเว

ภาพประกอบ 25 ท่าที่ 2 ของเผ่าไทยกูย

- ย่อตัวลงวางชันไว้ด้านหน้าพนมไหว้สลับไปมา 3 ครั้งตามจังหวะเพลง

พหุณ ปณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 26 ท่าที่ 3 ของเผ่าไทยกูย

- มือทั้งสองข้างถือขันพร้อมกลิ้งไปมา สลับกัน ไปมาซ้ายขวา
- ศีรษะหมุนจากซ้ายไปหาเร็วตามจังหวะเพลง

พหุมนุ ปรณุ ทิโต ชีเว

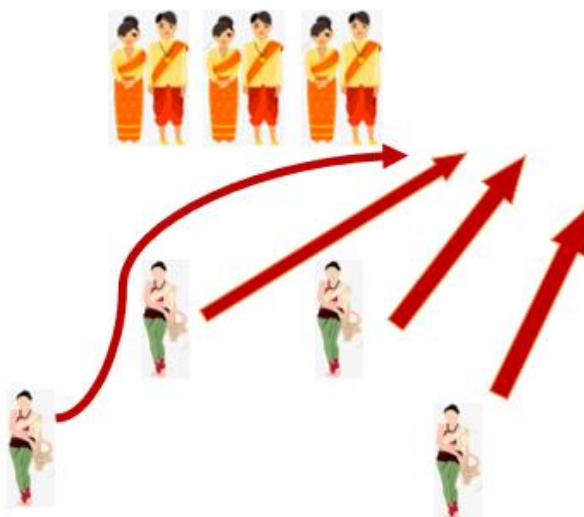

ภาพประกอบ 27 ท่าที่ 4 ของเป่าไทยกุย

- ยกขึ้นขึ้นเหนือศีรษะเอนตัวไปด้านหลัง

รูปแบบการแสดงคือตั้งแถวรอเพลงจังหวะของเขมรจบแล้วค่อยเตะขาเดินไป อยู่ตามตำแหน่งของตัวเองมือข้างซ้ายทำเอาซ้ายส่วนมือขวายกขึ้นขึ้นเหนือศีรษะก้าวขาซ้ายไขว้ด้านขวา แล้วยกขาซ้ายย้ายไปด้านหลังอย่างพอดี 4 ครั้ง พอครบมือซ้ายทำเอา ส่วนมือขวายกขึ้นเหนือศีรษะ แล้วถอยลงมาแล้วนั่งลงวางชันไว้ขวามือเสร็จแล้วพนมมือไหว้ 3 ครั้งยกนิ้วจรดคิ้วพอครบกราบพระ แล้วยกขึ้นขึ้นอยู่ระหว่างท่อน โดยมือทั้งสองจับชันไว้ แล้วโยกจากขวาไปซ้าย แล้วซ้ายไปขวาผลัดกัน จนขึ้นอยู่เท่าศีรษะทำจนกว่าเพลงของเขมรเราใกล้พอเพลงจะจบให้ลุกขึ้นอย่างสง่า แล้วมือซ้ายถือชันไว้ตรงจับหน้าอกมือข้างขวา แล้วหมุนไปข้างหน้าตัวเองแล้วเดินไปต่อแถวของเผ่าเขมร ดังภาพประกอบที่ 24

ฉากเวที

เวทีด้านหน้า

ภาพประกอบ 28 เฝ้าไทยกวยเรียงกัน 4 คน

2.2.3 ทำรำชนเฝ้าไทยโคราช

การรำของชนเฝ้ากวยใช้เฉพาะนักแสดงผู้หญิง ดังนี้

พหุณ ปณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 29 ท่าที่ 1 ของเผ่าไทยโคราช

- มือสองข้างจับกระดิ่งวางกระดิ่งไว้ด้านหน้า
- เท้าซ้ายตั้งเข่าพร้อมที่จะลุกขึ้น

ภาพประกอบ 30 ท่าที่ 2 ของเผ่าไทยโคราช

- มือสองข้างเท้าสะเอว
- เท้าขวาวางหน้าแล้วยกหน้า
- เท้าซ้ายวางหลังยกหน้าวางขาสลับกันไปมาตามจังหวะเพลง

ภาพประกอบ 31 ท่าที่ 3 ของเผ่าไทยโคราช

- มือสองข้างจับกระดิ่งวางกระดิ่งไว้ด้านหน้า

พหุณ ปณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 32 ท่าที่ 4 ของเผ่าไทยโคราช

- มือสองข้างจับด้านนอกกระดิ่ง 1 จังหวะ
- ตั้งมือสองข้างตั้งปลายนิ้วชี้พื้นในกระดิ่ง 1 จังหวะ
- ทำสลับกัน 4 จังหวะ

ภาพประกอบ 33 ท่าที่ 5 ของเผ่าไทยโคราช

- ยืนขาซ้ายอยู่ด้านหน้าขาขวาอยู่ด้านหลังย่อตามจังหวะจับเข้าด้านในกระดิ่ง
- ถือกะดิ่งมือซ้ายและจับกระดิ่งด้วยมือขวา

ภาพประกอบ 34 ท่าที่ 6 ของเผ่าไทยโคราช

- มือซ้ายถือกะดิ่งและตั้งวงปลายนิ้วชี้ลงพื้นด้วยมือขวาตั้งวงออกนอก
- ขาซ้ายอยู่ด้านหน้าขาขวาอยู่ด้านหลังย่อตามจังหวะ

พหุณ ปณุ ทิโต ชีเว

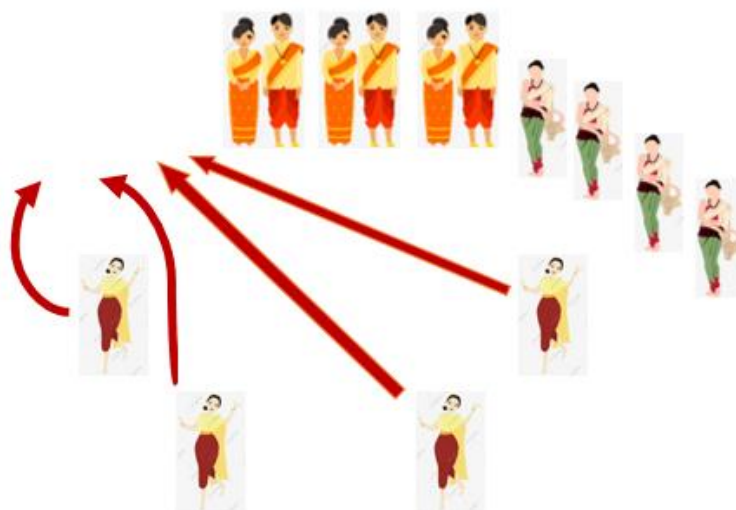

ภาพประกอบ 35 ท่าที่ 7 ของเผ่าไทยโคราช

- สะบัดกระดิ่งซ้ายขวาสลับข้าง จนจบทำนอง
- ขาซ้ายอยู่ด้านหน้าขาขวาอยู่ด้านหลังย่อตามจังหวะ

รูปแบบการแสดงตั้งแถวรอเพลงจังหวะของส่วยจบแล้วก็ขึ้นเวทีแล้วไปอยู่ตามตำแหน่งตัวเอง พอเสร็จก็สองมือยกกระดิ่งขึ้นพร้อมขาขวาแล้วเอากะโถงวางลงแล้ว แล้วมือขวาก็จับบนอยู่ระหว่าง ศีรษะมือซ้ายจับให้อยู่ระหว่างอกยกขาขวาขึ้นลง ๓ ครั้ง ถ้าต่อไปสองมือจับลงนั่ง ถ้าเทพบุตรสองมือ จับขวาแล้วเอาวางลงกระดิ่งพา ๓ ครั้งพอครบ ๓ ครั้ง แล้วจับกระดิ่งยกขึ้นตามด้วยขาซ้ายแล้วก็ลุก ขึ้นจับกระดิ่งมาไว้ข้างซ้าย แล้วเอามือข้างขวาจับแล้วปล่อย ๓ ครั้ง พอครบ ๓ ครั้ง สองมือจับกระดิ่ง ยกขึ้นสลับกันซ้ายขวา พอถึง ๕ ครั้งก็ทำต่อจนครบ ๘ ครั้งจับแล้วปล่อยท่าเหมือนเดิมจนเพลงจบ ดัง ภาพประกอบที่ 32

ฉากเวที

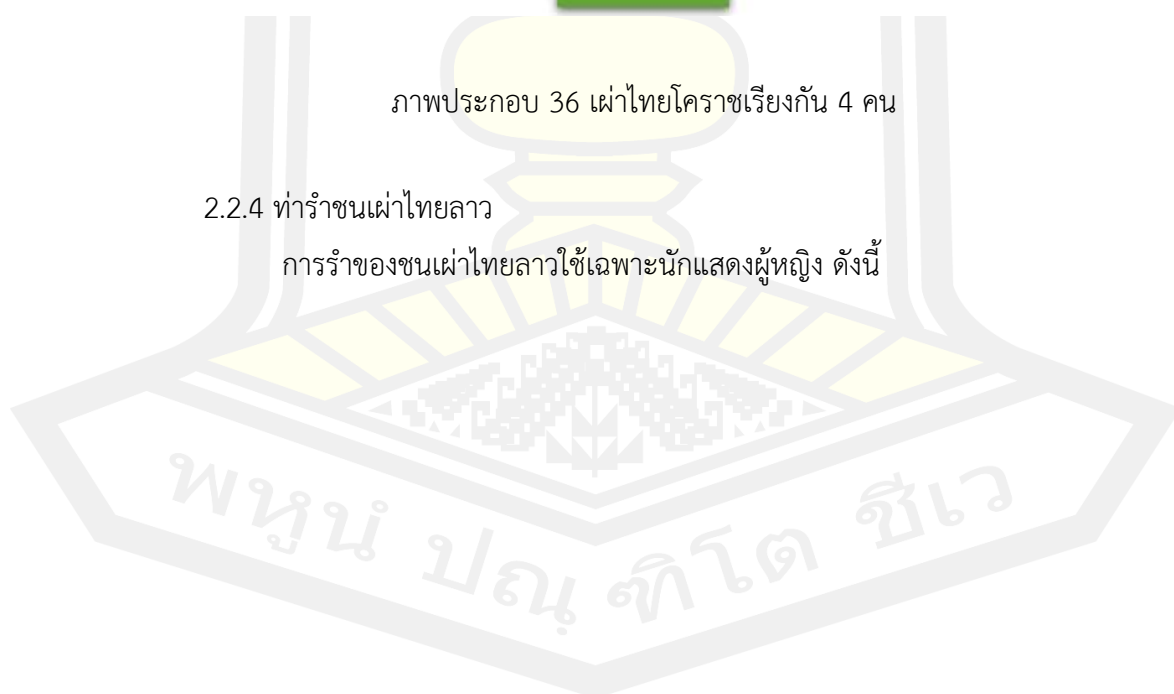

เวทีด้านหน้า

ภาพประกอบ 36 เฝ่าไทยโคราชเรียงกัน 4 คน

2.2.4 ทำรำชนเฝ่าไทยลาว

การรำของชนเฝ่าไทยลาวใช้เฉพาะนักแสดงผู้หญิง ดังนี้

ภาพประกอบ 37 ท่าที่ 1 ของเผ่าไทยลาว

- มือซ้ายตั้งมือไว้กลางอก
- มือขวาจีบข้างแขนตรง

พหุณ ปณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 38 ท่าที่ 2 ของเผ่าไทยลาว

- มือขวาจับตรงหัวไหล่
- มือซ้ายคว่ำมือกวาดเป็นวงกลม 1 รอบข้างลำตัวด้านซ้าย

พหุณี ปณฺ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 39 ท่าที่ 3 ของเผ่าไทยลาว

- มือสองข้างจีบตรงหน้าท้อง ขาทั้งสองข้างชิด

พหุบัน ปณฺ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 40 ท่าที่ 4 ของเผ่าไทยลาว

- มือสองข้างตั้งวงขางตัว
- ก้าวขาซ้ายออกมาก่อนจึงก้าวขาขวามาชิด

พหุณ ปณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 42 ท่าที่ 6 ของเผ่าไทยลาว

- นำผ้าสองข้างประกบกับและถือผ้าด้วยมือขวา
- หมุนเวียนขวาให้เป็นวงกลมให้ครบ 4 รอบ

พหุณ ปณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 43 ท่าที่ 7 ของเผ่าไทยลาว

- จับผ้าด้วยมือสองข้าง มือขวาถือผ้าเทียบศีรษะ มือซ้ายถือผ้าบริเวณหน้าอก
- ย่ำขาจนจบเพลงจากนั้นเดินไปท่าจบ 4 เผ่า

พอเผ่าโคราชรำเสร็จเผ่าลาวก็ขึ้นไปโดยจะมีทั้งหมด 8 ท่าดังนี้

- ท่าที่ 1 คือ ท่าพ้อนขึ้นฟ้าโดยขึ้นไปบนเวทีจะหยุดชั๊กพักแล้วค่อยทำ
- ท่าที่ 2 คือ ท่าจับเข้าจับออกโดยจะทำทั้งหมด 8 ครั้ง
- ท่าที่ 3 คือ ท่ายกผ้าขึ้นแล้วหุบผ้าลง
- ท่าที่ 4 คือ ท่าหมุน 1 รอบแล้วค่อยมาหยุด 1 ครั้ง
- ท่าที่ 5 คือ ท่าย่อผีฟ้าโดยย่อ 1 ครั้ง ตามจังหวะเพลง
- ท่าที่ 6 คือ ท่าทอผ้าโดยจะยกขาข้างขวาขึ้นแล้วโยกไปข้างหน้าต่อด้วยยกเท้าข้างหลังขึ้นจะทำทั้งหมด 6 ครั้ง เสร็จแล้วเดินหมุน 1 รอบ
- ท่าที่ 7 คือ ท่าสะบัดผ้าตามจังหวะเพลงจนเพลงใกล้จบ
- ท่าที่ 8 คือ ท่าย่อลง

โดยแปรแถวตั้งภาพประกอบที่ 40

เวทีด้านหน้า

ภาพประกอบ 44 การแปรแถวของเผ่าไทยลาว

2.3 การแต่งกาย

การแต่งกายของชุดการแสดง “โรบ่าบุรีสี่เผ่า” แบ่งการแต่งกายออกเป็น 4 แบบ คือการแต่งกายตามเผ่าของบุรีรัมย์ทั้ง 4 เผ่า คือ เผ่าไทยเขมร เผ่าไทยกวย เผ่าไทยโคราชและเผ่าไทยลาว โดยแต่ละเผ่าจะมีการแต่งกายของนักแสดงทั้งชายและหญิง ดังนี้

ภาพประกอบ 45 การแต่งกายของนักแสดงเผ่าไทยเขมร

เครื่องแต่งกายของนักแสดงหญิงที่ใช้ในการแสดง “โรบับูรีสี่เผ่า” ของเผ่าไทยเขมร ประกอบไปด้วย เครื่องประดับทอง เสื้อแขนกระบอก สายสะพายผ้าขาวม้าและผ้าโจงกระเบนแดง ส่วนนักแสดงชายประกอบด้วย ผ้าขาวม้าคลุมไหล่ เสื้อแขนสั้น ผ้าขาวม้ามัดเอวและผ้าสไบ

ภาพประกอบ 46 การแต่งกายของนักแสดงเผ่าไทยกวย

เครื่องแต่งกายของนักแสดงหญิงที่ใช้ในการแสดง “โรว่านูรีสีเผ่า” ของเผ่าไทยกวย ประกอบด้วย ผ้าโพกหัว เครื่องประดับประเก้อม ผ้าสะไบและผ้าถุงโฮลกวย

ภาพประกอบ 47 การแต่งกายของนักแสดงเผ่าไทยโคราช

เครื่องแต่งกายของนักแสดงหญิงที่ใช้ในการแสดง “โรจน์บุรีสีเผ่า” ของเผ่าไทยโคราช ประกอบไปด้วย เสื้อแขนกุด เครื่องประดับทอง ผ้าขาวม้าพันเอวและผ้าโจงกระเบน

ภาพประกอบ 48 การแต่งกายของนักแสดงเผ่าไทยลาว

เครื่องแต่งกายของนักแสดงหญิงที่ใช้ในการแสดง “โรบ่าบุรีสีเผ่า” ของเผ่าไทยลาว ประกอบไปด้วย ผ้าขาวม้าพันอก เครื่องประดับเงินตีลาย ผ้าชิ้นดินแดงและผ้าขาวม้าประกอบการแสดง

การแสดงพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุด “โรบ่าบุรีสีเผ่า” ได้มีวิธีการศึกษาค้นคว้าและวิธีการดำเนินงานวิจัยอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้มีความสมบูรณ์แบบตรงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีขั้นตอนเริ่มตั้งแต่ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการสังเกตวิถีชีวิต พฤติกรรมของชนเผ่าทั้งสี่ชนเผ่าของจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อกำหนดเนื้อหาและรูปแบบการแสดงออกแบบการแสดงเชิงสัญลักษณ์ มีการ

แทนความหมายเปรียบเทียบลักษณะนามธรรม ที่ถ่ายทอดเรื่องราว ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมที่มีมาตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน โดยนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดความแปลกใหม่แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าไว้ดังเดิม ซึ่งนับได้ว่าเป็นการสร้างสรรคานาฏศิลป์พื้นบ้านที่มีความแปลกใหม่น่าสนใจ และผู้ชมสามารถเข้าใจได้ชัดเจน การสร้างสรรค์กระบวนการทำรำจากการแสดงเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าและประดิษฐ์ทำรำจากวิถีชีวิต มีการใช้ลักษณะการเชื่อมต่อและเคลื่อนไหวเกิดความสวยงาม สามารถใช้เป็นการแสดงเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้านนำมาสู่การสร้างสรรคานาฏศิลป์พื้นบ้านจากวัฒนธรรมการแสดงของหมู่บ้านท่องเที่ยวในบริบทวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้กำหนดงานวิจัยในรูปแบบงานสร้างสรรค์เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่หาแนวคิดและออกแบบการแสดงขึ้นมาใหม่ โดยนำเอาการแสดงแบบพื้นบ้านที่มีแบบแผนของชาวบ้านเข้ามารวมกันจนเกิดเป็นการแสดงใหม่ แต่ยังคงเอกลักษณ์รูปแบบการแสดงเดิมไว้ เพื่อใช้เป็นการแสดงหลักของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของทั้งสี่เผ่าในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ซึ่งที่ผ่านมานั้นกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะแตกต่างกัน มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชนตนเองและคุณค่าที่ควรอนุรักษ์และสืบสานแตกต่างกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ แต่ยังมีบางทีนั้นให้ความสำคัญกับชุดการแสดงน้อยมาก กล่าวคือยังไม่สามารถทำการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นของตนเองได้ด้วยเหตุนี้อาจทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจผิดในวิถีวัฒนธรรมได้

ดังนั้นจึงมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนการแสดงพื้นบ้าน ให้เข้ากับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งและความโดดเด่นให้กับชุมชน โดยชุมชนจะมุ่งเน้นนำเสนอรูปแบบของกิจกรรมการแสดงในยามค่ำคืน มีการร่วมกันทำกิจกรรมระหว่างชาวบ้านและนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดภาพจำที่ดีกับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

พหุบุ ปณุ ทิโต ชีเว

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เลือกพื้นที่ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวกับประเด็นวิจัย สามารถสรุปขั้นตอนและเสนอผลการวิจัยตามลำดับต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

สรุปผล

1. ความเป็นมาและองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ จากสี่ชนเผ่ามีดังนี้
 - 1) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร แรกเริ่มเดิมทีชุมชน บ้านสนวนนอกเป็นหมู่บ้านปิด ทอผ้ากันแบบบ้านใครบ้านมัน จนเมื่อปี พ.ศ. 2547 ชุมชนเริ่มรวมตัวสมาชิกได้ 20 คน จึงได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลสนวน สมาชิกที่เข้าร่วมก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ต่อมาในปี 2556 หน่วยงานพัฒนาชุมชนเข้ามาสนับสนุนให้เปิดหมู่บ้านเป็น “หมู่บ้านท่องเที่ยวไหม” ทำให้ชุมชนแข็งแรงขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากนักท่องเที่ยวหลายรูปแบบทั้งการศึกษาดูงาน โสมสเดย์ และซื้อผลิตภัณฑ์ในชุมชน จนทุกวันนี้มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากกว่า 8,000 คนในแต่ละปี ส่วนการแสดงของเผ่าไทยเขมรคือ ประเพณีบายศรีสู่ขวัญและการรำตรด โหรีปิดท้ายของชุมชนบ้านสนวนนอก

2) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว จากคำบอกเล่าคำว่า "โคกเมือง" ทำเลที่ตั้งจะอยู่บนที่เนิน ที่ดอน ที่ราบสูง ชาวบ้านที่อพยพมาตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้านจึงเรียกว่า "โคก" ส่วนคำว่า "เมือง" ซึ่งนำมาจากปราสาทเมืองต่ำที่เป็นเมืองในสมัยก่อนคำคล้องจองกัน จึงเรียกรวมกันว่า "โคกเมือง" พ.ศ. 2529 ได้รับการยกย่องจากหน่วยงานราชการ ซึ่งในขณะนั้นเรียกว่า "หมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง" ประเภทของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นแบบท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านโคกเมืองมีคำขวัญว่า "โมโสบบาย หลากหลายผู้มาเยือน เขาเฮือนบ้านโคกเมืองลือเลื่องปราสาทเมืองต่ำ ตามรอยอารยธรรมขอม" จุดเด่นของหมู่บ้านโคกเมือง เมื่อนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้าไปจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิต ความมิตรไมตรีกับแขกผู้มาเยือน โดยมีโฮมสเตย์เป็นจุดเชื่อม จากคำขวัญของหมู่บ้านโคกเมืองที่กล่าวถึงปราสาทเมืองต่ำที่ถือเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมขอมที่โดดเด่นชวนให้ผู้คนเข้าไปสักการะและท่องเที่ยวความหลากหลายของหมู่บ้านผู้วิจัยจึงเลือกเอาความโดดเด่นดังกล่าวนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาของการแสดง เพื่อให้ได้มาซึ่งการแสดงพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านตาลอง ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกูย เมื่อก่อนนั้นบ้านตาลองอาศัยที่บ้านรังแรง เนื่องจากหมู่บ้านรังแรงเป็นปาร์ก ชาวบ้านที่เลี้ยงสัตว์ จะถูกเสือกัดกินสัตว์เลี้ยงอยู่เป็นประจำทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน จึงย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากอยู่บ้านโนนสว่าง ซึ่งมีสองตายายคู่หนึ่งอาศัยอยู่ก่อนแล้ว ชื่อ ตาคอนกับยายแล ซึ่งตาคอนมีอาการหูหนวก ภาษาเขมรเรียกว่า ล็อง ชาวบ้านจะเรียกตาคอนว่า "ตาล็อง" ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือตาล็อง จึงเปลี่ยนชื่อจากบ้านโนนสว่างมาเป็น บ้านตาลอง มาจนถึงปัจจุบันนี้ การแสดงที่ถือเป็นจุดเด่นของบ้านตาลองเพื่อใช้ในการต้อนรับผู้มาเยือนคือ การแสดงเรืออันเรที่ เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน โดยการแสดงเรืออันเรหรือ การเต้นสาก หรือระบำสาก และการประกอบพิธีกรรมกลมอที่เป็นการแสดงความเคารพนับถือบรรพบุรุษ จึงทำให้ผู้วิจัยนำเอาการแสดงที่สำคัญของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านตาลองมาพัฒนาเป็นการแสดงพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านโคกว่าน ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช ผู้เฒ่าเล่าขานกันมา ที่ได้ชื่อว่า บ้านโคกว่าน เพราะมีต้นว่านเยอะ และหลากหลายชนิด สามารถรักษาโรคได้จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน ผู้ทำอาชีพอยู่คนแรกชื่อว่า คุณตาถัง นวลปักชี ซึ่งมีเชื้อสายเขมรและมีภรรยา ชื่อ คุณยายคำ นวลปักชี หมู่บ้านโคกว่านมีอายุประมาณ 100 กว่าปี ส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านจะมีอาชีพทำนาและเลี้ยงสัตว์ ในปี พ.ศ. 2512 โดยประมาณคุณยายแจ้ ได้เริ่มตำข้าวเม่า โดยใช้ครกมือแบบโบราณที่ใช้ตำข้าว มาตำข้าวและได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ก่อนที่จะมีการพัฒนามาเป็นกระเบื้องไฟฟ้ามีหน่วยงานซีเบิร์ตเข้ามาให้

ความรู้ และนำไปศึกษาดูงานที่อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี เกี่ยวกับกระเบื้องไฟฟ้า หลังจากนั้นจึงมีการดำข้าวเม่าจากครกมือมาเป็นกระเบื้องไฟฟ้าในปัจจุบันนี้ ด้วยความโดดเด่นทางการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าให้กับข้าว โดยการนำมาทำเป็นข้าวเม่า ทำให้ผู้วิจัยนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนารูปแบบการแสดงผลบ้านเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. พัฒนารูปแบบการแสดงผลบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้กำหนดงานวิจัยในรูปแบบงานสร้างสรรค์ เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่หาแนวคิดและออกแบบการแสดงผลขึ้นมาใหม่ โดยนำเอาการแสดงผลแบบบ้านที่มีแบบแผนของชาวบ้านเข้ามา รวมกันจนเกิดเป็นการแสดงผลใหม่ แต่ยังคงเอกลักษณ์ รูปแบบการแสดงผลเดิมไว้ เพื่อใช้เป็นการแสดงผลหลักของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของทั้งสี่เฝ้าในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ซึ่งที่ผ่านมา นั้นกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะแตกต่างกัน มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชนตนเองและคุณค่าที่ควรอนุรักษ์และสืบสานแตกต่างกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ แต่ยังมีบางพื้นที่นั้นให้ความสำคัญกับชุดการแสดงน้อยมาก กล่าวคือยังไม่สามารถทำการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นของตนเองได้ ด้วยเหตุนี้อาจทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจผิดในวิถีวัฒนธรรมได้ ผู้วิจัยได้นำสภาพปัจจุบันและปัญหาที่พบเจอมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วนำไปสร้างบนแนวคิดทฤษฎีกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ (Choreographic Process) ศึกษากระบวนการสร้างสรรค์การแสดงผลบ้าน โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interviewing) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) หรือ กรณีตัวอย่าง (Information-rich cases) โดยผู้ให้ข้อมูลมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงผลบ้านของจังหวัดบุรีรัมย์เป็นอย่างดี การสร้างพัฒนารูปแบบการแสดงผลแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ (1) ระยะก่อนการสร้างงาน (Pre-production) (2) ระยะการสร้างงาน (Production) (3) ระยะหลังการสร้างงาน (Post -production)

3. ออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้านส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้เลือกการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ทั้ง 4 เผ่าของจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้ 1) การแสดงเรือบตรดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร 2) วัฒนธรรมการสักการะปราสาทเมืองต่ำของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว 3) การแสดงเรือบตรและกล่อมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย และ 4) การทำข้าวเม่าของของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช นำเอานาฏยลักษณ์นาฏศิลป์พื้นบ้านในท้องถิ่น ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างสรรคผลงาน ได้แก่ ขั้นตอนและวิธีการสร้างสรรค์ แนวคิด แรงบันดาลใจ การแบ่งช่วงแสดง การประดิษฐ์แม่ท่าและกระบวนท่า การเคลื่อนไหวบนเวทีและการแปรแถวการ แต่งกาย เพลงและดนตรี เพื่อเป็นการพัฒนาศิลปะการแสดงวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ทั้ง 4 เผ่าของจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบการแสดงของแต่ละชาติพันธุ์ มาวางกรอบ

ในการกำหนดเพลงในการแสดง โดยมีการประยุกต์ขึ้นใหม่และนำทำนองเดิมที่มีอยู่แล้วและเพิ่มส่วนที่เป็นแนวร่วมสมัยให้เป็นแบบแผนหลากหลาย ทำนองที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้น โดยยังยึดรูปแบบของความสุขสนานของชาวอีสานและมีความเป็นอีสานใต้ที่ได้รับอารยธรรมจากเขมร โดยผู้วิจัยได้ประพันธ์ คำร้องให้มีภาษาตามชาติพันธุ์ทั้ง 4 ภาษาคือ ไทยเขมร ลาว ไทยโคราช และไทยกวย

อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้านโดยการนำเอาเอกลักษณ์ของชุมชนมานำเสนอนั้น จะสามารถช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนในความเป็นตัวเอง ทำให้ผู้แสดงถ่ายทอดออกมาจากจิตวิญญาณที่สื่อไปยังผู้ที่มาสัมผัสบรรยากาศความเป็นวิถีชีวิตพื้นบ้านสอดคล้องกับอาจารย์รุ่งเจริญ (2556) ที่กล่าวว่า การใช้เอกลักษณ์จากศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ในการส่งเสริมกิจกรรมของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะช่วยเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวให้แก่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การแสดงสามารถเข้ามามีบทบาทช่วยเพิ่มคุณค่าให้กับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัด ซึ่งยังพบว่ามีความคิดเห็นจากทุกส่วนว่า หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรเข้ามามีส่วนในการสนับสนุนกิจกรรมนี้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ชุมชนในท้องถิ่น ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาร่วมกันด้วย เพื่อเป็นการสร้างระบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ช่วยกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นตนเองเพิ่มขึ้นและช่วยเป็นการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ให้แก่คนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี จึงกล่าวได้ว่าเมื่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน ความสนใจของนักท่องเที่ยวจึงเปลี่ยนไปแนวทางในการจัดการแสดงเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จึงต้องปรับเปลี่ยน เพราะสื่อบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความทันสมัยในปัจจุบัน ทำให้ผู้คนนิยมศิลปะการแสดงพื้นบ้านลดลง จึงควรวางบทบาทของศิลปะการแสดงพื้นบ้านใหม่ เพื่อนำมาใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยว การแสดงพื้นบ้านมีลักษณะที่สามารถยืดหยุ่นและผสมผสานการแสดงให้เป็นไปตามประเพณีหรือการแสดงสมัยใหม่ได้ ซึ่งเป็นแนวโน้มที่ดี ที่จะปรับตัวให้สามารถอยู่ได้กับการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่มีอยู่ตลอดเวลา การคงอยู่ของการแสดงพื้นบ้านจึงขึ้นอยู่กับปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องและตรงความต้องการของผู้ชมและถ้าเพิ่มกระบวนการคิดสร้างสรรค์ในการนำเทคนิคต่าง ๆ ที่ทันสมัยมาปรับใช้กับการแสดง ก็จะก่อให้เกิดบทบาทใหม่ให้กับศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนจากการท่องเที่ยว แต่ต้องระมัดระวังในการพัฒนาคือ ต้องไม่เป็นการทำลายรูปแบบดั้งเดิมของการแสดง เพื่อให้การนำมาใช้ประโยชน์นี้ไม่เป็นการทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิม

2. การออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เกิดจากการเห็นสภาพปัจจุบันของการแสดงในหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยใช้เป็นข้อมูลเพื่อกำหนดองค์ประกอบ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ และเงื่อนไขขององค์ประกอบให้ครบถ้วน จากนั้นจึงเป็นการยืนยันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของรูปแบบที่สร้างขึ้นโดยการประเมินจากผู้รู้ในการวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระเกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่มีคุณค่าโดยการนำทุนทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่มีอยู่ออกมาสู่สายตาของผู้มาท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเอกลักษณ์ด้านการแต่งกาย การทำมาหากิน ประเพณีพิธีกรรม สอดคล้องกับปีนศตวรรษที่ 2559) กล่าวว่าการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์หรือเรียกว่านาฏยประดิษฐ์ เกิดจากผู้สร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์กำหนดแนวคิด รูปแบบจากการสังสมประสบการณ์ขึ้นในชุดการแสดงที่ใหม่อย่างเป็นระบบผ่านนักแสดงที่ถ่ายทอดเรื่องราว อาจเป็นผลงานเดี่ยว หรือกลุ่มก็ได้การสร้างผลงานทางนาฏศิลป์มีความจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประเภทของนาฏศิลป์ในโลกเพื่อการนำมาใช้เป็นรูปแบบการคิดสร้างสรรค์ผลงานขึ้นใหม่ การกำหนดประเภทนาฏศิลป์นั้นสามารถสรุปหลักการได้หลายลักษณะ ทั้งแบ่งตามเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ แบบมาตรฐาน หรือแบบดั้งเดิม แบบพื้นเมืองหรือท้องถิ่น แบ่งตามยุคสมัยการเกิดก่อนและหลัง และการเกิดขึ้นใหม่โดยไม่ซ้ำของเดิม ด้านการแต่งกายของผู้แสดงรูปแบบเครื่องแต่งกายท้องถิ่น เช่น ชนเผ่า ใส่ผ้าพื้นเมือง ทาตัว ใส่สร้อยคอใหญ่ผู้สร้างสรรค์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานที่ต้องการแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นผ้าพื้นบ้านที่หาภายในท้องถิ่น ซึ่งการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองนี้มีจุดมุ่งหมายให้ชาวบ้านในชุมชน สามารถนำไปแสดงได้ในโอกาสต่าง ๆ ดังนั้นเครื่องแต่งกายจะมีลักษณะที่เรียบง่าย ประยุกต์ได้ และหาได้ในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

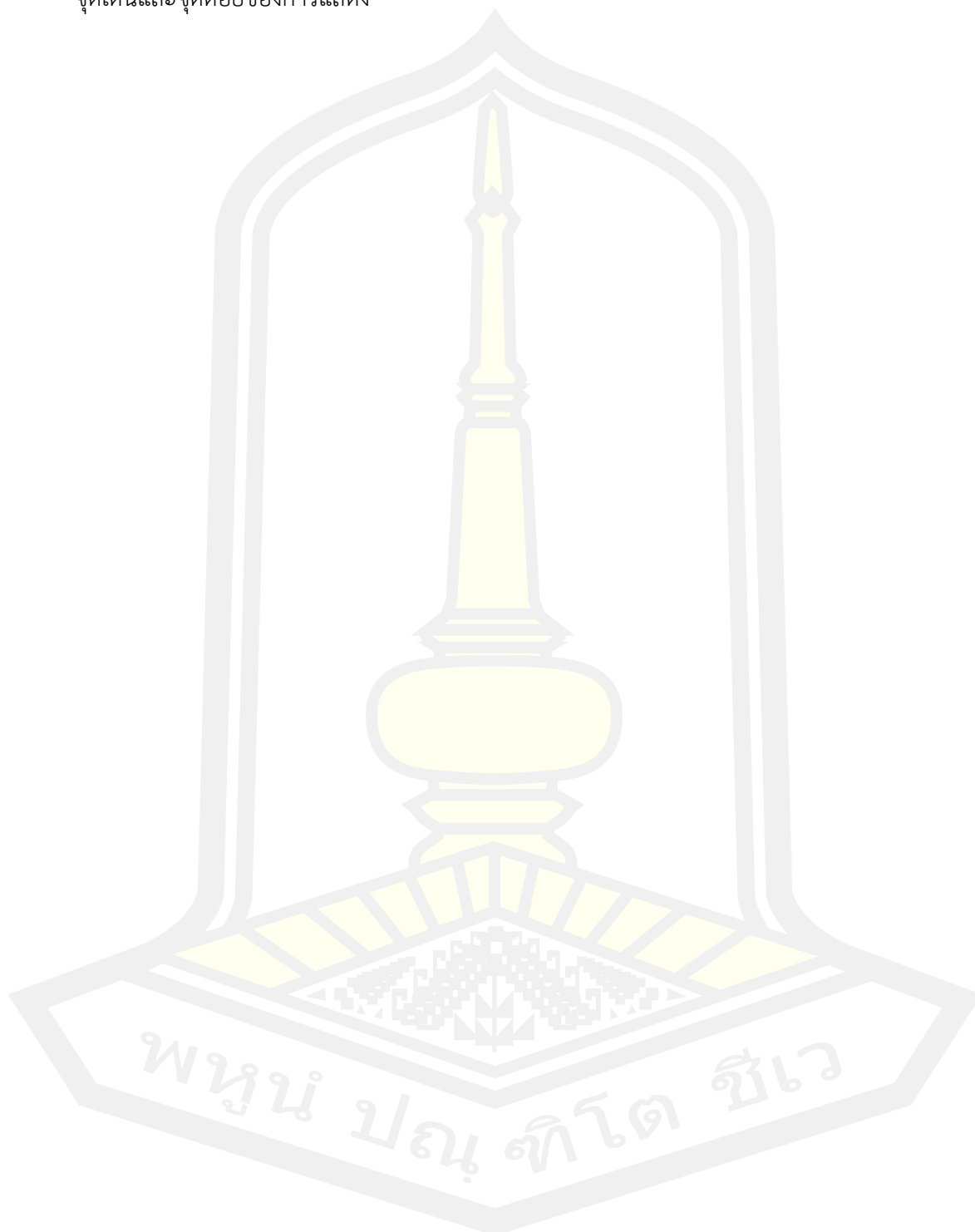
1.1 การแสดงชุดโขนบุรีสี่เผ่าเกิดขึ้นจากการนำการแสดงที่มีอยู่แล้วของชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ รวมทั้งสร้างสรรค์การแสดงใหม่ขึ้นมาภายใต้กรอบแนวคิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนเผ่า งานวิจัยนี้จึงสามารถนำองค์ความรู้ไปจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนได้

1.2 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนด้านทุนในการดำเนินการเผยแพร่แก่หมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้การแสดงนี้บรรลุวัตถุประสงค์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารายละเอียดของดนตรีอีสานประกอบการแสดงควรมีทำนององค์ประกอบอย่างไร เครื่องแต่งกายอย่างไร

2.2 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบกับหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อื่น เพื่อหาจุดเด่นและจุดด้อยของการแสดง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- งามพิศ สัตย์สงวน. 2539. *มานุษยวิทยากายภาพ : วิวัฒนาการทางกายภาพและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2538. *คดีชาวบ้านอีสาน*. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2553. *การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- ณัฐปกรณ์ อภิมติรัตน์. 2555. “บุญผะเหวด : แนวทางการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัด ร้อยเอ็ด.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา วัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. 2548. *ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ทิตนา แคมมณี. 2551. *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นियพรรณ วรรณศิริ. 2540. *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548. *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนดดีไซน์.
- บุปผชาติ อุปลัมภันธกร. 2552. “โนรา : การอนุรักษ์การพัฒนาและการสืบสานศิลปะการแสดงภาคใต้.” วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา วัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประสิทธิ์ ภาพักษณ์. 2518. *แนวทางศึกษาวรรณคดี : ภาษา กวี การวิจิตรและวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ไพฑูรย์ มีกุล. 2517. *การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจเทรดดิ้ง.
- ภักดินา อภิสุภกรกุล และคณะ. 2550. *การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชื่อมโยง กับเทศกาลการท่องเที่ยวประจำปี ในกลุ่มจังหวัดภาคอีสานใต้*. บุรีรัมย์.
- เยาวดี วิบูลย์ศรี. 2536. *การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวิจัยการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ระวีวรรณ วรรณวิไชย. 2559. “การบริหารจัดการทางวัฒนธรรมกรณีศึกษางานศิลปะการแสดงพื้นบ้านจังหวัดอุดรธานี.” *วารสารกระแสวัฒนธรรม*. 17(31): 21.
- วรทัศน์ อินทร์คัมพร. 2546. *การส่งเสริมการเกษตรกับการพัฒนาชนบท*. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

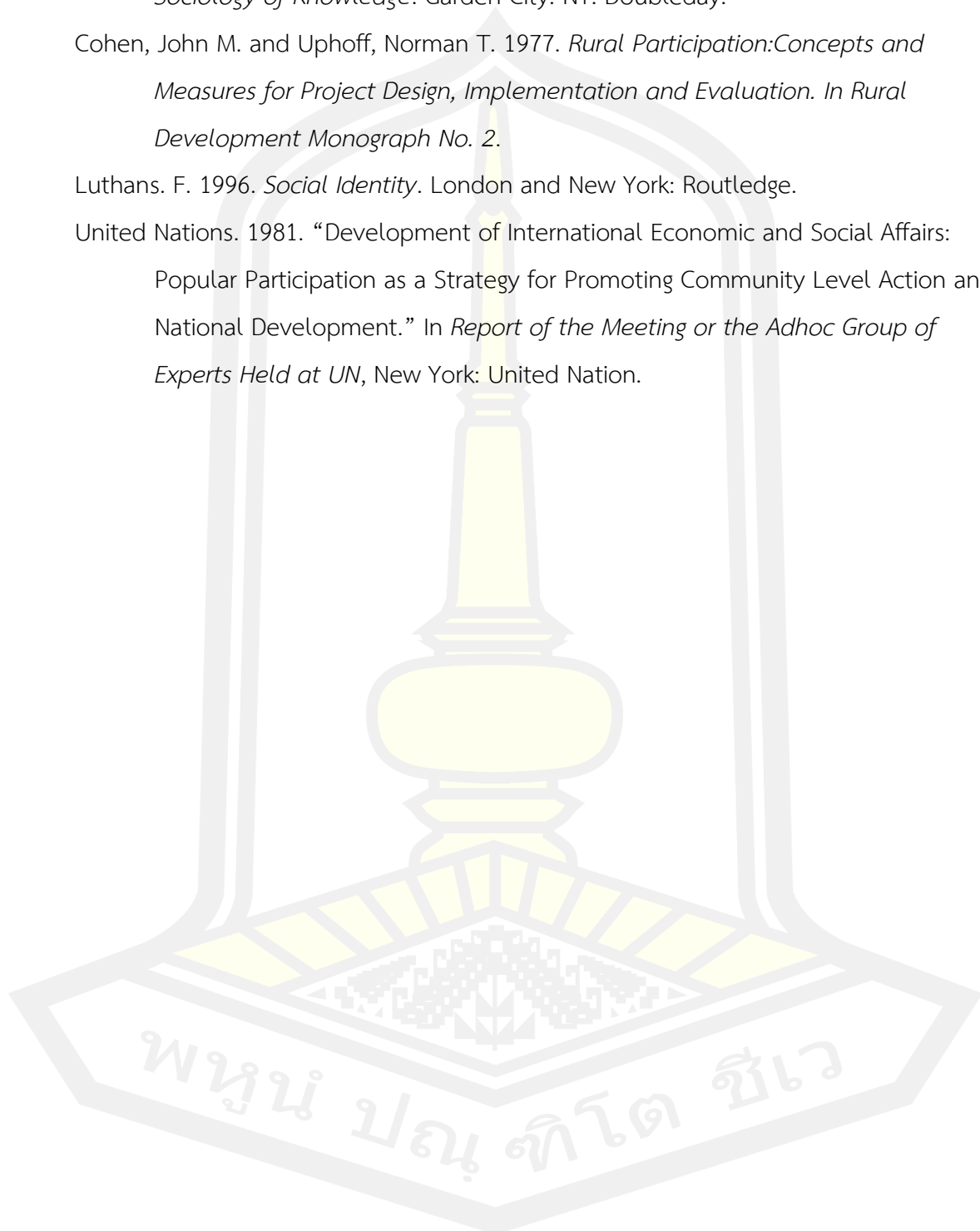
- ศรีวิไล ดอกจันทร์. 2529. *การสอนวรรณกรรมวรรณคดีไทย*. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2546. *ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สงบ บุญคล้าย. 2522. *การละเล่นอีสานใต้ (บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ)*. บุรีรัมย์: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์.
- . 2542. *ประวัติศาสตร์วรรณกรรมเขมร*. บุรีรัมย์: : โปรแกรมวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542. *รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนด นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. กรุงเทพฯ.
- สมบัติ กาญจนกิจ. 2544. *นันทนาการและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมยศ นาวิการ. 2549. *การบริหารและพฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ 1991.
- สวัสดิ์ สุกนธรังสี. 2520. “โมเดล : กรณีตัวอย่างทางการบริหาร.” *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*. 17(2): 206.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2549. *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2550. *แผนแม่บท ปันรณรงค์วัฒนธรรมไทย พ.ศ. 2537*. กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564)*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. 2559. *แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (ปี 2561- 2564) จังหวัดบุรีรัมย์*. บุรีรัมย์: ม.ป.ท.
- สำลี รักสุทธี. 2549. *สืบสานตำนานงานบุญประเพณีอีสาน*. กรุงเทพฯ: พ.ศ.พัฒนา.
- อภิสิทธิ์ กฤษเจริญ. 2551. “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนเอกชนคาทอลิกสังกัดสังฆมณฑลในทศวรรษ.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต*, สาขาบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา.
- อุดม เขยกีวงศ์ และคณะ. 2548. *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- Batten, T. R. 1959. *Community and Their Development*. London: Oxford University Press.

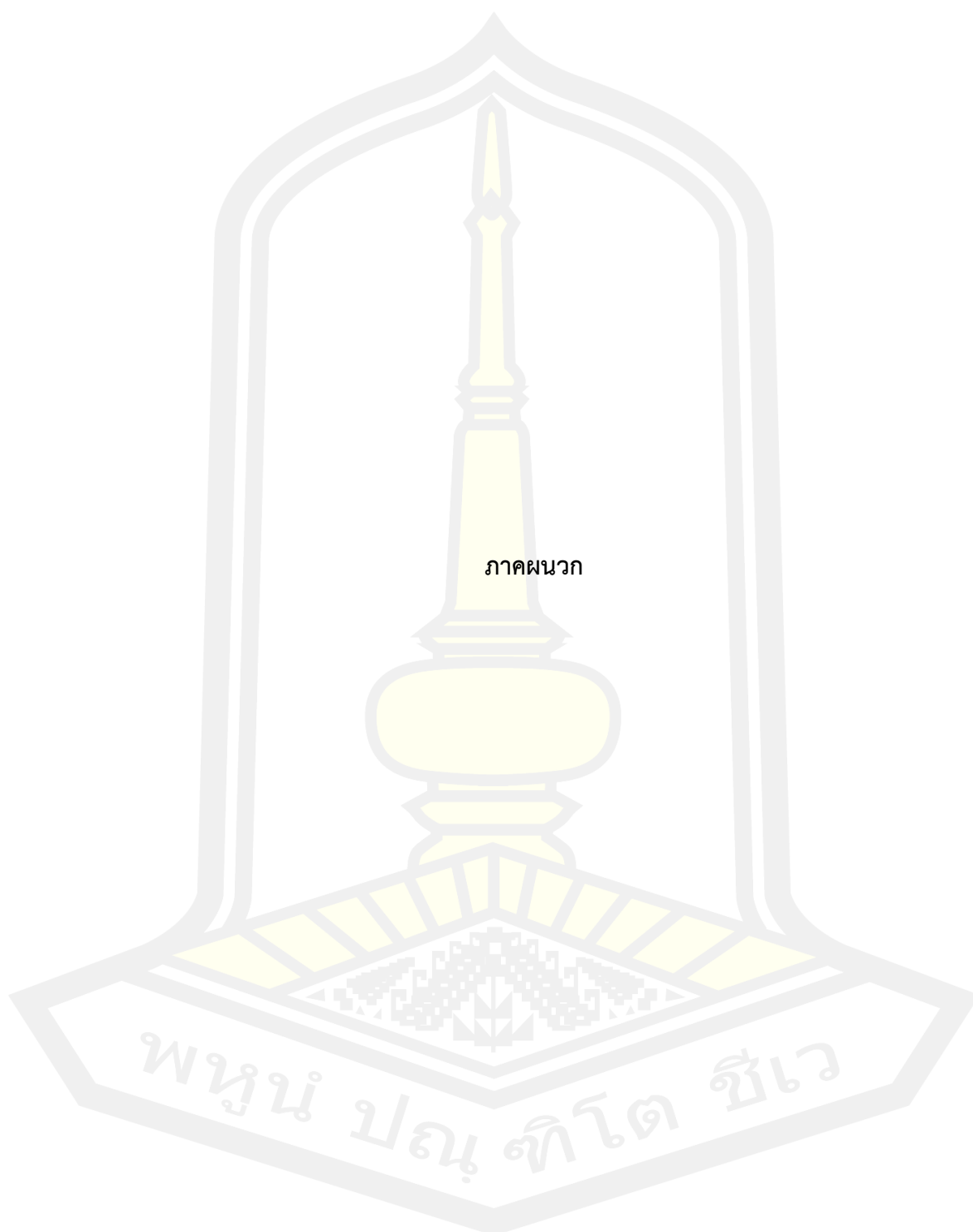
Berger, P., & Luckmann, T. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Garden City: NY: Doubleday.

Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. 1977. *Rural Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation*. In *Rural Development Monograph No. 2*.

Luthans. F. 1996. *Social Identity*. London and New York: Routledge.

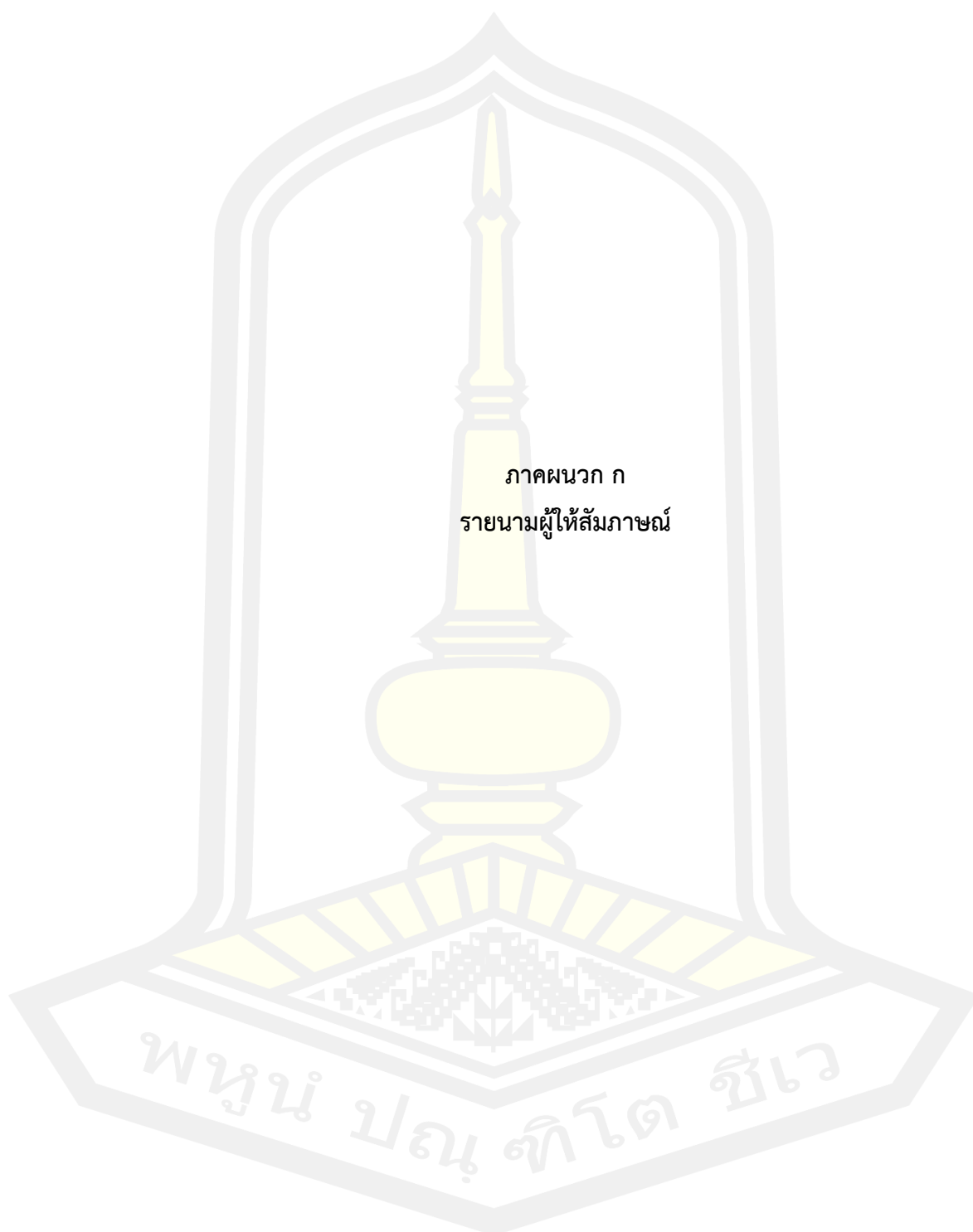
United Nations. 1981. "Development of International Economic and Social Affairs: Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and National Development." In *Report of the Meeting of the Adhoc Group of Experts Held at UN*, New York: United Nation.

ภาคผนวก

พหุมนุ ปรณุ ทิโต ชีเว

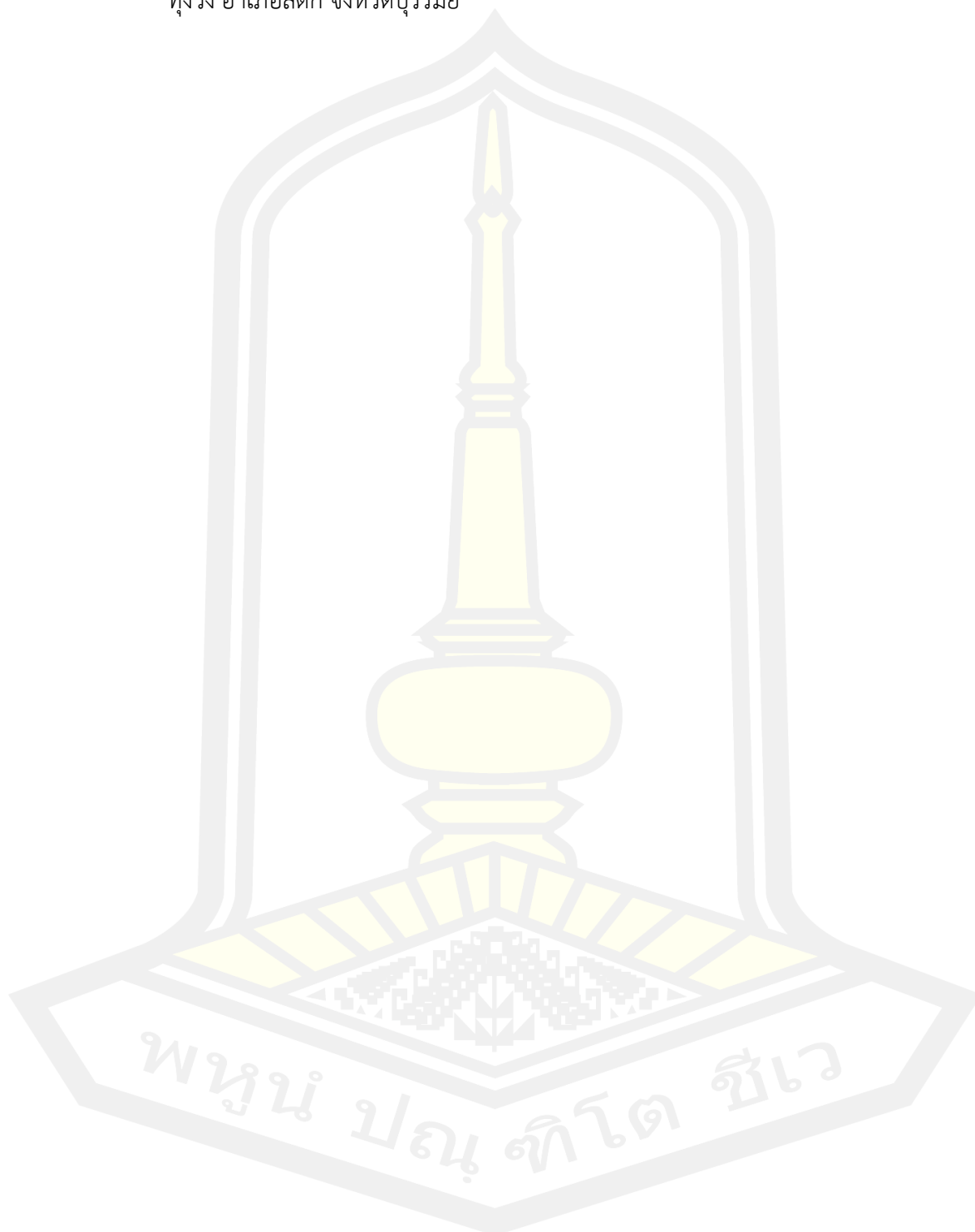
ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

พหุจน์ ปณฺ ทิโต ชีเว

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- สัมฤทธิ์ กาวินคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโคกว่าน หมู่ที่ 1 ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
- ทัศนาศร ชื่นชู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโคกว่าน หมู่ที่ 1 ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
- จวน ชื่นชู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโคกว่าน หมู่ที่ 1 ตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
- หนูดีว กองอุดม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโคกเมือง หมู่ที่ 6 ตำบลจรเข้มาก อำเภوبرาญชัย จังหวัดบุรีรัมย์
- สมหวัง ว่างมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโคกเมือง หมู่ที่ 6 ตำบลจรเข้มาก อำเภوبرาญชัย จังหวัดบุรีรัมย์
- ประสิทธิ์ ลอยประโคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโคกเมือง หมู่ที่ 6 ตำบลจรเข้มาก อำเภوبرาญชัย จังหวัดบุรีรัมย์
- สนุก กระรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านสนวนนอก หมู่ที่ 2 ตำบลสนวน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์
- คอน กาลสิรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านสนวนนอก หมู่ที่ 2 ตำบลสนวน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์
- ปาจน กุรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านสนวนนอก หมู่ที่ 2 ตำบลสนวน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์
- รัตติกาล พรเลิศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านตาลอง หมู่ 7 ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
- พงษ์ศรี แก้วพรหม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านตาลอง หมู่ 7 ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

สมหวัง ว่างมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อำนวย คมกริช เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านตาลอง หมู่ 7 ตำบล
ทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดบุรีรัมย์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ที่อยู่ บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... บ้าน.....

ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....

วันที่สัมภาษณ์..... เดือน..... พ.ศ.

ข้อมูลทั่วไป

เพศ () ชาย () หญิง

อายุ.....ปี

สถานภาพ () โสด () สมรส

() หม้าย () หย่าร้าง

ระดับการศึกษาสูงสุด

() ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา

() อนุปริญญา () ปริญญาตรี

() สูงกว่าปริญญาตรี () อื่นๆ ระบุ.....

จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน

อาชีพหลักในครอบครัว.....

อาชีพเสริม.....

รายได้ต่อเดือน.....บาท

ตอนที่ 1 ความเป็นมาและองค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้านในหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
จังหวัดบุรีรัมย์

ความเป็นมา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

องค์ความรู้ของการแสดงพื้นบ้าน

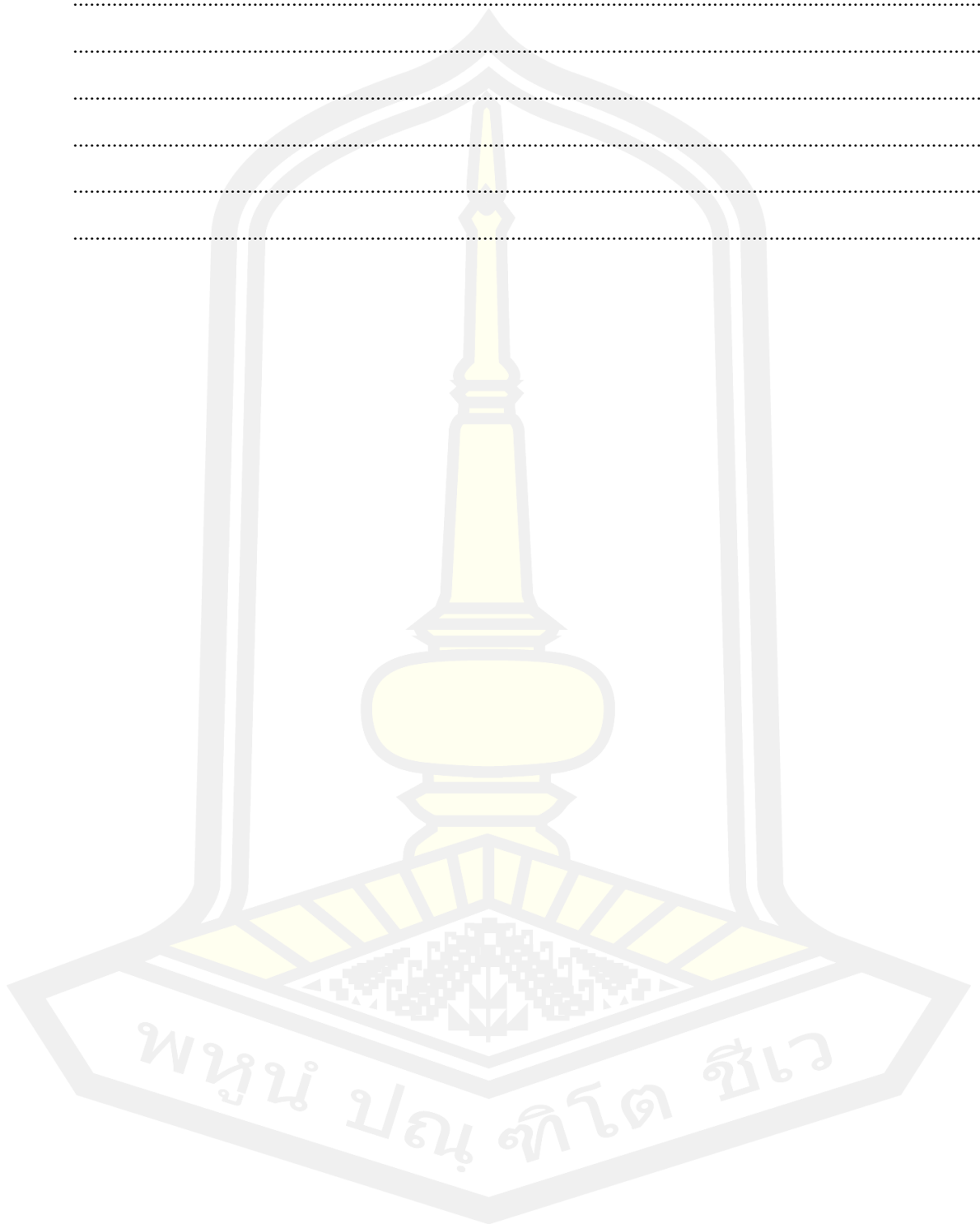
การแสดง

การประชาสัมพันธ์

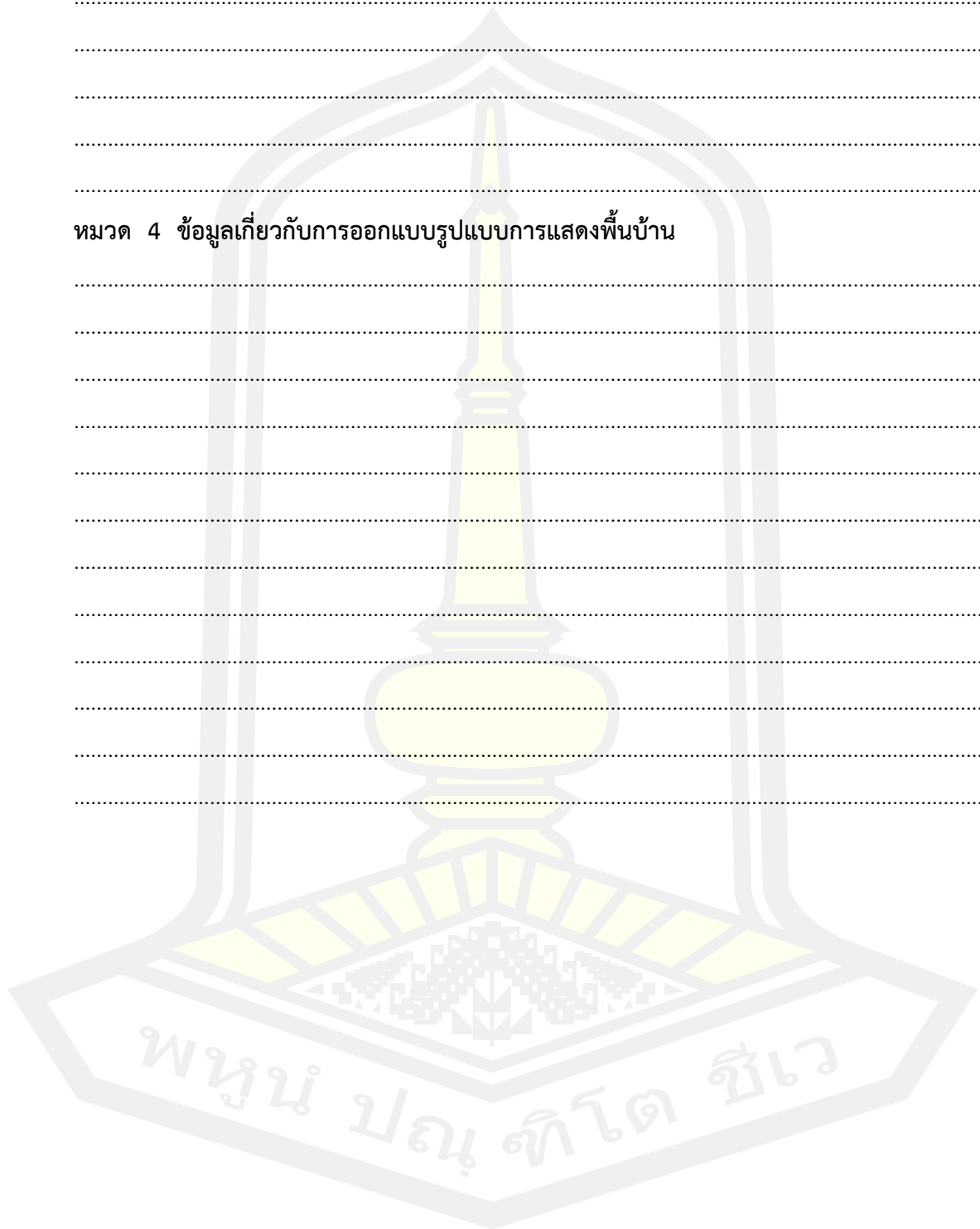
เพลงที่ใช้ในการแสดง

พจนานุกรมศิลปวัฒนธรรม

ด้านเวที แสง สี เสียงและนักแสดง

หมวด 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบรูปแบบการแสดงผลบ้าน

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

สำหรับการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์

(สำหรับกลุ่มบุคคลทั่วไป)

1. กลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
2. วัน เวลา สถานที่ในการสนทนากลุ่ม
3. ประเด็นในการสนทนากลุ่ม “พัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์”
4. ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม
5. วัตถุประสงค์ในการสนทนากลุ่ม
6. ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม
7. ข้อสรุปประเด็นการสนทนากลุ่ม
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
8. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ
.....
.....
.....
.....
.....
.....

พจนานุกรมศัพท์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางอำนวยการ คมกริช
วันเกิด	วันที่ 15 กันยายน พ.ศ.2520
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 56 หมู่ที่ 5 บ้านหนองไผ่น้อย ตำบลชุมเห็ด อำเภอ เมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครู
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านบัวถนน ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2542 ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขานาฏศิลป์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏบุรีรัมย์ พ.ศ.2549 ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ศษ.ม. สาขาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2563 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูน ปณ ติโต ชีเว